

Academia de Științe
a Moldovei

INCE

Ministerul Economiei
al Republicii Moldova

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

ECONOMIE și SOCIOLOGIE

revistă teoretico-științifică, fondată în anul 1953
publicație științifică de profil, categoria „B”

Nr. 4 / 2014

ISSN: 1857-4130

Chișinău, 2014

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef:

Gheorghe ILIADI, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Redactor-șef adjunct, compartimentul Economie:

Vadim MACARI, doctor, conferențiar cercetător, Republica Moldova

Redactor-șef adjunct, compartimentul Sociologie:

Andrei TIMUȘ, membru corespondent, Republica Moldova

Membrii:

Gheorghe MIȘCOI, membru corespondent, Republica Moldova

David SMALLBONE, doctor, profesor, Maria Britanie

Michael GRINGS, doctor, profesor, Germania

Luminița CHIVU, doctor, profesor, România

Alexandr NECHIPELOV, academician, Rusia

Vasa LASZLO, doctor, conferențiar, Ungaria

Stasys RIMANTAS, doctor, profesor, Lithuania

Felix ZINOVIEV, academician, profesor, Ucraina

Jamila BOPIEVA, doctor habilitat, profesor, Kazahstan

Vilayat VALIYEV, doctor, Azerbaijan

Karl William, VIEHE B.A., M.A., J.D., M.L.T., SUA

Tomas KUCERA, doctor, Republica Cehă

Gemma MASAHIKO, doctor, profesor, Japonia

Apostolos PAPAPHILIPPOU, doctor, Grecia

Nina WEBER, M. Sc., Austria

Dumitru MOLDOVAN, membru corespondent, Republica Moldova

Elena PĂDUREAN, doctor, România

Alexandru STRATAN, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Galina ULIAN, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Dmitrii PARMACLI, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Ion SÂRBU, doctor habilitat, profesor universitar, Republica Moldova

Victoria GANEA, doctor habilitat, conferențiar, Republica Moldova

Victoria TROFIMOV, doctor, conferențiar, Republica Moldova

Tudor BAJURA, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Valeriu DOGA, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Tatiana MANOLE, doctor habilitat, profesor, Republica Moldova

Olga GĂGĂUZ, doctor habilitat, conferențiar cercetător, Republica Moldova

Larisa ȘAVGA, doctor habilitat, profesor universitar, Republica Moldova

Victor MOCANU, doctor, conferențiar, Republica Moldova

Anatol ROJCO, doctor, conferențiar, Republica Moldova

Angela TIMUȘ, doctor, conferențiar, Republica Moldova

Galina SAVELIEVA, doctor, conferențiar, Republica Moldova

Radu CUHAL, doctor, conferențiar, Republica Moldova

Marica DUMITRAȘCO, doctor, conferențiar, Republica Moldova

Potrivit deciziei Consiliului Suprem privind Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare, revista "Economia și Sociologie" este recunoscută ca publicație științifică de profil, acreditată cu categoria "B".

Revista este indexată în următoarele baze de date internaționale:

DOAJ	http://doaj.org/toc/ce81782df3c444cb81f8079767e0d9a1
IDEAS	https://ideas.repec.org/s/nos/ycriat.html
EconPapers	http://econpapers.repec.org/article/nosycriat/
LogEc	http://logec.repec.org/scripts/seritemstat.pf?h=RePEc:nos:ycriat
SOCIONET	http://socionet.ru/collection.xml?h=spz:brtsbiblioteca:ycriat
INDEX COPERNICUS	http://www.journals.indexcopernicus.com/Economie+si+Sociologie+,p24780207,3.html
OAJI	http://oaji.net/journal-detail.html?number=1568
RePEc	https://edirc.repec.org/data/iefscmd.html

© Institutul Național de Cercetări Economice al AȘM și ME

© Secția de Sociologie a Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

Preluarea textelor editate în revista „Economie și Sociologie” este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparține autorilor. Autorii declară pe propria răspundere că articolele sunt autentice și nu există nici un conflict de interese, totodată, transmite dreptul de autor și editorului. Opinia redacției nu coincide întotdeauna cu opinia autorilor.

Redactor-șef al Complexului Editorial: **Iulita BÎRCĂ**

Redactori (limba română): **Andrian SCLIFOS, Tatiana PARVAN, Silvia GOLBAN**

Redactor (limba engleză): **Eugenia LUCĂȘENCO**

Machetare: **Nadejda TÎMBUR**. Designer copertă: **Alexandru SANDULESCU**

Redactare bibliografică: **Nina DALINITCHI, Diana PELEPCIUC,**

Angelina CATANA, Silvia GORCEAG

*Academy of Sciences
of Moldova*

*Ministry of Economy
of the Republic of Moldova*

NIER

National Institute for Economic Research

ECONOMY and SOCIOLOGY
theoretical and scientific journal, founded in 1953
scientific profile publication of "B" category

No. 4 / 2014

ISSN: 1857-4130

Chisinau, 2014

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-chief:

Gheorghe ILIADI, PhD, Professor, Republic of Moldova

Editor-in-chief of Economics department:

Vadim MACARI, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Editor-in-chief of Sociology department:

Andrei TIMUȘ, Associate Member, Republic of Moldova

Members:

Gheorghe MIȘCOI, Associate Member, Republic of Moldova

David SMALLBONE, PhD, Professor, Great Britain

Michael GRINGS, PhD, Professor, Germany

Luminita CHIVU, PhD, Professor, Romania

Alexandr NECHIPELOV, Academician, Russia

Vasa LASZLO, PhD, Hungary

Stasys RIMANTAS, PhD, Professor, Lithuania

Felix ZINOVIEV, Academician, Professor, Ukraine

Jamila BOPIEVA, PhD, Kazakhstan

Vilayat VALIYEV, PhD, Azerbaijan

Karl William, VIEHE B.A., M.A., J.D., M.L.T., USA

Tomas KUCERA, PhD, Czech Republic

Gemma MASAHIKO, PhD, Professor, Japan

Apostolos PAPAPHILIPPOU, PhD, Greece

Nina WEBER, M. Sc., Austria

Dumitru MOLDOVAN, Associate Member, Republic of Moldova

Elena PADUREAN, PhD, CCEE, Romanian Academy, Romania

Alexandru STRATAN, PhD, Professor, Republic of Moldova

Galina ULIAN, PhD, Professor, Republic of Moldova

Alexandru GRIBINCEA, PhD, Professor, Republic of Moldova

Dmitrii PARMACLI, PhD, Professor, Republic of Moldova

Ion SÂRBU, PhD, Professor, Republic of Moldova

Victoria GANEA, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Victoria TROFIMOV, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Tudor BAJURA, PhD, Professor, Republic of Moldova

Valeriu DOGA, PhD, Professor, Republic of Moldova

Tatiana MANOLE, PhD, Professor, Republic of Moldova

Olga GAGAUZ, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Larisa SAVGA, PhD, Professor, Republic of Moldova

Victor MOCANU, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Anatol ROJCO, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Angela TIMUȘ, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Galina SAVELIEVA, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Radu CUHAL, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

Marica DUMITRASCO, PhD, Associate Professor, Republic of Moldova

According to the decision of the Supreme Council on the Science and Technological Development of Academy of Sciences of Moldova and National Council for Accreditation and Attestation, the journal „Economy and Sociology” is recognized as scientific publications in the field of “B” category.

The journal is indexed in the following international databases:

DOAJ	http://doaj.org/toc/ce81782df3c444cb81f8079767e0d9a1
IDEAS	https://ideas.repec.org/s/nos/ycriat.html
EconPapers	http://econpapers.repec.org/article/nosycriat/
LogEc	http://logec.repec.org/scripts/seritemstat.pf?h=RePEc:nos:ycriat
SOCIONET	http://socionet.ru/collection.xml?h=spz:brtsbiblioteca:ycriat
INDEX COPERNICUS	http://www.journals.indexpopernicus.com/Economie+si+Sociologie+,p24780207,3.html
OAJI	http://oaji.net/journal-detail.html?number=1568
RePEc	https://edirc.repec.org/data/iefscmd.html

© National Institute of Economic Research of ASM and ME

© Sociology Department of Research Institute of Legal and Political of ASM

The taking over of the texts that are published in the journal „Economy and Sociology” is possible only with the author’s agreement. Responsibility for each published text belongs to the authors. The authors declare on their own responsibility that the articles are authentic and there is no conflict of interest and also transmit the copyright to the publisher. Authors views are not always accorded with the editorial board’s opinion.

Editor-in-chief of Editorial Complex: Iulita BIRCA

Editors (Romanian): Andrian SCLIFOS, Tatiana PARVAN, Silvia GOLBAN

Editor (English): Eugenia LUCASENCO

Pages layout: Nadejda TIMBUR. Designer: Alexandru SANDULESCU

Bibliographic editors: Nina DALINITCHI, Diana PELEPCIUC

Angelina CATANA, Silvia GORCEAG

CUPRINS

Bestenigar KARA, Alexandru GRIBINCEA PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII ECONOMIEI REGIONALE DIN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI ASIA CENTRALĂ ÎN CONTEXTUL REDUCERII PREȚURILOR LA PRODUSELE PETROLIERE.....	7
Nadejda BOTNARI, Angela TIMUȘ, Veaceslav BOTNARI INSOLVABILITATEA ÎNTREPRINDERII: IMPLICAȚII ECONOMICE ȘI JURIDICE.....	16
Silvia Elena ISACHI, Georgiana CHIȚIGA MANAGEMENTUL ÎN ECONOMIA CUNOAȘTERII.....	26
Simion CERTAN, Ion CERTAN POTENȚIALUL TURISMULUI RURAL AL REPUBLICII MOLDOVA.....	32
Victor SULA PROCESUL DE CREARE A VALORII ÎN CADRUL UNEI ÎNTREPRINDERI PRIN PRISMA DISTRIBUȚIEI RESURSELOR MATERIALE.....	43
Igor BARCARI, Amalia GURGUI, Alexandru GRIBINCEA INDUSTRIA HOTELIERĂ DIN MUNICIPIUL CHIȘINĂU – REALITĂȚILE PERIOADEI POSTCRIZĂ.....	48
Tatiana ANDREEVA PROBLEMELE ASIGURĂRII SECURITĂȚII ENERGETICE ȘI PERSPECTIVELE DE DEZVOLTARE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN SPAȚIUL ECONOMIC ȘI ENERGETIC AL MĂRII NEGRE.....	54
Ivan LUCHIAN CENTRELE FINANCIARE INTERNAȚIONALE CA ELEMENTE DE BAZĂ ALE GLOBALIZĂRII.....	59
Maria POPESCU, Corina GRIBINCEA CONSOLIDAREA PARTENERIATELOR PENTRU O ENERGIE SIGURĂ, DURABILĂ ȘI COMPETITIVĂ...	64
Raisa DUȘCOV STABILIREA UNUI SISTEM NAȚIONAL DE INOVARE CA O CONDIȚIE DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII ȚĂRILOR ÎN ECONOMIA GLOBALĂ.....	72
Elena BĂDĂRĂU SECURITATEA NAȚIONALĂ ȘI DIMINUAREA RISCURILOR CIBERAMENINȚĂRIILOR.....	85
Gheorghe CUCIUREANU, Vitalie MINCIUNĂ POLITICA INOVĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ANGAJAMENTELOR UNIUNII INOVĂRII.....	104
Alexei STURZA AUTOEVALUAREA POTENȚIALULUI INTELECTUAL AL AUTORITĂȚILOR PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA.....	111
Eugenia BUȘMACHIU, Ion POTLOG CU PRIVIRE LA UNELE POSIBILITĂȚI DE MODELARE A EFICIENȚEI PROIECTELOR PARTENERIATELOR PUBLIC-PRIVATE.....	117
Iulia CAPRIAN, Maria COJOCARU MODELE MODERNE DE CONTROL FINANCIAR INTERN.....	123
Victoria GANEA RECENZIE LA MONOGRAFIA ȘTIINȚIFICĂ CU TITLUL: „PROCESUL DE FINANȚARE A BUSINESSULUI MIC ȘI MIJLOCIU ÎN REPUBLICA MOLDOVA”, autor Mariana MÎRZAC	133

CONTENTS

Bestenigar KARA, Alexandru GRIBINCEA ECONOMIC DEVELOPMENTS AND PERSPECTIVES OF THE MIDDLE EAST AND CENTRAL ASIA COUNTRIES AGAINST LOW OIL PRICES	7
Nadejda BOTNARI, Angela TIMUS, Veaceslav BOTNARI ENTERPRISE INSOLVENCY: ECONOMIC AND LEGAL IMPLICATION.....	16
Silvia Elena ISACHI, Georgiana CHITIGA THE MANAGEMENT IN THE KNOWLEDGE ECONOMY.....	26
Simion CERTAN, Ion CERTAN RURAL TOURISM POTENTIAL OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	32
Victor SULA THE PROCESS OF CREATING VALUE IN A COMPANY THROUGH THE DISTRIBUTION OF MATERIAL RESOURCES.....	43
Igor BARCARI, Amalia GURGUI, Alexandru GRIBINCEA THE HOTEL INDUSTRY IN CHISINAU – REALITIES OF THE POST CRISIS PERIOD.....	48
Tatiana ANDREEVA THE PROBLEMS OF ENSURING ENERGY SECURITY AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE ECONOMIC AND ENERGETIC REGION OF THE BLACK SEA.....	54
Ivan LUCHIAN INTERNATIONAL FINANCIAL CENTRES AS BASIC ELEMENTS OF GLOBALIZATION.....	59
Maria POPESCU, Corina GRIBINCEA THE CONSOLIDATION OF PARTNERSHIPS FOR SUSTAINABLE, COMPETITIVE AND SECURE ENERGY...	64
Raisa DUȘCOV ESTABLISHING A NATIONAL SYSTEM OF INNOVATION AS A CONDITION GROWTH COUNTRY'S COMPETITIVENESS IN THE GLOBAL ECONOMY.....	72
Elena BADARAU NATIONAL SECURITY & REDUCING OF CYBER-ATTACK RISKS.....	85
Gheorghe CUCIUREANU, Vitalie MINCIUNA INNOVATION POLICY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE INNOVATION UNION COMMITMENTS.....	104
Alexei STURZA SELF-EVALUATION OF THE INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE PUBLIC AUTHORITIES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	111
Eugenia BUSMACHIU, Ion POTLOG CONCERNING SOME POSSIBILITIES FOR MODELLING OF PPP PROJECTS EFFICIENCY.....	117
Iulia CAPRIAN, Maria COJOCARU MODERN MODELS OF INTERNAL FINANCIAL CONTROL.....	123
Victoria GANEA REVIEW OF THE SCIENTIFIC MONOGRAPH ENTITLED "THE FINANCING PROCESS OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA" author Mariana MIRZAC	133

**PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII ECONOMIEI
REGIONALE DIN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI ASIA
CENTRALĂ ÎN CONTEXTUL REDUCERII
PREȚURILOR LA PRODUSELE PETROLIERE**

Bestenigar KARA, drd., Turcia
Alexandru GRIBINCEA¹, dr. hab., prof. univ., ULIM

În timp ce țările mari exportatoare de petrol vor o recuperare solidă, majoritatea țărilor importatoare de petrol continuă să lupte, în mare parte, cu problemele politice și de securitate regională, incapacitatea guvernelor de a implementa reforme politice, creșterea globală lentă etc. Datorită sprijinului financiar unor țări mari exportatoare de petrol s-a îmbunătățit situația unor țări importatoare de petrol, fiind suficiente pentru a opri provocările economice. Cu toate acestea, condițiile care stau la baza creșterii economice rămân extrem de vulnerabile la riscurile interne și externe. Mediul economic are perspective pe termen mediu și lung, dar totuși rămâne fragil, și dacă nu sunt întreprinse măsuri dure, s-ar putea accentua instabilitatea politică și securitatea regională.

În prezentul articol este reflectată evoluția economică și perspectivele țărilor din Orientul Mijlociu și Asia Centrală ce vizează prețurile reduse pentru petrol, care au suferit modificări din cauza politicilor energetice variabile în noul sistem mondial global. Subiectul articolului a fost investigat în contextul următorului cadru:

- reducerea prețurilor la petrol introduce dificultăți pentru exportatorii de petrol și beneficii limitate pentru importatori;
- exportatorilor sunt nevoiți să se adapteze treptat cheltuielilor, reformei subvențiilor pentru energie, pentru a diversifica economia cu reducerea ponderii industriei petroliere;
- importatorii trebuie să evite cheltuielile beneficiilor neprevăzute, să continue reforma subvențiilor, să sporească nivelul ocupării forței de muncă și ratei de creștere.

Scopul cercetării constă în studierea influenței factorului preț asupra situației economice din țările din Orientul Mijlociu și Asiei Centrale și ca o consecință asupra țărilor din regiunea Mării Negre, inclusiv Republica Moldova.

Metodologia cercetării. Pentru analiză au fost utilizate metode statistice de analitice, metoda comparației, metoda dialectică, metoda istorică și altele.

Cercetare și analiză. În anii '80 (sec. XX), prețul mediu la petrol constituia 36 USD pentru un baril, similar celui din 2004. Către 2008 prețul la petrol a crescut până la 97 USD. După ce criza de creditare ipotecară din SUA, însoțită de falimentul celor mai mari companii de servicii financiare, a cauzat o scădere bruscă a activității economice și un colaps pe piețele bursiere și de mărfuri din 2008, prețul petrolului, în perioada 2008-2009, s-a redus la 70 USD. Ca urmare, în anul 2009, economia mondială a scăzut cu 0,6%, ceea ce a afectat comerțul internațional, care s-a redus cu 11% după o creștere de 8% în perioada 2004-2008.

Cuvinte cheie: prețuri, petrol, strategie, țări exportatoare, țări importatoare, hidrocarburi.

**ECONOMIC DEVELOPMENTS
AND PERSPECTIVES OF THE MIDDLE
EAST AND CENTRAL ASIA COUNTRIES
AGAINST LOW OIL PRICES**

Bestenigar KARA, PhD Student, Turkey
Alexandru GRIBINCEA, PhD, Professor, ULIM

While major oil exporting countries have made a solid recovery, most of the oil importing countries continue to struggle, which reflects, in large part, regional political and security issues, the inability of governments to implement difficult policy reforms, and continued slow global growth. The increased financial support from some major oil exporting countries has helped a number of oil importing countries to stave off economic challenges. However, underlying conditions at the economic growth remain highly vulnerable to domestic and external risks. The economic environment has some near and medium term perspectives, but it still stays fragile and, unless there are addressed harsh measures, regional political and security instability could heighten.

The plot of article is based on the economic developments and perspectives of the Middle East and Central Asia countries against low oil prices, which has been changed today due to variable energy policies in the new global world system. The subject of article has been searched within the following framework:

- decrease of the oil prices makes some difficulties for the oil exporters and limited benefits for the oil importers;
- exporters have to adapt to the expenditures, reform of subventions for energy, in order to diversify the economy with the decrease of the share of oil industry;
- importers should avoid the expenditures of unexpected benefits, to continue the subvention reform, to increase the level of employment and the growth rate.

The goal of research is to study the influence of the price factor on the economic situation of the Middle East and Central Asia countries as a consequence on the countries from the Baltic Region, including the Republic of Moldova.

The methodology of research. Statistical methods of analysis, comparison methods, dialectical methods, historical methods and etc. have been used for the analysis.

The research and analysis. In the 80s (XXth century), the average oil price was 36 USD per barrel, similar to 2004. By 2008 oil prices rose to 97 USD. After the mortgage lending crisis in the US, accompanied by the collapse of the largest financial services companies, has caused a sharp decline in economic activity and a collapse of stock markets and commodities in 2008; oil prices in 2008-2009 reduced to 70 USD. As a result, in 2009, the global economy fell by 0.6%, which affected international trade, which decreased by 11% after an increase of 8% in 2004-2008.

Key words: prices, oil, strategy, exporting countries, importing countries, hydrocarbons.

JEL Classification: A11, F21, F23, N25

Introducere. O scădere drastică a prețurilor la petrol este o nouă realitate economică pentru țările exportatoare de petrol din Orientul Mijlociu, Africa de Nord, Afganistan și Pakistan (OMANP), Caucaz și Asia Centrală (CAC). Potrivit FMI, țările exportatoare în regiunile OMANP și CAC se vor confrunta cu o pierdere semnificativă a veniturilor publice și veniturilor din export. În țările membre ale Consiliului de Cooperare din Golful arab (CCG – Arabia Saudită, Bahrein, Emiratele Arabe Unite, Kuwait, Oman și Qatar) [7], care sunt cele mai afectate, se așteaptă ca veniturile din exporturile de petrol și gaze să scadă cu aproximativ 300 miliarde USD. Pentru importatori, diminuarea prețurilor la petrol asigură scutirea prin reducerea costurilor importurilor de energie, ceea ce ar putea ajuta guvernele, producători și consumatori.

Însă, economia mondială și piețele și-au revenit considerabil, în 2010-2011, sub influența factorilor energici stimulatori de ordin fiscal și monetar, adoptați de către guvernele din întreaga lume.

Cu toate acestea, în ultimii 20 de ani, intensitatea energetică a producției în țările dezvoltate a scăzut semnificativ, ceea ce a redus ponderea petrolului în PIB-ul acestor țări și, prin urmare, impactul șocului asupra ofertei agregate. Observăm, că corelarea prețurilor la petrol și creșterea PIB-ului în lume, după anii 1980 a schimbat vectorul. Există și alte opinii, precum că majorarea prețurilor la petrol, în ultimele două decenii, a fost cauzată de creșterea rapidă a economiilor emergente, menținând constante prețurile ridicate la petrol. În acest caz, creșterea economică mondială afectează prețul materiilor prime, și nu invers [10].

Consiliului de Cooperare din Golf recomandă exportatorilor de a evita reducerile prompte, în ciuda tendinței nefavorabile de pe piața petrolului, apelând, în același timp, la importatori, pentru a privi economia de la diminuarea prețurilor ca ceva temporar.

Spre fericire, majoritatea guvernelor din țările exportatoare dispun de resurse financiare pentru a evita reducerea bruscă a cheltuielilor. În perspectivă, pe termen mediu, vor fi nevoiți tratat a corecta bugetele sale, pentru a asigura stabilitatea bugetară și corectitudinea din punctul de vedere al generațiilor. Țările-importatoare trebuie să refuze de la luarea angajamentelor de cheltuieli, care va fi dificil de a le anula, dacă prețurile la petrol vor reveni la cele de cândva.

Realitatea nouă. Prețurile la petrol s-au diminuat cu peste 55%, din septembrie 2014, până la nivelul, care au fost remarcate ultima dată în 2009. Potrivit estimărilor, căderea prețurilor este cauzată de factorii cererii: mai mari, în comparație cu așteptările, oferta, cu precădere în SUA, nu a fost compensată prin reducerea producției printre membrii OPEC, anume în acea perioadă, când cererea mondială la petrol (cu precădere din partea Chinei, Japoniei și zonei euro) a slăbit. În perspectivă, pe termen mediu, prețurile la petrol, posibil, vor fi cauzate de faptul cum investițiile în ramura extractivă de petrol vor reacționa la reducerea prețurilor la petrol. Ceea ce va depinde și de faptul dacă OPEC își va dezvolta funcția de producător compensator sau de la influența cheltuielilor la extragerea gazului de sist [FMI]. Reieșind din schimbările de pe piața mondială petrolieră, previziunile pentru creșterea economică, în 2015, pentru regiunile OMANP și CAC au fost revăzute spre diminuare (Tabelul 1, 2). Reducerea semnificativă a prețurilor, pe termen lung, și creșterea economică lentă, comparative cu previziunea din China, Rusia și Japonia, au schimbat semnificativ

Introduction. The low oil prices changed the world economic balances again and stranded oil exporter countries such as MENAP (Middle East, North Africa, Afghanistan and Pakistan) and CCA (Caucasia and Central Asia) regions. According to the IMF, the exporting countries and MENAP and CCA regions will face a significant loss of government revenue and earnings from export. The Gulf Cooperation Council (GCC) members, which are mostly affected, it is expected that the income from export of oil and gas to decrease with almost 300 billion US dollars. For importers, lowering of oil prices provides relief by reducing the cost of energy imports, which could help governments, producers and consumers.

The global economy and markets have recovered considerably in 2010-2011, under the influence of energy stimulated fiscal and monetary factors adopted by governments worldwide.

However, in the last 20 years, energy intensity of production in developed countries has decreased significantly, which reduced the share of oil in GDP of these countries and, therefore, the impact of shock on the aggregate supply. We note that the correlation of oil prices and GDP growth in the world after 1980 changed the vector. There are other views, such as the increase in oil prices over the past two decades was caused by the rapid growth of emerging economies, while maintaining constant high oil prices. In this case, global economic growth affects the price of raw materials, and not vice versa [10].

Gulf Cooperation Council recommends exporters to avoid prompt cuts, despite the unfavorable trend in the oil market, appealing at the same time, the importers, to look at the economy as a temporary price reduction.

Fortunately, most governments from the exporting countries have the financial resources to avoid the sudden reduction in expenditure. In the future in the medium term, they will gradually be forced to correct their budgets in order to ensure fiscal stability and fairness in terms of generations. Importing countries should refuse to take expenditure commitments that will be difficult to cancel, if the oil prices return to the one that it was sometime ago.

The new reality. Oil prices have declined by over 55% from September 2014 to the level that was observed last time in 2009. According to estimates, the fall in prices is caused by demand factors: higher than expected, the offer, especially in the US, was not compensated by reducing production among OPEC members, namely during that period when global demand for oil (mainly from China, Japan and the euro area) weakened. In the future, the medium term, oil prices will probably depend on how the investments in oil extraction branch will react to the reduction in oil prices. This will depend on whether OPEC producers will develop a production compensatory function or from the influence of the extraction of shale gas. Given the changes in the global oil market, the outlook for economic growth in 2015 for MENAP and CCA regions were reviewed to decrease (Table 1, 2). Significant price reduction in long term and slow economic growth in comparison with the forecasts for China, Russia and Japan, have significantly changed the economic outlook for MENAP and CCA countries. Global

perspectivele economice pentru țările OMANP și CAC. Creșterea globală, în 2015-2016, este estimată la 3,5 și 3,7%, cu 0,3% mai mică decât în octombrie 2014. Această revizuire este legată de reevaluarea perspectivelor economice din China, Rusia, Japonia, precum și slăbirea din zona euro. Prognozele de creștere au fost ridicate numai asupra economiei Statelor Unite.

Potrivit specialiștilor, prețurile mici la petrol se datorează factorilor economici și politici:

- Producția de petrol de șist și gaze de șist de către SUA a crescut rapid în ultimii ani. Statele Unite a majorat producția zilnică de țiței la 9 milioane de barili, ceea ce a afectat producția de petrol de șist.

- Petrolul produs în statul islamic din Irak și Levant (ISIS) și Irakul de Nord a intrat pe piață și se vinde destul de ieftin în moduri ilegale.

- Europa și Asia au probleme cu creșterea economică și economia globală este în creștere mai lentă decât era de așteptat.

- Sancțiunile impuse Federației Ruse din cauza crizei politice din Ucraina [2].

Balanțele sunt în schimbare

Prețul petrolului a fost de aproximativ 140 dolari înainte de criza financiară din 2008 și a coborât la 38 dolari în 2009, odată cu situația de criză și a crescut din nou la 120 dolari odată cu creșterea economică globală.

Astăzi prețurile scad din nou, fapt care l-am văzut și în 2009. Prețurile la petrol arată o scădere de 58% în ultimele șapte luni.

Arabia Saudită joacă un rol-cheie în acest domeniu. SUA și Arabia Saudită sunt de aceeași parte. Arabia Saudită ar dori să forțeze Iranul pe linie economică, dat fiind că Iranul este un concurent regional. Cu toate acestea SUA vrea să slăbească economia rusă [1].

Astfel, putem menționa, că SUA este marea câștigătoare a războiului petrolului. Creșterea economică a SUA a avut loc mai intens decât era de așteptat.

Prețuri mici la petrol au afectat, de asemenea, grav și Japonia, China, zona euro și regiunea Mării Baltice, precum și Rusia și Iran.

Cu alte cuvinte, euro s-a depreciat față de dolarul SUA. Deci, în conformitate cu acest lucru, există unele perspective de creștere economică în 2015 în Orientul Mijlociu și Asia Centrală.

growth in 2015-2016 is estimated at 3.5 and 3.7%, with 0.3% lower than in October 2014. This revision is related to the revaluation of the economic outlook in China, Russia, Japan and weakening in the euro area. Growth forecasts were raised only on the US economy.

According to specialists, the reason of low oil prices are economic and political factors:

- Production of shale oil and shale gas of US that increase quickly of late years. The United States increased the daily crude oil production to 9 million barrel with the affect of shale oil production.

- The entrance of oil that produced in Islamic State of Iraq and the Levant (ISIS) and North Iraq to the market and it is selling cheaply with illegal ways.

- Europe and Asia have issues with economic growth and the global economy is growing slowly than expected.

- The sanctions to Russia because of political Ukraine crises [2].

The balances are changing

The oil price was about 140 US dollars before the 2008 financial crises and it fell down to 38 US dollars in 2009 with crises and increased again to 120 US dollars with the global economic growth.

Today we encounter with price drop over again, which we saw the last time in 2009. Oil prices show decrease 58% in the last 7 months.

Saudi Arabia is playing a key role in this field. US and Saudi Arabia exist on the same side. Because Saudi Arabia wants to force to Iran on economy. Because Iran is a regional competitor. However US wants to weaken Russian economy [1].

We can qualify, that US is the winner of oil wars. The economic growth of US has been showed increase more than expected.

Low oil prices have been affected also badly Japan, China, Eurozone and Blacksea regions as well as Russia and Iran.

In other words euro depreciated against US dollar.

So according to this, there are some perspectives in 2015 for the Middle East and Central Asia.

Tabelul 1/ Table 1

Creșterea reală a PIB-ului în unele regiuni, %/ Real growth of GDP in some regions, %

Țări și regiuni/ Countries and regions	2014	Previziunea / projections		Devierea comparativă cu 2014, %	
				Revision from 2014, %	
		2015	2016	2015	2016
Orientul Mijlociu, Africa de Nord, Afganistan și Pakistan OMANP și CAC/ Middle East and North Africa (MENA)	2,8	3,3	3,9	-0,6	-0,5
Țările exportatoare de petrol/ Oil Exporters	2,7	3,0	3,7	-0,9	-0,9
Țările importatoare de petrol / Oil Importers	3,0	3,9	4,5	0	0,2
Caucaz și Asia Centrală/ Caucasus and Central Asia (CCA)	5,2	4,9	5,4	-0,7	0,1
Exportatorii de petrol/ Oil Exporters	5,2	4,9	5,5	-0,8	0,1
Importatorii de petrol/ Oil Importers	4,7	4,4	4,7	-0,4	-0,2

Sursa / Source: IMF, Regional economic Outlook Updater for the Middle East and Central Asia, January 2015.

Crizele petroliere au afectat drastic exportatorii

Scăderea bruscă a prețurilor la petrol ar putea conduce la o reducere semnificativă a exportatorilor de petrol, formând un excedent bugetar în țările din regiunea OMANP și CAC (Figura 1). Presupunem, că toate țările din regiune, cu excepția Kuwait, Turkmenistan și Uzbekistan, vor fi marcate de un deficit bugetar în 2015. Putem constata, că impactul prețurilor mai mici la petrol asupra țărilor CAC, complicat de adâncirea recesiunii din Rusia, este semnificativ, cu care acestea sunt strâns legate prin comerț, remitențe și investițiile directe străine.

Oil crises affected badly the exporters

The hard price drop of oil in the global market affected badly to exporter countries especially exporters in the MENAP and CCA region and decreased the purchasing power. Thereby state budget of exporter countries has been waned (see Figure 1). We assume that all countries in the region, except Kuwait, Turkmenistan and Uzbekistan, will be marked by a budgetary deficit in 2015. We can see that the impact of lower prices of oil on CCA countries, complicated by the deepening recession in Russia is significant, with which they are closely linked through trade, remittances and foreign direct investment.

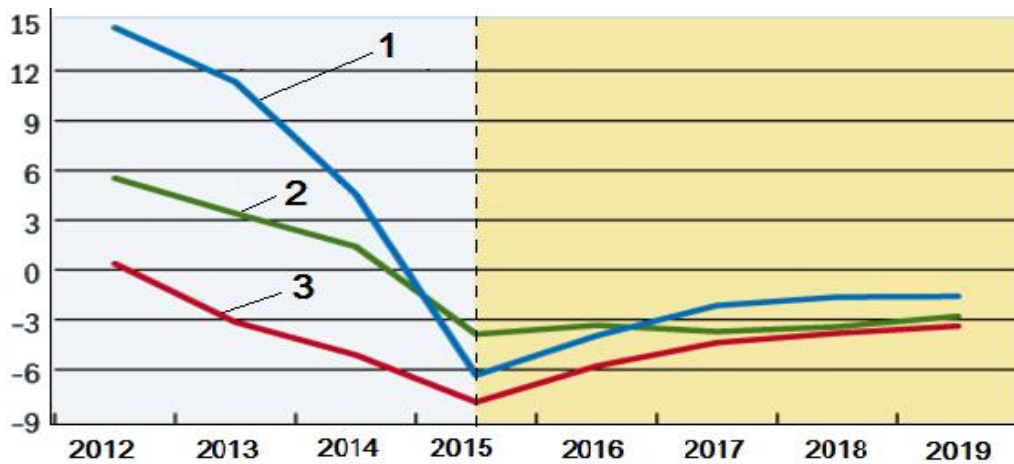

Fig. 1. Starea bugetară a unor țări petroliere, % PIB

Fig. 1. Budget Status of oil countries, % GDP

Legenda / Legend:

1 - Consiliul de Cooperare al Golfului (o organizație regională formată din Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite) / Gulf Cooperation Council (a regional organization formed of Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi Arabia and United Arab Emirates)

2 - Alte țări exportatoare de petrol, care nu intră în Consiliul de Cooperare al Golfului – Alger, Irak, Iran, Yemen, Livia / Other oil exporting countries that are not members of the Gulf Cooperation Council - Alger, Irak, Iran, Yemen, Livia.

3 - Exportatorii de petrol din Caucaz și Asia Centrală – Azerbaidjan, Kazahstan, Turkmenistan și Uzbekistan / Oil exporters from Caucasus and Central Asia – Azerbaijan, Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan.

Sursa/Sources: Autoritățile naționale și FMI / National authorities and IMF staff calculations.

În 2015 este de așteptat ca în majoritatea țărilor, exportatoare de petrol din Orientul Mijlociu și Asia Centrală, se va remarca deficit în rezultatul diminuării prețurilor la petrol. În timp ce UE speră să-și dezvolte relațiile politice în regiune, relațiile UE-CCG au fost definite, în mare parte, de legăturile economice și comerciale. Volumul schimburilor comerciale dintre cele două părți a crescut constant începând cu anii 1980. În 2012, CCG a reprezentat a cincea piață de export a UE, iar UE a fost principalul partener comercial al CCG.

Relațiile bilaterale cu UE au fost stabilite prin Acordul de Cooperare din 1988, care a avut drept scop consolidarea stabilității într-o regiune importantă strategic, facilitarea relațiilor politice și economice, extinderea cooperării economice și tehnice și aprofundarea cooperării în sectorul energiei, industriei, comerțului și serviciilor, agriculturii, pescuitului, investițiilor, științei, tehnologiei și mediului. Acordul prevede organizarea anuală de consilii și reuniuni ministeriale comune, precum și înființarea de comitete mixte de cooperare la nivel de înalți funcționari. Cea mai recentă reuniune ministerială UE-CCG a avut loc în iulie 2013 în Bahrain. Acordul nu prevede instituirea unui organ

In 2015 it is expected that in most countries exporting oil from the Middle East and Central Asia, a deficit will emerge as a result of reduction in oil prices. While the EU hopes to develop political relations in the region, EU-GCC relations have been defined largely by economic and trade ties. The trade volume between the two sides has increased steadily since the 1980s. In 2012, the GCC was the fifth largest export market of the EU, and the EU was the main trade partner of the GCC.

Bilateral relations with the EU were established by the Cooperation Agreement in 1988, which was aimed at strengthening stability in a region of strategic importance, facilitating political and economic relations, expanding economic and technical cooperation and deepening cooperation in the energy sector, industry, trade and services, agriculture, fisheries, investment, science, technology and environment. The agreement provides for the annual organization of joint ministerial councils and meetings, and the establishment of the GCC at senior official level. The latest EU-GCC ministerial meeting was held in July 2013 in Bahrain. The agreement does not provide for a parliamentary body. Economic

parlamentar. Creșterea economică în Caucaz și în Asia Centrală (CCA) va fi mai lentă în 2014 și 2015, din cauza problemelor din Rusia – partenerul comercial cheie al regiunii și sursa remiterilor și a investițiilor.

growth in the Caucasus and Central Asia (CCA) will be lower in 2014 and 2015 due to the problems in Russia – the region's key trading partner and source of remittances and investment.

Tabelul 2/ Table 2

Creșterea reală a PIB-ului, 2014-2015 / Real GDP Growth, 2014-2015

						
	Mondial/ World	SUA/USA	Zona Euro / Euro Area	Piețe emergente/ Emerging Markets	China	Rusia / Russia
2014	3,3	2,4	0,9	4,4	7,4	0,6
2015	3,5	3,6	1,2	4,3	6,8	-3,0
	A	B	C	D	E	F
2014	2,7	3,7	1,5	3,0	5,2	4,7
2015	3,0	3,4	2,4	3,9	4,9	4,4

Notă:
 A – Alger/Algeria, Bahrain, Iran, Irak/Iraq, Kuwait, Libia/Libya, Oman, Qatar, Arabia Saudită/Saudi Arabia, Emiratele Arabe Unite/United Arab Emirates, Iemen/Yemen
 B – (CCG)- Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Arabia Saudită/Saudi Arabia, Emiratele Arabe Unite United Arab Emirates
 C – non-CCG – Alger/Algeria, Iran, Irak, Libia, Iemen/Yemen
 D – Afganistan, Djibuti, Egipt/Egipt, Jordan/Iordania, Lebanon/Liban, Mauritania, Marocco/Maroc, Pakistan, Somalia, Sudan, Siria/Siria, Tunisia/Tunisia
 E – Azerbaijan, Kazakhstan, Turkmenistan, Uzbekistan
 F – Țări importatoare de petrol / CCA ail importers – Armenia, Georgia, Kyrgyz Rep./ Kârgâzstan Rep, Tajikistan/Tadjikistan
 Sursa/Source: THE COOPERATION COUNCIL FOR THE ARAB STATES OF THE GULF [accesat 5 decembrie 2014]. Disponibil: [http:// www.gcc-sg.org/eng/](http://www.gcc-sg.org/eng/)

Importatorii au luat o pauză de scurtă durată.

În ultimele 7 luni s-a observat o scădere bruscă la prețurile de petrol, ceea ce a făcut țările importatoare să fie un pic mai fericite. Oricum, există o posibilitate pentru aceste țări de a micșora deficitele bugetare pe care le au la moment.

Importers took a breath even if just a bit.

The hard oil price drop has been seen in last 7 months made happy to importer countries a little bit. However there is a possibility for these countries to close the current account deficits if they have.

Tabelul 3 / Table 3

Proiecțiile economice ale PIB-ului real și a inflației / Economic projections real GDP and inflation

	Pondere PIB-ul mondial, 2013/ Share of 2013 world GDP		Real GDP/ PIB real				Inflation/Inflația			
	PPP, %	MER, %	2014	2015	2016	2017-2021	2014	2015	2016	2017-2021
Mondial (rata de schimb de piață)/ Global (market exchange rates)		100	2.7	3.0	3.4	3.2	2.6	2.7	2.4	2.5
Mondial (rata ppp)/ Global (PPP rates)	100		3.3	3.5	3.9	3.9				
SUA /United States	16.4	22.4	2.3	3.2	3.1	2.6	1.7	1.5	1.7	1.9
China	15.8	12.7	7.4	7.2	7.2	6.9	2.1	2.3	1.8	3.0
Japonia /Japan	4.6	6.6	0.3	1.2	1.6	1.0	2.7	1.4	2.3	1.9
Marea Britanie/ United Kingdom	2.3	3.4	2.6	2.5	2.3	2.3	1.5	1.2	1.7	2.0
Zona euro/ Eurozone	12.3	17.1	0.8	1.1	1.7	1.6	0.5	0.8	1.3	1.4
Franța /France	2.5	3.8	0.5	0.8	1.4	1.7	0.6	0.6	1.0	1.2
Germania/ Germany	3.4	4.9	1.4	1.1	1.9	1.4	0.8	1.2	1.7	1.7
Grecia/ Grecia	0.3	0.3	0.6	1.9	3.0	3.5	-1.3	-0.1	1.0	1.4
Ireland/ Irlanda	0.2	0.3	4.3	3.3	3.2	2.5	0.4	0.8	1.1	1.5
Italy / Italia	2.0	2.8	-0.4	0.3	1.1	1.1	0.2	0.5	1.1	1.4
Netherlands / Olanda	0.8	1.1	0.8	1.4	1.6	1.8	1.0	1.2	1.1	1.3

Portugal / Portugalia	0.3	0.3	0.9	2.1	2.1	1.8	-0.1	0.6	0.9	1.5
Spain/ Spania	1.5	1.8	1.3	2.0	2.1	2.1	-0.1	0.5	1.0	1.2
Poland/ Polonia	0.9	0.7	3.3	3.7	3.5	3.5	0.2	1.0	2.0	2.5
Russia/ Rusia	3.4	2.8	0.2	-5.0	-0.5	2.0	8.0	15.0	8.0	4.3
Turkey/ Turcia	1.4	1.1	2.8	3.4	3.8	4.0	8.9	7.1	6.5	6.2
Australia / Australia	1.0	2.0	2.8	2.6	3.0	3.1	2.6	2.5	2.6	2.5
India/ India	6.6	2.5	5.4	7.0	6.7	6.5	4.4	4.2	4.3	6.0
Indonesia/ Indonezia	2.3	1.2	5.2	5.8	5.8	6.3	6.2	6.5	6.7	5.1
South Korea/ Rep.Coreea	1.7	1.7	3.4	3.7	4.0	3.8	1.4	2.0	2.2	2.9
Argentina/ Argentina	0.9	0.8	-0.4	0.1	3.1	3.1	25.0	25.0	-	-
Brazil / Brazilia	3.0	3.0	0.3	1.0	2.9	3.0	6.3	5.5	4.5	4.8
Canada/ Canada	1.5	2.4	2.4	2.9	2.6	2.0	2.0	1.8	1.8	2.1
Mexico/ Mexic	2.0	1.7	2.3	3.7	4.0	3.6	4.0	3.7	3.4	3.1
South Africa /Africa de Sud	0.7	0.5	1.4	2.3	2.8	3.5	6.1	5.5	5.4	5.3
Nigeria/ Nigeria	1.0	0.7	6.0	4.4	6.0	7.0	8.4	9.8	8.3	7.3
Saudi Arabia/ Arabia Saudită	1.5	1.0	4.2	3.8	4.5	5.2	2.7	3.0	3.2	3.4

Sursa/Source: PwC analysis, National statistical authorities, Thomson Datastream and IMF.

Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) estimează în prezent o creștere medie negativă pentru 2015, iar de scăderea prețului petrolului beneficiază națiunile mai puțin legate de Rusia. Scăderea bruscă a prețului petrolului a pus presiune asupra economiei și așa destul de fragile a Rusiei, ce afectează și creșterea exportatorilor energetici și a altor națiuni în curs de dezvoltare care au legături strânse cu cea mai mare economie din Europa de Est, susține ultimul raport al BERD. Economiiile Armeniei și Republicii Moldova sunt acum de așteptat să stagneze în 2015, în timp ce în Belarus se prevede o contracție de 1,5%. Cu toate acestea, BERD nu și-a schimbat estimarea privind evoluția economică a României, care este evaluată la 2,6% pentru 2014 și 2,8% pentru anul în curs. Economisții BERD se așteaptă ca PIB-ul rus să se reducă cu aproape cinci procente în 2015, o revizuire în scădere majoră față de previziunile din septembrie, care arătau o contracție de doar 0,2%. Cu toate acestea, BERD susține că de ieftinirea materiilor prime ar putea beneficia țările din Europa Centrală și de Sud-Est și din sudul și estul Mării Mediterane, ajutând la compensarea efectelor negative persistente ale cererii externe slabe din zona euro. În medie, țări din întreaga regiune BERD se așteaptă acum să vadă o contracție de 0,3% în 2015, după o previziune de creștere de 1,7% în luna septembrie [8].

În ambele regiuni, în ceea ce privește reducerea rezervelor, în cele mai multe țări este necesar a revizui planurile pe termen mediu și dacă prețurile la petrol mici vor persista pentru o lungă perioadă de timp, aceste țări vor trebui să se adapteze treptat la noua realitate a pieței petrolului. Unele țări care nu au rezerve semnificative sau capacitatea de împrumut, vor fi impuse să se adapteze mai repede, din cauza efectelor adverse asupra creșterii economice.

Prețurile reduse la petrol fac necesară și urgentă promovarea reformelor subvențiilor la energie și schimbarea modelului de creștere economică în țările exportatoare de petrol din ambele regiuni – OMANP și CAC.

Pe viitor, cheltuielile publice probabil vor rămâne limitate pentru mai mulți ani. Acest lucru înseamnă că modelul actual de

European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) currently estimates a negative average growth for 2015 and the less related to Russia countries benefit from the fall in oil prices. The sharp decline in oil prices put pressure on the already fragile economy of Russia, which affects the growth of energy exporters and other developing nations that have close links with the largest economy in Eastern Europe, says the latest report of EBRD. Economies of Armenia and Moldova are now expected to stagnate in 2015, while in Belarus is expected a shrink by 1.5%. However, the EBRD has not changed its estimate on the economic development of Romania, which is estimated at 2.6% for 2014 and 2.8% for this year. EBRD economists expect that Russian GDP will decline by about five percent in 2015, a major downward revision to forecast from September, showing a contraction of 0.2%. However, the EBRD states that from the decrease of commodity prices could benefit the countries of Central and Southeastern Europe and Southern and Eastern Mediterranean ones, helping to offset the negative effects persisting in the euro area. On average, countries across the region EBRD now expect to see a contraction of 0.3% in 2015 after a growth forecast of 1.7% in September [8].

In both regions, in terms of reduction of reserves in most countries it is necessary to review the medium-term plans and if low oil prices will persist for a long time, these countries will have to gradually adjust to the new reality of the oil market. Some countries that do not have significant reserves or borrowing capacity will be required to adapt more quickly because of adverse effects on economic growth.

Low oil prices make necessary and urgent the promotion of reforms on energy subsidies and changing the growth model in oil-exporting countries in both regions – MENAP and CCA.

In the future, public spending are likely to remain

creștere, bazat pe creșterea prețurilor la petrol și a cheltuielilor guvernamentale, nu mai este adecvat. În schimb, țările trebuie să-și diversifice în continuare economiile și să permită sectorului privat să devină motor mai independent de creștere economică și ocuparea forței de muncă.

Beneficii limitate pentru importatorii de petrol

Reducerea prețurilor la petrol aduce importatorilor de petrol o alinare mult așteptată. Costul la importurile resurse energetice se reduce, presiunea asupra bugetelor de stat scade din cauza costurilor reduse de subvenționare ale prețurilor fixe (Figura 2). În plus, costurile energetice contribuie la reducerea costurilor de producție și creșterea veniturilor, în cazul în care companiile și consumatorii beneficiază din aceasta.

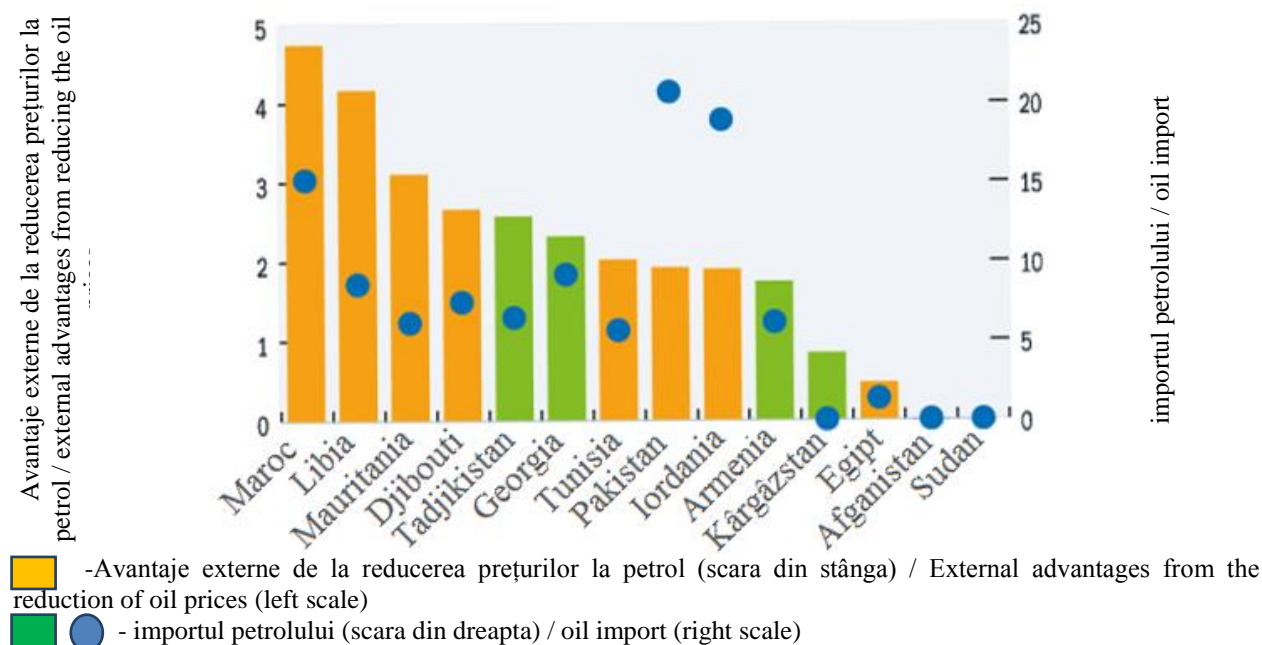
Însă, cu toate acestea, în majoritatea țărilor importatoare de petrol beneficiile de la reducerea prețurilor la petrol se nivelează de alți factori. Diminuarea perspectivelor privind cererea în zona euro și CCG, de rând cu scăderea prețurilor materiei prime la burse. În afară de cele de petrol, exportate de unele țări, conduc la zero unele beneficii neașteptate de reducerea costurilor de la importurile de petrol.

limited for many years. This means that the current growth model based on rising oil prices and government spending, is no longer adequate. Instead, countries should further diversify their economies and allow the private sector to become a more independent engine of economic growth and employment.

Limited benefits for oil importers

Reducing of oil prices brings a certain relief for oil importers. The cost of energy imports reduces and pressure on government budgets falls due to low cost fixed price support (Figure 2). In addition, energy costs help to reduce production costs and increase revenue, where companies and consumers benefit from it.

But, nevertheless, in most oil-importing countries benefits from the reduction in oil prices is being leveled by other factors; reducing outlook in the demand in the euro area and the GCC, along with falling commodity prices on the stock. Apart from the ones related to oil exported by some countries, some unexpected benefits of reducing the cost of oil imports are leading to zero.

Notă: -Avantaje externe de la reducerea prețurilor la petrol se calculează ca diferența previzibilă a costului importului net de petrol în 2015 în baza prezivunii prețurilor la petrol conform Buletinului (Perspectivele Dezvoltării Economiei Regionale, ianuarie, 2015) și datelor din 2014, cu rectificarea pentru unele țări. / **Note:** External advantages from the reduction of oil prices are calculated as the predictable difference of the net oil import cost in 2015 based on forecast oil prices according to the Bulletin (Regional Economic Outlook, January 2015) and data from the 2014 with some corrections for some countries.- colonițele verzi și albastre se referă la importul petrolului / blue and green columns refer to the oil import.

Sursa / Source: <http://www.imf.org/external/Russian/pubs/ft/reo/mcd/2015/mreo0115r.pdf>.

Autorii subliniază faptul, că dinamica viitoare privind prețurile la petrol rămâne foarte incertă, iar în legătură cu aceste țări importatoare de petrol ar trebui să evite angajamente vizând cheltuielile, care ar fi dificil de a le anula, dacă prețul la petrol va reveni la niveluri mai mare, sau în cazul altor evenimente adverse. Se subliniază necesitatea de a continua reformele subvențiilor energetice, precum și valoarea ritmului de creștere puternică, în scopul de a depăși problemele cronice ale șomajului, în special din regiunea OMANP.

The authors point out that the future dynamics of oil prices remain very uncertain, and in connection with the oil-importing countries there should be avoid commitments regarding expenditure, which would be difficult to cancel, if the oil prices will return to higher levels, or other adverse events. There is emphasized the need to continue reforms related to energy subsidies and the amount of strong growth in order to overcome the chronic problems of unemployment, especially in the region MENAP.

Este necesară o rată de creștere stabilă mai mare de 8% pentru a reduce semnificativ șomajul și de a crește veniturile populației. Este esențial să se folosească această perioadă a prețurilor mici la petrol pentru intensificarea eforturilor de implementare a reformelor structurale, în special în domeniile mediului de afaceri, administrarea publică, învățământ și integrarea comerțului.

Trebuie să înțelegem că situația dificilă din Federația Rusă, căderea rublei, speculațiile de pe piața valutară sunt cauzate direct de sancțiunile impuse de Occident și scăderea prețului la petrol. SUA, împreună cu aliații săi, încearcă să pedepsească Administrația lui Putin pentru că a îndrăznit să joace un rol geopolitic mai important, atât regional cât și la nivel mondial.

Creșterea prețurilor la petrol are un efect cert pozitiv asupra țărilor exportatoare de petrol, un efect pozitiv asupra veniturilor companiilor și starea finanțelor publice. În plus, subvenționarea pe scară largă a prețurilor la resursele energetice conduce la dependență directă fiscală și cvasi-fiscală asupra prețurilor la petrol. Situația este opusă în cazul țărilor-importatoare de petrol. Menținerea legături economice strânse între statele CSI permite a aplana impactul direct al prețurilor la resursele energetice și slăbesc relația dintre gradul de influență a dinamicii prețurilor la petrol asupra creșterii economice. Astfel, conform estimărilor noastre, creșterea prețurilor la petrol cu 10% conduce la o creștere a soldului contului curent în regiune, de cu 0,4-2,7% din PIB. Această cifră este mult mai importantă pentru exportatorii de petrol și gaze, rămâne pozitivă pentru ceilalți membri din regiune. În ceea ce privește impactul prețurilor petrolului asupra creșterii PIB-ului, cea mai sensibilă la efectele creșterii prețurilor la petrol s-a adeverit economia Rusiei, și cel mai puțin – economia din Uzbekistan. Mai mult decât atât, printre țările a căror creștere este cel mai mult dependentă de creșterea prețurilor la petrol, în afară de Rusia și Turkmenistan, sunt: Ucraina, Armenia și Republica Moldova. În general, creșterea ratei prețurilor la petrol cu 10% duce la o creștere a ratei anuale a PIB cu 0,8-1,4%.

În zona euro, conform prognozelor FMI, creșterea economică va continua, dar va fi destul de lentă – aproximativ 1,2% – în 2015 și 1,4% – în 2016. Ca prioritate pentru Banca Central Europeană este deflația, reducerea prețurilor, care s-a remarcat în Europa, deflația este un fenomen nedorit și deranjant, dar, nu fatal. Deflația nu este în măsură să oprească redresarea economică.

Cu toate acestea, deflația ar putea duce la criza datoriilor din Europa. Scăderea prețurilor este o problemă pentru debitori, deoarece profiturile lor sunt în scădere, iar datoria nu devine mai mică. Încetinirea economică în China este un motiv pentru revizuire în mai multe țări. Indicatorii creșterii PIB-ului oficial în China arată că economia chineză a crescut în 2014 cu 7,4%, ceea ce este de 0,3% mai puțin decât în 2013. Creșterea economică în China pentru 2015 se estimează la 6,3%. Acest lucru înseamnă o încetinire semnificativă a activității economice în China, unde, în ultimii 30 de ani, până în 2010, s-a remarcat o creștere medie a PIB-lui de 10%.

Concluzii. Considerăm că această încetinire va fi lentă, ordonată. Însă, încetinirea economiei chineze poate avea un impact grav asupra economiilor asiatice din țările în curs de

It is required a growth rate of more than 8% to significantly reduce unemployment and increase household income. It is essential to use this period of low oil prices increasing efforts to implement structural reforms, particularly in the fields of business, public administration, education and trade integration.

We must understand that the plight of the Russian Federation, the fall of the ruble, speculation in the trade market are directly caused by the sanctions imposed by the West and falling of the oil prices. US along with its allies is trying to punish Putin's administration for daring to play an important geopolitical role, both regionally and globally.

The increase in oil prices has a certain positive effect on oil exporting countries, a positive effect on corporate income and the state of public finances. In addition, widespread subsidizing of energy prices leads to direct fiscal and quasi-fiscal dependence on oil prices. The situation is opposite for oil-importing countries. Maintaining close economic ties between the CIS countries allows to smooth the direct impact of energy prices and the weakening relationship between the degree of influence the dynamics of oil prices on economic growth. Thus, according to our estimates, the increase in oil prices by 10% leads to an increase in the current account balance in the region, with 0.4-2.7% of GDP. This figure is more important for exporters of oil and gas and remains positive for other members of the region. Regarding the impact of oil prices on GDP growth, the most sensitive to the effects of rising oil prices was the Russian economy, and the least – the economy of Uzbekistan. Moreover, among the countries whose growth is most dependent on rising oil prices, besides Russia and Turkmenistan are: Ukraine, Armenia and Moldova. In general, the growth rate of oil prices by 10% leads to an increase in the annual rate of GDP with 0.8-1.4%.

In the euro area, according to IMF forecasts, economic growth will continue, but it will be quite slow – about 1.2% in 2015 and 1.4% in 2016. As a priority for the European Central Bank is deflation, lower of prices, which was noted in Europe, deflation being an undesirable phenomenon and disturbing, but not fatal. Deflation is unable to stop the economic recovery.

However, deflation could lead to debt crisis in Europe. The price drop is a problem for borrowers because their profits are falling and the debt becomes smaller. The economic slowdown in China is a cause for review in several countries. Official GDP growth indicators in China showed that the Chinese economy grew by 7.4% in 2014, which is 0.3% less than in 2013. Economic growth in China in 2015 is estimated at 6.3%. This means a significant slowdown in economic activity in China, where in the past 30 years, until 2010, there was an average increase of 10% of GDP.

Conclusions. We suppose that the decrease will be a slow and even ordonate one. But, the slowdown of the Chinese economy could have a great impact on the

dezvoltare. Încă două țări exportatoare de petrol dau semnalmente despre diminuarea creșterii economice – Nigeria și Rusia. Reducerea PIB-lui până la 4,8% pentru Nigeria, totuși, rămâne o cifră foarte impresionantă.

Una dintre excepțiile de la declinul general al previziunilor, vizând creșterea economică, sunt Statele Unite, a căror economie, în 2015, va crește cu 3,6%, iar în 2016 – cu 3,3%. Acest lucru este semnificativ mai mică decât cifrele chineze, dar, după cum subliniau experții FMI, este de așteptat. Economii emergente se pot dezvolta mai repede, deoarece acestea pot introduce noi tehnologii, care au fost deja în uz în țările dezvoltate. Previțiunea creșterii economiei britanice în anul 2015 a rămas neschimbată – de 2,7%.

Situația din economia britanică este în prezent favorabilă [11], deși problemele economice ale zonei euro pot inhiba creșterea. Șase ani de la criza financiară globală din mai multe țări, inclusiv Statele Unite, au depășit cu succes consecințele sale. Cu toate acestea, există state cu datorii externe foarte mari, pentru a scăpa de ele este necesară o perioadă de timp mai îndelungată, iar printre aceste țări, în primul rând, este Japonia.

economies of the asian countries. Two more oil exporting countries have made some signals on their economic decrease – Nigeria and Russia. The decrease of GDP till 4,8% for Nigeria is still impressive

One of the exceptions to the general decline of forecast targeting growth are the United States, whose economy in 2015 will grow by 3.6% and in 2016 – with 3.3%. This is significantly lower than the Chinese figures, but as IMF experts stressed, it is expected. Emerging economies can grow faster because they can introduce new technologies that were already in use in developed countries. British economic growth forecast in 2015 remained unchanged – 2.7%.

The situation in the British economy is currently favorable [11], although the economic problems of the eurozone can inhibit the growth. Six years after the global financial crisis in several countries, including the United States have successfully overcome its consequences. However, there are countries with large external debts, to get rid of them requires a period of time, and among these countries, first of all, is Japan.

Referințe bibliografice/ References

1. ALJAZEERA TURK. OPEC petrol krizi için toplandı. Aljazeera and Reuters. 2014, december 21 [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/opec-petrol-krizi-icin-toplandi>
2. IŞÇININ HAKKINI ALINTERI KURUMADAN VERİNİZ. DB: Petrol fiyatlarındaki düşüş, Türkiye’de enflasyonu ve cari açığı azaltacak. 2015, january 8 [accesat 14 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.ozgidais.org.tr/index.php/world/item/2892-db-petrol-fiyatlarindaki-dusus-turkiye-de-enflasyonu-ve-cari-acigi-azaltacak>
3. Petrol Fiyatlarındaki Düşüş, Avrupa’ya Ters Etki Yaptı. 2014, 20 ekim [accesat 14 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.haberler.com/petrol-fiyatlarindaki-dusus-avrupa-ya-ters-etki-6607652-haberi/>
4. Falling oil prices hurt exporters across Mideast, Central Asia. In: IMF Survey Magazine: Countries&Regions. 2015, january 21 [accesat 24 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2015/CAR012115A.htm>
5. INTERNATIONAL MONETARY FUND. Falling Oil Prices Hurt Exporters across Mideast, Central Asia. 2015, january 21 [accesat 25 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2015/CAR012115A.htm>
6. İLBAŞ, M. Petrol fiyatlarındaki düşüşün ekonomik ve siyasi etkileri. In: Ortadoğu Gazetesi. 2014, december 19 [accesat 24 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.ortadogugazetesi.net/makale.php?id=18054>
7. THE COOPERATION COUNCIL FOR THE ARAB STATES OF THE GULF [accesat 5 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.gcc-sg.org/eng/>
8. TUDORACHE, B. Declinul Rusiei, cauzat de petrol, afectează negativ economiile emergente [accesat 15 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.energynomics.ro/declinul-rusiei-cauzat-de-petrol-afecteaza-negativ-economiile-emergente/>
9. Адаптация к низким ценам на нефть в условиях снижения спроса [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.imf.org/external/Russian/pubs/ft/reo/mcd/2015/mreo0115r.pdf>
10. Влияние цен на нефть на экономику СНГ [accesat 15 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&newsid=1203&type=news>
11. МВФ: в мире – замедление роста, в России – падение ВВП [accesat 12 decembrie 2014]. Disponibil: <http://m.noi.md/ru/news/54773>
12. IFTIME, Elena. Green diplomacy – a new type of international cooperation. In: ECOFORUM. 2014, vol. 3, no. 2 [accesat 11 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.ecoforumjournal.ro/index.php/eco/article/view/104>
13. Снижение цен на нефть наносит ущерб странам Ближнего Востока и Центральной Азии. В: Обзор МВФ. 2015, 21 января [accesat 25 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/survey/so/2015/car012115ar.htm>

Recomandat spre publicare: 26.01.2015

INSOLVABILITATEA ÎNTREPRINDERII: IMPLICAȚII ECONOMICE ȘI JURIDICE

Nadejda BOTNARI, conf.univ., dr., ASEM
Angela TIMUȘ¹, dr., conf. univ., INCE
Veaceslav BOTNARI, drd., USM

Crizele economico-financiare atestate în ultimii ani a determinat multe întreprinderi să se confrunte cu problem de insolvență dar și faliment. Falimentul reprezintă o procedură aplicată debitorului în vederea lichidării patrimoniului acestuia pentru satisfacerea creanțelor creditorilor, urmată de radierea debitorului, deci a întreprinderii.

Cuvinte cheie: *insolvabilitate, creanțe, creditor, debitor, administrator, restructurare, faliment simplificat, creanțe garantate, creanțe chirografare, faliment.*

Conceptul de insolvabilitate. Orice întreprindere care-și propune ca obiectiv dezvoltarea și creșterea economică se confruntă cu probleme legate de insuficiența resurselor financiare. Mărirea nevoii de finanțare este în funcție de extensiunea obiectivelor fixate, de diversificarea activităților desfășurate. Indiferent de natura provenienței resurselor, acestea vor crea întreprinderii avantaje competitive, dacă utilizarea lor va fi urmată de o creștere susținută a fluxurilor de lichidități. Deoarece obținerea veniturilor și încasarea mijloacelor bănești preconizate nu este garantată, întreprinderile se confruntă, în permanență, cu un risc de afaceri care se manifestă prin incapacitatea de a acoperi costurile totale suportate din veniturile înregistrate și cu riscul de insolvabilitate, când încasările totale sunt insuficiente efectuării plăților.

Consecințele unei stări de insolvabilitate sunt de ordin material, prin costurile implicate de măsurile ce trebuie luate, și psihologice, având în vedere toți „actorii” implicați în funcționarea entității: creditori, manageri, personal.

Legea insolvabilității nr.149 din 2012, intrată în vigoare în 2013, oferă creditorilor și debitorilor o serie de instrumente noi întru realizarea drepturilor lor și, în același timp, oferă o acoperire normativă mai amplă și mai calitativă raporturilor juridice ce se stabilesc în cadrul procedurii de insolvabilitate.

Conform legii insolvabilității, *prin insolvabilitate se înțelege situația financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată, constatată prin act judecătoresc de dispoziție.* În această ordine de idei este important să evidențiem faptul că atât timp cât incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată nu a fost constatată printr-un act judecătoresc de dispoziție, nu putem vorbi despre insolvabilitate.

Temei pentru intentarea procedurii de insolvabilitate

Conform art.10 din Legea menționată, temei pentru declararea insolvabilității este fie incapacitatea de plată, fie supraîndatorarea întreprinderii.

ENTERPRISE INSOLVENCY: ECONOMIC AND LEGAL IMPLICATION

Nadejda BOTNARI, PhD, Associate Professor, MAES
Angela TIMUȘ, PhD, Associate Professor, NIER
Veaceslav BOTNARI, PhD Student, MSU

Due to the economic-financial crises registered in the last years, many enterprises faced both, insolvency and bankruptcy issues. Bankruptcy is a procedure applied to the debtor in order to dissolve his/her assets, to meet the claims of the lender, followed by the dissolution of the debtor, therefore, of the company.

Key words: *insolvency, receivables, lender, debtor, administrator, restructuring, simplified bankruptcy, secured receivables, unsecured receivables, bankruptcy.*

JEL Classification: *G3, G33, G00, H62, H69*

Concept of insolvency. Any enterprise, which aims to promote economic development and growth is facing problems of insufficient financial resources. Increasing needs for funding is based on the extension of the set of objectives, and of the diversity of develop activities. Regardless of the source of origin of resources, they will create some competitive advantages for the enterprise, if their use will be followed by a sustained in liquidity flows. Since the obtaining the expected income and receiving the funds are not guaranteed, enterprises continuously face with a business risk that is manifested in inability to cover the total cost linked to the gained income and the risk of insolvency, when the total revenues are insufficient for carrying payments.

The consequences of a state of insolvency are of material order caused by the costs implied by measures to be taken, and psychological order, taking into consideration wall the “actors” involved in the entity's activity: creditors, managers and staff.

The Insolvency Law, Act 149 from 2012 which came into effect in 2013, provides creditors and debtors a number of new instruments for the achievement of their rights and at the same time, offers a broader and more qualitative normative coverage of legal reports which are established during the insolvency proceedings.

According to the Insolvency Law, *insolvency is the financial situation of the debtor characterized by the inability of respecting the payment obligations, ascertained by a judicial act.* Here is important to highlight the fact that as long as the inability to respect its payment obligations has not been established by a judicial act, one cannot speak about insolvency.

Basis for Initiating Insolvency Proceedings

According to Article X from the mentioned law, basis for declaring insolvency are the inability to pay, or the over indebtedness of the company.

The first base is present in the situation when the person

¹ © Angela TIMUȘ, angel.timush@yahoo.com

Primul temei este prezent în situația când persoana nu poate să-și îndeplinească obligațiile devenite scadente, chiar dacă patrimoniul persoanei ar permite acoperirea acestei obligații. Supraîndatorarea însă, este acea situație în care obligațiile debitorului depășesc activele acestuia în așa fel încât chiar și dacă s-ar înstrăina tot patrimoniul existent, oricum nu ar fi suficiente resurse financiare pentru achitarea obligațiilor asumate.

Inițierea procedurii de constatare a insolvabilității unei persoane se realizează prin depunerea unei cereri, numite cerere introductivă, la Curtea de Apel în a cărei rază teritorială își are sediul debitorul presupus insolubil.

Conform art.13 alin.1 din Lege, Debitorul este în drept să depună cerere introductivă în situația în care există pericolul intrării lui în incapacitate de plată când, în mod previzibil, nu își va putea executa la scadență obligațiile pecuniare. În același timp, potrivit art.14 al Legii, debitorul este obligat să depună cerere privind intentarea unei proceduri de insolvabilitate în termen de 30 de zile de la apariția a cel puțin unui temei din cele menționate mai sus: a) executarea integrală a creanțelor scadente ale unui sau ale mai multor creditori poate cauza imposibilitatea satisfacerii integrale la scadență a creanțelor celorlalți creditori; și b) în cazul lichidării, care se efectuează conform altor legi, devine evident că debitorul nu poate satisface integral creanțele creditorilor. În caz contrar, persoanele cu drept de reprezentare a debitorului, care de regulă este administratorul, directorul, președintele societății, va purta răspundere personală pentru obligațiile societății care au apărut după termenul de 30 de zile acordat de lege pentru depunerea cererii privind intentarea procedurii de insolvabilitate.

Un aspect important în inițierea procedurii de insolvabilitate, este persoana debitorului. Astfel, potrivit legii insolvabilității, poate fi intentată procedură de insolvabilitate oricărei persoane juridice indiferent de forma juridică de organizare și persoanelor fizice care practică activitate de întreprinzător. Legea insolvabilității nu se aplică băncilor, statului, unităților administrativ-teritoriale și persoanelor juridice de drept public.

Este important să identificăm corect statutul de întreprinzător al persoanelor, astfel încât dacă o persoană fizică practică activitate de antreprenariat fără a fi înregistrată în modul cuvenit, aceasta nu va fi pasibilă de a fi declarată insolubilă, ci va răspunde cu întreg patrimoniul în condițiile legislației civile și de procedură civilă.

În conformitate cu art. 16 al Legii insolvabilității, în cererea introductivă a debitorului trebuie să se indice:

- a) codul fiscal și numerele conturilor bancare ale debitorului;
- b) valoarea creanțelor creditorilor, mărimea dobânzilor și penalităților aferente;
- c) temeiul creanțelor și termenele lor de executare, cu specificarea sumei creanțelor decurgând din daunele cauzate vieții și sănătății, precum și ale creanțelor salariale față de angajații debitorului;
- d) suma datoriilor la bugetul public național;
- e) motivarea temeiului insolvabilității;
- f) date despre cererile de chemare în judecată a debitorului primite spre examinare de către instanța de

cannot accomplish his obligations even if the patrimony of the person would allow the defrayal of this obligation. But indebtedness represent the situation when the obligations of the debtors exceed its assets in such a way that even all the existent patrimony would be divided; anyway there would not be sufficient financial resources for the payment of the assumed obligations.

The Introductory Proceedings of Establishment of the Insolvency. The introduction of the ascertainment proceedings of insolvency of a person realizes by presenting an application, named opening application at the Court of Appeal in whose jurisdiction the presumed insolvent debtor is situated.

According to the XII Article, paragraph I from the Law, the debtor has the right to submit an opening application in the situation when exists the risk of inability of paying and the predictably that he would not execute till due the pecuniary obligation. At the same time, according the Article XIV of the Law, the debtor is required to submit the application on the instituting of insolvency proceedings within 30 days at the occurrence of one of the facts mentioned above if a) the integral execution of the outstanding debts of one or more creditors can lead to the impossibility of the integral execution of the claims of the others debtors and b) in case of liquidation, which is performed according to other laws, becomes obvious that the debtor can fully meet the creditors' claims. Otherwise, the persons entitled to represent the debtor which usually is the administrator, the manager or the company president will wield personal responsibility for the company's obligations which appeared after the term of 30 days provided by law for submission of the application regarding the initiation of the insolvency process.

An important aspect in the insolvency of the procedure is the debtor. Thus, according to the law of insolvency, insolvency proceedings may be brought to any legal person regardless of the legal form of organization and to natural persons who are practicing entrepreneurial activity. Insolvency law does not apply to banks, to the state, territorial administrative units and legal entities of public law.

It is important to correctly identify entrepreneurial status of people, so if a natural person carries out entrepreneurial activities without being duly registered, it will not be liable to be declared insolvent, but will respond with the entire estate under civil law and civil procedure.

In accordance with art. 16 of the Law of insolvency, in the debtor's application there must be indicated:

- a) the tax code and the numbers of the bank accounts of the debtor;
- b) the value of the creditor's debts, the interest and penalties related to size;
- c) the basis of the debts and their terms of execution, specifying the amount of claims resulting from damages caused to life and health, as well as of the wage claims against the debtor's employees;
- d) the amount of debts to the national budget;
- e) the motivation basis of the insolvency;
- f) information regarding summons of the debtor that are received for consideration by the court, as well as about the

judecată, precum și despre titlurile executorii asupra bunurilor debitorului;

g) date despre bunurile debitorului, inclusiv despre mijloacele bănești și creanțele lui;

h) candidatura propusă la funcția de administrator al insolvenței/ lichidator;

și să fie însoțită de următoarele acte care se anexează la cererea introductivă:

a) copia de pe statutul sau de pe contractul său de asociere;

b) lista participanților (membrilor) săi;

c) bilanțul contabil la data ultimului raport financiar;

d) documentele care atestă componența și valoarea bunurilor sale dacă este persoană fizică (întreprinzător individual);

e) datele din registrele publice despre bunurile sale, inclusiv despre bunurile gajate;

f) lista creditorilor și a debitorilor, cu specificarea datoriilor creditoare și debitoare, adreselor și datelor de identificare ale creditorilor și debitorilor;

g) dovada notificării proprietarului, a cărui lipsă însă nu împiedică admiterea spre examinare a cererii introductive.

Cererea introductivă poate fi depusă și de creditorul interesat. Pentru aceasta este necesar ca creanța acestuia să fie certă. În acest sens, legea, indică că creanța pe care o invocă creditorul la depunerea cererii introductive, trebuie să fie stabilită printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă sau un alt act similar, după cum se va vedea mai jos. La fel, *legea stabilește că la momentul depunerii cererii introductive, creditorul trebuie să facă dovada depunerii unei cereri prealabile către debitor.* Adică creditorul trebuie să solicite stingerea creanței de către debitor, și doar dacă acesta nu o stinge sau refuză satisfacerea acestei cerințe, creditorul va putea depune o cerere de intentare a procedurii de insolvență și de declarare a debitorului ca fiind insolvent.

Conținutul și anexele cererii introductive pe care o depune creditorul este reglementat de art.20 al legii care prevede că în aceasta trebuie să se indice cel puțin următoarea informație:

a) denumirea/numele și prenumele creditorului și ale debitorului, sediul/adresa, alte date de identificare ale acestora, confirmate prin extrasul din registrul public corespunzător;

b) valoarea creanțelor creditorului, mărimea dobânzilor și a penalităților aferente;

c) temeiul creanțelor și termenul executării lor;

d) mențiuni despre alte probe ce confirmă creanța creditorului;

e) propunerea candidaturii la funcția de administrator provizoriu pe perioada de observare a debitorului;

f) alte date, considerate de creditor ca fiind necesare pentru examinarea cererii.

La cererea introductivă a creditorului se anexează:

a) documentele ce adevăresc obligațiile debitorului față de creditor, mărimea datoriilor la aceste obligații, temeiul intentării procesului de insolvență, alte documente care justifică cererea creditorului;

b) dovada notificării prealabile a debitorului de către creditor;

writs of execution on the debtor's assets;

g) information about the debtor's assets, including cash and his receivables;

h) the proposed candidacy for the position of administrator of insolvency / liquidator;

and to be accompanied by the following documents that are attached to the application:

a) copy from his status or contract of the association;

b) list of his participants (members);

c) the balance sheet from the date of the last financial report;

d) documents that confirm the composition and the value of his goods if he is a natural person (individual entrepreneur);

e) data from his public records on his assets, including the pledged assets;

f) list of creditors and debtors, specifying the payable and receivable debts, addresses and identification data of creditors and debtors;

g) proof of notification of the owner, but whose absence does not prevent admission to the examination of the application.

The application may be lodged also by the interested lender. This requires that the amount of the lender's claim should be certain. In this respect, the law indicates that the amount receivable claimed by the creditor on lodging the application must be established by an irrevocable court decision or other similar act, as we will see below. Similarly, *the law states that at the time of submitting the application, the creditor must prove that he has lodged a preliminary application to the debtor.* That is the creditor must request the settlement of the claim by the debtor, and if he does not settle it or refuses to meet this requirement, the creditor will be able to submit an application for instituting insolvency proceedings and for the declaration of the debtor as insolvent.

The application content and annexes that the creditor lodges are regulated by the article 20 of the Law which provides that in the application must be indicated at least the following information:

a) name and surname of the creditor and of the debtor, location/address, other identification data confirmed by the extract from the corresponding public register;

b) the value/amount of creditor's claim, the amount of interest payment and of related penalties;

c) the grounds of the claim and the term of its enforcement;

d) the mentions about other evidence confirming the creditor's claim;

e) the candidature proposal for the office of provisory administrator during the observation period of the debtor;

f) other data, considered necessary by the creditor for examining the application.

At the creditor application should be attached the following:

a) the documents that certify obligations of the debtor to the creditor, the amount of debt to these obligations, grounds for/basis for initiating insolvency proceeding, other documents justifying the creditor's claim;

b) the evidence of prior notification to the debtor

c) copia de pe hotărârea irevocabilă a instanței de judecată sau copia de pe hotărârea arbitrală irevocabilă, ori copia de pe hotărârea judecătorească irevocabilă privind recunoașterea hotărârii judecătorești sau a hotărârii arbitrale străine, ori decizia (hotărârea) organului abilitat prin legea executorie la acel moment.

După primirea cererii introductive, dacă aceasta corespunde prevederilor legale indicate mai sus, instanța emite un act, numit încheiere, prin care admite cererea spre examinare și numește administratorul provizoriu, cel propus sau unul din oficiu. În cazul necorespunderii cererii introductive cu prevederile legale, aceasta se restituie fără examinare.

Potrivit art.24 din Lega insolvențabilității, admiterea cererii introductive spre examinare este însoțită de aplicarea unei serii de interdicții în activitatea debitorului și anume:

a) în perioada de observație deciziile privind gestionarea patrimoniului să fie luate doar cu acordul prealabil al administratorului provizoriu;

b) la cererea motivată a creditorilor sau administratorului provizoriu ori din oficiu, dispune înlăturarea debitorului de la gestionarea patrimoniului;

c) pune sub sechestru bunurile debitorului și corespondența lui comercială;

d) suspendă urmărirea individuale ale creditorilor și executările silite asupra bunurilor debitorului, precum și curgerea prescripției dreptului de a cere executarea silită a creanțelor acestora contra debitorului;

e) pune sub interdicție înstrăinarea de către debitor a bunurilor sale ori decide ca acestea să poată fi înstrăinate doar cu învoirea expresă a administratorului provizoriu.

Dacă măsurile menționate sunt insuficiente, instanța de insolvențabilitate poate dispune aducerea silită a debitorului spre audiere. Dacă debitorul nu este persoană fizică, aceste măsuri sunt aplicate reprezentanților lui.

Administratorul provizoriu, în termenul acordat de instanță, notifică imediat despre aplicarea măsurilor de asigurare în toate registrele publice, inclusiv în registrul de stat al persoanelor juridice și în registrul de stat al întreprinzătorilor individuali, în registrul bunurilor imobile și în alte registre în care se înscriu gajul, băncile, organele cadastrale teritoriale, autoritățile vamale, oficiile poștale, stațiile de cale ferată, depozitele portuare și vamale, alte locuri de înmagazinare din circumscripția în care debitorul își are sediul ori filiale sau reprezentanțe, pentru a sista orice operațiune cu bunurile acestuia, cerându-le lor să îi predea corespondența debitorului și orice alte comunicări sosite pe adresa lui. La fel, *administratorul provizoriu pregătește un raport cu privire la starea financiară a debitorului și propune fie intentarea procedurii de insolvențabilitate, fie intentarea procedurii simplificate a falimentului, fie să constate că debitorul este solvabil și să propună încetarea procesului.*

Ceilalți participanți la proces, se pot expune referitor la cererea introductivă formulată printr-o scrisoare adresată instanței de judecată, numită referință, în care să indice propriile argumente cu privire la cele invocate în cererea introductivă.

După examinarea cererii introductive, instanța poate adopta una dintre următoarele soluții:

by the creditor;

c) the copy of the final decision of the court or the copy of the final arbitral award, or the copy of the final decision of the court regarding the recognition of the judgement or a foreign arbitral award or, the decision (judgement) provided by the approved authority through the executory law at that time.

After receiving the application, if it complies with legal requirements listed above, the court shall issue an act called closure, which accepts the application for examination and appoint a provisional administrator, or one of the proposed office. In case of nonconformity of the application with legal provisions, the application shall be returned without examination.

According to Article 24 of the Law on Insolvency, the admission of application for examination shall be accompanied by the application of a series of interdictions in the debtor's activity, namely:

a) during the observation period decisions regarding the management of heritage to be taken only with the provisional administrator's prior consent;

b) on a reasoned request of the creditors or the provisional administrator or on its own motion, disposes the removal of the debtor from the management of heritage;

c) seizes the debtor's assets and his commercial correspondence;

d) suspends the individual prosecutions of the creditors and the enforcement proceedings on the debtor's assets, as well as the flow of limitation period to require forced execution of their claims against the debtor;

e) bans the disposal of the debtor of his assets or decides these to be banned only with an express assent of the provisional administrator.

In case the measures mentioned above are insufficient, the insolvency court may dispose forced appearance of the debtor at the hearing. If the debtor is not a natural person, these measures are implemented to his representatives.

The provisional administrator, within the period specified by the court, immediately notifies about the application of the enforcement measures in all the public registers, including in the state register of legal persons and in the state register of individual entrepreneurs, in the immovable property register and in other registers that includes pledge, banks, territorial cadastral bodies, customs authorities, postal offices, railway stations, port and customs warehouses, other storage places in the debtor's constituency in which its seat is located, subsidiaries or representations, to suspend any operation with its assets, requesting them to hand over the correspondence to the debtor and any other notices at his address. As well, *the provisional administrator prepares a report regarding the debtor's financial status and proposes either the initiation of the insolvency proceeding or the initiation of the simplified bankruptcy procedure, or to declare the debtor's solvency and to propose the stand of the process.*

The rest of the participants in the process, can express their opinions regarding the application in letter form addressed to the court, called reference, stating their arguments with regard to the content of application.

After the examination of the appliance, the court may adopt one of the following solutions:

a) încetează procesul în baza faptului că debitorul este solvabil,

b) intenționează procedura falimentului simplificat, atunci când sunt îndeplinite condițiile stabilite de lege, de regulă, atunci când bunurile pe care le are debitorul nu sunt suficiente nici pentru a asigura cheltuielile procesului de insolvență, sau

c) constată insolvențabilitatea debitorului și intenționează procedura de insolvență.

Prima soluție va determina încetarea procedurilor inițiate față de debitor, anularea tuturor interdicțiilor impuse anterior și redobândirea de către debitor a tuturor drepturilor în care a fost limitat pe parcursul instituirii administratorului provizoriu.

Cea de-a doua soluție – falimentul simplificat, potrivit art.134 din legea insolvenței, este o procedură în care se trece imediat la lichidarea patrimoniului existent și radierea debitorului în cazurile în care debitorii sunt:

a) întreprinzători individuali și gospodării țărănești (de fermier), titulari ai patentei de întreprinzător;

b) persoane juridice care nu dețin niciun bun în patrimoniul lor ori ale căror bunuri sunt insuficiente pentru a acoperi cheltuielile procesului și niciun creditor sau terț nu se oferă să avanseze ori să garanteze sumele corespunzătoare;

c) societăți comerciale și necomerciale dizolvate anterior formulării cererii introductive;

d) debitori care nu sunt îndreptățiți să beneficieze de procedura de restructurare prevăzută în prezenta lege.

Toate creanțele debitorului vor fi introduse într-un tabel al creanțelor, iar în termen de 15 zile de la data consolidării tabelului definitiv al creanțelor validate sau imediat după valorificarea masei debitoare, în cazul în care aceasta există, lichidatorul prezintă instanței de insolvență spre aprobare un proiect al bilanțului de lichidare, raportul final și, după caz, actul de carență a masei debitoare.

După ce instanța de insolvență aprobă raportul final al lichidatorului și bilanțul de lichidare, acesta va trebui să facă distribuția finală a tuturor fondurilor din patrimoniul debitorului. Fondurile nereclamate în termen de 30 de zile de către cei îndreptățiți vor fi stinse prin consemnare și depuse de către lichidator la bancă sau la notar. După ce fondurile sau bunurile din patrimoniul debitorului au fost distribuite, iar fondurile nereclamate au fost consemnate la bancă sau la notar, instanța de insolvență, în baza cererii lichidatorului, închide prin hotărâre procedura falimentului și radiază debitorul din registrul de stat al persoanelor juridice și din registrul de stat al întreprinzătorilor individuali.

În cazul lipsei masei debitoare, instanța de insolvență, odată cu aprobarea bilanțului de lichidare, adoptă o hotărâre de încetare a procesului, prin care dispune și radierea debitorului din registrul de stat în care este înscris.

Prin încetarea procesului, debitorul se descarcă de obligațiile pe care le avea înainte de intrare în procedura falimentului, cu excepția cazului când este tras la răspundere subsidiară în modul prevăzut de lege.

Dispozitivul hotărârii de încetare a procedurii falimentului și de radiere a debitorului din registrul de stat se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova în

a) to stop the process on the basis of debtor's solvency,

b) initiates the simplified bankruptcy procedure, when the conditions stipulated by law are met, generally when the assets that debtor has in possession are not enough nor to cover the insolvency process expenses, or

c) declares the debtor's insolvency and initiates the insolvency proceeding.

The first solution will determine the termination of the procedures initiated against debtor, canceling all previously imposed bans and recovering all the rights of which he was limited during the establishment of the provisional administrator.

The second solution – according to article 134 of the Insolvency Act, the simplified bankruptcy is a procedure that passes immediately to the liquidation of existing property and the deletion of the debtor in the cases when the debtors are:

a) sole proprietors and rural households, entrepreneurship patent holders;

b) legal persons that hold no goods in their heritage or whose assets are insufficient to cover the trial and any creditor or third party doesn't offer to advance or to guarantee adequate amounts;

c) commercial and non-commercial companies disincorporated prior to application stage;

d) debtors who are not entitled to benefit from restructuring procedure provided by this law.

All debtors' receivables will be introduced in a debts' table, and within 15 days when the table is completed or immediately after the capitalization of debit amount, if it exists, the liquidator presents insolvency court for approval a draft liquidation balance, the final report and, if necessary, act of debit amount deficiency payment.

After the insolvency court approved the final report of the liquidator and the liquidation balance, it will have to make the final distribution of all funds of the debtor's assets. Unclaimed funds within 30 days of those entitled to will be settled through consignment by the liquidator and deposited to the bank or the notary. Once the funds or assets of the debtor's assets were distributed and unclaimed funds were registered at a bank or notary, insolvency court, based on the application of the liquidator, closed by court bankruptcy proceedings and radiates debtor from the state register of legal entities and state register of entrepreneurs.

In the absence of debit amount the insolvency court, with the approval of the liquidation balance sheet, adopt a decision terminating the process by which the debtor has and deletion from the register of the state is entered.

At the end of this process the debtor is discharged of obligations it had before entering bankruptcy proceedings, except when the subsidiary is liable as provided by law.

The decision instrument regarding the termination of bankruptcy procedure and cancellation of the debtor from state register is published in the Official Monitor of the Republic of Moldova within 10 days after the enforcement date.

After receiving the decision of insolvency court, the State Chamber of Registration of the Republic of Moldova removes the debtor from state register of legal entities or from state register of individual entrepreneurs on the date of

termen de 10 zile din data adoptării.

După ce primește hotărârea instanței de insolvență, Camera Înregistrării de Stat radiază debitorul din registrul de stat al persoanelor juridice sau din registrul de stat al întreprinzătorilor individuali la data hotărârii.

A treia soluție este constatarea stării de insolvență și intentarea procedurii de insolvență.

Aceasta este una dintre cele mai frecvente situații. În acest caz se intenționează procedura de insolvență, însă instanța nu indică concret în ce fel de procedură va evolua procedura de insolvență, care, în acest caz, este o categorie de gen.

Procedura de insolvență. Intentarea procedurii de insolvență se realizează printr-o hotărâre judecătorească, dispozitivul căreia se publică în mod obligatoriu în monitorul oficial.

Instanța de insolvență afișează hotărârea de intentare a procedurii de insolvență în incinta sa, iar administratorul insolvenței o expediază în mod obligatoriu debitorului, registrului de stat al persoanelor juridice și registrului de stat al întreprinzătorilor individuali, inspectoratului fiscal de stat teritorial, băncilor în care debitorul are conturi și, după caz, registrelor în care se înregistrează gajul, organului cadastral teritorial, Comisiei Naționale a Pieței Financiare, registrelor de stat ale transporturilor, ministerului de ramură, altor instituții și autorități relevante, în fiecare caz concret.

Hotărârea de intentare a procedurii de insolvență servește drept temei pentru introducerea mențiunilor în registrele respective. Din data primirii copiei de pe hotărârea de intentare a procesului de insolvență, instituțiile și organele menționate mai sus înscriu consemnările convenite la rubrica debitorului sau a bunurilor debitorului și sistează orice altă înregistrare legată de statutul juridic al debitorului sau al bunurilor lui. Din acest moment, orice înscriere privind înregistrarea sau modificarea statutului juridic al debitorului sau al bunurilor lui se va efectua doar la cererea administratorului insolvenței.

Odată cu hotărârea de intentare a procedurii de insolvență, administratorul insolvenței expediază o notificare tuturor creditorilor cunoscuți pentru ca aceștia să înainteze creanțele față de debitorul insolvent.

Creanțele care se înaintează după începerea procesului de insolvență, nu urmează a fi probate printr-o hotărâre judecătorească așa cum se face la depunerea cererii introductive, ci doar prin actele confirmative, care pot fi: contracte, facturi de expediție, acte de predare-primire etc. Toate creanțele înaintate se vor valida la o adunare de validare a creanțelor, la care participă atât administratorul insolvenței cât și creditorii și debitorii. Fiecare creanță înaintată se analizează și fie se validează, fie împotriva acesteia se depune contestație. După soluționarea contestațiilor creanța fie se validează, fie se consideră respinsă. Pot exista creanțe garantate – acele a căror executare este garantată de regulă prin gaj aplicat asupra unui bun din masa debitoare (a se vedea art. 50 din lege); și creanțe chirografare – adică creanțe a căror executare nu este garantată. Toate creanțele validate se înscriu într-un tabel al creanțelor care se semnează de către judecătorul care are în gestiune dosarul de insolvență al debitorului. Creanțele

the given decision.

The third solution is to establish the insolvency state and to initiate the insolvency procedure.

This is one of the most common situations. In this case, it is initiated the insolvency procedure but the court does not specify in which manner the insolvency procedure will be performed, which in this case, is a gender category.

The Insolvency Procedure. The institution of insolvency procedure is performed by a court decision and the publication of its instrument in the official monitor is obligatory.

The court of insolvency posts the decision on the institution of insolvency procedure within its precincts and the administrator of insolvency send it to the debtor, state register of legal entities and individual entrepreneurs, territorial state tax inspectorate, banks in which the debtor has opened accounts, and if required, to the registers that enlist the pledge, land register, National Commission of Financial Market, state registers of transports, ministry branch and to other relevant institutions and authorities in each particular case.

The decision on the institution of insolvency procedure is considered a cause for the introduction of entries in this particular registers. From the date of receiving the copy on the decision on the institution of insolvency procedure, the above mentioned institutions and organs file the appropriate commitments in the debtor's rubric or the debtor's assets and suspends any other entry regarding the legal status or assets of the debtor. From this moment, any entry on the registration or amendment of the legal status or assets of the debtor will be performed only at the request of insolvency administrator.

Along with the decision on the institution of insolvency procedure, the insolvency administrator sends a notification to all known creditors to make them submit accountants receivable to the insolvent debtor.

Accountants receivable that are submitted after the initiation of insolvency procedure, will not be authorized by a court decision as in the lodging of introductory application, but only with confirmatory acts as agreements, shipping invoice, delivery and receiving acts, etc.

All the submitted receivables shall be validated at a receivable validation meeting, involving insolvency administrator as well as lenders and borrowers. Each of the submitted receivables shall be analyzed and either is validated or challenged. After the settlement of the complaints, the claim is either validated or is considered rejected. There are secured receivables, those whose performance is guaranteed, usually, by an affixed pledge over an asset of the debtor mass (see the art.50 of the Legislation); and unsecured receivables – meaning those whose performance is not guaranteed. All the validated receivables are recorded in a table of receivables which shall be signed by the judge who handles the debtor's insolvency case. The receivables are divided into ranks and shall be paid in the following sequence:

1) Receivables of health damage or causing death. The capitalization of these receivables shall be performed according to the Law No. 123-XIV of 30th July 1998 on the capitalization of the periodical payments;

se împart în ranguri și se plătesc în următoarea consecutivitate:

1) creanțele din dăunarea sănătății sau din cauzarea morții. Capitalizarea acestor creanțe se face conform Legii nr. 123-XIV din 30 iulie 1998 cu privire la capitalizarea plăților periodice;

2) creanțele salariale față de angajați, cu excepția persoanelor indicate la art. 247, și remunerația datorată conform drepturilor de autor;

3) creanțele pentru creditele acordate de Ministerul Finanțelor (suma principală, dobânda, comisionul de angajament, fondul de risc), creditele interne și externe acordate cu garanție de stat, impozitele și alte obligații de plată la bugetul public național;

4) creanțele de restituire (achitare) a datoriilor față de rezervele materiale ale statului;

5) alte creanțe chirografare care nu sunt de rang inferior;

6) creanțele chirografare de rang inferior care au următoarele clase:

a) dobânda la creanțele creditorilor chirografari calculată după intentarea procesului;

b) amenzile, penalitățile și alte sancțiuni financiare (pecuniare), precum și cele cauzate de neexecutarea obligațiilor sau din executarea lor necorespunzătoare;

c) creanțele din prestațiile gratuite ale debitorului;

d) creanțele legate de rambursarea creditelor de capitalizare și/sau împrumuturile unui asociat, acționar sau membru al debitorului ori ale persoanelor afiliate sau interdependente și alte asemenea creanțe;

e) creanțele salariale ale persoanelor indicate la art. 247 – administratorii societăților comerciale, membrii organelor executive, membrii consiliilor de supraveghere (de observatori), lichidatorii și membrii comisiilor de lichidare, contabilii.

Mersul ulterior al procesului de insolvență se realizează prin acțiunile administratorului insolvenței care acționează potrivit deciziilor adunării creditorilor. Acțiunile administratorului insolvenței și deciziile adunării creditorilor sunt verificate de către instanță sub aspectul legalității. Din adunarea creditorilor fac parte toți creditorii introduși în tabelul de creanțe. Dacă numărul creditorilor este mare, aceștia formează un comitet al creditorilor, care ia deciziile care nu sunt de competența exclusivă a adunării creditorilor.

La această etapă, creditorii pot accepta una dintre următoarele soluții: a) restructurarea; b) încheierea unei tranzacții cu debitorul; c) intrarea în procedura de faliment.

Restructurarea este un proces de realizare a unui set de măsuri financiare, organizatorice, operaționale și juridice, orientate spre remedierea financiară și economică a întreprinderii pe bază de capitalizare, de reorganizare, de schimbare a structurii activelor și de modificare a procesului operațional de producție. Aplicarea acestei proceduri, presupune speranța creditorilor și a debitorului că există posibilitate de remediere financiară a debitorului și că în așa fel creditorii își vor putea încasa creanțele.

Planul procedurii de restructurare poate fi propus de către:

- debitor, cu excepția celui care, într-un interval de 3 ani anteriori formulării cererilor introductive, a mai fost

2) Employment receivables towards employees, except to those indicated in the art.247, and the remuneration due under the copyrights;

3) Receivables for the loans granted by the Ministry of Finance (the principal sum, the interest, the commitment fee, the risk fund), the domestic and foreign loans granted under the state guarantee, taxes and other liabilities to the national budget;

4) Restitution receivables (payment) of debts to state material reserves;

5) Other unsecured receivables which are not inferior to rank;

6) Inferior unsecured receivables with the following classes:

a) interest on unsecured creditors' receivables calculated after the lawsuit;

b) fines, penalties and other financial sanctions (pecuniary), as well as those caused by the failure to execute the payables or their inappropriate execution;

c) the receivables of free benefits the debtor;

d) receivables related to the repayment of capitalization loans and / or the loans of a partner, or member of the debtor or affiliated or interdependent persons and other similar receivables;

e) employment receivables of the persons indicated in the art.247 – directors of the trading companies, members of the executive bodies, supervisory board members (observers), liquidators and liquidation committee members, accountants.

The further course of the insolvency process is accomplished by the actions of the insolvency administrator which acts according to the decisions of the lenders' assembly. The actions of the insolvency administrator and decisions of the lenders' assembly shall be checked by the court in terms of Law. The lenders' assembly includes all the creditors recorded in the table of receivables. Is the number of creditors is large, they form a lenders' committee that takes the decisions that are not within the exclusive jurisdiction of the lenders' assembly.

At this stage, the creditors can accept one of the following solutions: a) restructuring; b) a transaction with the borrower; c) entry into bankruptcy.

Restructuring. Restructuring is a process of realizing a set of financial, organizational, operational and legal measures, oriented towards the financial and economic remedial of the enterprise basing on capitalization, reorganization, changing the assets' structure and modifying the operational process of production. Applying this procedure implies the hope of the creditors and debtor that there is a possibility of financial remedial of the debtor and that in this way creditors will collect the receivables.

The plan of the restructuring procedure can be suggested by:

- the debtor, excepting that who, in a period of 3 years prior to formulating the introductory demands, was the subject of a procedure established based on the present law, nor the debtor whose administrators, directors and/or associates (members, participants) have legal records and also in other cases stipulated by the present law.

- the administrator of the insolvency, on the demand of

subiect al unei proceduri instituite în baza prezentei legi și nici debitorul ai cărui administratori, directori și/sau asociați (membri, participanți) au antecedente penale, precum și în alte cazuri prevăzute de prezenta lege.

- administratorul insolvenței, la cererea adunării creditorilor sau a comitetului creditorilor, ori din proprie inițiativă;
- autoritățile administrației publice centrale sau locale pot propune planul în cazul insolvenței întreprinderilor de importanță vitală pentru economia națională menționate la art.190 alin.(6).
- la elaborarea planului procedurii de restructurare pot contribui în cumul administratorul insolvenței, creditorii, comitetul creditorilor, dacă este format, reprezentanții angajaților și debitorul.

În cazul în care planul procedurii de restructurare nu este prezentat instanței de insolvență în termenul stabilit de adunarea creditorilor de raportare, instanța poate decide intentarea procedurii falimentului și lichidarea debitorului.

Planul procedurii de restructurare cuprinde un program de stingere a creanțelor sub forma unui tabel de creanțe, cuantumul sumelor pe care debitorul se obligă să le stingă și/sau să le plătească creditorilor, termenele la care debitorul urmează să stingă și/sau să plătească aceste sume, dar nu mai târziu de o lună până la data expirării termenului stabilit pentru procedura de restructurare a debitorului, precum și stingerea creanțelor de rangul întâi și al doilea nu mai târziu de 6 luni de la data deschiderii procedurii de restructurare.

Executarea planului procedurii de restructurare nu va depăși 3 ani, calculați de la data confirmării. Debitorul este în drept să execute anticipat planul. În cazul în care debitorul este de importanță vitală pentru economia națională, la solicitarea creditorilor sau a organelor centrale de specialitate ale administrației publice sau administrației publice locale, durata restructurării poate fi prelungită prin hotărârea adunării creditorilor o singură dată, pe un termen de până la 2 ani. Lista debitorilor de importanță vitală pentru economie va fi aprobată de Guvern.

Încheierea unei tranzacții cu debitorul. Această soluție poate interveni în orice moment al procesului de insolvență și presupune împăcarea tuturor părților. Încheierea tranzacției are drept efect încetarea procesului de insolvență.

Hotărârea privind încheierea tranzacției între participanții la procesul de insolvență se adoptă de adunarea creditorilor cu votul unanim al creditorilor garanți și cu majoritatea simplă de voturi ale creditorilor chirografari validați în conformitate cu tabelul creanțelor.

Tranzacția trebuie să conțină dispoziții cu privire la modul și la termenele de achitare a creanțelor validate.

Tranzacția poate să conțină dispoziții de stingere a obligațiilor debitorului:

- prin compensare (stingerea reciprocă a unei obligații și a unei creanțe opuse, certe, de aceeași natură),
- prin confuziune (obligația se stinge în cazul în care o singură persoană întrunește calitatea de creditor și cea de debitor),
- prin remitere totală sau parțială a datoriei (obligația se stinge dacă creditorul, în baza unei înțelegeri cu debitorul, îl eliberează pe acesta de executarea obligației (remitere de datorie). Obligația se stinge, de asemenea, printr-un contract

the assembly of creditors or committee of creditors, or by his/her own initiative.

- the authorities of the central or local public administration can suggest the plan in case of insolvency of the enterprises that are the most important for the national economy mentioned in the art. 190 par. (6).
- the insolvency administrator, creditors, the committee of creditors, if it is formed, the employees' representatives and the debtor can contribute by plurality of offices to elaborating the plan of the restructuring procedure.

If the plan of the restructuring procedure is not presented in the insolvency court in the due time set by the assembly of reporting creditors, the court can decide the institution of the insolvent procedure and the clearance of the debtor.

The plan of the restructuring procedure includes a program of receivables' clearance in the form of an accounts receivable table, the quantum of the amounts the debtor pledges to clear or to repay to creditors, the due times the debtor must clear and/or pay these sums, but not later than a month till the date the time set for the restructuring procedure of the debtor expires, and also the clearance of the first and second degree receivables not later than 6 months from the date the restructuring procedure was started.

Enforcement of the plan of the restructuring procedure will not exceed 3 years, calculated from the date of confirming. The debtor has the right to enforce the plan in advance. In the case the importance of the debtor for the national economy is crucial, on the demand of the creditors or the central specialized bodies of the public administration or local public administration, the duration of the restructuring can be prolonged by the decision of the creditors assembly only once, on a period of 2 years. The list of primary importance for the economy debtors will be approved by the Government.

Concluding a settlement with the debtor. This solution can interfere in at any time of the insolvency process and it implies the reconciliation of all parties. The conclusion of the settlement has as consequence the stopping of the insolvency process.

The decision concerning the conclusion of the settlement between the participants of the insolvency process is adopted by the Creditors' Meeting having the unanimous vote of the guarantor creditors with the simple majority of the votes of the unsecured creditors validated according to the table of the payable items.

The settlement need to contain provisions concerning the modality and the due dates of the validated receivables.

The settlement could contain provisions regarding the suspension of the debtor's bond:

- by offsetting (the settlement of a reciprocal bond and of an opposite, certain claim of the same nature),
- by merging (the obligation is settled when only one person meets the rights of the creditor and of the debtor),
- by the total or the partial remission of the debt (the obligation is settled when the creditor, on the basis of an agreement made with the debtor, releases him or her of the enforcement of the obligation (remission of debt). The obligation is also settled by an agreement in which the creditor recognizes that the obligation doesn't exist anymore),

în care creditorul recunoaște că obligația nu există),

- prin novație, are loc atunci când părțile convin înlocuirea unei obligații cu o altă obligație (novație),
- prin convertire a datoriilor în cote-părți din capitalul statutar al debitorului sau în acțiuni,
- prin convertire în acțiuni a obligațiilor și a altor titluri de valoare,
- prin alte modalități legale de stingere a creanței, dacă modalitatea de stingere a obligațiilor nu încalcă drepturile altor creditori, ale căror creanțe au fost incluse în tabelul de creanțe și au fost validate.

Creditorul care a votat pentru încheierea tranzacției este în drept să achite în totalitate cu mijloace bănești sau să acorde un împrumut debitorului, care ar permite stingerea obligațiilor acestuia față de creditorii care au votat împotriva încheierii tranzacției sau care nu au participat la vot. În primul caz, creditorul care a votat împotriva tranzacției sau care nu a participat la vot este obligat să accepte executarea oferită direct debitorului. În al doilea caz, debitorul este obligat să stingă neîntârziat, din mijloacele bănești primite ca împrumut, creanțele creditorilor validați.

Fondurile acordate debitorului pentru stingerea creanțelor sunt considerate împrumut fără dobândă cu termen de rambursare de un an de la încetarea procesului de insolabilitate, care poate fi prelungit prin acordul comun al părților.

În cazul neexecutării tranzacției de către debitor sau terți, creditorul este în drept ca, fără a cere revocarea tranzacției, să inițieze față de debitor un nou proces de insolabilitate, în cadrul căruia să înainteze creanțele în mărimea confirmată prin tranzacție.

Intrarea în procedură de faliment. Instanța de insolabilitate va pronunța, prin încheierea de intrare în faliment, dizolvarea societății debitoare și va dispune:

a) desemnarea unui lichidator, stabilirea atribuțiilor acestuia;

b) valorificarea și lichidarea masei debitoare.

După intentarea procedurii falimentului, lichidatorul valorifică și/sau lichidează neîntârziat, în condiții cât mai avantajoase și în timpul cel mai potrivit, masa debitoare numai cu acordul expres al comitetului creditorilor sau al adunării creditorilor, după caz. Termenul de valorificare și/sau de lichidare a masei debitoare nu va depăși 2 ani de la intentarea procedurii falimentului.

Dacă, după expirarea termenului prevăzut, se constată masă debitoare nevalorificată, aceasta va fi vândută neîntârziat de către lichidator la licitație cu reducere, fără acordul adunării creditorilor sau al comitetului creditorilor. Reducerea prețului va continua până acesta va ajunge la zero. Dacă la licitația cu reducere s-a înscris un participant ori nu s-a înscris nici unul sau dacă bunurile nu au putut fi comercializate, lichidatorul vinde bunurile prin negocieri directe la orice preț negociat și confirmat de instanța de judecată care examinează procesul de insolabilitate.

În cel mult 10 zile de la data finalizării procesului de evaluare a masei debitoare, lichidatorul prezintă comitetului sau adunării creditorilor un raport despre evaluarea bunurilor și metoda lor de valorificare, precizându-se modul de vânzare: în bloc sau individual, prin licitație publică, concurs sau negocieri directe, ori într-o combinație a acestor moduri.

- by novation, it takes place when the parties decide the substitution of one obligation by another obligation (novation),

- by converting the debts in apportioned shares from the statutory capital of the debtor or in shares,
- by converting in shares the bonds or other securities,
- by other legal ways of settlement of the claim, if the way of settlement of the obligations doesn't infringe the rights of other creditors, whose receivables have been included in the receivables' table and have been validated.

The creditor who voted for the concluding of the settlement has the right to fully pay by money means or to grant a loan to the debtor, that could allow the settlement of the obligations regarding the creditors who have voted against the concluding of the settlement or who didn't take part in the voting process. In the first case, the creditor who has voted against the settlement or who didn't participate in the voting process is obliged to accept the enforcement proposed directly to the debtor. In the second case, the debtor is obliged to settle immediately using the money received as a loan or the receivables of the validated creditors.

The funds granted to the debtor for the settlement of the receivables are considered a loan with no interest with a deadline repayment of one year from the stopping of the insolvency process, that can be extended by a mutual agreement of the parties.

In the case of the non-execution of the transaction by the debtor or by the third person involved, the creditor has the right, without requiring the revocation of the transaction, to initiate a new insolvency process regarding the debtor, in which he or she would put forward the receivables in the size confirmed by the transaction.

The entry into the procedure of bankruptcy

The court of insolvency will pronounce, by the closure of entrance in bankruptcy, the dissolution of the debtor company and will dispose:

a) the appointment of a liquidator, setting his tasks;

b) the improvement and liquidation of the debtor mass.

After intending the bankruptcy proceedings, the liquidator improves and / or immediately liquidates, under the best conditions and at the most suitable time, the debtor mass with the express consent of the creditors or the creditors committee, as appropriate. The term of increasing and / or liquidation of debtor mass will not exceed 2 years from the instituting bankruptcy procedure.

In case that after the expiry of the provided term the untapped debtor mass is discovered, this will be sold immediately by liquidator at an auction with reduction, without the agreement of the creditors meeting or creditors committee. The reduction of price will continue until it will reach zero. Even if at the discount auction a participant have enrolled or no one have enrolled or if the goods have not been marketed, the liquidator sells goods through direct negotiations at any negotiated price and confirmed by the court investigating the bankruptcy process.

No later than 10 days from the date of completion of the evaluation process of debtor mass, the liquidator submits to the committee or to the creditors a report on the evaluation of assets and their method of recovery, specifying the manner of sale: in bulk or individually, by public

După ce s-a valorificat întreaga masă de datorii se întocmește un plan de distribuție a sumelor acumulate care este aprobat de comitetul creditorilor sau de către adunarea creditorilor.

Acest plan de distribuție se transmite instanței de judecată. Împotriva planului de distribuție se pot face obiecții care se depun la instanța de judecată în a cărei gestiune se află dosarul de insolvență. După soluționarea tuturor contestațiilor sau obiecțiilor, se distribuie sumele stabilite în planul de distribuție. Ulterior, instanța emite o hotărâre prin care dispune încetarea procesului de insolvență și radierea debitorului insolvent din registrul public.

Concluzie. Legea insolvenței nr.149 din 2012 oferă o acoperire normativă mai amplă și mai calitativă raporturilor juridice ce se stabilesc în cadrul procedurii de insolvență și include instrumente noi pentru realizarea drepturilor creditorilor și debitorilor.

auction, contest or direct negotiations, or a combination of these methods.

After that the whole debtor mass has been valued it is filled out a plan of accrued amounts distribution that is approved by the creditors' committee or by the creditors.

The distribution plan shall be passed to the court. One can provide objections against the distribution plan to be submitted to the court in whose management is the case of insolvency. After solving any complaints or objections, the amounts set out in the distribution are given out. Subsequently, court issues a decision through which ordains the insolvency process cessation and deregistration the insolvent debtor from the public register.

Conclusion. The Insolvency Law No. 149 of 2012 establishes a larger and more qualitative regulation for the legal relations that occur within the insolvency procedure and stipulates new mechanisms for the fulfillment of the creditors and debtors rights.

Referințe bibliografice/ References

1. Legea insolvenței: nr. 149 din 29.06.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 193-197, art. 663.
2. Codul Civil al Republicii Moldova adoptat prin Legea Republicii Moldova: nr. 1107 din 06.06.2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2002, nr. 82-86, art. 661.

Recomandat spre publicare: 02.12.2014

MANAGEMENTUL ÎN ECONOMIA CUNOAȘTERII

*Silvia Elena ISACHI¹, drd., asistent cercetare,
Centrul de Cercetări Financiare și Monetare
"Victor Slăvescu"*

*Georgiana CHIȚIGA, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Financiare și Monetare
"Victor Slăvescu"*

Managementul cunoașterii își propune să critice aspectele legate de adaptarea organizațională, supraviețuirea și competența împotriva schimbărilor continue. A devenit evident că, date fiind natura și configurația lor specifice, organizațiile bazate pe cunoaștere nu mai pot fi conduse aplicând principiile și metodele valabile în era industrială. Managerii nu pot continua a face ceea ce știau și obișnuiau să facă în mediul ierarhiilor, iar pentru ceea ce ar trebui să facă acum au nevoie de competențe noi; cunoașterea necesită un tip de intervenție managerială, ce se impune oficializat și profesionalizat. Deci, în ultima vreme, s-au dezvoltat noi concepte circumscrise la o dezvoltare durabilă marcând o schimbare majoră în abordarea dezvoltării umanității prin opțiunile de asigurare a unui echilibru dinamic între componentele capitalului natural și sistemele socio-economice dezvoltarea cunoașterii.

***Cuvinte cheie:** cunoaștere, organizații, intervenții manageriale, concepte, scenarii.*

Introducere. În condițiile actuale, desfășurarea accelerată a procesului globalizării ridică numeroase probleme de adaptare a firmelor la condițiile mediului extern, caracterizat printre altele de o concurență acerbă.

Organizațiile bazate pe cunoaștere scot în evidență nu numai o fenomenologie nouă, ci induc și o viziune diferită cu privire la modul de a concepe și practica managementul. În raport cu specificul configurațiilor organizaționale non-ierarhice practicile manageriale se schimbă radical. Astfel, activitățile legate de producerea cunoașterii (inovare), diseminarea ei (comunicare) sau achiziția acesteia (învățare) nu se pretează nici la o dirijare autoritară și nici la un control ierarhic strict; caracterul lor subtil face ca distincția dintre latura formală și cea informală să se estompeze, iar controlul oficial exterior, devenit inoperant, cedează locul auto-controlului. Separarea dintre conducere și execuție devine, astfel, neimportantă; actul managerial concentrându-se pe probleme de elaborare strategică și de ușurare a acțiunii coordonate a unor actori competenți și cooperanți, care se auto-responsabilizează, chiar și sub

THE MANAGEMENT IN THE KNOWLEDGE ECONOMY

*Silvia Elena ISACHI, PhD Student, Research Assistant,
Centre of Financial and Monetary Research
"Victor Slăvescu"*

*Georgiana CHITIGA, Scientific Researcher,
Centre of Financial and Monetary Research
"Victor Slăvescu"*

The knowledge management aims to critique the issues of organizational adaptation, the survival and competence against the continuous changes. It has become obvious that, given their own nature and configuration, irreducible to previous shapes, the organizations based on knowledge cannot be ruled by applying the principles and the methods which were available in the industrial age. Managers cannot just continue doing what they knew and what they used to do in the environment of hierarchies, and for what they should do, they need new competencies; knowledge as a resource and as an organizational process, needs a dedicated managing, which is required to be official and professional; however, excellence remains for those who practice it because they have a talent for it. So, lately, there have been developed new concepts circumscribed to knowledge development it sustainable development marking a major change in tackling the development of humanity through the options of providing a dynamic balance between the components of natural capital and socio-economic systems.

***Key words:** knowledge, organizations, managerial interventions, concepts, scenarios.*

***JEL Classification:** D80, D83, D20, L10, M12, M14, M19*

Introduction. In the present conditions, the accelerated development of the globalization process determines various problems of adapting the company to the conditions of the external environment, which is characterized among others by a harsh competition.

Organizations based on knowledge do not only highlight the new phenomenology, but they also offer a different view in what regards their way of conceiving and practicing management. In connection with the specific of non-hierarchic organizational configurations there appear new types of actors and roles, and the typology of managerial practices is totally changed. Thus, it was observed that the activities linked to the production of knowledge (innovation), its dissemination (communication), or its acquisition (learning) are neither suitable for an authoritative directing nor for a hierarchic, strict control; their subtle character makes the distinction between the formal and the informal side to attenuate and the exterior official control, which became inoperative, gives up its place to self-control. Thus, the split between leadership and execution becomes irrelevant; the managerial process focuses on the issues of elaborating strategic vision and facilitating the coordinated action of some competent and cooperative actors, who are self-responsible, inclusive under a decisional aspect. The

¹ © *Silvia Elena ISACHI, silvia.isachi@gmail.com*

aspect decizional. Managerul devine mai mult un purtător de responsabilitate conceptuală (proiectare de sisteme și procese, ratificare de propuneri etc.) decât de putere administrativă; gama rolurilor lui se îmbogățește cu cele de mentor sau moderator. Astfel de roluri necesită abilități manageriale, o concepție strategică, relaționare interpersonală, conducere de proiecte. Și nu în ultimul rând, specificul organizațiilor face posibilă apariția rolurilor manageriale în mediul ierarhiilor, cum ar fi: director pentru probleme de cunoaștere sau de informație, responsabili de proiecte de dezvoltare a competențelor, de învățare organizațională [1].

Managementul cunoașterii organizaționale. Organizațiile bazate pe cunoaștere, prin natura lor, admit gestionarea competențelor colective ca surse de viabilitate sistemică. În termenii generali, competențele indică tot ceea ce organizația cunoaște și are posibilitatea să realizeze, ținând cont de obiectivele sale proprii în anumite condiții specifice, dar și de abilitățile individuale ale membrilor organizației, enunțate sistemic și antrenate strategic. *Managementul cunoașterii* îl definim ca o acțiune de tip strategic, de susținere și facilitare a angajării membrilor organizației prin folosirea și dezvoltarea capacităților proprii de percepție, subordonată obiectivelor de ansamblu ale organizației, a surselor de informații, experienței și abilităților fiecăruia dintre ei. În mediul organizațional, cunoștințele își au originea din informațiile de la cei ce le dețin, care s-au modificat în capacitate de acțiune eficientă, prin însușire și percepere integratoare, urmate de operaționalizare în anumite conjuncturi. În literatura domeniului, analizele efectuate cu scopul stabilirii unei tipologii a formelor de cunoaștere organizațională, s-a recomandat ca punctul de pornire să aibă la bază distincția sesizată inițial de epistemologul Polanyi, dintre cunoașterea explicită (articulată), care este formalizabilă, inteligibilă și ușor de comunicat, și cunoașterea implicită (tacită), care este temeinic personalizată, se descoperă doar în urma unor cercetări amănunțite, nu e formalizată și difuz prezentă în contextul organizațional [5].

manager becomes more a bearer of conceptual responsibility (projecting” the architecture ” for systems and processes, validation of solutions, ratification of proposals) rather than a bearer of administrative power; the range of his roles becomes richer by adding those of mentor, moderator and promoter. The practice of these roles suggests the need for the actors involved to have adequate types of managerial capacities, especially those of strategic conception, inter-personal relationship, project leadership and managing changes. More than that, the specific features of the organizations studied cause the appearance of some managerial roles which have not existed before in the field of hierarchies, such as the role of ”chief knowledge officer” or that of ”chief information officer”, managers of projects for developing competencies, for organizational knowledge [1].

The management of organizational knowledge. Through their nature, the organizations based on knowledge presuppose the managing of collective competencies as sources of systematic viability. In the most general terms, competencies mean what an organization knows and what it is capable of doing, according to its own objectives and to the determined environmental conditions, based on the individual abilities of its members, articulated systematically and mobilized strategically. *The management of knowledge* may be defined as an approach, oriented strategically, trying to motivate and facilitate the engaging of the organization’s members in developing and using their cognitive capacities, by valuating, subordinated to its overall objectives, the information sources, the experience and the abilities of each of them. In the organizational environment , knowledge comes from information transformed from those who hold it in the capacity of acting efficiently, by assimilating and integrated understanding, followed by operational into given contexts. Based on the researches related to elaborating a typology of the forms of organizational knowledge, in the literature belonging to this field people proposed to take over the distinction which was initially identified by the epistemologist Polanyi: that between explicit knowledge (articulated), which can be turned into formal knowledge, being accessible and easily to communicate, and implicit knowledge (silent), which is subtle, deeply personalized, informal and vaguely presented in an organizational context [5].

Tabelul 1/ Table 1

Formele cunoașterii organizaționale / The typology of the forms of organisational knowledge

Forme de cunoaștere organizațională / Types of organisational knowledge	Niveluri de manifestare a comportamentului organizațional / Levels of manifesting the organisational behaviour		
	Individ/ Individual	Grup/ Group	Organizație /Organisation
Cunoaștere articulată (explicită) / Articulated knowledge (explicit)	-calificări personale/ - personal qualifications	- proiecte -reguli de cooperare/ - projects - cooperating rules	-structura organizațională -norme și proceduri de lucru -colecții de informații și cunoștințe - organisational structure - working norms and procedures - collections of information and knowledge
Cunoaștere implicită (tacită)/ Implicit knowledge (silent)	-experiențe profesionale -dimensiunea informală a funcționării organizației/ - professional experiences - informal dimension to the organisation’s functioning.	-reprezentări comune -hărți cognitive/ common representations - cognitive maps	-valori ale culturii organizaționale/ - values of the organisational culture

Sursa/ Source: Studiul “Societatea cunoașterii” / The thematic study “The knowledge society”.

Pentru asigurarea unei funcționări la parametri optimi, organizațiile își alcătuiesc reprezentări despre propria lor stare de cunoaștere; ele sunt puse în fața unor situații legate de provocarea de a găsi soluții de eficientizare a ceea ce cunosc, dar și cu sesizarea că nu sunt în totalitate conștiente de ceea ce cunosc, și nici de ceea ce nu cunosc.

Posibilitatea ca organizațiile să se poată sprijini pe cunoaștere, impune, ca în comportamentul acestora, să fie existente și active noi mize strategice specifice: să redea integrator și precis acumulările de cunoaștere, atât explicită, cât și implicită care se pot regăsi la nivel de individ, de grup sau pe suporturi artificiale; să dezvolte permanent baza de cunoștințe prin încurajarea proceselor de învățare și înnoire organizațională și prin acumularea rezultatelor acestora; să cunoască și să știe cum să gestioneze propria ignoranță.

Întemeierea pe cunoaștere a activității organizațiilor și a actorilor din cadrul lor face ca, în domeniile asociate acestei evoluții (managementul cunoașterii, învățarea organizațională, sistemele inteligente), delimitarea dintre latura teoretică și cea aplicativă să rămână pur convențională. Noile elaborări de concepte și soluții, investite la început cu vocație operațională, sunt integrate în proiecte, se expun transparent unei validări comunitare, inclusiv la scară internațională și se transformă în realitate sub formă de modele, instrumente și practici organizaționale; dinamica lor inovatoare atestă că, înainte de toate, cunoașterea înseamnă originalitate în diversitate. În viziunea americană și vest-europeană, formată în medii organizaționale cu valori preponderent individualiste, situează pe prim plan diseminarea și utilizarea cunoașterii; în contrast, viziunea japoneză se concentrează pe producerea cunoașterii, diseminarea ei fiind implicită într-un mediu e considerată o soluție necesară pentru întemeierea organizațiilor pe cunoaștere, în timp ce, în cea japoneză, același scop continuă să fie servit, în mod redutabil, de ierarhii înalte. Într-un asemenea context, deși universitățile – în special cele europene, americane, japoneze sau australiene s-au afirmat deosebit de activ, ele nu pot revendica, pentru acest domeniu, prioritatea absolută ce le revenea tradițional în promovarea unor noi generații de idei. O serie de companii, nu neapărat de mari dimensiuni, plasate în spații economice și culturale dintre cele mai diferite, au transformat activitatea lor curentă în mediu de cercetare, dar și de învățare, după cum sugerează noile concepte de ”centru de cunoaștere” (”knowledge center”) sau ”universitate de firmă” (”corporate university”). Realizări semnificative, mai ales pe linia noilor soluții de management al cunoașterii, s-au obținut nu numai în firme producătoare de bunuri intelectuale (birouri de consultanță, laboratoare de cercetare), ci și de bunuri intelectual-intensive (produse electronice, farmaceutice) [3].

Ca regulă generală, promovarea acestor dezvoltări se conformează principiilor societății cunoașterii, prin aplicarea selectivă a regimului de bun intelectual public (cu acces gratuit), devenit conținut informațional pentru comunități virtuale: disponibilitatea noilor concepte și soluții pe portaluri sau site-uri internet dedicate, cu arhive de publicații virtuale și biblioteci de programe informatice în versiuni demonstrative sau experimentale; întreținerea de dicționare virtuale cu rol de unificare a limbajului specific domeniului;

In their functioning, organizations build representations about their own state of knowledge; they confront themselves with the challenge of finding ways of valuating what they know and with the paradoxical discovery that they are not fully aware of what they know and of what they do not know.

The building on knowledge makes that in the behavior of an organization to be present and active some new strategic and specific stakes, which determine it to: represent in an integrative and transparent way the collection of explicit and implicit knowledge, which exists at an individual level, at a group level or on artificial supports; extend in a continuous way the base of knowledge by stimulating the processes of knowledge and organizational innovation and by the capitalization of their results; become aware and to manage their own ignorance.

The foundation on knowledge of the activities of the organizations and of their actors makes that, in the fields associated to this evolution (management of knowledge, organizational learning, intelligent systems), the delimitation between the theoretical side and the applicative one to remain just conventional. The new creations of concepts and solutions are integrated in projects, are transparently exposed to the community's validation, including at an international level and become reality as patterns, instruments and organizational practices; their innovative dynamics shows that, above all, knowledge means originality in diversity. The American and the West-European visions, created in organizational surroundings with values which are mainly individualistic, put first the dissemination and use of knowledge; in contrast, the Japanese vision focuses on producing knowledge, its dissemination being implicit in a traditional environment focused on the group's values. A series of companies, not necessarily big companies, set in very different economic and cultural places, transformed their current activity in a research and learning environment, as the new concepts of ”knowledge center” or ”corporate university” suggest. Important achievements, especially in field of new solutions of knowledge management, were obtained not only in companies producing intellectual goods (consultancy offices, research laboratories) but also in those producing intellectual-intensive goods (for example: electronic or pharmaceutical products) [3].

As a general rule, promoting these developments is made according to the principles of the knowledge society, by applying, in a selective manner, the regime of the public intellectual good (with a free access), the maintenance of virtual dictionaries with the purpose of unifying the language which is specific to the domain; the creation of forums discussions on the Internet and personal blogs of the participants involved in the development of the domain; the accreditation of educational programm (including virtual ones) to develop competencies of the knowledge management; the initiation of partnerships and international projects to concertize the actions of different centers from the world with preoccupations in the domain of knowledge management, innovation and organizational learning, at the level of the European Union, most relevant initiatives are subordinated to the motto: ”The Europe of Innovation”, highly addressed to the pair universities – companies [2].

We may observe that the action of the European forums

crearea de forumuri (de exemplu, www.km-forum.org), acreditarea de programe educaționale (inclusiv virtuale) de dezvoltare a competențelor de management al cunoașterii; inițierea de parteneriate și proiecte internaționale pentru concertarea acțiunilor diferitelor centre din lume cu preocupări în domeniul managementului cunoașterii, inovării și învățării organizaționale; la nivelul Uniunii Europene, majoritatea inițiativelor relevante sunt subsumate devizei "Europa inovației", adresată prioritar tandemului universități-firme [2].

Se poate constata că acțiunea forurilor europene acordă prioritate rolului tehnologiei informației și comunicațiilor în asistarea inteligentă a activităților de învățare, inovare și management al cunoașterii, susținând adoptarea extinsă a celor mai bune practici, cu o atenție specială acordată categoriei întreprinderilor mici și mijlocii. Se remarcă, de asemenea, inițiativa Băncii Mondiale de a-și asuma funcții de "bancă a cunoașterii" în scopuri de dezvoltare economică. Dinamica mondială rapidă a ideilor referitoare la organizația bazată pe cunoaștere, deși benefică sub aspectul aplicațiilor posibile, e, totuși, considerată de o abundență și diversitate aproape derutante, iar necesara lor sistematizare se lasă încă așteptată [6].

Mediul organizațional românesc. Pentru România, importanța deosebită acordată conceptului de organizație bazată pe cunoaștere relevă din angajarea în evoluția către societatea informațională – societatea cunoașterii, condiție a dezvoltării durabile și integrării sale europene. Acceptarea preconcepției conform căreia organizația bazată pe cunoaștere ar constitui în România, doar o problemă de viitor sau că ea ar reprezenta doar o complicare exagerată și prin urmare am putea renunța să ne expunem la eforturile pe care le implică informatizarea, este o prejudecată plină de riscuri.

Tendența globală a orientării contemporane către cunoaștere caracterizează și mediul organizațional românesc, nu se poate contura într-o excepție, totuși în lipsa unor soluții strategice, aceasta s-a manifestat nesistematic, manifestându-se mai mult în planul informal; înlesnirea informațională interpersonală, tranzacțiile informale cu cunoștințe, atât în interiorul, cât și între organizații, asistența profesională acordată ad-hoc, improvizațiile locale în planul cunoașterii sunt fapte concrete care susțin o asemenea remarcă. Firmele și instituțiile mari sunt mai devotate configurației și funcționalității organizării ierarhice, chiar în condițiile trecerii la asistare informatizată. În ceea ce privește firmele private și organizațiilor non-guvernamentale de talie mică, dar cu întindere externă, practicile manageriale și profesionale bazate pe cunoaștere sunt deja existente, dar în forme încă experimentale.

În România, înființarea de organizații bazate pe cunoaștere reprezintă o necesitate categorică și necondiționată pentru dezvoltarea la scară națională a unei economii a cunoașterii; ea e imperios necesară și pentru afirmarea creativității românești la niveluri înalte, ca principală sursă de competitivitate și identitate într-un mediu internațional cu clare tendințe de globalizare. În acest sens, factori susținători sunt sensibilizarea opiniei publice pentru opțiunea integrării europene, consecințele de învățare desprinse din proiectele comune cu partenerii externi și din

gives priority to the role of information technology and communication in assisting in an intelligent way the learning activities, innovation and knowledge management, supporting the extended adoption of the best practices, with a special attention given to the category of medium and small enterprises. The rapid international dynamics of the ideas referring to the organization based on knowledge, even if beneficial under the aspect of possible applications, it is still considered by an abundance and a diversity of people almost confusing, and their necessary systematization is not yet to come [6].

The Romanian organizational environment. For Romania, the relevance of the concept of knowledge based organization comes from the country's engagement in the evolution towards the informatics society – the society of knowledge, a condition of durable development and its European and Euro-Atlantic integration. It would be risky to assume the preconception that, being given the differences from the advanced countries, the knowledge based organization could be, at a national level, just a problem for the future, or that it could represent an exaggerated sophistication and, thus, dispensable for the present effort of information.

Under a phenomenological aspect, the Romanian organizational environment could not be an exception from the global tendency of the contemporary orientation towards knowledge, but, because of the lack of a strategic option, it manifested unsystematically, locating itself especially in the informal area; the interpersonal informatics intermediation, the informal transactions with knowledge in and between organizations, the professional assistance given "ad-hoc", the local improvisations in managing knowledge are examples which confirm this statement. The large companies and institutions are more significantly attached of the configuration and the functionality of hierarchical organization, even in the conditions of passing towards an informatic assistance. On the other hand, in the category of small private companies and non-governmental organizations, with an external exposure, the managerial and professional practices based on knowledge are already present, but in shapes which are still experimental and reversible.

Creating knowledge based organizations remains an imperative for the development of the knowledge economy at the national level; it is also very necessary for the affirmation at high levels – not only outside the country, but inside the country too, of the Romanian creativity as a main source of competition and identity in an international environment with clear tendencies of globalization. In this sense are: the public sensitization for the option of European integration; the effects of learning from the experience of common projects with external partners and from that of international exchanges at the level of the universities and research.

Ensuring the feasibility of the projects made for developing knowledge based organizations in the Romanian context presupposes the joining of the strategic effort of information with an appropriate managerial and educational support. In that direction, besides the use as such of some solutions from the general typology presented above, at the national level there appear with a high priority the following: training the professionals who are needed in the domains

schimburile universitare internaționale și cele desfășurate în domeniul de cercetare.

Pentru a putea asigura fezabilitatea proiectelor de creare și dezvoltare a organizațiilor bazate pe cunoaștere în contextul românesc, se impune îmbinarea susținută a efortului strategic de informatizare cu o susținere corespunzătoare educațională și managerială. Alături de soluțiile legate de tipologia generală, deja menționate mai sus, pe plan național apar ca prioritare: formarea profesioniștilor necesari domeniilor legate de cunoaștere, recunoașterea acestor noi profesii și ocupații specifice organizațiilor bazate pe cunoaștere și asigurarea de formatori pentru profilurile de competențe respective [7].

Conform unui studiu tematic realizat la nivel academic, dezvoltarea organizațiilor care au la bază cunoașterea, poate fi schițată sub forma unor scenarii care se disting prin modul de provocare și emiteră a factorilor de influență, astfel:

- dezvoltarea emergentă este cea orientare a organizațiilor către cunoaștere care se desfășoară ca urmare propriei ei inevitabilități esențiale. Ierarhia determină punctul de plecare al limitării, se ajunge până la imposibilitatea propriei funcționalități; organizațiile tradiționale își stimulează spontan pluralismul configurațional și se ajunge la debutul unui proces de auto-organizare informală. În final, rezultatul ne duce la soluții adoptate ad-hoc și greu de susținut prin integrare; asocierile instabile și entropice între comportamentele de conlucrare și de confruntare ale actorilor organizaționali;

- dezvoltarea strategică este bazată pe proiecte care susține facilitarea schimbărilor adecvate în organizații deja existente și prin crearea unor noi [4].

Concluzii. În organizațiile existente, promovarea este soluția care completează crearea de organizații noi concepute în acord cu posibilitățile acestui tip de societate. Intervenția se cere a fi sprijinită, astfel:

a. Planul educațional:

- evoluția, la membrii organizației, de *competențe* de concepție, asigurarea de lucru în regim informatizat, precum și de gestionare superioară a activelor intangibile, conform specificului lor ireductibil la cel al activelor tangibile;

- profesionalizarea de roluri individuale împreună cu funcționarea bazată pe cunoaștere a organizațiilor (producători de conținuturi și tehnologii digitale, administratori de platforme de lucru virtuale, ingineri de cunoștințe, formatori de competențe).

b. Planul culturii organizaționale:

- asigurarea, de către membrii organizației, a unei etici a legitimității responsabile în acțiunile lor referitoare la cunoaștere; această etică se opune exclusivismului individualist și susține interactivitatea partenerială; la nivel de organizație, ca și al ansamblului societății cunoașterii, se va sesiza abilitatea și disponibilitatea membrilor de a conlucra transparent și echitabil;

- accentul comportamentelor individuale și colective pe valorile spiritului de comunitate a profesioniștilor.

c. Planul intervenției manageriale:

- dezvoltarea practicilor manageriale de generație avansată, inclusiv a celor specifice managementului cunoașterii;

- acceptarea, de către factorii de conducere, decizionali a

linked to knowledge and its management, official recognition of the new professions and jobs which are specific to the knowledge based organizations and preparing trainers for the profiles of those competencies [7].

The developing of organizations towards the foundation on knowledge can be prefigured under the shape of some scenarios, which are different because of the formulas of release and articulation of the influence factors, as following:

- the scenario of emergent development is one in which the orientation of the organizations towards knowledge is produced just in the virtue of its own essential inevitability. Thus, we get to insular solutions of building on knowledge, adopted ad-hoc and difficult to be maintained by integration; labile and entropic associations between the behavior of cooperation and that of competition of the organizational actors censor the viability of this formula of building on knowledge.

- the scenario of strategic development is one based on projects which aim at the foundation of knowledge by facilitating the appropriate transformations in existing organizations and by creating some new ones [4].

Conclusions. In the existing organization, the main transformative vector is the promotion of the necessary practices appropriate for the society of knowledge; the complementary solution is the creation of new organizations, especially conceived in accordance with the valences of this type of society. The intervention needs to be supported on many plans:

a. The educational plan:

- developing, at the organizations members, competencies of conception, of working in an informatics regime, as well as the intelligent managing of the intangible actives, according to their irreducible specific to that of the classical tangible actives;

- professionalizing individual roles linked to the functioning based on knowing of organizations - producers of content and digital technologies, knowledge engineers, trainers of competencies and so on.

b. The plan of organizational culture:

- assuming by the organization's members, of an ethic of responsible legitimacy in their reports and their actions referring to knowledge; such an ethic is mainly opposed to the individualist exclusiveness and it is open to interactive association; at the level of such organizations, like at that of the assembly of the society of knowledge, civilization will show itself as ability and availability of their members to work together in a transparent and fair way;

- the centering of individual and collective behavioral on the values of the community's spirit of professionals, on recognition the right to intellectual identity and the primacy of conceptual pertinence as a source of influence inside the organization.

c. The plan of managerial intervention:

- assimilating and extending the managerial practices of advanced generation, including those specific to knowledge management;

- adopting, by the leading factors, the non-directive intervention style, oriented towards the facilitation and articulation of the professionals' action.

d. The plan of the working methods and instruments

stilului de intervenție non-direktiv, orientat către facilitarea acțiunii adevăraților profesioniști.

d. Planul metodelor de lucru și instrumentelor:

- susținerea cunoașterii în organizații: efort propriu de cercetare-dezvoltare, acordarea de timp de reflecție individuală, reuniuni de creativitate, grupuri și ateliere de lucru, apelul la experți și consultanți externi, cutii poștale virtuale pentru propuneri și idei noi, centre-suport de expertiză și asistență;

- sprijinirea procesului de învățare organizațională: învățarea din experiență pe posturile de lucru ocupate, monitorizarea nevoilor de formare/reciclare profesională a personalului și planificarea carierelor, bilanțuri periodice de competențe, stagii de perfecționare profesională a personalului, detașări temporare în scop de formare;

- dezvoltarea organizației ca o comunitate profesională: susținerea conducerii în contact direct cu personalul.

În concluzie, dezvoltarea societății informaționale ca societate a cunoașterii e limitată hotărâtor de existența unor organizații inteligente, cu capacități ridicate de gestionare a competențelor lor colective, pe plan internațional, ca și în România. Înființarea pe cunoaștere a organizațiilor contemporane decurge dintr-un nivel de complexitate sistemică care e mult peste limitele rigide ale ierarhiilor tradiționale și determină apariția de configurații și practici organizaționale non-ierarhice.

- supporting the production of knowledge in organizations by: employing one's own effort in research-development, working groups and workshops, extended access to the data base and to own or external knowledge, appeal to experts and external consultants, support-centers of expertise and assistance.

- the organizational learning process by: facilitating learning through experience obtained from the job, monitoring the needs of professional instruction / reorientation of the employees and planning careers, periodical balances of competencies, stages of professional improvement of the employees, temporary transfer to another job with a formative purpose.

- developing the organization as a professional community by interactive practicing of leadership.

In conclusion, the development of the informatics society as a society of knowledge is decisively conditioned, both in Romania and at the international level, by the presence of some intelligent organizations with advanced capacities of managing their collective competencies as sources of performance. The foundation on knowledge of the contemporary organizations is inevitable, it comes from a level of systemic complexity which overtakes the rigid limits of traditional hierarchies and encourages the appearance of configurations and non-hierarchical organizational practices.

Referințe bibliografice / References

1. AARONS, J. Epistemology and knowledge management. In: D. SCHWARTZ. Encyclopedia of knowledge management. Hershey, PA: Idea Group Publishing, 2006, pp. 166-172. ISBN 9781591405740.
2. ASHOK, J. *Knowledge Management, an integrated approach*. London: Pearson Education Publishing, 2012, june.
3. DRAGOMIRESCU, H. Organizații bazate pe cunoaștere. București: ASE, 2001, 10 noiembrie [accesat 5 septembrie 2014]. Disponibil: http://www.academiaromana.ro/pro_pri/pag_com01socinf_tem.htm
4. LOPES, J. The new business models in the knowledge economy: The strategic way to value creation. In: Electronic Journal of Knowledge Management. 2006, vol. 4, issue 2, pp. 159-168.
5. POLANYI, K. *Marea transformare. Originile politice și economice ale epocii noastre*. Cluj Napoca: Ed. Tact, 2013. 478 p. ISBN 606-843729-9.
6. ROLLET, H. *Knowledge management: Process and technologies*. Boston: Kluwer Academic Publisher, 2003. 231 p. ISBN 978-1402071690.
7. TUCLEA, C. *Management strategic*. București: Ed. Uranus, 2003. 167 p. ISBN 9739021837.

Recomandat spre publicare: 03.12.2014

POTENȚIALUL TURISMULUI RURAL AL REPUBLICII MOLDOVA

*Simion CERTAN, Pofesor,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova
Ion CERTAN, dr.,
Institutul de Relații Internaționale din Moldova*

Diversitatea în activitățile legate de mediul rural va crește cu siguranță fluxul de oameni care practică acest tip de turism. Astfel, turismul rural ar putea fi distins într-o ramură separată a economiei naționale, care pot fi observate în partea finală, în special din punctul de vedere al politicii naționale de dezvoltare complexă. Acest articol analizează potențialul de dezvoltare a turismului rural din Republica Moldova, subliniind aspectele naturale, istoric-culturale și economico-sociale.

Actualitatea. Aspectele cu privire la dezvoltarea turismului rural se regăsesc în cercetările naționale și internaționale. Însă, chiar dacă subiectul respectiv a fost investigat, discutat la întruniri oficiale din țara noastră, abordat la sesiuni științifice, expus în publicații naționale și internaționale, studiul potențialului turistic din mediul rural rămâne a fi actual.

Scopul este de a prezenta oferta turistică din spațiul rural, infrastructura turismului rural, de a analiza raportul și tendințele „exportului” și „importului” de turiști, dificultățile cu care se confruntă amatorii turismului rural și a propune unele modalități pentru a le depăși.

Material și metoda. Din materialele utilizate în cercetare fac parte actele normative, publicațiile specifice temei, materialele conferințelor naționale și internaționale. Studiul a fost realizat pe datele Anuarelor Statistice ale Republicii Moldova și EUROSTAT-ului care au fost selectate și prelucrate de autori. În cercetare s-au aplicat metode și tehnici recunoscute și aplicate în investigațiile economice.

Cuvinte cheie: acord, turism, rural, resurse, politici, eficiență.

Introducere. Turismul a devenit un atribut al omului modern, care se exprimă în dorința de a călători, de a cunoaște noi locuri, oameni, culturi etc. În ultimii ani, s-au produs mutații profunde în toate componentele acestei activități cu implicații majore economice și sociale.

Mutațiile reflectă tendința de a face turismul accesibil tuturor categoriilor sociale, indiferent de statutul social, naționalitate, religie, sex, vârstă. Mutațiile se referă la diversificarea produselor turistice, făcându-le atât atractive și accesibile după preț pentru consumatori, cât și aducătoare de profituri considerabile organizațiilor de turism, comunităților locale și statului, contribuind la creșterea economiei naționale ce determină actualitatea cercetărilor în domeniul respectiv.

Stadiul cunoașterii problemei. Aspecte cu privire la dezvoltarea turismului rural se regăsesc în cercetările naționale și internaționale. Însă, chiar dacă subiectul respectiv a fost investigat, discutat la diferite întruniri oficiale din țara noastră, abordat la sesiuni științifice, expus în multiple

RURAL TOURISM POTENTIAL OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

*Simion CERTAN, Professor,
Agrarian State University of Moldova
Ion CERTAN, PhD in economics,
Moldovan State Institute of International Relations*

Diversity in activities linked to rural areas will definitely increase the flow of people which practice this type of tourism. Thus rural tourism might be distinguished in a separate branch of national economy that can be observed in the final part, especially in terms of complex national development policy. This article analyses the potential for rural tourism development in Republic of Moldova, underlining its natural, historical-cultural and economical-social aspects.

Actuality. Issues on rural tourism development can be found in national and international research. However, even if the subject has been investigated, discussed at official meetings in our country, addressed to the scientific sessions, exhibited in national and international publications, study tourism potential in rural areas remains current.

Purpose. The aim is to present tourism offer in rural areas, rural tourism infrastructure, to analyze trends report "export" and "import" tourists, the difficulties faced by rural tourism enthusiasts and suggest some ways to overcome them.

Material and method. From research materials belong normative documents, publications specific theme, materials national and international conferences. The study was conducted on data Statistical Yearbooks of Moldova and EUROSTAT - that's were selected and processed by the authors. In applied research methods and techniques recognized and applied economic investigations.

Key words: agreement, tourism, rural, resources, policies, efficiency.

JEL Classification: L83, L84, P49, R50, L59

Introduction. Tourism has become an attribute of modern man which is expressed in the desire to travel, to know new places, people, cultures, etc. In recent years there have been deep changes in all aspects of this activity with major economic and social implications.

Mutations reflect the tendency to make tourism accessible to all social categories of the society, regardless of the social status, nationality, religion, sex, age. Mutations refer to diversity of tourism products making them both attractive and affordable according to the price for consumers as well as the ones bringing considerable profits for tourism organizations, local communities and status, contributing to the increase of national economy that determines the actuality of research in this field.

Knowledge level of the problem. Aspects of the study of the rural tourism development are included in national and international researches. However, even if this subject has been studied, discussed at various official meetings in

publicații naționale și internaționale, studiul potențialului turistic din mediul rural rămâne a fi actual.

Material și metoda. Din materialele utilizate în cercetare fac parte actele normative, publicațiile specifice temei, materialele conferințelor naționale și internaționale. Studiul s-a realizat pe datele Anuarelor Statistice ale Republicii Moldova și EUROSTAT-ului, care au fost selectate și prelucrate de autori. În cercetare s-au aplicat metode și tehnici recunoscute și aplicate în investigațiile economice.

Rezultate și meditații

1. Oferta turistică

Amintim, *turistul* este persoana care se deplasează spre un loc situat în afara reședinței sale obișnuite, pentru o perioadă de cel puțin 24 de ore, dar mai mică de 12 luni, ale cărei motive principale sunt altele decât exercitarea unei activități remunerate în locul vizitat.

Motivele deplasării turistului în mediul rural pot fi vacanța (odihna), participarea la diverse manifestări culturale și sportive, efectuarea cumpărăturilor, vizitarea părinților, rudelor și prietenilor, participarea la reuniuni, conferințe și congrese, târguri și expoziții, evenimente religioase, misiuni guvernamentale, studii, tratament medical și alte motive.

Deplasarea persoanei în afara reședinței poate avea loc în unul și același loc și în unul și același timp simultan din câteva motive. Chiar dacă inițial se deplasează doar din unul dintre motivele enumerate, persoana în cauză mai combină pe parcurs și altele. Spre exemplu, dacă persoana se deplasează în scopuri de afaceri, concomitent mai face vizită la prietenii care pot fi în zonă sau vizitează vre-o mănăstire sau își mai face o vacanță mică, sau își mai face cumpărături etc., sau le combină pe toate, lucru de care trebuie să se țină cont la elaborarea politicilor dezvoltării turismului rural.

Ce reprezintă *turismul rural*? Potrivit Comisiei Comunității Europene, turismul rural este activitatea „realizată în spațiul rural, alcătuită dintr-o ofertă integrată de relaxare, îndreptată spre o cerere a cărei motivație este contactul cu mediul înconjurător autohton și... societatea locală” [4, 51]. Turismul rural mai este prezentat ca „un set de activități multifuncționale, bazate pe resurse locale și legate de agricultură, cultură și de valorile naturale de la țară” [7,12-13].

Astfel, turismul rural poate fi interpretat ca o gamă largă de activități ce țin de petrecerea plăcută a timpului liber într-un mediu tipic rural.

În prezent, deplasările familiilor din orașele aglomerate spre localitățile rurale capătă o amploare largă. Dezvoltarea turismului rural încurajează activitățile tradiționale locale ce țin de artizanat și meșteșugărit, le oferă o cale pentru creșterea investițiilor, majorarea numărului de întreprinderi mici și de locuri de muncă suplimentare în regiunile rurale.

Republica Moldova, ca destinație a turismului rural, dispune de un bogat *potențial natural*, cum ar fi configurația variată a reliefului, geografia reprezentată prin peisaje spectaculoase, absența temperaturilor excesive, ape, flora și fauna.

În prezent, din totalul terenurilor țării noastre de cca 3384.6 mii ha cele cu destinație agricolă la 1 ianuarie 2014 au format 2024.2 mii ha sau 59,8 la sută. Pădurile și alte terenuri cu vegetație forestieră constituie 450.4 mii ha sau 13,3% din totalul terenurilor. Cu acest fond de pădure, Republica Moldova este una dintre cele mai puțin împădurite țări din Europa. Ariile naturale protejate în prezent constituie 1,42% din teritoriul țării noastre,

our country, approached at scientific sessions, presented in various national and international publications, the study of the tourism potential of rural areas remains current.

Material and method. Some of the materials used in the research are legal acts, publications specific to the topic, national and international conference proceedings. The study is performed on selected data and processed by authors based on the statistical yearbooks of the Republic of Moldova and EUROSTAT. In the research were applied methods and recognized techniques relevant in relation to economic investigations.

Results and meditations

1. Touristic offer

We remind you, the *tourist* is a person who moves to a place outside his normal residence for a period of at least 24 hours but less than 12 months, whose main reasons are different from gainful employment in the place visited.

Reasons for tourists traveling in rural areas can be holiday (rest), participation in cultural and sport events, making purchases, visiting parents, relatives and friends, attending meetings, conferences, congresses, trade fairs and exhibitions, religious events, government missions, studies, medical treatment and other reasons.

Movement of the person outside the residence can be held in the same place and in one and the same time simultaneously for several reasons. Although initially the person is moving only because of one of the reasons listed above, it may combine over the time more others. For example, if a person travels for business, it also might visit some friends that may be in the area or visits a monastery or makes one more small vacation or shopping etc., or combines them all, something that should be taken into account in the policy development of rural tourism.

What is *rural tourism*? According to the European Commission rural tourism is the activity "carried out in rural areas, consisting of an integrated relaxation offer, facing a demand whose motivation is the contact with the local environment and local society..." [4, 51]. Rural tourism is presented as "a set of multifunctional activities based on local resources and to agriculture, culture and natural values of the country" [7.12 - 13].

Thus, rural tourism can be interpreted as a variety of enjoyable activities related to leisure time in a typical rural environment.

Currently movements of families from crowded cities to rural areas, acquire a large scale. Development of rural tourism activities encourage local traditional crafts related to artisan and crafting, offer them a way to increase investment, grow the number of small enterprises and more jobs in rural areas.

Moldova as a rural tourism destination area has a rich *natural potential* such as the varied configuration of landscape, geography represented by spectacular scenery, without excessive temperatures, water, flora and fauna.

Currently out of our country's total land of about 3,384,600 ha agricultural ones formed on January 1, 2014 – 2,024,200 ha or 59.8 per cent. Forests and other forest lands are of 450,400 ha or 13.3% of the total land. With this background forest, Moldova is one of the least wooded countries in Europe. Protected natural areas nowadays constitute 1.42% of our country's territory, as defined in the

fiind delimitate în următoarele categorii:

- rezervații naturale de stat 0,58%;
- braniști 0,08%;
- sectoare reprezentative de peisaj 0,65%;
- monumente ale naturii 0,1%;
- monumente de artă horticolă, grădini botanice, parcuri dendrologice, parcuri zoologice 0,017%.

Rezervațiile științifice au o suprafață totală de 18227 ha. Cele mai importante sunt Pădurea Domnească, cu suprafața de 5736 ha (Tabelul 1), Plaiul Fagului – 5559 ha, Codrii – 5176 ha și Prutul de Jos – 1755 ha.

following categories:

- State natural reservations 0,58%;
- Sparse forests 0,08%;
- Representative sectors of landscape 0,65%;
- Natural monuments 0,1%;
- Horticultural art monuments, botanical gardens, dendrological parks, zoos 0,017%.

Scientific reservations have a total area of 18227 ha. The most important ones are the Padurea Domneasca with an area of 5736 ha (Table 1), Plaiul Fagului – 5559ha, Codrii – 5176 ha and Lower Prut – 1755 ha.

Tabelul 1 / Table 1

Rezervații științifice/ Scientific reservations

Denumirea rezervației/ Designation of the reservation	Raionul / District	Suprafața, ha/ Surface, ha	Anul de înființare / Year of establishment
Codrii	Strășani	5176	1971
Plaiul Fagului	Ungheni	5559	1992
Prutul de Jos	Cahul	1755	1991
Pădurea Domnească	Glodeni	5736	1993

Sursa /Source: Anuarul Statistic al Republicii Moldova /Statistical Yearbook of the Republic of Moldova.

Printre rezervațiile naturale se numără și 51 de silvice cu suprafața de 5001 ha, și cele de plante medicinale și cele mixte. Prezintă interes turistic monumentele botanice, cum ar fi: Pădurile Lipnic, Hîrjauca – Sipoteni, Cuhurești, Caracușeni, Rudi – Glavan cu o suprafață de 125.2 ha și cele circa 20 de parcuri, dintre care le nominalizăm pe cele din Brînzei, Ivancea, Hîncești, Lipcani, Mîndic, Țaul etc. și 41 de rezervații peisagistice cu suprafața de 34200 ha, printre care le menționăm pe cele de la Rudi-Arionesti, Valea Adîncă, Saharna, Țipova, Fetești, Trebujeni și altele.

Deosebit de importante din punct de vedere al turismului rural sunt cele 3085 de râuri mari și mici. Pe teritoriul Republicii Moldova curg 3085 de râuri mari și mici, pâraie permanente și temporare, din care 7 râuri au mai mult de 100 km, iar 247 – 10 km. Principalele cursuri de apă sunt Nistru, cu lungimea cursului 660 km pe teritoriul țării noastre (Tabelul 2) și Prut cu lungimea cursului 695 km pe teritoriul țării noastre.

Among the natural reservations are included 51 forests with an area of 5001 ha, and those of medicinal plants and mixed ones. Botanical monuments which have a touristic interest are the forests Lipnic, Hirjauca – Sipoteni, Cuhuresti, Caracuseni, Rudi – Glavan with an area of 125.2 ha and about 20 parks of which we can nominate the ones from Brinzeni, Ivancea, Hancești, Lipcani, Mindic, Taul etc, and the 41 landscape reservations with an area of 34200 ha among which we mention those from Rudi-Arionesti, Valea Adanca, Saharna, Tipova, Fetesti Trebujeni and others.

Particularly important in terms of rural tourism are the 3085 large and small rivers. On the territory of Moldova flow 3085 large and small rivers, permanent and temporary streams, of which 7 rivers have more than 100 km and 247 – 10 km. The main rivers are Nistru with the course length of 660 km on the territory of our country (Table 2) and Prut the course length of 695 km on the territory of our country.

Tabelul 2/ Table 2

Principalele cursuri de apă /The main watercourses

Denumirea cursului de apă/ Water Course title	Lungimea cursului de apă, km/ Length of watercourse, km		Suprafața bazinului, km ² / Basin surface, km ²	
	Total	Pe teritoriul Republicii Moldova /On the territory of Moldova	Total	Pe teritoriul Republicii Moldova /On the territory of Moldova
Nistru	1352	660	72100	19070
Prut	967	695	27500	7990
Răut	286	286	7760	7760
Cogîlnic	243	125	243	125
Botna	152	152	1540	1540

Sursa /Source: Anuarul Statistic al Republicii Moldova. /Statistical Yearbook of the Republic of Moldova.

Toate râurile Republicii Moldova fac parte din bazinul Mării Negre și curg de la nord-vest spre sud-est. Râurile Nistru și Prut se varsă în lacurile dunărene și lacurile din apropierea Mării Negre.

Resursele acvatice mai sunt prezentate de lacurile naturale și artificiale. Cele mai importante lacuri naturale sunt Belev din raionul Cahul cu suprafața de 6.26 km²

All the rivers of Moldova belong to the Black Sea basin and flow from the North-West to South-East. The Nistru and Prut rivers flow into Danube lakes and lakes near the Black Sea.

The water resources are presented by natural and artificial lakes. The most important lakes are Belev in Cahul with the surface of 6.26 km² (Table 3) and Salat in district

(Tabelul 3) și Sălat din raionul Anenii Noi cu suprafața 3.72 km². Printre lacurile artificiale se evidențiază Dubăsari cu suprafața de 67.5 km² și Stâncă-Costești din raionul Rîșcani, cu suprafața de 59 km².

Anenii Noi with the surface of 3.72 km². Among the artificial lakes stand out the Dubasari lake with the surface of 67.5 km² and Stanca-Costesti in district Riscani with the surface of 59 km².

Tabelul 3/Table 3

Principalele lacuri din Republica Moldova/ The main lakes in the Republic of Moldova

Lacuri natural/ Natural lakes			Lacuri artificial/ Artificial lakes		
Denumirea lacului/ Name of the lake	Raionul /District	Suprafața, km ² /Surface, km ²	Denumirea lacului/ Name of the lake	Raionul / District	Suprafața, km ² / Surface, km ²
Beleu	Cahul	6.26	Dubăsari	Dubăsari	67.5
Sălaș	Anenii Noi	3.72	Stâncă-Costești	Rîșcani	59.0
Dracele	Cahul	2.65	Cuciurgan	Slobozia	27.3
Nistrul Vechi	Căușeni	1.86	Ghidighici	Strășăni	6.8

Sursa/ Source: Anuarul Statistic al Republicii Moldova. / Statistical Yearbook of the Republic of Moldova.

Rețeaua hidrografică națională include și circa 3000 de izvoare cu apă mineral, cum ar fi cele de la Onițcani, Hirjăuca, Cornești, Cotova, Horodiște, Bursuc, Codreni, Vărăncău, Jeloboc etc. Un interes deosebit prezintă apele termice de la Ungheni, unde la adâncimea de 1020-1028 m a fost extrasă apă la o temperatură de 46°C, din sudul republicii, care sunt plasate în preajma comunei Chioselia, unde la adâncimea de 850-1100 m au fost explorate ape subterane la o temperatură de 35-41°C și din apropierea comunei Valea Perjei, unde a fost obținută apă de la adâncimea de 1300-1400 m la o temperatură de până la 40°C.

Trebuie să specificăm și 31 de lacuri, izvoare, albi vechi și alte obiective unice ce formează monumentele hidrologice cu o suprafață de cca 100 ha. Interes deosebit prezintă cele 86 de monumente geologice și paleontologice, cu o suprafață totală de 2681,8 ha, cum ar fi: peștera "Emil Racoviță", complexul Rașcov, Cheile Butești, Defileul Duruitoarea și altele.

Regimul de temperaturi este favorabil pentru dezvoltarea turismului rural, dat fiind că media anuală a temperaturii aerului în 2013 a fost de 11.1, cu maxima absolută de 33.3 și cu minima absolută de -12.9 grade Celsius. Umiditatea relativă a aerului constituie 71%, iar cantitatea anuală de precipitații alcătuiește 531 mm.

Fondul forestier național, rezervațiile, monumentele naturii, configurația variată a reliefului, apele, flora, fauna, peisajele spectaculoase și condițiile climaterice, în ansamblu, sunt suficient de favorabile pentru dezvoltarea turismului rural, care, fiind privit prin prisma efectului social, contribuie la menținerea echilibrului biologic și fiziologic al omului contemporan și apare ca un mijloc activ de educare, de ridicare a nivelului de cunoaștere, permițând accesul la valorile culturale ale civilizației.

Turismul rural mai este influențat considerabil și de potențialul antropoc care cuprinde elementele cultural-istorice, tehnico-economice și social-demografice ale țării. Deoarece componentele potențialului turistic antropoc al țării noastre sunt variate, le vom evidenția pe cele mai reprezentative, pornind de la omul care trăiește și activează în spațiul rural.

Potrivit Anuarului Statistic al Republicii Moldova la 1 ianuarie 2014 din cei 3.58 mil locuitori 2.05 mil sau circa 57 la sută sunt în spațiul rural. Această populație primitoare trăiește și activează în cele 1682 de *sate*, unitatea de bază a spațiului rural fiind grupată în 916 comune, fiecare cu istorie și cultură bogată. Satul moldovenesc este simbol al neamului

National hydrographic network includes approximately 3,000 mineral water springs such as those from Onitcani, Hirjauca, Cornesti, Cotova, Horodiste, Bursuc, Codreni, Varancau, Jeloboc etc. Special interest presents the thermal waters where the at depth Ungheni of 1020-1028 m was extracted water at a temperature of 46°C, from the Southern part of the country, which are placed near the village Chioselia, where at the depth of 850-1100 m were explored underground waters at a temperature of 35-41°C and near the village Valea Perjei village, where water was obtained from a depth of 1300-1400 m at a temperature up to 40°C.

We should specify as well those 31 lakes, springs, and other unique objectives which form hydrological monuments with an area of about 100 ha. Special interests present those 86 geological and paleontological monuments with a total area of 2681,8 hectares. As for example the cave "Emil Racovita", complex Rascov, Gorge Butesti, Duruitoarea Gorge and others.

Temperature regime is favourable for the development of rural tourism as the average annual air temperature in 2013 was 11.1, with the absolute maximum of 33.3 and absolute minimum of -12.9 degrees Celsius. Relative humidity is 71% and the annual amount of precipitation makes up 531 mm.

The national forest fund, reservations, natural monuments, varied configuration of landscape, water, flora, fauna, spectacular scenery and overall weather conditions are sufficiently favourable for the development of rural tourism, which being viewed through the prism of social effect, helps to regulate the biological and physiological balance of the contemporary man and appears as an active means of education, raise of the level of knowledge, allowing access to the cultural values of civilization.

Rural tourism is also influenced considerably by the anthropogenic potential which includes cultural-historical, technical-economic and social-demographic elements of the country. Since the components of the potential anthropogenic tourism of our country are varied we highlight the most representative beginning from the man who lives and works in rural areas.

According to the Statistical Yearbook of the Republic of Moldova on January 1, 2014 out of the 3.58 million inhabitants about 2.05 million people or round 57 per cent are in rural areas. This welcoming population lives and works in those 1682 *villages*, the base of the rural area, being divided into 916 communes, each with its rich history and culture. Moldovan village is a symbol of the people who keep the language, folklore

care păstrează limba, tezaurul folcloric prezentat de circa 880 formațiuni de muzică și dans popular, tradițiile, obiceiurile și bucătăria tradițională, meșteșugăritul etc.

În comunitățile rurale s-au păstrat rămășiți vizibile de pe timpurile Geto-Dacilor și fortificări Romane. Din patrimoniul cultural-istoric fac parte Complexul muzeal Orheiul Vechi, Lăpușna, Râșcov, rămășițele orașului medieval Tighina, cetatea Benderului și cetatea Soroca. Importante obiecte cultural-istorice ale satului sunt mănăstirile „Adormirea Maicii Domnului” din Căpriana, „Sfânta Treime” din Saharna, „Înălțarea Domnului” din Hirjăuca, „Sfânta Treime” din Rudi, „Înălțarea Domnului” din Japca și schiturile de la Butuceni, „Adormirea Maicii Domnului” din Țipova și altele.

Din potențial cultural-istoric fac parte astfel de biserici din lemn ca: Sf. Mihail, Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Vorniceni, Biserica „Sf. Nicolae” din Horodiște, Biserica „Acoperământul Maicii Domnului” din Palanca, Biserica „Sfânta Treime” din Larga. Valoare turistică au și bisericile din piatră „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni, Catedrala „Sf. Dumitru” din Orhei și altele.

Țara noastră are 87 de muzee și case-muzee, printre care nominalizăm casele-muzeu „Alexei Mateevici” din Căușeni, „Alexandr Pușchin” din Dolna, „Constantin Stamati” din Ocnîța, „Dumitru Matcovschi” din Vadul Rașcov, „Dumitru Cara-Ciobanu” din Beșalma și altele care dispun de colecții și arhitectură specifice.

Interes turistic major prezintă complexele pentru fabricarea și păstrarea vinului „Cricova”, „Mileștii Mici”, „Brănești” etc. și 142 vinării, printre care nominalizăm „Purcari” din raionul Ștefan Vodă, „Ciurmai” din raionul Vulcănești, „Cojușna” și „Romanești” din raionul Strășeni și altele la fel ca și gospodăriile țărănești, meșteșugăriile care se află, practic, în toate raioanele republicii.

Astfel, potențialul natural și patrimoniul cultural-istoric al spațiului rural din țara noastră oferă turiștilor posibilități de a se simți liber în contact cu mediul înconjurător, de a admira spațiul peisagistic, de a se familiariza cu patrimoniul cultural-istoric din zonă, de a cunoaște modul de viață din localitatea vizitată, de a participa la prepararea bucatelor, de a vizita atelierile artizanilor, care exprimă specificul etnic al comunei, cu posibilitatea de a participa în procesul de confecționare a suvenirelor, precum și posibilitatea de a le procura, de a se implica în activitatea economică specifică comunității respective participând la lucrări în vie, livadă, grădină, în câmp sau la fermă.

2. Infrastructura turismului rural

Turismul rural este influențat considerabil de pensiunile turistice și agroturistice, de satele de vacanță, de hoteluri și de alte posibilități de cazare în spațiul rural. Numărul pensiunilor turistice și agroturistice în 2004-2010, practic, s-a dublat (Tab. 4), apoi variază de la 13, în anii 2010 și 2013, la 19, în 2012.

thesaurus presented over 880 folk music and dance formations, traditions, customs and cuisine, crafts etc.

In rural communities have been preserved visible remains from the Geto-Dacian times and Roman fortifications. From the cultural and historical heritage belong the Museum complex Orheiul Vechi, Lapusna, Rascov, remains of the medieval town Tighina, Bender and Soroca fortresses. Important cultural-historical objects of the village are monasteries "Adormirea Maicii Domnului" (Assumption) in Căpriana, "Sfanta Treime" (Holy Trinity) in Saharna, "Inaltarea Domnului" (Ascension) in Hirjauca, " Sfanta Treime" (Holy Trinity) in Rudi, "Inaltarea Domnului" (Ascension) in Japca and hermitages from Butuceni "Adormirea Maicii Domnului" (Assumption) in Țipova and others.

As a cultural-historical potential are such wooden churches as St. Mihail, Church „Adormirea Maicii Domnului” (Assumption) in Vorniceni, Church „St. Nicolae” in Horodiste, Church „Acoperământul Maicii Domnului” (Cover of the Mother of God) in Palanca, Church „Sfanta Treime” (Holy Trinity) in Larga. Touristic value have such stone churches as „Adormirea Maicii Domnului” (Assumption) in Causeni, Cathedral „St. Dumitru” in Orhei and others.

Our country has 87 museums and museum-houses among which we can nominate the museum-houses „Alexei Mateevici” in Causeni, „Alexandr Puschin” in Dolna, „Constantin Stamati” in Ocnita, „Dumitru Matcovschi” in Vadul Rascov, „Dumitru Cara-Ciobanu” in Besalma and others that have specific collections and architecture.

A major touristic interest present the complexes for the production and storage of wine „Cricova”, „Milestii Mici”, „Branesti” etc. and those 142 wineries among which we name „Purcari” in district Stefan Voda, „Ciurmai” in district Vulcanesti, „Cojusna” and „Romanesti” in district Straseni and others like farmhouses, craftsmanship which are practically in all districts.

Thus, the natural potential and cultural-historical heritage of rural areas of our country provides tourists with opportunities to feel free contact with the environment, to admire the landscape area, to become familiar with the cultural and historical heritage of the area, to know the life in the visited locality, to participate in cooking, visiting artisan workshops, which expresses the ethnic specific of the community, the opportunity to participate in the process of making souvenirs and ability to procure, to engage in specific economic activity of that community, to participate in works in the vineyard, orchard, garden, field or farm.

2. Rural tourism infrastructure

Rural tourism is greatly affected by the tourist guesthouses and agro-pensions, holiday villages, hotels and other accommodation possibilities in rural areas. The number of tourist guesthouses and agro-pensions in the years 2004-2010 practically doubled (Table 4), and varies from 13 in 2010 and 2013 to 19 in 2012.

Tabelul 4 / Table 4

Unele caracteristici cu privire la evoluția industriei hoteliere în spațiul rural din Republica Moldova / Some features of the hotel industry development in rural areas in Moldova

Indicii /Indicators	2005	2010	2011	2012	2013
Numărul pensiunilor turistice și agroturistice / The number of tourist guesthouses and agro-pensions	7	13	15	19	13
Sate de vacanță și alte structuri de odihnă / Holiday villages and other recreation structures	57	72	63	62	63

Numărul de camere în pensiunile turistice și agroturistice / The number of rooms in tourist guesthouses and agro-pensions	132	342	391	428	397
Numărul de camere în satele de vacanță și alte structuri de odihnă / The number of rooms in holiday villages and other recreation structures	1870	2093	1727	1804	1845
Numărul de locuri în pensiunile turistice și agroturistice/ Number of seats in tourist guesthouses and agro-pensions	210	743	813	905	867
Numărul de locuri în satele de vacanță și alte structuri de odihnă / The number of seats in holiday villages and other recreation structures	4833	5165	4519	4473	4685
Numărul turiștilor cazați în pensiunile turistice și agroturistice/ The number of tourists accommodated in tourist guesthouses and agro-pensions	1807	13290	11701	11570	11526
din care străini/ of which foreigners	1003	2383	2417	3881	4363
Numărul turiștilor cazați în satele de vacanță și alte structuri de odihnă / The number of tourists accommodated in holiday villages and other recreation structures	47889	18386	25826	39522	33027
din care străini /of which foreigners	74	2171	3231	3781	4823
Numărul înnopțărilor turiștilor în pensiunile turistice și agroturistice / The number of overnight stays in tourist guesthouses and agro-pensions	3799	43583	37317	36895	34513
din care străini /of which foreigners	2492	7219	8482	15240	15380
Numărul înnopțărilor turiștilor în satele de vacanță și alte structuri de odihnă/ The number of overnight stays in holiday villages and other recreation structures	143163	45433	54109	119797	108509
din care străini /of which foreigners	518	5354	9318	9013	11659

Sursa /Source: Calculele autorilor în baza informației selectate de pe <http://www.statistica.md/> / Authors 'calculations based on the information selected from <http://www.statistica.md>

Numărul satelor de vacanță și al altor structuri de odihnă oscilează între 57, în 2005, și 72, în anul 2010. Dinamică similară este caracteristică pentru numărul camerelor și pentru locurile de cazare. Însă, dacă numărul mediu al locurilor într-o cameră în pensiunile turistice și agroturistice s-a majorat de la 1.59, în 2005, la 2.18, în anul 2013, apoi în satele de vacanță și alte structuri de odihnă se menține la 2.58 și 2.54.

Numărul de locuri în pensiunile turistice și agroturistice s-a majorat de la 210, în 2005, la 867, în anul 2013 sau de 4.13 ori, iar în satele de vacanță și alte structuri de odihnă se menține la același nivel. Dacă numărul turiștilor cazați în pensiunile turistice și agroturistice crește de la 1807, în 2005, la 11526, în anul 2013 sau de circa 6.4 ori, apoi a celor cazați în satele de vacanță și alte structuri de odihnă se micșorează, respective, de la 47889 la 33027 sau cu 31 la sută. Numărul turiștilor străini cazați în pensiuni turistice și agroturistice a sporit de la 1003, în 2005, la 4363, în 2013, sau de 4.35 ori, iar a celor cazați în satele de vacanță și alte structuri de odihnă, respective, de la 74 la 4823 sau de circa 65 ori.

În anul 2005, unui turist cazat în pensiunile turistice și agroturistice îi reveneau 2.1 nopți, inclusiv celor străini – 2.48, iar în 2013, respective, 2.99 și 3.53. Numărul înnopțărilor raportat la un turist cazat în satele de vacanță și alte structuri de odihnă crește de la 2.99, în 2005, la 3.29, în anul 2013, iar a celor străini se micșorează de la 7, în 2005, la 2.42, în 2013.

Unii participanții la acțiuni turistice în spațiul rural sunt cazați în hoteluri, moteluri, case de oaspeți, vile, castele, campinguri. Sigur, sunt doritori, în mod special între vizitatorii străini, care ar prefera să fie cazați în zonele rurale în căsuțe construite în stil național, însă, astfel de posibilități de cazare în spațiul rural din țara

The number of holiday villages and other recreation structures ranges between 57 in 2005 and 72 in 2010. A similar dynamic is characteristic for the number of rooms and accommodation places. However, if the average number of seats in a room and tourist guesthouses and agro-pensions increased from 1.59 in 2005 to 2.18 in 2013, than in holiday villages and other recreation structures it is maintained at 2.58 and 2.54.

The number of seats in tourist guesthouses and agro-pensions increased from 210 in 2005 to 867 in 2013 or by 4.13 times and in holiday villages and other recreation structures it is maintained at the same level. If the number of tourists accommodated in tourist guesthouses and agro-pensions increases from 1807 in 2005 to 11526 in 2013 or by about 6.4 times than that of the tourists accommodated in holiday villages and other recreation structures decreases respectively from 47889 to 33027 or by 31 per cents. The number of foreign tourists accommodated in tourist guesthouses and agro-pensions increases from 1003 in 2005 to 4363 in 2013 or by 4.35 times, while that of those accommodated in holiday villages and other recreation structures respectively from 74 to 4823 or by about 65 times.

In 2005 for a tourist accommodated in tourist guesthouses and agro-pensions belonged 2.1 nights, including for the foreigners – 2.48, while in 2013 respectively 2.99 and 3.53. The number of overnight stays related to a tourist accommodated in holiday villages and other recreation structures increases from 2.99 in 2005 to 3.29 in 2013 and of the foreigners' decreases from 7 in 2005 to 2.42 in 2013.

Some participants in tourist activities in rural areas stay in hotels, motels, guest houses, villas, castles, campgrounds. Certainly, there are some willing, especially among foreign visitors, who would prefer to stay in rural areas

noastră sunt modeste.

Mari dificultăți turismului rural îi aduc drumurile și, în special, drumurile locale. La sfârșitul anului 2013, lungimea drumurilor publice forma 9352 km. Lungimea drumurilor locale se cifra la 6016 km sau 64,3% din totalul drumurilor publice. Din lungimea drumurilor locale 5491 km sau circa 91 la sută sunt acoperite cu îmbrăcăminte rigidă. Dacă drumurile naționale sunt de o calitate foarte proastă, apoi cele locale – catastrofală, ceea ce îi aduc mari prejudicii turismului rural.

Turist în mediul rural poate fi orice rezident al statului care călătorește în propria țară (turism intern) sau non rezidenții sosiți în țară (turism receptor).

3. Turismul intern și receptor

Caracteristic pentru țara noastră este dominația și tendința de creștere a „exportului” de turiști asupra „importului”. Totalul numărului de plecări ale vizitatorilor moldovenilor în străinătate se reduce de la circa 71.3 mii, în 1995 (Tabelul 5) la 34.5 mii, în anul 2000 sau de 2.1 ori, apoi crește constant până la 157.6 mii, în anul 2013, sau de 4.57 ori.

in houses built in traditional style but such possibilities for accommodation in the rural areas of our country are modest.

Great difficulties for the rural tourism are brought by the roads and in particular local roads. By the end of 2013 the length of public roads was 9352 km. Length of local roads stood at 6016 km or 64.3% of total public roads. From local road length 5491 km or about 91 per cent are covered with rigid pavement. If national roads are of very poor quality, than the local ones are catastrophic, which brings great prejudices for rural tourism.

Tourist in rural areas can be any state resident traveling in their own country (domestic) or non-residents arrived in the country (inbound tourism).

3. Domestic and inbound tourism

Characteristic for our country is dominance and growing tendency of tourists "export" over "import". The total number of departures of Moldovan visitors abroad is reduced from about 71,300 in 1995 (Table 5) to 34 500 in 2000 or by 2.1 times, then it increases steadily to 157 600 2013 or by 4.57 times.

Tabelul 5 /Table 5

Numărul de plecări ale vizitatorilor moldoveni în străinătate și sosirii vizitatorilor străini în țara noastră/ Number of departures of Moldovan visitors abroad and foreign visitor arrivals in our country

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Numărul de plecări ale vizitatorilor moldoveni în străinătate, total / Number of departures of Moldovan visitors abroad, total	71298	34452	57231	117204	136095	146791	157556
din care cu scopuri de: - vacanțe, recreare și odihnă / of which with the purpose of: - holidays, leisure and recreation	*	18578	50047	114815	132668	142909	154310
- afaceri și motive profesionale/ - business and professional reasons	*	1080	1961	584	898	1374	1432
- alte scopuri/ - other aims	*	12974	5223	1805	2529	2508	1814
Numărul de sosiri a vizitatorilor străini în țară, total/ Number of foreign visitor arrivals in the country, total	32821	18964	25073	8956	10788	12797	13150
din care cu scopuri de: - vacanțe, recreare și odihnă/ of which with the purpose of: - holidays, leisure and recreation	3256	7108	7840	5438	5892	7025	6343
- afaceri și motive profesionale/ - business and professional reasons	24743	11577	16372	2971	4330	5190	5962
- alte scopuri/ - other aims	4822	279	861	547	566	582	845
Plecările vizitatorilor moldoveni în străinătate raportat la sosirile vizitatorilor străini în țară/ Departures of Moldovan visitors abroad related to the foreign visitor arrivals in the country	2.17	1.82	2.28	13.09	12.62	11.47	11.98
Numărul turiștilor și excursioniștilor participanți la turismul intern/ Number of tourists and excursionists participating in domestic tourism	16417	26705	60806	35594	37764	34363	34172

Sursa/Source: *Calcululele autorilor în baza informației selectate de pe <http://www.statistica.md> /Authors 'calculations based on the information selected from <http://www.statistica.md>*

Totalul numărului de sosiri a vizitatorilor străini se micșorează de la 32.8 mii, în 1995, la aproape 19 mii, în 2000 sau de 1.7 ori, apoi se majorează până la 25 mii, în 2005, sau de 1.3 ori după ce se reduce la circa 9 mii sau de 2.8 ori în

The total number of arrivals of foreign visitors is reduced from 32,800 in 1995 to almost 19,000 in 2000, or by 1.7 times, then increased to 25,000 in 2005, or by 1.3 times after it was reduced to almost 9000 or to about 2.8

2010 și, ulterior, crește până la 13.1 mii, în 2013, sau cu circa 47 la sută.

Pe tot parcursul perioadei analizate numărul total de plecări a cetățenilor țării noastre în străinătate depășește numărul sosirilor vizitatorilor străini. Mai mult, acest decalaj este în creștere. Dacă în anul 1995 numărul total de plecări ale moldovenilor în străinătate a fost de 2.17 ori mai mare decât numărul total de sosiri ale vizitatorilor străini în Moldova, în 2000 – 1.82, în 2005 – 2.28, apoi în 2010 a crescut categoric până la 13.09 și, practic, se menține la același nivel, ajungând în 2013 – la 11.98 ori.

Interes major prezintă scopul cu care pleacă vizitatorii moldoveni în străinătate și sosesc vizitatorii străini în țara noastră. Pe parcursul anilor, prezentați în tabelul 5, domină vădit numărul de plecări ale vizitatorilor moldoveni în străinătate cu scopuri de vacanțe, recreere și odihnă, ponderea cărora a sporit de la 53,9%, în 2000, la 87,4%, în 2005, și 97,9% în 2010, ulterior menținându-se la nivelul respectiv.

Numărul de sosiri ale vizitatorilor străini în țara noastră cu scop de vacanță, recreere și odihnă crește de la 3256, în anul 1995, la 7108, în 2000, sau de 2.18 ori și la 7840 în 2005 sau cu 10.3 la sută în raport cu anul 2000, apoi se micșorează până la 5438 în anul 2010 sau cu 30,7 la sută în raport cu anul 2005 și ușor crește până la 7025 în anul 2012 sau cu 29% în raport cu 2010, micșorându-se la 6343 în 2013.

Dacă sosirile vizitatorilor străini în țara noastră cu scop de vacanță și de odihnă în anul 1995 formau circa 10 la sută din totalul acestora, în 2005 – 31,2%, apoi în anul 2013 alcătuiau 25,1 la sută. Numărul zilelor unei vizite în turismul receptor, practic, se menține la același nivel de 3.2 în anii de referință. Sigur, în general, numărul sosirilor vizitatorilor străini în țara noastră este foarte modest, și ponderea celor ce vin cu scop de vacanță și de odihnă, cel puțin, lasă de dorit.

Internaționalizarea vieții economice și sociale, impulsivitatea procesului de integrare și cooperare internațională, dezvoltarea rapidă a sistemului de afaceri și serviciilor influențează turismul, inclusiv cel rural, în scopuri de afaceri și motive profesionale, cum ar fi: instalarea de echipamente, inspecții tehnologice, participarea la reuniuni a oamenilor de afaceri, conferințe și congrese profesionale, târguri și expoziții, vânzări, cumpărări și alte activități în domeniul afacerilor.

Nesemnificative și în descreștere (3,1-0,9 la sută din total) sunt plecările vizitatorilor moldoveni în străinătate cu scopuri de afaceri și motive profesionale ceea ce a influențat considerabil comerțul extern și, evident, interesul față de afaceri în spațiul economiei naționale.

Numărul de sosiri ale vizitatorilor străini în țara noastră cu scop de afaceri și motive profesionale în 2000 se micșorează de circa 2.14 ori în raport cu 1995, apoi în 2005 înregistrează creștere cu 41,4 la sută în raport cu 2000 și urmează reducerea acestora până la 2971 în anul 2010 sau de 5.5 ori în raport cu anul 2000, majorându-se până la 5962 în 2013.

Dacă pe parcursul anilor 1995-2007 a dominat numărul de sosiri în scopuri de afaceri și motive profesionale ale vizitatorilor străini în țara noastră, apoi în anii 2008-2013 a dominat numărul de sosiri ale vizitatorilor străini cu scop de vacanță și odihnă. Reducerea numărului de sosiri a vizitatorilor străini cu scop de afaceri și/sau motive profesionale, indirect, demonstrează cu prisosință că a scăzut

times in 2010 and subsequently increased to 13,100 in 2013 or about 47 per cent.

Throughout the period under review the total departures of our citizens abroad exceeds the number of tourist arrivals. Moreover, this gap is growing. If in 1995 the total departures of Moldovans abroad was by 2.17 times bigger than the total arrivals of foreign visitors to Moldova in 2000 – 1.82, in 2005 – 2.28 then in 2010 it rose categorically to 13.09 and practically it was maintained at the same level reaching in 2013 to 11.98 times.

A major interest presents the purpose with which are leaving Moldovan visitors abroad and foreign visitors arriving in our country. Over the years presented in Table 5 clearly dominates the number of departures of Moldovan visitors abroad for holidays, recreation and leisure, whose share increased from 53.9% in 2000 to 87.4% in 2005 and 97.9% in 2010 after being maintained at that level.

The number of arrivals of foreign visitors to our country with the purpose of vacation, leisure and recreation increases from 3256 in 1995 to 7108 in 2000 or by 2.18 times and to 7840 in 2005 or by 10.3 per cent compared to 2000, then it decreases to 5438 in 2010 or by 30.7 per cent compared to 2005 and slightly increases to 7025 in 2012 or by 29% compared to 2010, decreasing from 6343 to 2013.

If the arrivals of foreign visitors to our country with the purpose of holiday and leisure in 1995 were about 10 per cent of the total, in 2005 – 31.2%, then in 2013 these made up 25.1 per cent of visits. The number of days in inbound tourism practically is maintained at the same level of 3.2 for the reference years. Certainly, in general the number of tourist arrivals in our country is very modest, and the percentage of those that come with holiday and recreation purpose, at least, is unsatisfactory.

The internationalization of economic and social life, boosting integration and international cooperation, the rapid development of business systems and services affects tourism, including the rural one, by business and professional reasons, such as the installation of equipment, technological inspections, meetings attending by businessmen, professional conferences and congresses, fairs and exhibitions, sales, purchases and other business activities.

Insignificant and decreasing (3.1 – 0.9 per cent of the total) are Moldovan visitors going abroad for business and professional reasons which considerably influenced foreign trade and obviously business interest in the space of national economy.

The number of arrivals of foreign visitors to our country for business and professional reasons in 2000 is reduced by about 2.14 times compared to 1995, and in 2005 it recorded a growth of 41.4 per cent compared to 2000 and then follows their reduction to 2971 in 2010, or by 5.5 times compared to 2000, increasing to 5962 in 2013.

If during the period of 1995-2007, dominated the number of arrivals for business and professional reasons of foreign visitors to our country, then in the years 2008-2013 dominated the number of arrivals of foreign visitors with holiday and recreation purpose. Reducing the number of foreign visitors' arrivals for business and/or

interesul oamenilor de afaceri față de Republica Moldova.

Circulația rezidenților țării noastre, amatori ai turismului intern și excursioniștilor participanți la acțiuni turistice în spațiul intern al țării noastre, inclusiv în spațiul rural, este suficient de confuză. Așa, conform informației agențiilor de turism și operatorilor turistici, circulația internă se caracterizează printr-o creștere accentuată de la 26705 deplasări, în 2000, până la 75960 în 2004 (2.84 ori) și o micșorare continuă a acestora până la 37159 în anul 2009, ajungând în anul 2013 la 25.2 mii. În schimb a sporit numărul zilelor unei deplasări a unui rezident din Republica Moldova în interiorul țării de la 7.9 zile, în 2009, la 8.2 zile, în anul 2013.

Numărul turiștilor și excursioniștilor participanți la turismul intern în țara noastră crește de la 16.4 mii în 1995 la 60.8 mii, în 2005, sau de 3.7 ori, apoi se micșorează la 35.6 mii în 2010 sau de 1.7 ori, menținându-se, practic, la acest nivel până în prezent. Pentru orice stat, extrem de important este ca numărul vizitelor în propria țară să-l depășească pe cel al plecărilor în străinătate. Deplasarea rezidenților Republicii Moldova în interiorul țării în raport cu plecările acestora în străinătate a crescut de la 23%, în anul 1995, 82,3%, în 2000, 106,2%, în 2005, apoi se reduce la 30,4%, în anul 2010, și 21.7 la sută în anul 2013.

Deplasarea rezidenților moldoveni în interiorul țării, în scop turistic, a fost organizată, în special, de agențiile de turism și operatorii turistici din municipiul Chișinău (39,2%) și regiunile de dezvoltare: Nord (7,3%) Centru (29,9%) și Sud (23,6%).

Materialul prezentat mai sus permite să constatăm că în Republica Moldova turismul rural se află la începutul afirmării sale ca sector important al economiei naționale și cu certitudine ar trebui să fie încurajat și sprijinit de autoritățile publice locale și centrale pentru a trece de dificultățile cu care se confruntă.

4. Problemele turismului rural

Atât circuitul intern al amatorilor turismului rural intern și al excursioniștilor, cât și plecările cetățenilor țării noastre în străinătate sunt influențate considerabil de posibilitățile financiare. Media lunară a veniturilor disponibile a crescut de la 96.4 lei, în 1995 (Tabelul 6), la 1681.4 lei în anul 2013 sau de 17.4 ori. Valoarea minimumului de existență în anii de referință a sporit doar de 5.2 ori. Situația respectivă a schimbat raportul dintre venitul disponibil și minimumul de existență de la 31,0%, în 1995, la 104,3%, în anul 2013.

professional reasons, indirectly, clearly proves that the interest of businessmen to Moldova decreased.

Circulation of residents of our country, amateurs of domestic tourism and excursionists' participating in tourism activities in the internal space of our country, including in rural areas is sufficiently confusing. Thus, according to the information of tourism agencies and tour operators, domestic circulation is characterized by a sharp increase from 26,705 in 2000 to 75,960 trips in 2004 (2.84 times) and their continuous decrease to 37159 in 2009, reaching in 2013 – 25200. Instead increased the number of days of a Moldova's resident movement in inland from 7.9 days in 2009 to 8.2 days in 2013.

The number of tourists and excursionists participating in domestic tourism in our country increased from 16,400 in 1995 to 60,800 in 2005, or by 3.7 times, then decreased to 35,600 in 2010, or by 1.7 times maintaining practically at that level until present. For any state is extremely important as the number of visits in their own country to exceed that of going abroad. Moving inland of Moldovan residents in relation to their departures abroad increased from 23% in 1995, 82.3% in 2000, 106.2% in 2005 then reduces to 30.4% in 2010 and 21.7 per cent in 2013.

Departures of Moldovan residents within the country for tourism were organized especially by travel agents and tour operators from Chisinau (39.2%) and developing regions: North (7.3%), Center (29.9%) and South (23.6%).

The material presented above allows us to state that in Moldova rural tourism is beginning its assertion as an important sector of the national economy and certainly should be encouraged and sustained by governments and public authorities to pass over the difficulties it stands.

4. Problems of rural tourism

Both internal circuitry of internal rural tourism lovers and excursionists, as well as departures of our country's citizens abroad are influenced considerably by the financial possibilities. Average monthly disposable income rose from 96.4 lei in 1995 (Table 6) to 1681.4 lei in 2013 or by 17.4 times. The subsistence value, for the reference years, increased only by 5.2 times. This situation changed the ratio of disposable income and subsistence from 31.0% in 1995 to 104.3% in 2013.

Tabelul 6/ Table 6

Capacitatea de cumpărare a populației /Purchasing power of population

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Veniturile disponibile ale populației, lei / Disposable income of the population, lei	96.4	185.8	568.6	1273.7	1444.7	1508.8	1681.4
Minimumul de existență (media lunară/ o persoană), lei/ Minimum subsistence (monthly average/a person), lei	310.6	468.7	766.1	1373.4	1503.0	1507.5	1612.0
Raportul venitului disponibil/ minimumul de existență, %/ Ratio disposable income /minimum subsistence, %	31.0	39.6	74.2	92.7	96.1	100.08	104.3

Sursa/ Source: Calculele autorilor în baza informației selectate de pe <http://www.statistica.md/> / Authors 'calculations based on the information selected from <http://www.statistica.md/>.

Chiar și această creștere a veniturilor disponibile nu este suficientă pentru a asigura impulsivitatea plecărilor cetățenilor țării noastre în străinătate și nici circulația amatorilor practicării turismului și al excursioniștilor participanți la acțiuni turistice în spațiul intern. Din

Even this increase in disposable income is not sufficient to ensure departures boosting of our citizens abroad and not even the circulation of tourism amateurs and excursionists participating in tourism activities in the internal space. From the average expenditures of our

cheltuielile medii ale populației țării noastre (1775.8 lei) doar 1,5% revin pentru agrement, ceea ce confirmă că autoritățile publice trebuie să depună eforturi pentru a majora media lunară a veniturilor disponibile ale cetățenilor țării noastre.

Inițierea și dezvoltarea procesului de conjugare a eforturilor proprii cu cele ale comunității internaționale, fără îndoială, a produs mutații importante nu numai de formă, ci mai ales de fond, în viața economică inclusiv și în turism. Un rol important îi revine regimului de vize. Așa, reorientarea relațiilor economice ale țării noastre de la Comunitatea Statelor Independente spre Piața Comună a Uniunii Europene a contribuit la reducerea numărului de plecări a cetățenilor țării noastre în străinătate cu scop de afaceri și/sau motive profesionale.

Pe 27 februarie 2013, Parlamentul European a susținut propunerea Comisiei pentru Libertăți Civile, Justiție și Afaceri Interne de a oferi dreptul cetățenilor Republicii Moldova de a călători liber în statele europene, inclusiv în cele care fac parte din zona Schengen. Deja în martie 2014, Hotărârea Parlamentului European a fost confirmată de Consiliul European. La 3 aprilie 2014, Hotărârea a fost semnată de Președintele Parlamentului European și Președintele Consiliului European.

După publicarea Hotărârii Consiliului European în Monitorul Oficial (8 aprilie 2014), din 28 aprilie 2014 cetățenii țării noastre, deținători de pașapoarte biometrice au posibilitatea de a călători fără viză în statele membre ale Uniunii Europene, ceea ce va influența considerabil turismul, în mod special, turismul în scop de afaceri.

Turismul, plecările cetățenilor țării noastre în străinătate și sosirile vizitatorilor străini cu scop de afaceri și/sau motive profesionale orientate spre liberalizarea circulației mărfurilor, capitalului, spre implementarea tehnologiilor moderne efective și eficiente etc. se vor intensifica dat fiind că a fost semnat și ratificat Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova care anulează taxele vamale și încurajează exportul bunurilor și serviciilor spre piața europeană.

Capitolul 19 al susnumitului Acord consacrat cooperării în domeniul turismului specifică (Articolul 103), că „Părțile vor coopera în domeniul turismului, cu scopul de a consolida dezvoltarea unei industrii competitive și durabile a turismului drept generator de creștere economică, abilitare, ocupare a forței de muncă și schimburilor externe”.

Cooperarea la nivel bilateral, regional și european (Articolul 104) se va baza pe „interacțiunea pozitivă dintre turism și protecția mediului” și conform Articolului 105 „cooperarea se va axa pe următoarele subiecte:

(a) schimbul de informație, bune practici, experiență și transfer de “know-how”, inclusiv în tehnologiile inovatoare;

(b) stabilirea unui parteneriat strategic între sectorul public, sectorul privat și interesele comunității pentru a asigura dezvoltarea durabilă a turismului;

(c) promovarea și dezvoltarea produselor și piețelor turismului, infrastructurii, resurselor umane și structurilor instituționale, precum și identificarea și eliminarea barierelor din calea serviciilor turistice;

(d) elaborarea și implementarea politicilor și strategiilor eficiente care să includă aspecte juridice, administrative și

country's population (1775.8 lei) only 1.5% are for entertainment which confirms that public authorities should endeavour to increase the average monthly disposable income of our citizens.

Initiation and development process of the own joint efforts with the international community undoubtedly brought about major changes not only in shape, but also fundamental in the economic life including tourism. An important role is visa. Thus, the reorientation of economic relations of our country in the CIS to the EU Common Market has helped reduce the number of departures of our citizens abroad with business purpose and / or professional reasons.

On February 27, 2013 the European Parliament supported the Commission's proposal on Civil Liberties, Justice and Home Affairs to provide Moldovan citizens the right to travel freely in European countries, including those that are part of the Schengen area. Already in March, 2014 the Decision of the European Parliament was confirmed by the European Council. On April 3, 2014 the decision was signed by the President of the European Parliament and European Council President.

After publication in the Official Journal of the European Council decision (April 8, 2014), beginning with April 28, 2014 the citizens of our country, holders of biometric passports are able to travel visa-free to EU Member States, which will significantly influence tourism, especially tourism for business.

Tourism, departures of our country's citizens abroad and foreign visitor arrivals for business and/or professional purposes oriented towards free circulation of goods, capital, for effective and efficient implementation of modern technologies etc., will be intensified as it was signed and ratified the Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova to cancel customs duties and encourages the export of goods and services to the European market.

Chapter 19 of the above mentioned Agreement established specific cooperation in tourism (Article 103) that "The Parties shall cooperate in the field of tourism, with the aim of strengthening the development of a competitive and sustainable tourism industry as a generator of economic growth, empowerment, employment and foreign exchange".

Cooperation at bilateral, regional and European level would be based on the following principles (Article 104, c) „positive interaction between tourism and environmental preservation” and according to Article 105 „the cooperation shall focus on the following topics:

(a) exchange of information, best practices, experience and “know-how” transfer, including on innovative technologies;

(b) establishment of a strategic partnership between public, private and community interests in order to ensure the sustainable development of tourism;

(c) promotion and development of tourism products and markets, infrastructure, human resources and institutional structures as well as identifying and eliminating the barriers to travel services;

(d) development and implementation of efficient

financiare corespunzătoare;

(e) asigurarea instruirii în domeniul turismului și dezvoltarea capacității pentru a îmbunătăți standardele de prestare a serviciilor;

(f) dezvoltarea și promovarea turismului comunitar”.

În Acordul de Asociere se menționează, că pe marginea chestiunilor privind turismul va avea loc un dialog permanent între Uniunea Europeană și Republica Moldova.

Politicele și strategiile dezvoltării turismului rural trebuie să mai includă obligatoriu:

a. activități orientate spre impulsivarea dezvoltării parcurilor naționale și a zonelor periferice ale acestora; continuarea introducerii în circuitul turistic a marilor zone forestiere și a parcurilor de aventură, îndeosebi a celor ce dispun de structuri de primire; dezvoltarea pescuitului și a vânătoriei turistice prin simplificarea reglementărilor, ameliorarea structurilor de primire specializate, accentuarea parteneriatului dintre agricultori și agenții de turism.

b. dezvoltarea rețelei drumurilor locale și modernizate acestora prin asfaltarea lor și prin realizarea unor importante lucrări genistice.

c. acordarea creditelor pe termen lung cu dobândă mică, prin diferite scutiri ce țin de activitatea turistică desfășurată în mediul rural etc.

policies and strategies including appropriate legal, administrative and financial aspects;

(e) tourism training and capacity building in order to improve service standards; and

(f) development and promotion of community-based tourism.

The Association Agreement states that on issues of tourism there will be a permanent dialogue between the EU and Moldova.

Rural tourism development policies and strategies should also include mandatory:

a. Activities aimed at boosting the development of national parks and their peripheral areas; further introduction in touristic circuit of large forest areas and adventure parks, especially those that have reception structures; fishing and hunting tourism development by streamlining regulations, improving reception structures specialized, emphasizing partnership between farmers and travel agents.

b. Development of local roads and upgrading through their asphaltting works by realising more sapper works.

c. Granting long-term loans with low interest through various exemptions related to the work carried out in rural tourism, etc.

Surse bibliografice / References

1. Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova [accesat 5 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.parlament.md/Diploma%20C5%A3ieparlamentar%C4%83/AcorduldeAsociereRMUE/tabid/203/language/ro-RO/Default.aspx>
2. BUIANU CHIRIȚESCU, V. *Economia agroturismului*. Iași: Ed. Terra Nostra, 2006. ISBN 978-973-8432-51-2.
3. CERTAN, S., BIBIRIGEA, R. *Politici comunitare în domeniul turismului în general și a celui rural în special. Turismul rural românesc*. Iași: Ed. Performantica, 2007.
4. GARCIA HENCHE, B. *Marketing în turismul rural*. București: Ed. Irecson, 2004. 214 p. ISBN 973-86371-4-7.
5. MATEI, D. *Turismul rural: teorie și realitate*. Iași: Ed. Terra Nostra, 2005.
6. STOIAN, M. Standarde europene de calitate turistică pentru așezările rurale. In: Vacanțe la țară. ANTREC. 2006, an. 3, nr. 4, aprilie [accesat 5 decembrie 2014]. Disponibil: http://www.vacantelatara.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=980&Itemid=97
7. TALABĂ, Ion ș.a. *Turismul rural românesc în contextul dezvoltării durabile. Actualitate și perspectivă*. Iași: Ed. Tehnopress, 2010, vol. XIX.
8. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ [accesat 5 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.statistica.md>
9. INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ [accesat 5 decembrie 2014]. Disponibil: www.insse.ro

Recomandat spre publicare: 12.12.2014

**PROCESUL DE CREARE A VALORII
ÎN CADRUL UNEI ÎNTRERINDERI PRIN PRISMA
DISTRIBUȚIEI RESURSELOR MATERIALE**

Victor SULA¹, dr., conf. univ., ASEM

Valoarea procesul decizional la nivelul întreprinderii poate de influențată de distribuția resurselor materiale și a logisticii. Accentul pe logistică poate îmbunătăți semnificativ eficiența proceselor, reduce cheltuielile de funcționare și, ca rezultat, îmbunătățirea marjelor și fluxurilor de numerar. În total, poate contribui la o valoare mai mare a întreprinderii și a satisfacției acționarilor.

Cuvinte cheie: valoare, resurse materiale, gestiune financiară.

**THE PROCESS OF CREATING VALUE
IN A COMPANY THROUGH THE DISTRIBUTION
OF MATERIAL RESOURCES**

Victor SULA, PhD, Associate Professor, ASEM

The value making process at the level of enterprise can be influenced by the distribution of material resources and logistics. Focus on logistics can significantly improve the efficiency of processes, decrease operating expenditures and as a result improve margins and cash flows. Altogether can result in higher enterprise value and shareholders' satisfaction.

Key words: value material resources, financial management.

JEL Classification: G3, G32, O14, O10

Introducere. Modul în care resursele sunt distribuite în punctele de destinație este analizat în cadrul disciplinei **Logistica**. De fapt, logistica reprezintă o parte a procesului de creare a valorii care presupune planificarea, implementarea și controlul eficienței fluxurilor de bunuri și servicii și a informației de suport din punctul de origine în punctele de consum cu scopul satisfacerii cerințelor consumatorilor.

Cea mai apropiată definiție de domeniul financiar este cea dată de The Council of Logistics Management, care spune, că logistica este managementul stocurilor în mișcare și staționare. Importanța logisticii pentru orice economie este enormă, deoarece costurile aferente reprezintă până la 10% din PIB.

La nivelul unei întreprinderi, logistica acoperă o serie de activități care se referă la: transportarea, manipularea, primirea, depozitarea, importul și exportul stocurilor. Iar domeniile la care se referă sunt: aprovizionarea, producția și comercializarea.

Procesul de crearea a valorii unei întreprinderi. Gestiunea financiară, la rândul său, este responsabilă de procesul de creare a valorii la întreprindere, iar logistica ar fi un instrument important în realizarea acestui proces. Nu există decizii majore la întreprindere fără implicații financiare, de aceea vom expune câteva teze privind intersecția domeniului de studiu al finanțelor cu Logistica.

Sunt două metode principale de creștere a valorii unei întreprinderi:

1. Metodele extensive, care presupun creșterea valorii unei întreprinderi prin politica investițională. Politica de investiții a unei firme este determinată de comportamentul acesteia și de strategiile investiționale adoptate. Această politică este responsabilă de formarea potențialului de active al întreprinderii. Valoarea întreprinderii crește concomitent cu valoarea proiectelor investiționale implementate. Astfel, creșterea portofoliului de investiții este direct responsabilă de creșterea valorii întreprinderii.

2. Metodele intensive, care presupun creșterea valorii întreprinderii prin sporirea eficienței interne a operațiunilor. Adică reducerea cheltuielilor, creșterea vitezei de rotație

Introduction. The way how resources are distributed to the destination points is analyzed by the **Logistics** discipline. In fact, logistics is part of the value creation process that involves planning, implementing and controlling the efficient flow of goods and services and support information from the origin point to the consumption point in order to meet consumer demands.

The closest definition in terms of financial aspect is the one given by The Council of Logistics Management, which says that logistics is moving and stationary inventory management. The importance of logistics for any economy is enormous, because costs are up to 10% of GDP.

At the enterprise level logistics cover a range of activities that refer to: transportation, handling, receiving, storage, import and export of stocks. And the areas that are covered are related to purchasing, production and marketing.

The process of creating an enterprise value. Financial management, in turn, is responsible for the process of creation of value to the enterprise and logistics is an important tool in achieving this process. There are no major decisions at the company without financial implications, so we will expose some theses on the intersection field of study of finance with logistics.

There are two main methods of increasing the value of an enterprise:

1. Extensive methods that involve the increase of the value of an enterprise through investment policy. The investment policy of a company is determined by its behavior and by adopted investment strategies. This policy is responsible for the formation of the active potential of the company. Enterprise's value increases with the amount of the implemented investment projects. Thus, increasing the investment portfolio is directly responsible for increasing the enterprise's value.

2. Intensive methods, which involve increasing

¹ © Victor SULA, victor.sula@gmail.com

a activelor, îmbunătățirea marjelor la vânzarea produselor etc. Logistica este un instrument important în realizarea acestui lucru.

Dezvoltarea întreprinderii decurge pe parcursul unui ciclu, care se determină prin consecutivitatea în timp a ciclurilor de viață ale produselor firmei. Analogic cu viața omului, care poate fi împărțită în următoarele faze: copilăria, tinerețea, maturitatea și bătrânețea, dezvoltarea întreprinderii, la fel, poate fi împărțită în 4 faze similare: *faza de inițiere a afacerii* sau perioada de apariție (ritmuri mici de creștere a vânzărilor, rezultate financiare negative); *faza de dezvoltare (tinerețea)*, (creștere cu ritm mare a vânzărilor, apariția profitului); *faza de stabilitate (maturitatea)*, (reducerea ritmurilor de creștere a vânzărilor, profituri maxime) și *faza declinului economic*, pe parcursul căreia scad și profiturile și vânzările.

Analiza ciclului de viață al unei firme permite determinarea particularităților procesului de gestiune ce apar pe parcursul fiecărei faze de dezvoltare, precum și focusarea atenției managementului financiar la rezolvarea problemelor specifice fiecărei faze:

1. În faza inițierii afacerii (întreprinderea – dilemă), întreprinderea, în principal, se confruntă cu probleme de supraviețuire, care apar ca urmare a insuficienței de lichidități. Sunt importante problemele de lichiditate și rentabilitate.

Întreprinderea trebuie să găsească surse pentru acoperirea nevoilor curente de finanțare, dar sunt necesare surse importante pentru efectuarea investițiilor necesare dezvoltării ulterioare.

enterprise's value by increasing internal efficiency of operations, meaning reducing costs, increasing the speed of rotation of assets, improving margins on the sale of products, etc. Logistics is an important tool in achieving this.

Enterprise development takes place in a cycle, which is determined by the sequence in time of the life cycles of the firm's products. Being analog to the man's life that can be divided into the following stages: childhood, youth, adulthood and old age, enterprise development can be divided into 4 similar phases: *the business initiation phase*, or the period of occurrence (low rates of sales growth, negative financial results); *development phase (youth)*, (high rate of sales growth, profit appearance); *stability phase (maturity)*, (reduced growth rates in sales, maximum profits) and *the phase of the economic downturn* during which profits and sales decrease.

Analysis of the life cycle of a company allows the determination of features of the management process that appear throughout each phase of development, as well as the financial management focus attention at solving specific problems for every phase:

1. During the business initiation phase (dilemma – company) the company mainly faces survival problems that occur due to insufficient liquidity. Liquidity and profitability problems are very important. Companies must find sources to cover the current financial needs, but important sources are required to carry out the necessary investments for the further development.

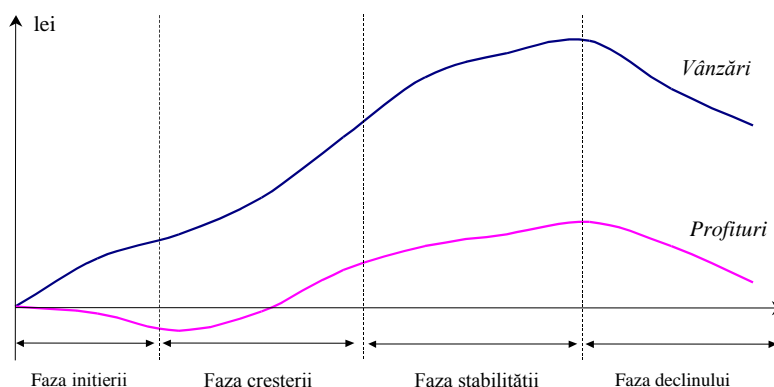

Fig. 1. Ciclul de viață al întreprinderii

Fig. 1. Life cycle of a company

Sursa /Source: Elaborat de autor./ Prepared by the author.

2. În faza creșterii afacerii (întreprinderea – vedetă) primele profituri permit întreprinderii de a soluționa problemele cu lichiditățile, și, astfel, soluționând problemele de lichiditate și rentabilitate, managementul întreprinderii se poate concentra pe soluționarea problemelor de creștere economică. Politica investițională este instrumentul principal de asigurare a creșterii economice mai mare. Acapararea unui segment de piață mai mare va permite întreprinderii raportarea unor rezultate mai importante, atunci când creșterea se va reduce. Dacă în faza copilăriei întreprinderea caută surse de finanțare pe termen scurt, apoi în faza dată se pune accentul pe finanțarea pe termen mediu și lung, care i-ar permite menținerea creșterii economice prin intermediul investițiilor.

2. During the business growth phase (star – enterprise) the first profits allow the enterprise to solve liquidity problems, and thus solving the problems of liquidity and profitability of the company management can focus on solving the problems of economic growth. The investment policy is the main instrument to ensure a higher economic growth. Capture of a larger market segment will enable the company to report more significant results when the growth will reduce. If during the childhood phase the company seeks for short-term funding sources, then during this phase the focus is on medium and long-term financing that would allow maintaining economic growth through investment. Obtaining a fair level of economic growth, the

Obținându-se un nivel convenabil de creștere economică, întreprinderea caută resurse pentru a-l menține și a-l amplifica.

3. În faza stabilității (maturității) afacerii, scopul întreprinderii este de a storce maximum posibil de profituri. Întreprinderea are o cotă de piață mare și o profitabilitate importantă. Întreprinderea dispune de o capacitate de autofinanțare valoroasă. Logistică este un instrument important de creștere a eficienței afacerii, iar focusarea pe activitățile de sporire a eficienței apare în special la faza de maturitate, atunci când perspectivele de creștere economică sunt mai mici. Foarte rar întreprinderile reușesc să posedă nivele înalte de creștere economică și eficiență înaltă a afacerii. De regulă, pe parcursul perioadelor de creștere economică scade eficiența, deoarece obiectivul este extinderea, iar pe parcursul perioadelor de recesiune, întreprinderile lucrează asupra îmbunătățirii eficienței.

Luând în considerare eventuala îmbătrânire a produselor sale, la faza de maturitate, întreprinderea ar trebui să caute noi posibilități de dezvoltare. Ele pot fi găsite prin intermediul investițiilor industriale sau prin participarea financiară (investiții de portofoliu) la constituirea de alte întreprinderi, produse. În acest caz, se poate ajunge la transformarea în holdinguri, care au ca scop gestionarea portofoliului de hârtii de valoare. Este importantă găsirea produselor noi, idei noi, care ar permite întreprinderii să activeze în continuare.

4. Faza declinului afacerii trebuie evitată de întreprindere, deoarece este faza îmbătrânirii, în care întreprinderea își pierde cota de piață, produsele devin necompetitive, iar profiturile sunt mici sau nule. În acest caz, sunt necesare sume mari de bani pentru a relansa activitatea și, în primul rând, sunt importante ideile noi de activitate. Paradoxal, dar întreprinderea poate avea banii necesari, însă dacă s-a ajuns în așa o fază, atunci problema principală constituie ideile, și nu finanțele. În acest caz, soluțiile nu ar fi de natură financiară, ci managerială și anume schimbarea echipei manageriale, schimbarea ramurii de activitate, vinderea sau chiar lichidarea afacerii.

Deciziile financiare pe termen scurt sunt principalele decizii responsabile de sporirea eficienței interne. Logistica poate fi principalul obiectiv al managementului financiar, în special, la întreprinderile aflate la maturitate. Gestiunea activelor curente este principalul domeniu unde activitatea financiară se intersectează cu logistica.

De regulă, operațiunile unei întreprinderi se succed conform următoarei consecutivități:

1. Materiile prime sunt procurate (aprovizionarea);
2. Produsele finite sunt obținute (producerea);
3. Produsele finite sunt comercializate (comercializarea);
4. Numerarul din vânzări este colectat (colectarea creanțelor).

Doar la etapa a patra numerarul intră în companie. Numerarul colectat va fi folosit pentru a finanța un nou ciclu de achiziții, producție, vânzări și colectări.

Bani → Materii prime → Producție neterminată → Produse finite → Creanțe comerciale → Bani.

Pe parcursul procesului de producție, întreprinderea, adițional la costul materialelor, mai generează cheltuieli ce vizează salariile personalului direct productiv, întreținerea și deservirea utilajului, uzura etc. Astfel, întreprinderea vânzând producția finită trebuie să genereze suficienți bani, ca să

company seeks for resources to maintain and enhance the growth.

3. During the stability phase (maturity) of the business, the enterprise's goal is to squeeze the maximum possible profits. The company has a large market share and an important profitability. The company has a significant self-financing capacity. Logistics is an important tool to increase business efficiency and focusing on activities for increasing efficiency mainly in the mature stage when the growth prospects are lower. Very rarely companies fail to have high levels of growth and high efficiency of the business. Usually during periods of economic growth efficiency decreases, because the objective is to expand and during periods of recession companies work on improving efficiency.

Considering the aging potential of its products, at the maturity stage, the company should seek new development opportunities. They can be found through industrial investment, or by financial participation (portfolio investments) to the establishment of other companies and products. In this case, there can be reached the transformation in holdings, aimed at managing the portfolio of securities. It is important to find new products, new ideas that would allow the company to continue to operate.

4. Phase of the business decline should be avoided by the enterprise, because it is the aging phase, when the company loses market share, products become uncompetitive, and profits are low or null. In this case, there are required large sums of money to restore activity and mainly new ideas are welcomed. Paradoxically, the company may have the necessary money, but if such a stage was reached, then the main problem lies in the ideas and not finances. The solutions in this case would not be financial, but managerial in terms of changing the management team, changing the branch of activity, sale or even liquidation of the business.

Short-term financial decisions are the main decisions which are responsible for raising the internal efficiency. Logistics can be the main objective of financial management in particular for the mature firms. Current asset management is the main area where financial activity intersects with logistics.

Typically, operations of an enterprise are succeeding according to the following sequence:

1. Raw materials are purchased (supply);
2. Finished products are produced (production);
3. Finished products are sold (trade);
4. Cash from sales is collected (collection of receivables).

The cash enters the company only at the fourth stage. The collected cash will be used to finance a new cycle of procurement, production, sales and collections.

Money → Raw materials → Work in progress → Finished products → Commercial claims → Money.

During the production process, additional to the material costs, the company also generates expenses related to the direct productive staff salaries, maintenance and equipment maintenance, wear, etc. Thus, the company by selling the final product must generate enough money

acopere cheltuielile efectuate pe parcursul ciclului de mai sus și să-și asigure un profit.

Dacă întreprinderea efectuează vânzări în credit, apoi, la momentul vânzării, nu se încasează numerar, dar se creează creanțe comerciale care vor fi colectate timp de o anumită perioadă.

Ciclul operațional caracterizează perioada de timp pe parcursul căreia producția finită este obținută, comercializată și sunt încasați banii din vânzări. Întreprinderea are nevoie de bani pentru a finanța ciclul operațional, și cu cât este mai mare durata acestui ciclul, cu atât perioada de imobilizare a banilor în active curente este mai mare.

Din punct de vedere financiar, sunt importante două aspecte ale ciclului operațional:

1. Valoarea adăugată pe care o primește întreprinderea la sfârșitul fiecărui ciclul operațional, adică diferența dintre banii investiți inițial și banii obținuți în rezultatul comercializării și colectării;

2. Perioada de timp necesară pentru aprovizionare, producere, comercializare și colectare. Adică perioada ciclului operațional.

Deci, rezultă, că eficiența ciclului operațional depinde de rentabilitatea și viteza de realizare a unui ciclu operațional. Logistica poate asigura și costuri mai mici de aprovizionare, depozitare, manipulare și comercializare, precum și o viteză mai mare de realizare a acestor operațiuni. Adică, având proceduri logistice optime, o companie poate reduce cheltuielile, crește viteza operațională și, respectiv, spori eficiența internă a afacerilor.

Prin urmare, sunt **trei indicatori ce caracterizează ciclul operațional** și, implicit, procedurile de logistică la întreprindere:

1. Perioada medie de conversie a stocurilor care măsoară durata medie a procesului de aprovizionare, producție și comercializare. Acest indicator caracterizează perioada medie de timp pe parcursul căreia materia primă se transformă în producție finită care apoi este vândută.

Perioada medie de conversie a stocurilor
= valoarea medie anuală a stocurilor /
vânzări nete * 365 zile

2. Perioada medie de colectare a creanțelor, măsoară durata medie a procesului de colectare a creanțelor. Acest indicator arată în cât timp, în mediu, creanțele comerciale se transformă în bani lichizi.

Perioada medie de colectare a creanțelor
= valoarea medie anuală a creanțelor /
vânzări nete * 365 zile

3. Ciclul operațional reprezintă suma perioadei medie de conversie a stocurilor și perioadei de colectare a creanțelor și arată cât timp durează, în mediu, procesul operațional în toate fazele sale.

Gestiunea stocurilor este un alt domeniu de gestiune pe termen scurt, ce caracterizează eficiența logisticii. Stocurile apar datorită neconcordanței dintre graficul vânzărilor și producției. De regulă, vânzarea se realizează în raport cu cererea, iar procesul de producere depinde de capacitățile de producere existente. Decizia privind stocul optim se stabilește în funcție de costurile suportate de întreprindere referitoare la stocuri. Sunt trei costuri majore:

- Costuri de deținere a stocurilor, care, de regulă, cresc

to cover the expenses incurred during the cycle mentioned above and to secure a profit.

If the company makes sells in credit, then, at the time of sale cash is not received, but trade receivables are created that will be collected for a certain period.

Operational cycle characterizes the period of time during which the final product is produced, marketed and are collect money from sales. The company needs money to fund the operational cycle, and the greater the duration of this cycle is, then the period of immobilization of money in current assets is higher.

From a financial perspective, there are two important aspects of the operational cycle:

1. Added value received by the company at the end of each operational cycle, ie the difference between cash initially invested and the money obtained as a result of marketing and collection;

2. The period of time required for supply, production, marketing and collection, meaning the period of the operational cycle.

It follows that the effectiveness of the operational cycle depends on the profitability and the speed of achieving an operational cycle. Logistics can provide lower costs for supply, storage, handling and marketing, and greater speed of execution of these operations. Thus, having optimal logistic procedures, a company can reduce costs, increase operational speed and, respectively increasing increases efficiency of the internal affairs.

There are **three indicators characterizing operational cycle** and hence the procedures of the enterprise logistics:

1. The medium-term period of conversion of inventories which measures the average length of the procurement process, production and marketing? This indicator reflects the average period of time during which the raw materials are transformed into finished goods which are then sold.

The medium-term period of conversion of inventories
= average annual value of stocks /
net sales * 365 days

2. The medium-term period of receivables collection measures the average time of the collection of receivables. This indicator shows how long in the average trade receivables are converted into cash.

The medium-term period of receivables collection
= average annual value of receivables /
net sales * 365 days

3. The operational cycle is the sum of the average period of conversion of inventories and receivables collection period and shows how long the operational process takes, on average, in all its phases.

Inventory management is another area for short-term management characterizing the efficiency of logistics. Stocks occur due to mismatch between sales and production schedule. Typically, the sale is made in relation to demand and production process depends on the existing production capacities. The decision on the optimal stock is determined by the costs incurred by the company on the stock. There are three major costs:

- Inventory holding costs, which typically increase

odată cu creșterea stocurilor și constau din costul capitalului imobilizat, costuri de depozitare, costuri cu paza, asigurarea, pierderi în timpul depozitării. Cu cât stocurile sunt mai mari cu atât aceste costuri sunt mai mari.

- Costuri de comandă, care constau din costurile de plasare-primire a unei comenzi, convorbirile telefonice, organizarea procesului de primire, depozitare etc. Aceste costuri sunt fixe pentru fiecare comandă, însă cresc odată cu creșterea numărului de comenzi sau, altfel, cu reducerea stocului.

- Costurile legate de lipsa stocurilor, concretizate în pierderile datorate stopării procesului de producție. Cel mai important cost legat de lipsa de stoc este costul clienților pierduți. De regulă, aceste cheltuieli se minimizează prin introducerea stocului de siguranță.

Un nivel mare a activelor curente presupune costuri mari și eficiență mică, pe când un nivel mic al activelor curente generează riscuri suplimentare, astfel că deciziile managementului financiar ar trebui să balanseze eficiența cu riscul.

Concluzii. Metodele moderne de gestiune a stocurilor permit diminuarea unor costuri legate de deținerea stocurilor și de comandă prin introducerea sistemelor informaționale, proceduri de comunicare, integrarea pe verticală etc.

Procedurile de Logistica pot fi analizate și la nivelul unei ramuri de activitate. Din punct de vedere financiar, legătura poate fi realizată prin instrumentul numit **lanțul valoric**. Lanțul valoric descrie totalitatea activităților ce trebuie efectuate pentru a deplasa un produs din faza de design (concept, prototip) la faza de aprovizionare, producție, comercializare etc. Analiza impune identificarea etapelor critice pentru fiecare industrie și modul de distribuire a valorii. Modul de distribuire a valorii dintre participanții la procesul de producție va influența modelul de business, fluxurile investiționale și procedurile de logistică din industrie.

together with increasing inventories and consist of fixed capital cost, storage costs, security costs, insurance, and losses during storage. The more stocks are higher, the costs are higher.

- Control costs, consisting of the costs of placement and receipt of an order, telephone calls, organization of the receipt process, storage, etc. These costs are fixed for each command, but they increase with increasing number of orders or otherwise with reducing of stock.

- Costs related to lack of inventory materialized in losses due to stopping the production process. The most important cost related to lack of stock is the cost of lost customers. Usually these costs are minimized by introducing safety stock.

A high level of current assets is costly and less effective, while a low level of current assets generates additional risks, so that financial management decisions should balance efficiency with the risk.

Conclusions. Modern methods of inventory management help to reduce some costs related to stock ownership and control by introducing information systems, communication procedures, vertical integration, etc.

Logistics procedures can be analyzed at the level of an industry. From a financial standpoint, connection can be achieved by an instrument called value chain. The value chain describes all the activities to be carried out to move a product from design phase (concept, prototype) to the supply phase, production, marketing, etc. Analysis requires the identification of critical steps for each industry and the distribution of value.

The way of distribution of the value among the participants at the production process will influence the business model, investment flows and logistics procedures in the industry.

Surse bibliografice / References

1. BREZEANU, P. *Gestiunea financiară a întreprinderii*. București: Ed. ASE, 1997. 320 p. ISBN 973-582-018-8.
2. BREZEANU, P. *Gestiunea financiară a întreprinderii*: Pentru uzul studenților anului II. Modul 2: Planificarea financiară a întreprinderii. București: Ed. ASE, 2000. 48 p. ISBN 9739462383.
3. HALPEN, P., WESTON, F., BRIGHAM, E. *Finanțe manageriale: modelul canadian*. București: Ed. Economică, 1998. 956 p. ISBN 973-590-043-2.
4. КОВАЛЕВ, В.В. *Введение в финансовый менеджмент*. Москва: Финансы и Статистика, 1999. 768 с.

Recomandat spre publicare: 12.11.2014

INDUSTRIA HOTELIERĂ DIN MUNICIPIUL CHIȘINĂU – REALITĂȚILE PERIOADEI POSTCRIZĂ

Igor BARCARI, lect. superior, ULIM
Amalia GURGUI, manager, România
Alexandru GRIBINCEA¹, dr.hab., prof. univ., ULIM

În Republica Moldova, industria hotelieră este concentrată în municipiul Chișinău. Interesul existenței disparității mari în bogăție, probabil, este o situație comună țărilor în curs de dezvoltare. Tot în oraș sunt multe clădiri și monumente post-sovietic, atât cu calități bune, cât și mai puțin bune. De asemenea, se pot vedea multe clădiri moderne și mari de oțel, beton și sticlă. Majoritatea populației cu venituri medii locuiesc în blocuri și apartamente standarde, care nu sunt prea frumoase, dar, în schimb, sunt sigure comparativ cu cele similare din Europa de Vest. Turiștii, care vin în Moldova, doresc să vadă standarde occidentale peste tot, dar situația se îmbunătățește anual. De asemenea, vizitatorii pot vedea hoteluri de 4 și 5 stele, restaurante mari și cafenele, baruri. Multe restaurante și aproape toate hotelurile din oraș acceptă deja cardurile de credit.

Cuvinte cheie: industria hotelieră, hotel, cazare, eficiență, fond de camere, servicii, ospitalitate, încasări.

Introducere. Industria hotelieră mondială (World's Hotel Industry) reprezintă un element constituit din sistemele sectorului serviciilor turistice. În statisticile Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) este recunoscută ca un subsector, iar în al nouălea sector de servicii – „Servicii turistice și de călătorie”.

În statisticile comerțului internațional, industria hotelieră este administrată de către Acordul General privind Comerțul cu Servicii (GATS). În sistemul Conturile Naționale ale fiecărei țări, principalii indicatori macroeconomici pentru acest sector, în conformitate cu Îndrumările Metodice ale Fondului Monetar Internațional, industria hotelieră se reflectă ca o activitate economică: „Hoteluri și restaurante”.

Potrivit estimărilor experților UNWTO, cheltuielile turiștilor privind achitarea serviciilor de cazare în hoteluri constituie 35-60% din totalul cheltuielilor lor pentru perioada de călătorie. Dacă ținem cont, că, în lume, 225 mii de hoteluri oferă servicii la peste 1 miliard de turiști, atunci încasările de plată a serviciilor de cazare se estimează la 500 miliarde de US \$ [1].

Astfel, pentru sectorul serviciilor hoteliere (Hotel Services Sector), veniturile din vânzarea camerelor de hotel (servicii de cazare) sunt de 50% (cu variația de 5-8%) din venitul total de la toate tipurile de servicii hoteliere [2, p.147].

Analiza sistemică a industriei hoteliere permite determinarea și studierea factorilor de creștere și identificarea rezervelor sale de dezvoltare, fapt necesar de a lua decizii strategice și tactice la diferite niveluri de management în sectorul turismului.

THE HOTEL INDUSTRY IN CHISINAU – REALITIES OF THE POST CRISIS PERIOD

Igor BARCARI, Senior Lecturer, ULIM
Amalia GURGUI, manager, România
Alexandru GRIBINCEA, PhD, Professor, ULIM

Chisinau is very wealthy compared to the rest of the country, as Moldova is not a very rich country. As is common in developing countries, you are likely to see great disparities in wealth. It's also very much a post-Soviet city, with both the good and bad qualities associated with it. By other side you'll see many modern and great buildings of steel, concrete and glass. The majority of the middle and working class population lives and buildings. These look standardly, maybe not too nice but are not "dangerous" as similar areas may be considered to be in Western Europe. Do not come to Moldova expecting Western standards everywhere, but the situation is improving every year. Here you can see 4 and 5 star hotels, great restaurants and cafes, coffee houses and bars. Many restaurants and almost all the hotels in the city accept the credit cards.

Key words: Hospitality, hotel industry, accommodation, efficiency, fund rooms, services, hospitality, receipts.

JEL Classification: O14, L 8, L 83, N 7

Introduction. The World's Hotel Industry is an element consisting of the tourism services sector systems. In the World Trade Organization (WTO) statistics is recognized as a sub-sector, and in the ninth service sector – "Tourism and travel services".

In international trade statistics, the hotel industry is managed by the General Agreement on Trade in Services (GATS). In the National Accounts of each country, the main macroeconomic indicators for this sector, according to the methodological guidelines of the International Monetary Fund, the hotel industry is reflected as an economic activity: "Hotels and restaurants".

According to UNWTO expert estimates, the tourists' expenditure regarding the hotels' payment is 35-60% of their total expenditure for the travel period. Considering that in the world, 225,000 hotels offer services to over one billion tourists; the payment proceeds for accommodation services are estimated at US \$ 500 billion [1].

Therefore, for the hotel services sector, the proceeds from the sale of hotel rooms (hotel services) are of 50% (with variable with variable to 5-8%) of the total income from all hotel services [2, p.147].

The systemic analysis of the hotel industry allows determining and studying its growth factors and identifying their development's reserves, which is necessary to make strategic and tactical decisions at different levels of management in the tourism sector.

Theoretical aspects. The world's hospitality industry represents a major economic and dynamic system, the study

¹ © Alexandru GRIBINCEA, agribincea@mail.ru

Aspecte teoretice. Industria hotelieră mondială constituie un sistem major dinamic economic, studierea și cercetarea căruia se desfășoară în baza abordării sistemice, utilizând metodele analizei sistemice, metodele economice și statistice și metodele modelării matematice, analiza factorială a modelelor discrete și stocastice, metoda evaluărilor experților (Delphi) și alte metode speciale.

Rezultatele studiilor efectuate în cadrul UNWTO sunt documentate și prezentate de către renumita companie internațională de consultanță „Deloitte” (Deloitte & Touche LLP) [3].

Publicațiile și rapoartele sunt întocmite în conformitate cu datele informative ale băncilor gestionate de către STR Global Limitid [4] și Smith Travel Research Inc. [5].

Aceste organizații, mai mult de 25 de ani, sunt principalii prestatori de date și indicatori, care caracterizează piețele mondiale și regionale ale industriei hoteliere și unica sursă de informații zilnice, lunare și anuale pe baza analizelor statistice și comparative ale activității a 49700 de hoteluri (22% din totalul acestora) din diferite regiuni și țări ale lumii [6].

În mod tradițional, în publicațiile (non-comerciale) și sursele de informare privind hotelurile sunt prezentați următorii indicatori esențiali:

- 1) Prețul mediu pentru o cameră în hotel (ADR-Average Daily Rate);
- 2) Venitul mediu zilnic în calcul pentru o cameră în hotel (Rev. PAR – Revenue per Available Room);
- 3) Indicele de utilizare a fondului de numere (%) (OCP – Occupancy).

Calcularea se efectuează cu ajutorul următoarei ecuații:

$$ADR = \frac{SGR \cdot P_1 + DBL + EXV \cdot P_3}{SGL + DBL + EXV} \quad (1)$$

Unde:

- SGL – Numărul de camere single;
 P_1 – Prețul anunțat pentru o cameră single;
 DBL – Numărul de camere duble;
 P_2 – Prețul anunțat pentru o cameră dublă;
 EXV – Numărul de camere cu confort sporit (camere exclusive, apartamente, camere VIP etc.);
 P_3 – Prețul mediu ponderat pentru o cameră cu confort sporit;
 SGL + DBL + EXV – numărul total de camere contabilizat.

$$Rev.PAR = \frac{RevHOT(t)}{(SGL + DBL + EXV) \cdot t} \quad (2)$$

Unde:

- $RevHOT$ – veniturile (încasările) din vânzarea camerelor pentru perioada (timpul) t;
 $(SGL + DBL + EXV) \cdot t$ – numărul contabilizat de camere în perioada (timpul) t.

$$OCP = Rev.PAR / ADR \quad (3)$$

$$Rev.PAR = OCP \cdot ADR \quad (4)$$

$$ADR = Rev.PAR / OCP \quad (5)$$

În buletinele informative UN WTO sunt prezentate datele periodice privind indicatorii (3), (4), (5) pentru diferite regiuni ale lumii și țări concrete.

and research of which is conducted under systemic approach, using methods of system analysis, economic and statistical methods, mathematical modeling methods, factor analysis of the stochastic and discrete models, the expert evaluation method (Delphi) and other special methods.

Results from studies conducted by the UNWTO are documented and presented by the renowned international consulting company "Deloitte" (Deloitte & Touche LLP) [3].

The publications and reports are prepared in accordance with the data and information of banks managed by STR Global Limited [4] and Smith Travel Research Inc. [5].

These organizations, for more than 25 years, are the main providers of data and indicators that characterize the global and regional markets in the hotel industry and the only sources of daily, monthly and annual statistical information and comparative analysis based on the activity of 49,700 hotels (22% of the total) from different regions and countries of the world [6].

Traditionally, in the publications (non-commercial) and sources of information regarding the hotels are presented the following key indicators:

- 1) The average price for a hotel room (ADR-Average Daily Rate);
- 2) The average daily income calculated for a room in the hotel (Rev. PAR - Revenue per Available Room);
- 3) The usage index of the numbers fund (%) (OCP – Occupancy).

The calculation is performed using the following equation:

Where:

- SGL – The number of single rooms;
 P_1 – The advertised price for a single room;
 DBL – The number of double rooms;
 P_2 – The advertised price for a double room;
 EXV – The number of rooms with increased comfort (exclusive rooms, suites, VIP rooms etc.);
 P_3 – The weighted average price for a room with increased comfort;
 SGL + DBL + EXV – the number of accounted rooms.

Where:

- $RevHOT$ – the income (proceeds) from the sale of rooms for the period (time) t;
 $(SGL + DBL + EXV) \cdot t$ – the number of total accounted rooms in the period (time) t.

In the UN WTO newsletters periodic data regarding the indicators is given (3), (4), (5) for different regions of the world and specific countries.

Tabelul 1/Table 1

Indicatorii industriei hoteliere în regiunea europeană (EUR, %)
Hotel industry indicators in the European Region (EUR, %)

Indicatorii/Indicators	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Europa, total ADR, €/ Europe, total ADR €	109	107	94	96	100	104	103
Rev. PAR, €/ Rev. PAR, €	76	70	58	55	62	68	69
OCP, %	69,72	65,42	61,70	57,29	62,0	65,40	67,0
Europa de Est ADR, €/ Eastern Europe ADR, €	92	90	79	81	84	89	85
Rev. PAR, €	57	53	44	41	47	52	52
OCP, %	61,95	58,89	55,70	50,62	55,95	58,43	61,17

Sursa/ Source: Elaborat de autor în baza surselor [1], [5], [7]/ Prepared by the author based on sources [1], [5], [7].

Prezentarea grafică a datelor din Tabelul 1. Conform indicatorilor la nivel european ai ADR și Rev. PAR este reprezentată cu funcția parabolă de ordinul 2 cu un minim de 94 de euro potrivit ADR, adică -13,76% față de perioada de bază anul 2007 – de 109 de euro.

Conform indicatorului Rev. PAR, respectiv, cu un minim de 55 de euro, compensat în anul 2010, adică -27,63% față de perioada de bază anul 2007 – de 76 euro (Figura 1).

Dinamica acestor indicatori pentru Europa de Est a fost realizată în conformitate cu aceleași legi sistemice.

În anul de criză 2009, ADR s-a redus până la 79 euro, adică -14,13% față de perioada de bază anul 2007 – 92 de euro, iar Rev. PAR – până la 41 euro în 2010, și anume -28,07% față de perioada de bază 2007 – 57 euro (Figura 2).

În următoarea perioadă post-criză (până în anul 2013), potrivit acestor indicatori, se atestă o dinamică pozitivă, cu o rată anuală de creștere de la 2 până la 14%.

Industria hotelieră oferă turiștilor (vizitatorilor, clienților) un set complet de servicii de cazare, hrană, odihnă și distracție (Tourism Hospitality & Leisure industry).

Hotelurile devin inovatorii în ceea ce privește utilizarea celor mai noi progrese din domeniul tehnologiei, ecologiei, a materialelor de construcții rezistente la incendii, a tehnologiilor avansate privind sistemele de protecție a vieții, siguranța și confortul, a noilor tehnologii de informare, a posibilităților avansate a sistemelor computerizate, a rețelelor de rezervare a locurilor. Astfel, se formează și se dezvoltă baza industriei contemporane a turismului secolului XXI.

The graphical presentation of the data in Table 1. According to the European level indicators of ADR and Rev. PAR is presented the parabola function of order 2 with a minimum of 94 euros according to ADR, ie -13.76% over the base period of 2007 – 109 euros.

According to the Rev. PAR indicator, respectively, with a minimum of 55 euros, offset in 2010, ie -27.63% over the base period of 2007 – 76 euro (Figure 1).

The dynamics of these indicators for Eastern Europe was conducted in accordance with the same systemic laws.

In the crisis year of 2009, ADR has reduced to 79 euros, -14.13% compared to the base year of 2007 – 92 euros and Rev. PAR – up to 41 euros in 2010, and namely -28.07% compared to the base period 2007 - 57 euros (Figure 2).

In the next post-crisis period (until 2013), according to these indicators, it is noted a positive and dynamic trend, with an annual rate of increase from 2 to 14%.

The hotel industry offers tourists (visitors, customers) a complete set of accommodation services, food, leisure and entertainment (Tourism Hospitality & Leisure industry).

Hotels become the innovators when we speak of the use of the latest advances in technology, ecology, construction materials resistant to fire, advanced technologies regarding life protection systems, safety and comfort, the new information technologies, advanced features of computer systems, of the seats' reservation network. Thus, it is formed the basis of the modern tourism industry of the 21st century.

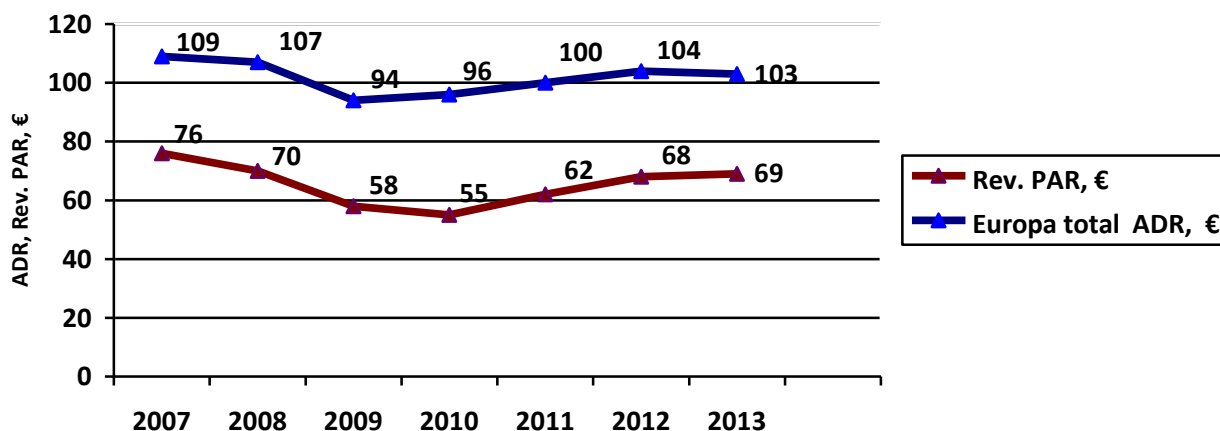

Fig. 1. Dinamica indicatorilor ADR și Rev. PAR Europa (Euro €)

Fig. 1. The dynamics of the ADR and Rev. PAR indicators in Europe (Euro €)

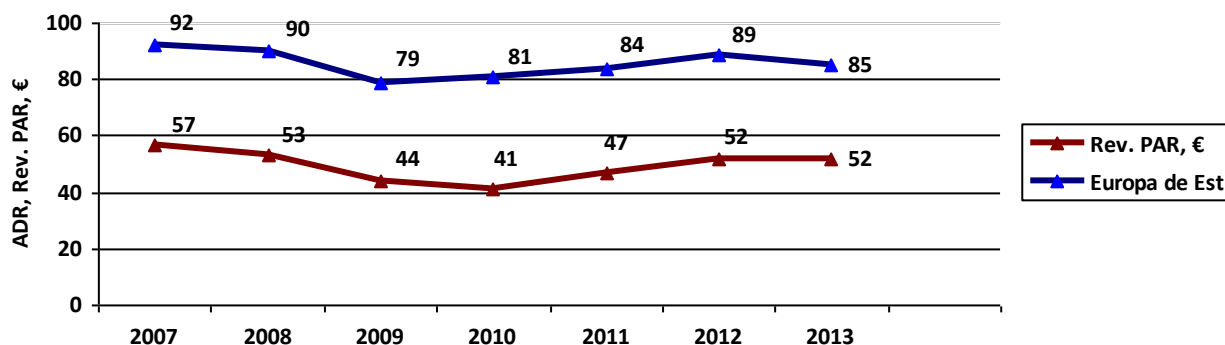

Fig. 2. Dinamica indicatorilor ADR și Rev. PAR Europa de Est (Euro €)

Fig. 2. The dynamics of the ADR and Rev. PAR indicators in Eastern Europe (Euro €)

Rezultate empirice. Dinamica creșterii și dezvoltării industriei hoteliere din Republica Moldova este reprezentată de următoarele date:

- numărul de hoteluri în anul 2007 – 58, în 2013 – 94, cu un venit de 62%;

- capacitatea existentă de camere în anul 2007 – 1707 de numere, iar în anul 2013 – de 2405, cu o majorare de 40,9%.

Plata pentru cazare în 2007 a constituit 165,4 mil. lei MDL (9.965 mil. euro), în 2013 – 150,17 mil. lei MDL (8.979 mil. euro).

Criza economică din 2009 a redus veniturile pentru cazare până la 92,5 mil. lei MDL (-44,07%) sau până la 5,958 mil. euro (-40,29%) față de anul de bază 2007.

În perioada ulterioară post-criză până în 2013 se atestă o majorare a respectivilor indicatori.

Industria hotelieră din mun. Chișinău reprezintă nucleul industriei hoteliere din țară. Practic, 70% din capacitatea existentă de camere se află în capitală. Respectiv, în mul Chișinău sunt concentrate 80-95% de venituri pentru cazare.

Principalii indicatori ai industriei hoteliere din mun. Chișinău sunt prezentați în Tabelul 2.

Empirical results. The growth dynamics and development of the hotel industry in the Republic of Moldova is presented in the following data:

- The number of hotels in the year 2007 – 58, in 2013 – 94, with an income of 62%;

- The stock of rooms in 2007 – 1707 of numbers, and in 2013 - of 2405, with an increase of 40.9%.

The payment for accommodation in 2007 was 165,4 million MDL lei (9,965 mln. Euros), in 2013 – 150,17 mln. MDL lei (8,979 mln. Euros).

The 2009 economic crisis has reduced the revenue for accommodation to 92,5 million MDL (-44.07%) or up to 5,958 million Euros (-40.29%) compared to the base year of 2007.

In the post-crisis period up to 2013 it is noted an increase of the above indicators.

The hotel industry of Chisinau represents the core of the hotel industry in the country. Basically, 70% of the room stock is in the capital. Accordingly, in Chisinau is concentrated 80-95% of the housing income.

The main indicators of the hotel industry in Chisinau are presented in Table 2.

Tabelul 2 / Table 2

Principalii indicatori ai industriei hoteliere din mun. Chișinău (anii 2007-2013)/

The main indicators of the hotel industry in Chisinau (years 2007-2013)

Indicatorii/ Indicators	Unitatea de măsură/ Unit of measure	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Hoteluri, total/ Hotels, total	Un.	19	23	29	31	37	39	40
2. Capacitatea existentă de numere/ the number fund	Numere/Numbers	1118	1268	1330	1463	1565	1662	1712
3. Numărul de paturi/The number of beds	Camera/room	1783	2104	2205	2470	2709	2832	2917
4. Numărul de clienți / turiști deserviți / The number of clients/serviced tourists	Pers./People	81464	82767	64298	68794	78571	91874	97421
5. Numărul de nopți/ The number of nights	Noți/nights	177411	177306	128668	145951	152130	169670	195555
6. Indicele de utilizarea a capacității existente de numere (OCP)/ The index of usage of the number fund (OCP)	%	24,1	26,0	17,0	18,0	16,2	17,6	18,4
7. Plata pentru cazare/ The payment for accommodation	Mil MDL/Mln. MDL	153,5	144,4	82,2	104,9	129,2	118,6	130,5
8. Plata calculată în euro/ The payment calculated in euros	Mil euro/Mln. euros	9,249	9,444	5,294	6,399	7,910	7,620	7,801
9. Costul mediu al unei nopți/ The average cost of one night	MDL	865,22	824,41	638,85	718,73	849,27	699,0	667,33
10. Calculat în euro/Calculated in euros	euro	52,13	53,26	41,14	43,84	52,0	44,91	39,89
11. Prețul mediu pe camera/număr (ADR)/ The average price for a room/number (ADR)	euro	83,15	88,36	68,21	74,0	90,1	76,53	67,97
12. Venitul mediu statistic pentru un număr contabilizat (Rev. PAR)/The average statistical income for an accounted number (Rev. PAR)	euro	20,04	22,97	11,59	13,32	14,58	13,47	12,51

Sursa/ Source: Compilat și calculat de către autor în baza sursei [8]/ Compiled and calculated by the author based on the source [8].

Figura 2 prezintă procesul de schimbare a ADR înainte de criza din 2009 și dinamica post-criză.

Prețul mediu pentru o cameră contabilizată în hotel (ADR), reprezentat prin formula (6) pentru analiza factorială este destul de complicat. În esență, acesta constituie un modelul multifactorial mixt (combinat) (9, p. 35).

$$ADR = f(SGL, DBL, Exv, P_1, P_2, P_3) \quad (6)$$

Magnitudinea ADR este influențată de 6 factori: numărul de camere single (SGL), numărul de camere duble (DBL), numărul de camere exclusiviste (Exv), și, respectiv, prețurile acestora.

Analiza logică a formulei (6), în special a numitorului (SGL, DBL, Exv), arată, că numitorul fracțiunii reprezintă numărul total de camere, adică fondul de camere (linia 2, Tabelul 2). Numărătorul fracțiunii reflectă venitul potențial din toate camerele/numerele, și, respectiv, din toate paturile pe parcursul a 24 de ore cu ocuparea de 100% a hotelului. Menționăm, că această sumă poate fi calculată ca venitul mediu per pat (adică, pentru o noapte de cazare), înmulțită cu numărul de paturi.

Astfel, formula (7) poate fi prezentată astfel:

$$ADR = \frac{Pbn \cdot bp}{R} \quad (7)$$

Unde:

Pbn – Prețul mediu pentru o noapte (linia 9, în lei MDL sau linia 10, în euro, Tabelul 2);

bp – Numărul de paturi (linia 3, Tabelul 2);

R – Numărul de camere (linia 2, Tabelul 2).

Astfel, modelul mixt de trei factor (3) reflectă mai clar dependența funcțională a ADR față de numărul de paturi și numărul de camere.

Rezultatele analizei factoriale, calculate conform metodei aprovizionărilor valoroase pentru anii 2008 și 2009, se caracterizează prin următoarele date:

Prețul mediu pentru o cameră hotelieră contabilizată (ADR), în anul 2009 față de 2008, s-a micșorat de la 88,37 euro până la 68,20 euro, și anume cu -20,17 euro, inclusiv:

- de la costul mediu pentru o noapte: -20,10 euro;
- de la creșterea numărului de paturi: +3,28 euro;
- de la creșterea numărului de camere: - 3,33 euro.

Total: $-20,10 + 3,28 - 3,33 = -20,15$ euro sau (linia 11 (2009) - linia 11 (2008) = $68,21 - 88,36 = -20,15$

Astfel, în 2009, cel mai important indicator nu este ADR, dar reducerea costului mediu pentru o noapte (-20,10 euro).

Perioada anilor 2009-2011 diferă prin creșterea semnificativă a ADR, de la 68,21 euro până la 90,1 euro în 2011, adică aproximativ cu 32% sau 21,81 euro.

Inclusiv:

- de la creșterea costului mediu pentru o noapte: + 18,01 euro;
- de la creșterea numărului de paturi: 19,71 euro;
- de la creșterea numărului de camere: -15,91 euro.

Total: $18,01 + 19,71 - 15,91 = 21,81$ euro.

Anii 2011-2013 se caracterizează printr-o scădere bruscă a valorii ADR, de la 90,01 euro până la 67,97 euro, adică -22,04 euro, inclusiv:

- de la reducerea costului mediu pentru o noapte: -20,96 euro;

Figure 2 represents the change process of ADR before the 2009 crisis and the post crisis dynamics.

The average price for an accounted hotel room (ADR), represented by formula (6) for the factor analysis is quite complicated. Essentially, it is a mixed multifactor model (9, p. 35).

The ADR magnitude is influenced by 6 factors: the number of single rooms (SGL), the number of double rooms (DBL), the number of exclusive rooms (Exv), and respectively their prices.

The logical analysis of the formula (6), especially of the denominator (SGL, DBL, Exv), shows that the denominator of the fraction represents the total number of rooms, and namely the number fund of rooms (line 2, Table 2). The numerator of the fraction reflects the potential income from all the rooms/numbers, and respectively, from all the beds during 24 hours with a 100% occupancy of the hotel. Please note that this amount can be calculated as the average revenue per bed (ie, for an overnight stay), multiplied by the number of beds.

Thus, formula (7) can be presented as follows:

Where:

Pbn – The average price for a night (line 9, in MDL lei or line 10, in euro, Table 2);

bp – The number of beds (line 3, Table 2);

R – The number of rooms (line 2, Table 2).

Thus, the three-factor mixed model (3), reflects more clearly the functional dependence of the ADR to the number of beds and number of rooms.

The results of the factor analysis, calculated according to the method of valuable supplies for the years 2008 and 2009 is characterized by the following data:

The average price for an accounted hotel room (ADR) in 2009 compared to 2008, decreased from 88,37 euros to 68,20 euros, and namely – 20,17 euros, including:

- from the average cost for one night: -20,10 euros;
- from the increasing number of beds: +3,28 euros;
- from the increasing number of rooms: -3,33 euros.

Total: $-20,10 + 3,28 - 3,33 = -20,15$ euros or (line 11 (2009) - line 11 (2008) = $68,21 - 88,36 = -20,15$

Thus, in 2009, the most important indicator is not ADR, but the decrease of the average cost for one night (-20,10 euros).

The period 2009-2011 differs with the significant increase of ADR, from 68,21 euros to 90,1 euros in 2011, or about 32% or 21,81 euros.

Including:

- from the increase of the average cost for one night: +18,01 euros;
- from increasing the number of beds: 19,71 euro;
- from increasing the number of rooms: -15,91 euros.

Total: $18,01 + 19,71 - 15,91 = 21,81$ euros.

The years 2011-2013 are characterized by a sudden drop of the ADR value, from 90,01 euros to 67,97 euros, and namely -22,04 euro, including:

- from the decrease of the average cost for one night: -

- de la creșterea numărului de paturi: +5,30 euro;
 - de la creșterea numărului de camere: - 6,38 euro.
- Total: $-20,96 + 5,30 - 6,38 = -22,04$ euro.

Concluzii și recomandări:

Industria hoteliera din mun. Chișinău, ca un sistem de întreprinderi certificate în cazare turistică și ospitalitate, funcționează în condițiile unei dezvoltări dinamice a pieței și concurenței.

Analiza mediului concurențial relevă:

- evaluarea propriilor capacități ale hotelurilor;
- cota de piață a serviciilor hoteliere, pentru care pot conta în perioada de perspectivă;
- numărul de camere și locuri, clasificarea lor („numărul de stele”);

- adresa, infrastructura, necesitatea, capacitatea și planurile de reconstrucție, modernizare, amenajarea teritoriului și starea materială și tehnică în ansamblul;

- prețurile medii (ADR) și venitul mediu (Rev. PAR), calculat în funcție de numărul contabilizat și caracteristicile lor comparative.

Starea și perspectivele industriei hoteliere din mun. Chișinău permit formularea următoarelor concluzii și recomandări:

1. Prețurile medii (ADR), calculate în funcție de numărul contabilizat la nivelul municipiului Chișinău, în trendul perioadei post-criză, sunt estimate la 79 euro, ceea ce constituie 95,28% din trendul Europei de Est (83 euro) și 79,8% din trendul la nivel european din perioada post-criză (99 de euro).

2. Variația absolută a ADR în Europa de Est este de (+/-) 4-6 euro, iar la nivel european – de (+/-) 5 euro, în municipiul Chișinău constituie (+/-) 22 de euro, care relatează despre lipsa oricărui sistem justificat științific și economic de stabilire a prețurilor pentru capacitatea existentă de camere.

3. ADR pentru municipiul Chișinău în anul 2011 (90,01 euro) pentru 6 euro a depășit ADR la nivelul Europei de Est (84 de euro), astfel indicele de utilizare a capacității existente de numere (OCP) a constituit doar 16,2%, ceea ce indică, de asemenea, despre lipsa calculării economice justificate a prețurilor pentru serviciile hoteliere.

4. Dorința exagerată a hotelierilor de a obține venituri sporite și, respectiv, profit doar datorită factorului de preț, dar, de fapt, stagnează dezvoltarea industriei hoteliere.

5. În cea mai apropiată perioadă, strategia și deciziile tactice ale hotelurilor din Chișinău trebuie orientate spre structurarea justificată a capacității existente de camere, reducerea rezonabilă a prețului de cazare, optimizarea costurilor prin organizarea managementului calitativ, care, în consecință, vor contribui la îmbunătățirea eficienței industriei hoteliere din municipiu.

20,96 euro;

- from increasing the number of beds: +5,30 euros;
 - from increasing the number of rooms: - 6,38 euros.
- Total: $-20,96 + 5,30 - 6,38 = -22,04$ euro.

Conclusions and recommendations:

The hotel industry in Chisinau, as a system of certified companies in tourist accommodation and hospitality, is working under dynamic development conditions of the market and the competition.

Competitive environment analysis reveals:

- Assessing the hotels' own capacities;
- The market share of hotel services, which can be counted on in the period ahead;

- The number of rooms and places, their classification ("number of stars");

- The address, infrastructure, needs, capacity and plans for reconstruction, modernization, land planning and the general technical-material condition;

- The average prices (ADR) and average revenue (Rev. PAR), calculated based on the accounts' number and their comparative characteristics.

The condition and prospects of the hotel industry in Chisinau allow the following conclusions and recommendations:

1. The average prices (ADR), calculated according to the accounts number in Chisinau, in the post-crisis trend, are estimated at 79 euros, which constitutes 95,28% of the Eastern European trend (83 euros), and 79,8% of the trend at the European level in the post-crisis period (99 euros).

2. The absolute change of ADR in Eastern Europe is (+/-) 4-6 euro and at the European level - of (+/-) 5 euros, in Chisinau is (+/-) 22 euros, which tells about the absence of any legitimate scientific and economic system of pricing for the number of rooms.

3. ADR for Chisinau in 2011 (90,01 euros), has exceeded by 6 euros the ADR for Eastern Europe (84 euros), so usage index for the numbers fund (OCP) was only 16,2%, indicating also the lack of justified economic calculation of the prices for hotel services.

4. The hotel owners' exaggerated desire to obtain higher incomes, and respectively, profit only because of the price factor, but this in fact slows down the development of the hotel industry.

5. In the nearest time, the strategy and tactical decisions of the hotels in Chisinau must be oriented to the justified structuring of the number of rooms, reasonable reduction of the accommodation price, the cost optimization with a quality management organization, which, consequently, will contribute to improving the efficiency of the hotel industry in the city.

Referințe bibliografice/ References

1. Hospitality. In: UNWTO World Tourism Barometr. 2014, vol. 12, pp. 24-27 [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://www.uuwo.org>
2. ШИМАТЬКО, Л.П. Туризм и гостиничное хозяйство. Ростов н/Д: Феникс, 2010. 352 с.
3. Travel, Hospitality&Leisure [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://www.deloitte.com/UK/tourismhospitalityleisure>
4. STI Global Resources [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://www.stiglobal.com/Resources>
5. Hotel News Now Data [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://www.hotelnewsnow.com/Category/38/Data>
6. Hotelbenchmark [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://www.hotelBenchmark.com>
7. UNWTO Tourism Highlights. 2014. 16 p. [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2014-edition>
8. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Chișinău în cifre: anuar statistic 2012. Chisinau, 2013. 149 p.
9. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: <http://www.statistica.md>
10. САВИЦКАЯ, Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий. Москва: ИНФА-Москва, 2004. 425 с.

Recomandat spre publicare: 30 .10.2014

**PROBLEMELE ASIGURĂRII
SECURITĂȚII ENERGETICE ȘI PERSPECTIVELE
DE DEZVOLTARE A REPUBLICII MOLDOVA
ÎN SPAȚIUL ECONOMIC ȘI ENERGETIC
AL MĂRII NEGRE**

Tatiana ANDREEVA¹, dr., IRIM

În articol sunt descrise unele aspecte și probleme ale asigurării securității energetice și sunt studiate perspectivele de dezvoltare a Republicii Moldova în contextul economic și energetic al regiunii Mării Negre. O atenție deosebită este acordată problemelor ce vizează dezvoltarea economică și competitivitatea țării în condițiile actuale, prioritatea strategică de bază și poziția Republicii Moldova în cadrul cooperării în spațiul Mării Negre.

Cuvinte cheie: securitate energetică, securitate economică, mediul concurențial, competitivitate, strategie de dezvoltare.

Introducere. În condițiile actuale de dezvoltare a economiei mondiale, o afirmație sigură constă în faptul, că competitivitatea unei țări sau a unui grup de țări tot mai mult determină nivelul de utilizare a tehnologiilor înalte, asigurarea economiei cu resurse naturale și, în special, energetice, continuă să fie baza independenței economice și potențialul creșterii economice al oricărui stat. În acest context, pentru Republica Moldova, factorul promițător și important îl constituie reorientarea economiei de tranziție spre economia inovatoare, precum și atragerea investițiilor străine pentru realizarea sarcinilor relevante privind asigurarea securității energetice a țării.

Securitatea energetică se prezintă ca un element definitoriu în cadrul securității naționale a țărilor-lider din lume. Mulți experți consideră, că aspectul politic al lumii moderne nu este determinat de apartenența la blocul militar, dar de deținerea rezervelor de energie sau lipsa acestora. Realitatea actuală relatează, că există multe probleme nesoluționate atât în domeniul securității economice și energetice a Mării Negre, cât și în asigurarea stabilității politice din regiune în general. În mod evident, în situația creată, Republica Moldova va trebui să rezolve problemele de importanță strategică privind dezvoltarea țării în contextul transformărilor geopolitice contemporane și al perspectivelor Moldovei în cadrul spațiului economic și energetic al Mării Negre.

Securitatea energetică. Securitatea energetică a țărilor dezvoltate într-adevăr se confruntă cu probleme serioase. De exemplu, țările precum, Japonia, Coreea de Sud, Taiwan și unele țări europene nu dispun de resurse de hidrocarburi, iar în Marea Britanie, Norvegia și Olanda – depozitele autohtone sunt pe cale de epuizare.

Desigur, transformări au avut loc și în structura pieței mondiale a consumatorilor de petrol și gaze. Anterior, doar trei regiuni înalt dezvoltate ale lumii erau considerate

**THE PROBLEMS OF ENSURING
ENERGY SECURITY AND DEVELOPMENT
PROSPECTS OF REPUBLIC OF MOLDOVA
IN THE ECONOMIC AND ENERGETIC
REGION OF THE BLACK SEA**

Tatiana ANDREEVA, PhD, IRIM

The article describes some aspects and problems of ensuring energy security and Moldova's development prospects in the economic and energetic context of the Black Sea region are studied. Particular attention is given to problems concerning the country's economic development and competitiveness in the current conditions, the basic strategic priority and Moldova's position within the cooperation in the Black Sea area.

Key words: energetic security, economic security, the competitive environment, competitiveness, development strategy.

JEL Classification: Q14, Q47, Q49, H50

Introduction. In the current conditions of the global economic development, a safe assertion lies in the fact that the competitiveness of a country or a group of countries increasingly determines the level of use of high technology, providing the economy with natural resources, especially energy, continues to be the base of economic independence and growth potential of any state. In this context, for Moldova, the promising and important factor is the reorientation of the transition economy to the innovative economy and attracting foreign investment for the achievement of relevant tasks regarding the country's energy security.

Energy security is presented as a defining element within the national security of the world's leading countries. Many experts believe that the political aspect of the modern world is not determined by membership in the military bloc, but by the possession or lack of energy reserves. The current reality is that there are many unresolved issues, related to both economic and energetic security of the Black Sea and the political stability of the region in general. Obviously, in this situation, Moldova will have to solve problems of strategic importance regarding the country's development in the context of contemporary geopolitical transformations and perspectives of Moldova within the economic and energetic area of the Black Sea.

Energy security. The energy security of the developed countries truly faces serious problems. For example, countries such as Japan, South Korea, Taiwan and some European countries do not have resources of hydrocarbons and in the UK, Norway and the Netherlands domestic deposits are almost exhausted.

Of course, changes also occurred in the structure of the world market for oil and gas consumers. Previously, only three highly developed regions of the world were considered

¹ © Tatiana ANDREEVA, andreevatn@rambler.ru

principalii consumatori de petrol și gaze: America de Nord (în primul rând, Statele Unite ale Americii), Uniunea Europeană (în special, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia) și Asia de Nord-Est (Japonia, Coreea de Sud, Taiwan) [1]. În aceste condiții, se produc mișcări radicale ale intereselor internaționale în sectorul energetic din regiunea Mării Negre, care joacă rolul-cheie independent în asigurarea țărilor europene cu resurse energetice, inclusiv și Republica Moldova.

Importanța tranzitorie a regiunii Mării Negre ca un element cheie, care face legătură între Est și Vest, sporește tot mai mult din cauza intensificării luptei pentru controlul asupra resurselor energetice și a fluxurilor de energie, iar apropierea geografică de Orientul Mijlociu determină o importanță militar-strategică a regiunii Mării Negre. Imaginea incompletă a situației, atestată în prezent în sectorul energetic, permite confirmarea faptului, că cererea de resurse energetice din lume, anual, este în creștere. Totodată, lipsa posibilităților de reproducere a acestor resurse strategice permite de a prezice o creștere dinamică disproporționată a cererii și ofertei. Prin urmare, realitatea actuală obligă principalii consumatori de energie, inclusiv țările europene, să caute producători alternativi de energie, respectiv, în acest context, pentru Europa, securitatea energetică va semnifica o diversificare a surselor.

Desigur, politica europeană din regiunea Mării Negre cu privire la problemele din sectorul energetic poartă un caracter pragmatic. Marea Neagră este o regiune complexă și diversă, în care sunt interconectate istoria, cultura, religia și tradițiile diferitelor popoare. În ciuda acestui fapt, regiunea deține un potențial enorm de dezvoltare, deși niciodată nu a fost renumită în ceea ce privește stabilitatea și liniștea. Pe tot parcursul istoriei sale, practic, regiunea a fost în zona de ciocnire a intereselor radical opuse. Respectiv, și în prezent, este unul dintre punctele fierbinți ale planetei, fiind nesoluționate contradicțiile ce vizează apariția unui mediu concurențial tot mai acerb, care, în anumite perioade, trec printr-o confruntare deschisă [2].

De remarcat faptul, că statele membre ale OCEMN sunt chemate să joace un rol crucial în eforturile privind stabilizarea și asigurarea securității politice, economice, inclusiv, și energetice în regiune în contextul proceselor de integrare desfășurate. Astfel, în circumstanțe speciale se află patru state: Azerbaidjan, Armenia, Grecia și Republica Moldova, care nu au acces direct la Marea Neagră, dar au legături strânse și, din diferite motive, sunt participanți activi la evenimentele ce au loc în regiunea dată. Prin urmare, în virtutea specificității regiunii și a problemelor existente în dezvoltarea economică a țării noastre, domeniile de cooperare prioritare și de perspectivă pentru Republica Moldova nu sunt doar securitatea economică și energetică, dar și domeniile, precum: comerțul și dezvoltarea economică, activitatea bancară și finanțele, energetica, transportul și rutele de transport, agricultura și complexul agro-industrial, sănătatea, protecția mediului, inovațiile, schimbul de date statistice și de informații economice, cooperarea în domeniul social. Prin urmare, atestăm, că poziția Republicii Moldova în cadrul cooperării în regiunea Mării Negre este destul de vastă și bine fundamentată și nu se limitează doar la transformarea Mării Negre într-o

the main consumers of oil and gas: North America (primarily the United States), the European Union (especially Germany, UK, France, Italy) and North-East Asia (Japan, South Korea, Taiwan) [1]. Under these conditions are taking place radical movements of international interests in the energy sector in the Black Sea region, which plays the independent key role in providing the European countries with energy resources, including the Republic of Moldova.

The transitional importance of the Black Sea region as a key element that connects the East and West increases due to the intensifying struggle for control over energy resources and energy flows; and the Middle East geographical proximity leads to a military and strategic importance of the Black Sea region. The current and incomplete certified picture of the situation in the energy sector allows confirmation that the world energy demand is increasing annually. However, the impossibility of reproducing such strategic resources permits to predict a disproportionate dynamic growth of demand and supply. Therefore, the current reality obliges major energy consumers, including European countries, to seek alternative energy producers, respectively, in this context, for Europe, energy security will mean a diversification of sources.

Of course, the European policy in the Black Sea region regarding the problems in the energy sector carries a pragmatic character. The Black Sea is a complex and diverse region that combines the history, culture, religion and traditions of different nations. Despite this, the region has a huge development potential, although it has never been renowned in terms of stability and peace. Throughout its history, basically, the region was in the clash of radically different interests. Accordingly, today the region is one of the hot spots of the planet, the contradictions being unresolved and aimed at the emergence of an increasingly fierce and competitive environment, which in certain periods is passing through an open confrontation [2].

To be noted the fact that OBSEC Member States are called upon to play a crucial role in the political, economic and energetic stabilization and security efforts of the region in the undertaken integration processes' context. Thus, in special circumstances are four states: Azerbaijan, Armenia, Greece and Moldova, which have no direct access to the Black Sea, but have close links and, for various reasons, are active participants in the events that occur in this region. Therefore, by the specificity virtue of the region and the existing problems in the economic development of our country, the priority areas of cooperation and perspective for Moldova are not only the economic and energetic security sectors, but also areas such as trade and economic development, banking and finance, energy, transport and transport routes, agriculture and the agro-industrial complex, health, environmental protection, innovation, exchange of statistical data and economic information, cooperation in the social field. Therefore, we attest that Moldova's position in the cooperation in the Black Sea region is quite broad and well-founded and not limited to the transformation of the Black Sea in a region of energy transit and buffer zone between the East and West. An important moment in the Black Sea region strategy for all states must be the stability

regiune de tranzit de energie și zona de buffer între Est și Vest. Un moment important în strategia tuturor statelor regiunii Mării Negre trebuie să fie asigurarea stabilității și garantarea securității economice și energetice. Dar, realitățile actuale arată, că continuă să crească concurența, instabilitatea și confruntarea de interese. Această situație nu poate conduce la un rezultat satisfăcător pentru toate statele din regiune. Prin urmare, Republica Moldova sau acceptă acest mediu concurențial cu opoziția de interese, care în viitor va duce la un risc pentru siguranță, sau participă la elaborarea și construirea unei strategii deschise de dezvoltare a regiunii, luând în considerare interesele tuturor statelor din regiune, ținând cont de dezvoltarea sistemului de securitate, a problemelor privind energetica și crearea politicilor, potrivit cărora ar beneficia atât furnizorii de resurse, cât și consumatorii lor.

Astfel, potrivit situației create în regiunea Mării Negre, dar și a condițiilor de instabilitate a economiei moldovenești, este foarte dificil de a determina perspectivele strategice ale dezvoltării pe termen lung a Republicii Moldova. Mai mult decât atât, economia țării, în general, societatea moldovenească, în ultima perioadă, este permanent în proces de reformare, fără perspective clare de finalizare a reformelor inițiate și găsire a unui echilibru durabil în domeniile vitale. Complexitatea acestei etape de dezvoltare a statului este condiționată de tranziția nefinisată spre un model eficient de dezvoltare economică și de guvernare. În ultimii ani, din cauza unor motive interne și a factorilor externi, țara a ajuns într-o stare de criză politică și socio-economică prelungită, care a intensificat semnificativ fenomenele stagnante, practic, în toate sferele vitale ale societății și statului. Fenomenele negative în sistemele economice și politice au afectat dureros principalele sfere vitale ale cetățenilor moldoveni, au exacerbato problemele sociale, au intensificat tendințele de polarizare în societate, față de manifestările de înstrăinare și intoleranță în mediul social și în politică.

Este evident, că structurile de putere ale țării nu sunt capabile să ofere societății răspunsuri clare la întrebările actuale – în ce mod și din care resurse, consecutivitatea priorităților prin care se va obține o nouă calitate a dezvoltării. În virtutea abordării înguste și predominanței intereselor corporative, faptul care se prezintă drept strategie, de regulă, are un aspect general și fragmentat, nu se îndepărtează de la valorile fundamentale naționale, de la interesele și obiectivele pe termen lung. În acest context, este dificil să vorbim despre securitatea energetică a Republicii Moldova, nemaivorbind despre identificarea perspectivelor de dezvoltare a Republicii Moldova în contextul economic și energetic al regiunii Mării Negre.

Mai mult decât atât, nivelul redus al prognozei socio-politice în societate, lipsa unei abordări generale sistemică și analitică, gândirea strategică slabă, în general, complică oportunitățile pentru clasa conducătoare de a elabora și a oferi societății o strategie eficientă de depășire a stagnării și de asigurare a mișcării susținute a societății. Această situație complică formarea consensului în societatea moldovenească cu privire la conținutul politicii noi, susținută și împărtășită de societate, privind dezvoltarea socio-economică în viitorul apropiat. Totodată, se acumulează un șir de contradicții, iar

and the guarantee of economic and energetic security. But the current situation shows that the competition continues to increase, the instability and confrontation of interests. This situation cannot lead to a satisfactory outcome for all the states of the region. Therefore, Republic of Moldova either accepts this competitive environment with the opposition of interests, which in the future will result in a safety hazard, or participates in designing and building an open development strategy of the region, taking into account the interests of all states in the region, the security system development regarding energetic issues and creating policies, under which would benefit both the resource providers and their consumers.

According to the situation in the Black Sea region, but also the conditions of instability of the Moldovan economy, it is very difficult to determine the strategic prospects of the country's long-term development. Moreover, the country's economy in general, the Moldovan society lately is constantly being reformed, without clear prospects for completion of the initiated reforms and finding a sustainable balance in vital areas. The complexity of this stage of development of the state is subject of the unfinished transition to an efficient model of economic development and governance. In recent years, due to internal reasons and external factors, the country has reached a state of a prolonged political and socio-economic crisis, which significantly increased the stagnant phenomena in practically all vital spheres of society and state. Negative phenomena in the political and economic systems have painfully affected the main vital spheres of the Moldovan citizens, have exacerbated social problems, have intensified polarization trends in the society, to manifestations of alienation and intolerance in the social and political environment.

It is obvious that the power structures of the country are unable to provide society clear answers to current questions – how and from which resources, the sequence of priorities through which will be achieved a new quality of development. In the virtue of a narrow approach and the predominance of corporate interests, which is presented as a strategy typically has a general and fragmented aspect, not distant from the national core values of the long-term interests and objectives. In this context, it is difficult to talk about the energetic security of the Republic of Moldova, let alone identify the development prospects of the country in the economic and energetic context of the Black Sea region.

Moreover, the low level of the socio-political forecasting in the society, the lack of a systematic general and analytical approach, poor strategic thinking generally complicates opportunities for the ruling class to develop and provide the company an effective strategy to overcome the stagnation and to ensure a sustained movement of society. This situation complicates the formation of a consensus in the Moldovan society regarding the new policy content, supported and shared by society, regarding the socio-economic development in the near future. At the same time, a number of contradictions are accumulated, and failing to resolve them lowers Republic of Moldova's development possibilities.

First, it is necessary to identify the contradiction

nerezolvarea lor reduce posibilitatea Republicii Moldova de a parcurge calea dezvoltării.

În primul rând, este necesar de a identifica contradicția dintre modelul declarat al democrației, economiei de piață și practica reală de funcționare a guvernării de stat și politice.

În al doilea rând, între necesitatea obiectivă de a dezvolta economia națională bazată pe libertatea activității de antreprenoriat și concurență și elementele capitalismului de clan și oligarhic [3]. Aceste elemente au tendința spre o dezvoltare în continuare în lupta dintre grupurile de afaceri și politice în ceea ce privește preluarea controlului deplin asupra economiei și statului în general, implicând în această activitate ilegală majoritatea funcționarilor de partid și birocrația coruptă.

Dar, apare o necesitate obiectivă pentru o cooperare extinsă internațională în dezvoltarea economică, onorarea obligațiilor sale internaționale, necesitatea de a dezvolta metode obiective de aplicare a activității economice. Mai mult decât atât, societatea are nevoie de un stat de drept, de asigurarea, în practică, a principiului statului de drept, dar, în realitate, ne confruntăm cu un stat nereformat, cu sisteme judiciare ale statului controlate politic, care generează nihilism juridic în societate și corupție în instituțiile respective guvernamentale.

Totodată, există contradicții între necesitatea obiectivă de a asigura lumea socială și armonia în societate, și decalajul tot mai profund între nivelul de trai dintre minoritatea bogată și majoritatea covârșitoare a populației sărace, între reprezentanții diferitelor grupuri naționale și etnice, care, în mod cinic, se implică politic în lupta pentru putere. Trebuie remarcată și manipularea pe scară largă a opiniei publice cu utilizarea mijloacelor mass-media, politizarea în creștere a unui mare număr de organizații publice și non-guvernamentale etc.

Aceste contradicții deja apar sub forma unor neclarități reale a priorităților de stat și naționale ale moldovenilor, dominarea mentalității egoiste a mediului de partid și oligarhic, creșterea continuă a corupției și abuzurile de funcție, numărul practicii politice extra-legale, lipsa unui control democratic eficient din partea cetățenilor asupra celor care îi guvernează. Acumularea acestor contradicții condiționează deformarea în continuare a întregului context socio-cultural al societății moldovenești contemporane ca integritate, cu transformarea ei într-o societate de standarde duble sau chiar triple. De aceea, elementele crizei sistemice și generale, în care se află Republica Moldova, necesită, în mod obiectiv, în profunzime, o înțelegere analitică a realității în ceea ce privește natura problemelor și evenimentelor cu care se confruntă societatea, găsirea unor modalități de soluționare a lor și asigurarea dezvoltării durabile a țării. Strategia de dezvoltare a țării trebuie să ofere schimbări calitative, sistemice și ireversibile în domeniile cheie ale vieții societății în conformitate cu principiile democratice generale și a valorilor acronice și adevărate ale poporului moldovenesc, bazate pe cultura bogată și istoria antică.

Concluzii. Toate contradicțiile existente trebuie soluționate nu doar în cadrul dezvoltării strategice a țării, dar, de asemenea, din punct de vedere al asigurării securității energetice a Republicii Moldova, în special în contextul economic și energetic al regiunii Mării Negre. Moldova trebuie să pledeze pentru dezvoltarea relațiilor egale de parteneriat a membrilor OCEMN, și, în plus, să stabilească relații bilaterale cu fiecare dintre participanți, care, în

between the stated model of democracy, market economy and the real operated practice of the state and political governance.

Secondly, between the objective need to develop the national economy based on free competition and entrepreneurship, and clan capitalism and oligarchic elements [3]. These elements tend to develop further in the battle between business and political groups in terms of taking full control over the economy and the state in general, involving in this illegal activity the majority party officials and corrupt bureaucracy.

Still, there is an objective need for an expanded international cooperation in economic development, honoring its international obligations, the need to develop eco-methods for implementing business activity. Moreover, the society needs a state of law, ensuring, in practice, of the state of law principles, but in reality, we are facing an unreformed state, with the state judicial systems politically controlled, which generate legal nihilism in the society and corruption in the respective government institutions.

However, there are contradictions between the objective need to ensure the social world and harmony in the society, and the widening gap between the standard of living of the profoundly rich minority and the overwhelming majority of the poor, between the representatives of different national and ethnic groups, which cynically are politically involved in a power struggle. It should be noted the widely manipulation of the public opinion by the use of mass media, the increasing politicization of a large number of public and non-governmental organizations etc.

These contradictions already appear as real uncertainties of the Moldovan state's priorities and national of the citizens, the dominance of the selfish mentality and oligarchic party environment, the continued growth of the corruption and abuse of office, the number of extra-legal political practice, the lack of effective democratic control of the citizens over those who govern them. The accumulation of these contradictions condition the further deformation of the entire socio-cultural context of the contemporary Moldovan society as an integrity, with its transformation into a society of double or even triple standards. Therefore, the elements of the general and systemic crisis, in which is the Republic of Moldova, requires an objective, in-depth analytical understanding of the reality in terms of the nature of problems and events faced by society, finding ways of solving them and ensuring the sustainable development of the country. The development strategy of the country must provide qualitative changes, systemic and irreversible in key areas of the society's life in accordance with the general democratic principles and the true acronym values of the Moldovan people, based on the rich culture and ancient history.

Conclusions. All of the existing contradictions must be addressed not only in the strategic development of the country, but also in terms of energy security of the Republic of Moldova, especially in the economic and energetic context of the Black Sea region. Moldova should advocate for the development of equal partnership relations of OBSEC members, and in addition establish bilateral relations with each of the participants, which in view of

perspectiva dezvoltării economice a țărilor din regiunea Mării Negre, o va transforma într-un jucător cu drepturi depline și greutate completă.

Mai mult decât atât, trebuie de acordat o atenție deosebită problemelor nerezolvate ce vizează stabilitatea și securitatea în regiune, care împiedică dezvoltarea unei cooperări eficiente.

Acest lucru presupune o participare mai activă a Republicii Moldova în cadrul negocierilor privind proiectele în domeniul infrastructurii și reconstrucției sectorului energetic al economiei, consolidarea eforturilor de a atrage investiții în sectorul energetic, în dezvoltarea coridoarelor de transport. Mai mult decât atât, Republica Moldova trebuie să utilizeze, în mod activ, oportunitățile de cooperare cu guvernele, companiile multinaționale, operatorii și organizațiile din zonele geopolitice ale Mării Negre la nivel politic, tehnic și comercial, bazată pe înțelegerea intereselor lor, reieșind din interesele naționale ale statului și în interesele obținerii beneficiilor reciproce.

economic development of the countries in the Black Sea region will turn it into a player with full rights and complete weight.

Moreover, special attention should be given to the unsettled issues aimed at the stability and security of the region, which hinders the development of an effective cooperation.

This fact implies a more active participation of the Republic of Moldova in the negotiations regarding projects in the field of infrastructure and reconstruction of the energy sector of the economy, strengthening efforts to attract investments in the energy sector, in developing transport corridors. Moreover, Republic of Moldova should use actively the opportunities of cooperation with governments, multinational companies, operators and organizations from the geopolitical Black Sea areas politically, technically and commercially, based on an understanding of their interests, taking into account the interests of the State and achieving mutual benefits.

Referințe bibliografice / References

1. ИНСТИТУТ КАСПИЙСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА. Каспийский регион в контексте кризиса международной системы права и безопасности: международная конференция, 19 июня 2014 года. Москва, 2014.
2. Ежегодный информационно-аналитический бюллетень. Санкт-Петербург, 2010, № 3.
3. Борисфен Интел – независимый аналитический центр геополитических исследований [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://bintel.com.ua/ru/analytics/>
4. Черноморский регион: горизонт 2020. Доклад комиссии по Черному морю. 2010, 30 августа [accesat 20 august 2014]. Disponibil: <http://www.blackseanews.net/read/14>

Recomandat spre publicare: 14.11.2014

CENTRELE FINANCIARE INTERNAȚIONALE
CA ELEMENTE DE BAZĂ ALE GLOBALIZĂRII

Ivan LUCHIAN¹, dr., conf. univ.,
Institutul Internațional de Management IMI-NOVA

Centrele financiare internaționale reprezintă locuri de concentrare a băncilor, instituțiilor financiare specializate, care efectuează operațiuni valutare, creditare și financiare internaționale, tranzacții cu valori mobiliare și metale prețioase. Ele au devenit puncte de sprijin a procesului de globalizare financiară, asigurând circulația normală a fluxurilor financiare internaționale, precum și legătura dintre piețele financiare locale și cea internațională. Acest articol examinează esența, tipologia și importanța acestor formațiuni teritoriale specifice.

Cuvinte cheie: globalizarea financiară, centrul financiar internațional.

Introducere. Globalizarea financiară este un proces orientat spre formarea unei piețe financiare unice, care decurge în baza creșterii mișcării internaționale a capitalului [13]. Ea constituie stadiul mai înalt al internaționalizării activității piețelor financiare în toate formele cu scopul asigurării necesităților dezvoltării relațiilor valutare-financiare [16].

De asemenea, globalizarea financiară este o urmare și o parte componentă a integrării economice. Majoritatea elementelor ei au apărut în rezultatul dezvoltării sferei financiare propriu-zise în baza mării volumului capitalurilor financiare libere și mișcării lor între țări, apariției noilor instrumente financiare, introducerii unor valute colective [17].

Acest proces se manifestă prin unirea piețelor financiare într-o piață unică și crearea unui sistem financiar global [17].

Piața financiară globală, la rândul ei, tot mai mult se conturează într-o arhitectură de două nivele. Primul – supranațional sau global, iar al doilea – național. În condițiile globalizării financiare limitele între ele treptat se șterg [17].

Aceasta, în mare parte, are loc prin activitatea centrelor financiare internaționale.

Esența activității centrelor financiare internaționale.

Centrul financiar reprezintă un oraș cu un număr mare de bănci, afaceri și burse de valori cu o semnificație internațională [2].

Autorul Michael Mainelli precizează, că centrele financiare de succes pot fi examinate de pe pozițiile rolului lor în sistemul financiar internațional [5]:

◆ *Global* – întrunește centrele financiare, care sunt cu adevărat focare financiare, cum ar fi Londra, New York, Hong Kong și Singapore;

◆ *Internațional* – este vorba de centrele financiare, în care derulează un volum semnificativ de tranzacții transfrontaliere (de exemplu, Seoul, Shanghai, Frankfurt pe Main);

◆ *Nișă* – centrele financiare, care sunt lideri la nivel mondial într-un singur sector (cum sunt Hamilton în reasigurări sau Zurich

INTERNATIONAL FINANCIAL CENTRES
AS BASIC ELEMENTS OF GLOBALIZATION

Ivan LUCHIAN, PhD, Associate Professor,
International Institute of Management IMI-NOVA

International financial centres are places of concentration of banks, specialized financial institutions which perform foreign currency lending and international financial transactions with securities and precious metals. They have become points of support of financial globalization process, ensuring the normal circulation of international financial flows, and the link between local and international financial markets. This article examines the essence, the types and importance of specific territorial formations.

Key words: financial globalization, international financial center.

JEL Classification: F30, F36, F6, F69

Introduction. Financial globalization is a process oriented to form a single financial market arising under increasing international movement of capital [13]. It is the highest stage of internationalization of financial markets activity in all forms ensure the needs of development currency and financial relations [16].

In addition, financial globalization is a consequence and an integral part of economic integration. Most of its elements have emerged as a result of the development of financial sphere itself under increasing volume of financial capital available and their movement between countries, the emergence of new financial instruments, the introduction of collective currencies [17].

This process occurs by joining the financial markets into a single market and the creation of a global financial system [17].

The global financial market, in turn, increasingly emerges in two-tier architecture. The first is supranational or global, and the second is national. In terms of financial globalization boundaries between these levels gradually erases [17].

This mostly occurs through the activity of international financial centres.

The essence of international financial centres. The financial centre is a city with a large number of banks, stock exchanges and business with an international significance [2].

Author Michael Mainelli states that successful financial centres can be examined from the standpoint of their role in the international financial system [5]:

◆ *Global* – meet financial centres that are really financial foci such as London, New York, Hong Kong and Singapore;

◆ *International* – it is about financial centres in carrying a significant amount of cross-border dealings (e.g. Seoul, Shanghai, Frankfurt am Main);

¹ © Ivan LUCHIAN, luchian_ivan@mail.ru

și Edinburgh în gestionarea fondurilor).

Un centru financiar internațional, de regulă, are următoarele aspecte de bază [3]:

1. Are o concentrație mare de instituții financiare;
2. Oferă o infrastructură comercială și de comunicații foarte dezvoltată;
3. Este locul, în care se desfășoară un număr mare de tranzacții comerciale interne și internaționale.

Competitivitatea unui centru financiar internațional poate fi determinată în conformitate cu un set de caracteristici [11]:

➤ *Reglementarea piețelor financiare:*

1. Legislația (nivelul de cuprindere, complexitate, transparență, flexibilitate);
2. Organele de reglementare (sfera competenței, responsabilității, nivelul de centralizare, independență, reputație, eficiență);
3. Fiscalitatea (nivelul ratelor impozitelor, existența facilităților fiscale și acordurilor bilaterale interstatale, complexitatea sistemului fiscal, nivelul de eficiență și al corupției administrării fiscale);
4. Sistemul judiciar și practica aplicării dreptului;
5. Combaterea escrocheriilor și comportamentului abuziv (manipulativ);
6. Gestiunea corporativă (protecția drepturilor acționarilor, transparența financiară și accesibilitatea informației, existența directorilor independenți).

➤ *Nivelul dezvoltării pieței naționale:*

1. Diversitatea instrumentelor financiare disponibile;
2. Nivelul dezvoltării infrastructurii financiare (disponibilitatea sistemelor comerciale, de clearing, de decontări și plăți centralizate, eficiente și global integrate, nivelul cheltuielilor de tranzacționare);
3. Disponibilitatea unei piețe speciale pentru valorile mobiliare ale companiilor tinere, care se dezvoltă rapid;
4. Existența și nivelul activității investitorilor instituționali;
5. Nivelul de participare a populației pe piețele financiare;
6. Activitatea și rolul agențiilor independente de rating.

➤ *Nivelul de integrare în piețele globale de capital:*

1. Accesul participanților străini la piața financiară națională;
2. Accesul investitorilor interni la activele comercializate peste hotare;
3. Accesul activelor străine pentru plasarea și circulația pe teritoriul țării;
4. Corespunderea standardelor naționale ale raportării contabile practicii internaționale.

➤ *Disponibilitatea personalului calificat:*

1. Nivelul studiilor financiare (nivelul general al studiilor superioare, programele MBA și de perfecționare);
2. Regimul de vize și de migrare;
3. Capacitatea și flexibilitatea pieței muncii (oformarea angajării/concedierii, selectarea lucrătorilor noi, nivelul salarizării).

➤ *Structura socială și de afaceri:*

1. Cunoașterea și folosirea limbii engleze;
2. Calitatea și costul vieții;
3. Infrastructura locativă;
4. Imobilul și infrastructura de oficii;
5. Sistemul de transport (comunicațiile dintre centrul de

◆ *Niche* – financial centres that are global leaders in one sector (such as Hamilton or Zurich and Edinburgh reinsurance fund management).

An international financial centre usually has the following basic aspects [3]:

4. Has a high concentration of financial institutions;
5. Provide a commercial infrastructure and highly developed communication;
6. Place, which carries a large number of domestic and international commercial transactions.

The competitiveness of an international financial centre may be determined in accordance with a set of features [11]:

➤ *Regulation of financial markets:*

7. Legislation (level of coverage, complexity, transparency, flexibility);
8. Regulatory bodies (sphere of competence, responsibility, level of centralization, independence, reputation, efficiency);
9. Taxation (low tax rates, tax incentives and the existence of bilateral interstate agreements, complexity of the tax system, the efficiency of tax administration and corruption);
10. Judicial system and law enforcement practice;
11. Scams and abusive behavior (manipulative) fighting;
12. Corporate management (protection of shareholder rights, financial transparency and accessibility of information, the existence of independent directors).

➤ *Level of national market development:*

7. Diversity of available financial instruments;
8. Development of financial infrastructure (availability of commercial systems, clearing, settlement and payment centralized, efficient and integrated global level transaction costs);
9. Availability of special markets for young companies the securities of which are developing rapidly;
10. Existence and activity level of institutional investors;
11. Level of participation of the population in financial markets;
12. Activity and role of independent rating agencies.

➤ *Level of integration in global capital markets:*

5. Access of foreign participants to national financial market;
6. Access of domestic investors to assets sold abroad;
7. Access of foreign assets to placement and circulation in the country;
8. Compliance of national standards to international practice of accounting reporting.

➤ *Qualified staff availability:*

4. Level of financial studies (overall level of higher education, MBA and training programs);
5. Visa regime and migration;
6. Labor market capacity and flexibility (registration of hiring / firing, new workers selecting, wage levels).

➤ *Social and business structure:*

7. Knowing and using English;
8. Quality and cost of living;
9. Housing infrastructure;
10. Office building and infrastructure;

afaceri și aeroporturi, taxiul, metroul și alte forme ale transportului public, comunicarea aeriană cu cele mai mari centre financiare internaționale);

6. Comunicațiile electronice (accesul la Internet, resursele Internetului, resursele electronice ale instituțiilor de stat ș. a.).

➤ *Competitivitatea generală a economiei naționale:*

1. Imaginea și brandul centrului financiar internațional;
2. Încrederea oamenilor de afaceri și a consumatorilor;
3. Nivelul culturii financiare a populației;
4. Nivelul libertății economice;
5. Nivelul corupției;
6. Riscurile politice;
7. Nivelul dezvoltării economice.

Totalitatea centrelor financiare internaționale formează un mecanism internațional de piață, care servește drept mijloc de gestiune a fluxurilor financiare internaționale.

Fluxurile financiare internaționale, la rândul lor, sunt canalizate pe următoarele canale de bază [12]:

1. Deservirea valutar-creditară și a decontărilor legate de cumpărarea-vânzarea mărfurilor și serviciilor;
2. Investițiile internaționale;
3. Operațiunile cu valorile mobiliare și alte instrumente financiare;
4. Operațiunile valutare;
5. Acordarea ajutoarelor financiare de către unele țări altor state;
6. Participarea statelor în finanțarea activității instituțiilor financiare;
7. Alte destinații.

Ratingul centrelor financiare internaționale. La momentul de față în lume există 83 centre financiare internaționale, care sunt grupate într-un top perfectat în baza Indicelui Global al Centrelor Financiare [4]. În același scop este aplicat Indicele Internațional al Dezvoltării Centrelor Financiare [2].

În Tabelul 1 este prezentat topul a 10 din cele mai importante centre financiare internaționale pentru anul 2014 în conformitate cu ambele sisteme de estimare.

11. Transport system (communication between hotel and airport, taxi, subway and other forms of public transport, air communication with the largest international financial centers);

12. Electronic communications (Internet access, Internet resources, electronic resources of state institutions and others).

➤ *Overall competitiveness of the national economy:*

8. Image and brand international financial centre;
9. Confidence of businessmen and consumers;
10. Level of financial literacy of population;
11. Level of economic freedom;
12. Level of corruption;
13. Political risks;
14. Level of economic development.

The total international financial centers form an international market mechanism that serves as a means of international cash management.

International financial flows, in turn, are focused on the following basic channels [12]:

1. Currency and credit servicing and settlement on the purchase-sale of goods and services;
2. International investments;
3. Transactions with securities and other financial instruments;
4. Currency operations;
5. Financial assistance provision by some countries other countries;
6. Participation of states in financial institutions financing;
7. Other destinations.

International financial centres rating. Nowadays, there are 83 international financial centres in the world, which are grouped in a top perfected under Global Financial Centres Index [4]. With the same purpose the International Financial Centres Development Index is applied [2].

Table 1 presents the top 10 of the most important international financial centres for 2014 according to both systems estimation.

Tabelul 1 / Table 1

Top-ul centrelor financiare internaționale pentru anul 2014 / International financial centres Top for the 2014

Indicele Global al Centrelor Financiare / Global Financial Centres Index			Indicele Internațional al Dezvoltării Centrelor Financiare / International Financial Centres Development Index		
Postura/ Rank	Centrul /Center	Ratingul / Rating	Postura / Rank	Centrul /Center	Ratingul /Rating
1	New York City	778	1	New York City	87.72
2	London	777	2	London	86.64
3	Hong Kong	756	3	Tokyo	84.57
4	Singapore	746	4	Singapore	77.23
5	San Francisco	719	5	Hong Kong	77.10
6	Tokyo	718	5	Shanghai	77.10
7	Zurich	717	7	Paris	64.83
8	Seoul	715	8	Frankfurt	60.27
9	Boston	705	9	Beijing	59.98
10	Washington, D.C.	704	10	Chicago	58.22

Sursa/ Source: Financial centre [accesat 16 decembrie 2014]. Disponibil: http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_centre

Astfel, în perioada anilor 2007-2013 Londra în mod stabil deține întâietatea în clasamentul centrelor financiare internaționale, iar New York, fiind în anul 2006 pe primul loc, se plasa pe locul secund. Iar în anul 2014 New York a obținut locul Londrei în topul celor mai mari centre financiare ale lumii. Aceasta a avut loc în urma scandalurilor din City-ul londonez, iar statutul Marii Britanii ca parte a Uniunii Europene a fost pusă sub semnul întrebării [7].

Importanța centrelor financiare internaționale, în mare parte, este rezultatul consolidării financiare, în primul rând, la nivel național, iar apoi la nivel global. Astfel, de la sfârșitul anului 1997, 25 orașe controlează 83 de procente din circuitul mondial de acțiuni din lume sub management instituțional și au reprezentat aproximativ jumătate din capitalizarea de piață la nivel mondial (în jur de \$20,9 trilioane). London, New York și Tokyo dețin o treime din acțiunile gestionate instituțional și circa 58 de procente din piața valutară globală [10].

Centrele financiare offshore. În mod separat trebuie examinate centrele financiare offshore, care reprezintă, de regulă, jurisdicții mici cu un regim leger de impozitare, specializate în acordarea serviciilor corporative și comerciale nerezidenților în forma companiilor și fondurilor investiționale legate de înregistrarea și gestiunea lor [6], [15].

Altfel spus, un centru financiar offshore poate fi definit ca un regim, care asigură dezvoltarea, infrastructura legislativă, financiară și de afaceri, care este mai flexibilă decât infrastructura ortodoxă și care tinde să satisfacă nevoile investitorii nerezidenți [8], [9].

De regulă, centrele offshore dispun de următoarele elemente [1]:

- Cadrul legislativ permisiv, mai ales în ceea ce privește transferul de bani, sistemul contabil, acționari;
- Tranzacțiile sunt desfășurate între nerezidenți, iar volumul lor adesea depășesc cu mult volumul afacerilor derulate de rezidenți;
- Suma minimă pentru constituirea unui depozit este relativ ridicat și cea mai mare parte a operațiunilor este de tip angro;
- Asigurarea confidențialității operațiunilor și a secretului bancar;
- În mare parte, facilitățile fiscale și legislative sunt legate de afacerile internaționale;
- Băncile, de regulă, sunt scutite de taxele locale sau plătesc rate simbolice;
- Adesea sunt utilizate pentru obținerea de credite în eurovalute la rate relativ mici ale dobânzilor.

La momentul de față în 13 centre mondiale offshore sunt concentrate peste 1000 filiale ale băncilor transnaționale [12]. Drept exemplu pot servi Insulele Cayman, iar în Europa sunt populare insulele din strâmtoarea la Manche și insula Man.

Centrele financiare bancare. În unele surse bibliografice specialiștii în domeniu preferă să folosească noțiunea de *centre financiare bancare* și indica asupra a trei modele de astfel de formațiuni teritoriale [14]:

➤ **Modelul de la New-York** – prevede în mod oficial prin acorduri speciale cu centrele financiare renumite, cum ar fi New York, Tokyo, Singapore. Pe aceste piețe, se deschid conturi speciale separat de cele interne, iar aceste conturi sunt lipsite de restricțiile, care se aplică la piețele financiare interne (cum ar fi

During the period of 2007-2013 London stably keeps the first place in the international financial centres ranking, and New York, the first in 2006, was ranked second. And in 2014 New York ranked London among the largest financial centres of the world. This took place after the scandals in The City of London and the status of Great Britain as part of the European Union has been in doubt [7].

The importance of international financial centers, is mainly the result of financial consolidation, first nationally and then globally. Thus, by the end of 1997, 25 cities control 83 percent of the world circuit of shares under institutional management and accounted for about half of global market capitalization (around \$ 20.9 trillion). London, New York and Tokyo have a third of the shares managed institutionally and about 58 percent of global foreign exchange market [10].

Offshore Financial Centres. Separately must be examined offshore financial centres, which are typically small jurisdictions leger tax regime, specializing in corporate and commercial services provision to non-residents in the form of companies and investment funds related to their management and registration [6], [15].

In other words, an offshore financial center can be defined as a system that provides development, legislative, financial and business infrastructure, which is more flexible than orthodox infrastructure and tends to satisfy the needs of non-resident investors [8], [9].

Usually, offshore centers have the following items [1]:

- Permissive legislative framework, especially as regards the transfer of money, the accounting system, shareholders;
- Transactions are carried out between nonresidents and their volume often exceed the volume of business conducted by residents;
- The minimum amount for a deposit is relatively high and most of the operations is from wholesale;
- Privacy policy of operations and bank secrecy;
- Mostly tax and legislation incentives are related to international business;
- Banks usually are exempt from local taxes or symbolic rates charged;
- Are often used to obtain loans in Eurocurrencies at relatively low interest rates.

At present in 13 global offshore centers are concentrated over 1,000 transnational bank branches [12]. As an example can serve Cayman Islands and in Europe are popular in Manche Strait Islands and Isle of Man.

Banking financial centres. In some bibliographic sources experts in the field prefer to use the concept of *financial banking centres* and indicate on three models of such territorial formations [14]:

➤ **New-York model** – provides formally through special arrangements with renowned financial centers such as New York, Tokyo, Singapore. On these markets, special accounts separate from domestic are open and these accounts are free of restrictions that apply to domestic financial markets (such as the obligation

obligația de rezervare obligatorie). Există impozitarea profitului, taxă locală (pe piața din Tokyo), poate fi admis (Singapore), și pot fi scutite de impozitare a valorilor mobiliare corporative (piața din New York și Tokyo).

➤ **Modelul de la Londra.** La Londra și Hong Kong acordurile financiare sunt libere de restricții, indiferent dacă rezidenții sau nerezidenții sunt participanți ai pieței. În aceste orașe piața offshore este formată de acordurile între nerezidenți, precum și acordurile interne și externe combinate. Pe piețele offshore de acest model impozitarea profitului și se admite impozitul pe valorile mobiliare corporative.

➤ **Modelul adăpostului fiscal.** Către acest tip de piețe offshore se referă piețele Bahamas și Insulele Cayman. Pe aceste piețe acordurile dintre nerezidenți nu sunt supuse taxelor, lipsește impozitul pe profit și impozitarea operațiunilor cu valori mobiliare, dar există taxe de înregistrare și taxe de licență.

Concluzii. Centrele financiare internaționale au devenit un element indisolubil al procesului de globalizare financiară. Ele există în forme diferite, însă în totalitatea lor asigură conexiunea dintre piețele financiare locale și piața financiară internațională, formând un complex armonios destinat asigurării circulației libere a capitalului atât în interiorul țărilor aferente, cât și la nivel global.

reservation required). There exists taxation of profits, local tax (the Tokyo market) may be admitted (Singapore) and may be exempt from taxation of corporate securities (market of New York and Tokyo).

➤ **London model.** In London and Hong Kong financial agreements are free from restrictions, whether residents or non-residents are market participants. In these cities offshore market consists of agreements between non-residents and combined internal and external agreements. Offshore markets and profit taxation model admits tax on corporate securities.

➤ **Tax shelter model.** To such offshore markets concerns Bahamas and Cayman Islands markets. In these markets agreements between non-residents are not subject to duties, missing income tax and the taxation of securities transactions, but there are registration fees and license fees.

Conclusions. International financial centers have become an inseparable element of the process of financial globalization. They exist in different forms, but as a whole provides the connection between local financial markets and international financial market, forming a harmonious complex designed to ensure free movement of capital both within countries related and globally.

Referințe bibliografice / References

1. Centre financiare offshore [accesat 20 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://www.rasfoiesc.com/business/economie/finante-banci/Centre-financiare-offshore23.php>
2. Financial centre [accesat 16 decembrie 2014]. Disponibil: http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_centre
3. International financial centre [accesat 11 decembrie 2014]. Disponibil: http://www.wikinvest.com/wiki/International_financial_centre
4. Global Financial Centres Index [accesat 11 decembrie 2014]. Disponibil: http://en.wikipedia.org/wiki/Global_Financial_Centres_Index
5. MAINELLI, M. What Makes a Successful Financial Centre? 2009, 14 october [accesat 11 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.gresham.ac.uk/lectures-and-events/what-makes-a-successful-global-financial-centre>
6. HARARI, M., MEINZER, M., MURPHY, R.. Financial Secrecy, Banks and the Big 4 Firms of Accountants [accesat 6 octombrie 2014]. Disponibil: http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/FSI2012_BanksBig4.pdf
7. New York a devenit cel mai mare centru financiar al lumii, devansând Londra [accesat 6 octombrie 2014]. Disponibil: <http://www.mediafax.ro/economic/new-york-a-devenit-cel-mai-mare-centru-financiar-al-lumii-devansand-londra-12273083>
8. Offshore financial centre [accesat 6 octombrie 2014]. Disponibil: http://en.wikipedia.org/wiki/Offshore_financial_centre
9. ANTOINE, Rose-Marie Belle. Offshore Financial Law: trusts and related tax issues. Oxford: Oxford University Press, 2013, may 19. ISBN 978-0199693450.
10. SASSEN, S. Global Financial Centers [accesat 6 octombrie 2014]. Disponibil: <http://www.foreignaffairs.com/articles/54623/saskia-sassen/global-financial-centers>
11. Мировые финансовые центры [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: https://ru.wikipedia.org/wiki/Мировые_финансовые_центры
12. НИКОЛАЕВ, А.Ю. Финансовая глобализация – определение процесса [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: <http://jurnal.org/articles/2009/ekon34.html>
13. Оффшорные банковские (финансовые) центры, их виды и основные типы [accesat 6 octombrie 2014]. Disponibil: <http://fin-result.ru/finansovyyj-rynok9.html>
14. Роль оффшорных финансовых центров на мировой арене. 2014, 23 января [accesat 24 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.offshory.ru/informatsiya/rol-offshornykh-finansovykh-tsentrov-na-mirovoj-arene>
15. Финансовая глобализация [accesat 20 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.ngpedia.ru/id644193p1.html>
16. Финансовая глобализация: возникновение, формы, особенности глобального финансового рынка. Направления развития финансовой глобализации [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: <http://eumtp.ru/?p=1179>

Recomandat spre publicare: 24.01.2015

CONSOLIDAREA PARTENERIATELOR PENTRU O ENERGIE SIGURĂ, DURABILĂ ȘI COMPETITIVĂ

*Maria POPESCU, drd. ULIM, România
Corina GRIBINCEA¹, drd., INCE*

Nu se poate realiza o economie și o societate modernă în evoluție fără o securitate energetică eficientă, capabilă să asigure și să susțină cu energie diferitele ramuri economice și dezvoltarea socială.

Asigurarea necesarului de energie pentru lumea din ce în ce mai globalizată s-a transformat într-o temă majoră a statelor, sistemelor economico-sociale și militare. Globalizarea, ascensiunea economiilor emergente, amplificarea concurenței economice etc. acutizează problema energetică, cu deosebire componenta ei petrolieră. Pe acest fundal, securitatea energetică se afirmă puternic ca o latură aparte a securității naționale, regionale și globale. Dezbaterea asupra securității energetice nu se mai poate centra doar pe dimensiunea economică. Asigurarea securității energetice implică, astăzi, mai mult decât în trecut, corelații cu aspecte politice și militare ale securității în ansamblul său. Starea de securitate energetică presupune depășirea unor vulnerabilități, pericole, amenințări și riscuri pe o arenă internațională aflată în tranziție de la lumea bipolară spre o nouă fizionomie a sistemului relațiilor internaționale.

Cuvinte cheie: securitate, energie, Uniunea Europeană, strategie, economie.

Introducere. Având în vedere situația politică actuală din cadrul UE și dependența crescândă față de importuri, se impune adoptarea unei noi strategii prin modernizarea infrastructurii energetice actuale, finalizarea pieței interne de energie, diversificarea surselor de aprovizionare externe, coordonarea permanentă a deciziilor luate în cadrul politicilor energetice la nivel național și adoptarea unei viziuni unitare în cadrul negocierilor cu partenerii externi.

Comisia propune cinci priorități pentru domeniul energetic: realizarea unei Europe eficiente din punct de vedere energetic; construirea unei adevărate piețe integrate pan-europene de energie; sporirea puterii consumatorilor și atingerea celui mai înalt nivel de siguranță și securitate; extinderea poziției de lider a Europei în domeniul tehnologiilor energetice și al inovării; consolidarea dimensiunii externe a pieței energetice a UE.

România agreează domeniile prioritare de acțiune ale strategiei și recunoaște necesitatea îmbunătățirii unor aspecte deficitare evidențiate în documentul Comisiei, precum cele care țin de implementarea politicilor energetice, o mai bună conștientizare a publicului, concentrarea asupra sectoarelor cu potențial mare de reducere a consumului de energie.

În ceea ce privește inovarea și dezvoltarea noilor tehnologii energetice, România se numără printre statele care au anticipat importanța cercetării în domeniul energetic și a crescut de trei

THE CONSOLIDATION OF PARTNERSHIPS FOR SUSTAINABLE, COMPETITIVE AND SECURE ENERGY

*Maria POPESCU, PhD Student ULIM, România
Corina GRIBINCEA, PhD Student, INCE*

You can not make a modern economy and society in development, without an effective energy security, capable of providing energy and support to the various branches of economic and social development.

Providing the necessary energy to the world of increasingly globalized turned into a major theme of states, economic and social systems and military. Globalization, the rise of emerging economies gain economic competition etc. acute energy issues, especially its oil component. Against this background, energy security powerful states as a particular aspect of the national, regional and global security. The debate on energy security can no longer focus exclusively on the economic dimension. Ensuring energy security involves today more than ever before, correlation with political and military aspects of security as a whole. Status energy security requires overcoming vulnerabilities, risks, threats and risks on the international arena in transition from bipolar world to a new aspect of the system of international relations.

Key words: security, energy, European Union, strategy, economy.

JEL Classification: E23, O22, O39, F29

Introduction. Given the current political situation in the EU and increasing dependence on imported energy, it is necessary to adopt a new strategy by upgrading the existing energy infrastructure, the completion of the internal energy market, diversification of supply sources external permanent coordination of decisions taken in the national energy policies and adopt a shared vision within negotiations with foreign partners.

The Commission proposes five priorities for energy: Europe achieve energy efficient; building a true pan-European integrated market power; strengthening the powers of consumers and achieving the highest level of safety and security; expand its European leadership in energy technology and innovation; strengthening the external dimension of the EU energy market.

Romania agree priority areas for action and strategy recognizes the need to improve some of the inadequacies highlighted in the Commission, such as those related to the implementation of energy policies, better public awareness, focusing on sectors with high potential for reducing energy consumption.

In terms of innovation and development of new energy technologies, Romania is among the countries which have anticipated the importance of energy

¹ © Corina GRIBINCEA corina.gribincea@gmail.com

ori fondurile alocate acestui domeniu pentru perioada 2007-2013 comparativ cu perioada 1999-2006.

José Manuel Barroso, președintele Comisiei Europene, a declarat: „UE a desfășurat o activitate intensă în urma crizei gazului din anul 2009 pentru îmbunătățirea securității sale energetice. Cu toate acestea, ea continuă să fie vulnerabilă. Tensiunile, generate de Ucraina, vin să confirme din nou acest lucru. Luând în considerare o dependență globală față de importurile de energie în proporție de peste 50%, trebuie să întreprindem noi măsuri. Comisia a prezentat o strategie globală care a fost discutată de liderii UE în iunie a.c. Contez pe sprijinul lor ferm, întrucât consolidarea securității energetice este în interesul nostru al tuturor. În chestiunile de securitate a energiei, Europa trebuie să se exprime și să acționeze ca o singură entitate”.

Comisarul european pentru energie, Günther Oettinger, a declarat: „Ne dorim parteneriate puternice și stabile cu furnizori importanți, dar trebuie să evităm să cădem victime șantajului politic și comercial. UE și statele membre au o lungă listă de sarcini în fața lor: în mod colectiv, trebuie să consolidăm solidaritatea noastră cu statele membre mai vulnerabile. De asemenea, trebuie să finalizăm piața internă a energiei, să ne îmbunătățim infrastructura, să devenim mai raționali în utilizarea energiei și să exploatăm mai bine resursele energetice care ne aparțin. În plus, trebuie să accelerăm diversificarea furnizorilor externi de energie, în special pentru gaz. Doar acțiunile concrete ne vor sprijini în acest sens”.

Obiectivele Uniunii Europene în domeniul energetic sunt incluse în strategia „Europa 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii”, adoptată de Consiliul European, iunie 2010. UE își propune să realizeze, până în 2020, o serie de obiective ambițioase în ceea ce privește energia și schimbările climatice: reducerea cu 20% a emisiilor de gaze cu efect de seră, creșterea la 20% a ponderii energiei din surse regenerabile și creșterea cu 20% a eficienței energetice [1].

Finalizarea pieței interne de energie a fost elaborată la nivel comunitar, cu scopul de a garanta utilizatorilor o libertate de alegere reală, la prețuri echitabile și competitive, existența unei pieței interne de energie. Eficiența rămâne un obiectiv major, dar perspectivele pieței interne de energie și sondajul privind starea concurenței în diferite sectoare energetice arată că încă există obstacole în acest sens, iar utilizatorii europeni nu beneficiază pe deplin de avantajele liberalizării piețelor de energie [2].

Comisia Europeană a propus o strategie globală nouă pentru consolidarea securității aprovizionării, prin acțiuni în mai multe domenii:

- Finalizarea pieței interne a energiei și construirea legăturilor lipsă din infrastructură sunt esențiale pentru a reacționa rapid în caz de posibile întreruperi ale aprovizionării prin direcționarea fluxurilor de energie în funcție de necesități și acolo unde este nevoie pe întreg teritoriul UE. Comisia a identificat aproximativ 33 de proiecte de infrastructură critice pentru securitatea energetică a UE. În afară de acestea, Comisia propune extinderea obiectivului în ceea ce privește interconectarea capacității de producție de electricitate instalată la 15% până în 2030, ținând cont de aspectele de cost și de potențialul schimburilor comerciale în regiunile relevante. (Statele membre s-au angajat deja să asigure o interconectivitate de 10% până în 2020).

- Diversificarea țărilor furnizoare și a rutelor de tranzit. În

research and tripled the funds allocated to this area for 2007-2013 compared with 1999-2006.

José Manuel Barroso, European Commission President said: "The EU has done a lot in gas crisis of 2009 to improve its energy security. However, it is still vulnerable. Tensions arising from Ukraine come again to confirm it. Considering the overall dependence on imported energy in excess of 50%, we must take further action. The Commission presented a comprehensive strategy was discussed by EU leaders in June. I rely on their strong support as strengthening energy security is in the interest of us all. "In matters of energy security, Europe must speak and act as a single entity".

EU Energy Commissioner Günther Oettinger said: "We want strong and stable partnerships with key suppliers, but we must avoid falling victim to political and commercial blackmail. EU and Member States have a long list of tasks before them: collectively, we must strengthen our solidarity with the Member States more vulnerable. You also need to complete the internal energy market, to improve our infrastructure, to become more rational energy use and to better exploit energy resources that belong to us. In addition, to accelerate the diversification of external energy suppliers, especially for gas. Only concrete action will support us in this".

EU objectives in energy are included in the strategy "Europe 2020 for smart, sustainable and inclusive growth", adopted by the European Council in June 2010. The EU aims to achieve by 2020 a series of ambitious objectives in terms of energy and climate change: 20% reduction in emissions of greenhouse gases, increasing to 20% the share of renewable energy and increasing energy efficiency by 20% [1].

Completion of the internal energy market has been developed at Community level in order to guarantee consumers a real freedom of choice at fair and competitive prices, the existence of the internal energy market. Efficiency remains a major goal, but the internal energy market outlook and survey the state of competition in the various energy sectors, show that there are still obstacles in this regard, and European users do not receive the full benefits of liberalization of energy markets [2].

The European Commission has proposed a new global strategy for improving security of supply, through actions in several areas:

- Completion of the internal energy market and the lack of infrastructure construction bonds are essential to react quickly in case of possible supply disruptions by directing energy flows as needed and where needed throughout the EU. The Commission has identified about 33 critical infrastructure projects for EU energy security. Apart from this, the Commission proposes to extend the lens in relation to interconnection installed electricity production capacity to 15% by 2030, taking account of the cost and potential trade in the relevant regions. (Member States have already committed to provide interconnectivity 10% by 2020).

- Diversification of supplier countries and transit routes. In 2013, 39% of the EU's gas imports came from

2013, 39% din volumul importurilor de gaz ale UE au provenit din Rusia, 33% – din Norvegia și 22% – din Africa de Nord (Algeria, Libia). În timp ce UE își va menține relațiile cu partenerii de încredere, ea va urmări stabilirea legăturilor cu noi țări partenere, de exemplu, în regiunea bazinului Mării Caspice, continuând să extindă coridorul sudic al gazelor, dezvoltând Hub-ul de gaz mediteranean și consolidând aprovizionarea cu gaz natural lichefiat.

- Consolidarea mecanismelor de urgență și de solidaritate și protejarea infrastructurilor critice. În acest sens, Comisia, de exemplu, va revizui dispozițiile și va controla punerea în aplicare a regulamentului privind securitatea aprovizionării cu gaz.

- Creșterea producției autohtone de energie, care include utilizarea sporită a surselor de energie regenerabile și producția durabilă de combustibili fosili.

- Îmbunătățirea coordonării politicilor energetice naționale și adoptarea unei viziuni unitare în materie de politică energetică externă. Comisia dorește să participe, într-o fază timpurie, la negocierea acordurilor interguvernamentale cu țările terțe, care ar putea avea un impact asupra securității aprovizionării. În plus, Comisia se va asigura că toate aceste acorduri și toate proiectele de infrastructură de pe teritoriul UE vor respecta pe deplin legislația UE aplicabilă în acest sens.

Parlamentul a sprijinit, în mod constant, aceste obiective, iar Consiliul European și-a asumat chiar un angajament pe termen lung pentru decarbonizare, vizând, atât pentru UE, cât și pentru alte state industrializate, reduceri de emisii de 80-95% până în anul 2050.

Procesul „Europa 2020” a creat, odată cu aplicarea „semestrului european”, un nou cadru de guvernare și instrumente suplimentare pentru ca UE să își direcționeze eforturile către eficiența energetică. Politica energetică comună a UE s-a construit în jurul obiectivului comun de a asigura disponibilitatea fizică neîntreruptă a produselor și serviciilor energetice pe piață, la un preț accesibil tuturor consumatorilor, persoanelor fizice sau companii, însă, fără a neglija obiectivele sociale și climatice mai vaste pe care UE și le-a propus. Obiectivele fundamentale ale politicii energetice (securitatea aprovizionării, competitivitatea și durabilitatea) sunt stipulate în Tratatul de la Lisabona [3], enunțând clar așteptările în ce privește politica energetică europeană. Cu toate progresele din domeniu, sistemele energetice europene păstrează, însă, o rată lentă de adaptare, în contrast cu amploarea accelerată a provocărilor. UE este pe cale să realizeze numai jumătate din obiectivul de 20%. „...astfel vom pava drumul spre politici pe un termen mai îndelungat pentru a putea ajunge în 2050 la o economie decarbonificată, eficientă din punct de vedere al resurselor și capabilă să aducă UE pe un loc de frunte în ierarhia inovării” [4].

Spre a contracara aceste neajunsuri, Comisia Europeană, la 8 martie 2011, a adoptat un plan de economisire a energiei prin folosirea unor măsuri mai concrete. Eficiența energetică este considerată un instrument fundamental pentru consolidarea competitivității europene și reducerea dependenței energetice, contribuind, în același timp, și la diminuarea nivelului de emisii de CO₂ [45].

Consiliul European, din 26-27 iunie 2014, a trecut în revistă progresele înregistrate pe linia sporirii securității energetice a UE, atât la Cadrul privind clima și energia pentru 2030, cât și la măsurile efective de reducere a dependenței de importurile de energie din Rusia. Deși precedentul Consiliu European, din 20-21

Rusia, 33% în Norvegia și 22% în North Africa (Algeria, Libia). While the EU will maintain relationships with reliable partners, it will seek to establish links with our partner countries, for example, in the Caspian basin region, continuing to expand the Southern Gas Corridor, developing Mediterranean gas hub and consolidating liquefied natural gas supplies.

- Strengthen emergency and solidarity and critical infrastructure protection. In this regard, the Commission, for example, review provisions and will control the implementation of the regulation on security of gas supply.

- Increasing domestic production of energy: This increase includes increased use of renewable energy sources and sustainable production of fossil fuels.

- Improving the coordination of national energy policies and adopt a shared vision in terms of external energy policy. The Commission wishes to participate in an early phase, the intergovernmental negotiating agreements with third countries considered, which could have an impact on security of supply. In addition, the Commission will ensure that all such agreements and all infrastructure projects across the EU will fully respect the applicable EU legislation in this regard.

Parliament has consistently supported these objectives and the European Council has taken even a long-term commitment to decarbonisation, covering both the EU and other industrialized countries, emission reductions of the order of 80 to 95% by 2050.

The "2020" created with the application of the "European semester", a new governance framework and additional tools for the EU to focus its efforts on energy efficiency. Common EU energy policy built around the common goal of ensuring the uninterrupted physical availability of energy products and services on the market at an affordable price to all consumers, individuals or companies, but without neglecting the broader social objectives and the EU climate and he proposed. The fundamental objectives of energy policy (security of supply, competitiveness and sustainability) are stipulated in the Treaty of Lisbon [3], setting out clear expectations regarding European energy policy. Despite advances in the field, but keep European energy systems slow adaptation rate, in contrast to the scale of the challenges accelerated. EU is on track to achieve only half of the 20%. "...So we will pave the way for a longer term policy to be reached in 2050 decarbonificată economy, efficient in terms of resources and the EU can bring on a prominent place in the hierarchy of innovation" [4].

To counteract these shortcomings, the European Commission adopted on 8 March 2011 a plan for energy savings through the use of concrete measures. Energy efficiency is considered a fundamental tool for strengthening European competitiveness and reducing energy dependence, while contributing also to the reduction of CO₂ emissions [4].

The European Council of 26 to 27 June 2014 reviewed the progress made in increasing the EU's energy security, both in climate and energy framework for 2030 and

martie 2014, a introdus, în regim de urgență, o solicitare adresată Comisiei privind elaborarea, până în iunie a.c., a unui plan de acțiune privind modalitățile de diversificare a surselor de aprovizionare cu gaz ale UE în vederea limitării substanțiale a dependenței de importurile de gaz din Rusia, acest subiect, care părea cel mai arzător, din perspectiva crizei ruso-ucrainene și a amplelor implicații geopolitice și geostrategice internaționale ale acesteia, a fost, practic, trecut sub tăcere documentul final al Consiliului, limitându-se la reiterarea propunerilor anterioare referitoare la modalitățile pe termen scurt și lung privind creșterea securității aprovizionării cu energie a UE.

Statele membre ale Uniunii Europene consumă anual aproximativ 440 mld. m³ (400 de mln. tone) (vezi Figura 1) de gaze naturale, iar 66% din acestea provin din import. În 2013, consumul gazelor naturale din import pentru întreaga Uniune Europeană s-a ridicat la 87 mld. Euro, din care aproximativ 36 mld. Euro – pentru importurile din Rusia [5]. Capacitatea anuală de transport a conductelor din Europa este de 304 mld. m³ / an.

effective measures to reduce dependence on energy imports from Russia. Although previous European Council, 20-21 March 2014, introduced urgently, a request to the Commission, on the development until June, an action plan on how to diversify EU gas supply in order to limit substantial dependence on gas imports from Russia, this issue, which seemed the burner from the perspective of the Russian-Ukrainian and international geopolitical and geostrategic implications ample of it was virtually unnoticed, the final document Council limited to reiterate previous proposals on how the short and long term security of energy supply on growth of the EU.

European Union Member States consumes nearly 440 billion. m³ (400 mln. Tons) (see Figure 1) natural gas and 66% of them are imported. In 2013, imported natural gas consumption for the whole EU amounted to 87 billion. Euro, of which about 36 billion. Euro for imports from Russia [5]. The annual capacity of the pipeline transport in Europe is 304 billion. m³ / year.

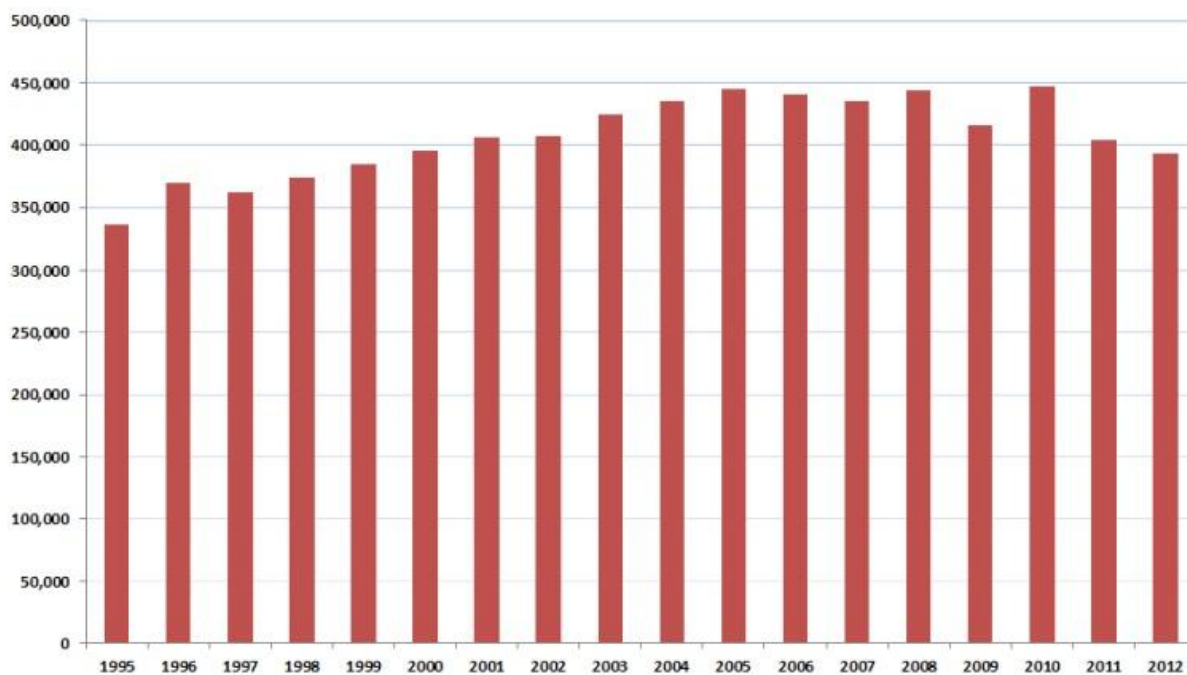

Fig. 1. Consumul de gaze naturale al Uniunii Europene, perioada 1995-2012, în ktpe/

Fig. 1. Natural gas consumption of the European Union from 1995 to 2012, in ktpe

Sursa/Source: Eurostat.

Strategia europeană de securitate energetică, care, mai degrabă decât o strategie, reprezintă un inventar al situației balanței energetice actuale la nivelul UE și al previziunilor pentru anul 2030, explorează gama de măsuri disponibile în Europa „pentru a îmbunătăți securitatea energetică a Europei”. Ca elemente noi menționăm măsurile de urgență pentru iarna 2014-2015, care urmează să fie adoptate prin coordonarea eforturilor statelor membre pentru dezvoltarea și completarea capacității de stocare și pentru a dezvolta fluxuri inverse, precum și recurgerea la livrări suplimentare alternative, pe termen scurt, în special de gaz lichefiat.

Continuarea cooperării europene în ceea ce privește dezvoltarea și diversificarea mixului de energie la nivel național

European strategy for energy security, rather than a strategy that represents an inventory of the current situation anivel EU energy balance and the forecast for 2030, explores the range of measures available in Europe "to improve Europe's energy security". As new elements mention emergency measures for winter 2014-2015, to be adopted by coordinating the efforts of Member States to develop and supplement the storage capacity and to develop the use of reverse flows and additional deliveries alternative short term, especially liquefied gas.

Continuation of European cooperation in the development and diversification of the energy mix at national level will be an important means of reducing

va constitui un mijloc important de reducere a riscurilor de securitate energetică. Exceptând măsurile pe termen scurt privind contracararea unei eventuale crize a livrărilor de gaz din Rusia, ideea de solidaritate, extrem de generoasă, în plan conceptual, pare că rămâne în continuare, fără aplicabilitate practică, în condițiile în care sunt unele țări care au continuat să încheie înțelegeri preferențiale cu Rusia, sfidând interesul comun.

Un alt element de noutate este introducerea unui criteriu de prioritizare ca răspuns la criza geopolitică actuală, în care securitatea energetică devine un element mai important: în viziunea Comisiei, vor trebui avantajate proiectele care vizează țările cele mai vulnerabile față de un furnizor unic. Aceste proiecte sunt propuse într-o anexă – 33 de proiecte (27 pe gaz și 6 pe electricitate) cu un cost estimat la 17 mlrd de euro.

Strategia de securitate insistă pe ideea finalizării integrării pieței energiei (coordonarea deciziilor naționale privind obiectivele energetice, piețele regionale spot, accelerarea interconexiunilor), pe majorarea producției interne de energie (diversificarea surselor – nucleare, hidro, regenerabile din perspectiva reducerii prețului la consumatorul final) și pe diversificarea ofertei (sunt menționate estul Mării Mediterane și Marea Neagră și sunt inventariate proiectele de LNG (gaze lichide naturale) în construcție sau în stadiu de proiect).

Strategia concluzionează, că piața unică europeană nu se va realiza atât timp cât va exista o piață unică reglementată de 28 de autorități de reglementare din 28 state membre.

Deși Strategia de securitate consideră, că politicile privind schimbările climatice și energia, care au impulsionează eficiența energetică și dezvoltarea energiei regenerabile, vor îmbunătăți securitatea energetică a Europei, previziunile elaborate în baza scenariului de referință conduc la concluzia potrivit căreia, chiar în condițiile aplicării cadrului de politică energetică pentru anul 2030, respectiv a unor politici energetice și climatice riguroase, tendința de creștere a dependenței de importuri a UE se va menține, pentru a compensa declinul producției interne, în pofida reducerii cererii de energie. Singurele schimbări care s-ar putea produce, totuși, se referă la diminuarea volumului importurilor nete, aspect care, combinat cu creșterile proiectate ale prețurilor combustibililor fosili, ar putea antrena măsuri sporite în direcția creșterii eficienței energetice.

Consiliul european a solicitat intensificarea eforturilor de reducere a dependenței energetice ridicate a Europei și a susținut punerea în aplicare imediată a unui set de măsuri extrem de urgente vizând consolidarea capacității de reacție la situații de criză.

Din punct de vedere energetic, Uniunea Europeană este dependentă de importuri, fiind, de altfel, cel mai mare importator de energie la nivel mondial. Din cele cca 1.700 mln. tone echivalent petrol (tep) pe care Europa le consumă anual, mai mult de 53% provin din import.

Ponderea importurilor variază în funcție de tipul de resurse, de la 95% pentru uraniu, la 88% – pentru țiței, respectiv, 66% – pentru gaze naturale, în vreme ce pentru regenerabile, în special biomasă, importurile reprezintă doar 4% [5].

La situația actuală de dependență ridicată de importuri s-a ajuns după declinul constant și accelerat al producției interne a statelor membre ale UE în ultimii 20 de ani.

energy security risks. Except for short-term measures, to counter a possible crisis of gas supplies from Russia, the idea of solidarity, extremely generous, conceptually, apparently still without practical application, given that there are some countries that have continued to conclude preferential agreements with Russia, defying common interest.

Another novelty is the introduction of a prioritization criterion in response to the current geopolitical crisis, the energy security becomes a more important element: the Commission's view, would have favored those projects targeting the most vulnerable countries to a single supplier. These projects are proposed in an annex – 33 projects (27 gas and electricity 6) with an estimated cost of 17 billion euros.

Security Strategy insist on completion of the energy market integration (coordination of national decisions on energy objectives, regional spot markets, accelerating interconnections), the increase in domestic energy production (diversification, nuclear, hydro, renewable in terms of reducing the price to the final consumer) and on diversification (referred eastern Mediterranean and Black Sea LNG projects are inventoried – natural gas liquids – under construction or in the planning stage).

Strategy concludes that the European single market will not be achieved as long as there is a single market regulated by a regulator 28 of 28 Member States. Although security strategy considers that climate change and energy policies that boosted energy efficiency and development of renewable energy, improve energy security of Europe, estimates developed under the baseline scenario leads to the conclusion that, even in terms of applying the policy framework energy for 2030, namely energy and climate policies rigorous trend of increasing dependence on imports to the EU will continue to offset the decline in domestic production, despite the reduction in energy demand. The only changes that might occur, however, refers to reducing the volume of net imports, which, combined with projected increases in fossil fuel prices, could lead to enhanced measures towards increasing energy efficiency.

European Council called for intensification of efforts to reduce high energy dependence of Europe and supported the immediate implementation of a set of extremely urgent measures to strengthen capacity to respond to crisis situations.

In terms of energy, the EU is dependent on imports, being the largest energy importer in the world. Of the nearly 1,700 million. tons of oil equivalent (toe) that Europe consumes more than 53% are imported. The weight of imports varies depending on the type of resources uranium from 95% to 88% for crude oil, natural gas 66%, respectively, while the sources, in particular biomass, imports account for only 4% [5].

At the current high import dependency reached after steady decline in domestic production and accelerated EU Member States in the last 20 years.

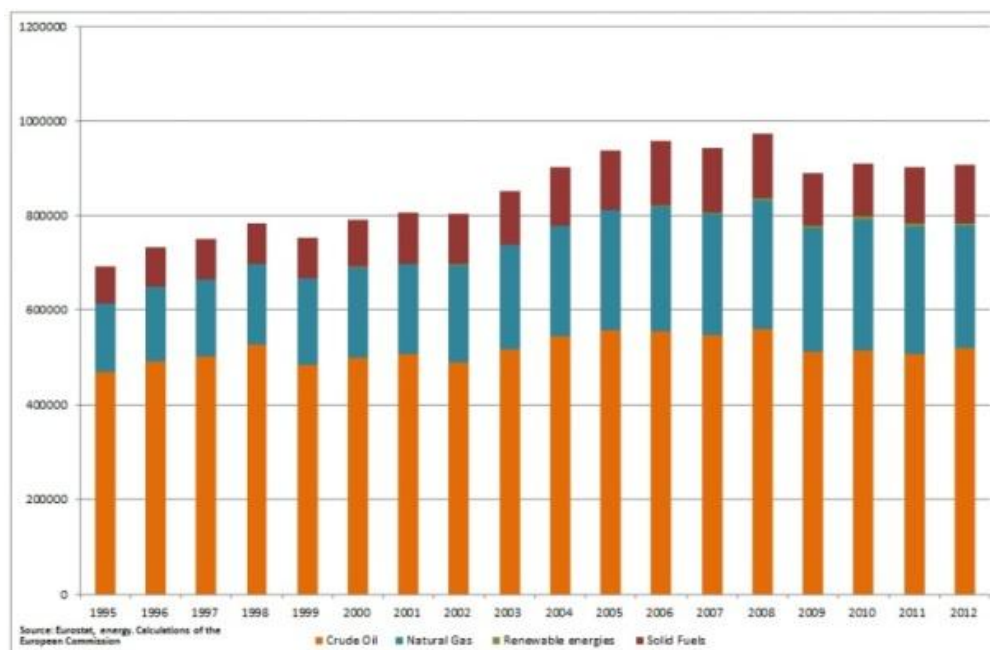

Fig. 2. Importurile nete de energie pe tipurile de resurse la nivelul Uniunii Europene, 1995-2012/

Fig. 2. Net imports of energy resource types in the European Union from 1995 to 2012

Sursa /Source: Eurostat.

Potrivit prognozelor Comisiei Europene, dependența de gazele naturale din import a statelor din UE ar urma să crească până la 73% din consum la orizontul anului 2030 [5].

Chiar dacă dependența de importuri s-a redus, asigurarea securității aprovizionării cu gaze naturale este mai dificilă, pentru că sursele de aprovizionare sunt în prezent tot mai puține. Pentru Europa acestea sunt Norvegia, Marea Britanie, Danemarca, Olanda, Germania, la sud – Algeria, iar la est – Rusia.

According to European Commission forecasts, natural gas import dependency of the states in the European Union would increase to 73% of consumption by the year 2030 [5]. Even if the lower import dependency, security of gas supply is more difficult, because the sources of supply are far fewer. For Europe they are Norway, Great Britain, Denmark, Holland, Germany, south Algeria and Russia to the east.

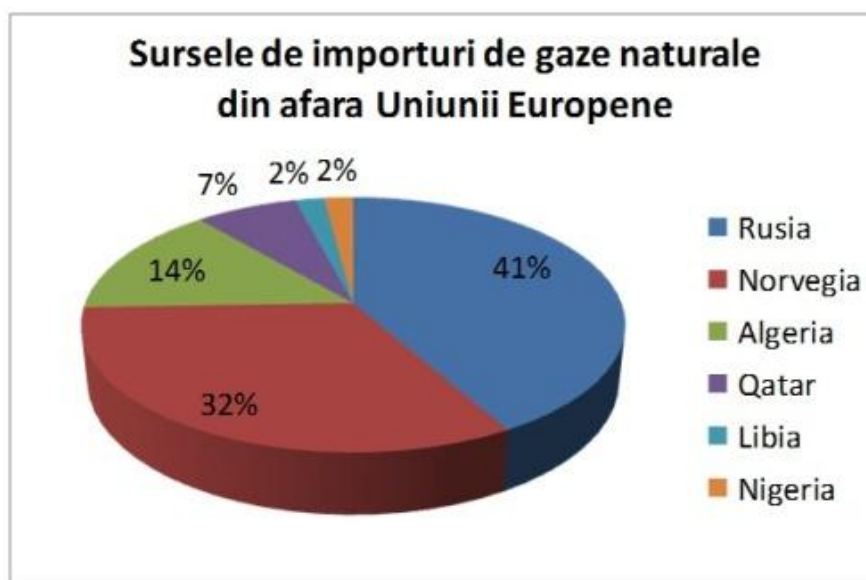

Fig. 3. Sursele de importuri de gaze naturale din afara Uniunii Europene (procent din valoare)/

Fig. 3. Sources of natural gas imports from outside the EU (percentage of value)

Sursa / Source: Comisia Europeană / European Commission.

Schimbările de pe harta globală a energiei oferă, de asemenea, o oportunitate pentru consolidarea cooperării și guvernancei energetice la nivel mondial, spre abordări pe baza

Changes in the global energy map also provides an opportunity to strengthen cooperation and global energy governance, to approaches based on EU principles on the

principiilor UE referitoare la supremația legii, a unor piețe competitive și transparente și a dezvoltării durabile.

Securitatea energetică a Uniunii Europene este inseparabilă de Cadru pentru anul 2030, privind politicile climatice și energetice. Tranziția către o economie competitivă, cu emisii reduse de carbon, va reduce utilizarea combustibililor fosili importați prin reducerea cererii de energie și valorificarea surselor regenerabile indigene și a altor tipuri de energie, inclusiv gazele de șist. Strategia europeană de securitate energetică ar trebui să fie gestionată în compatibilitate deplină cu Cadrul de politică 2030 privind schimbările climatice și energia. Prin urmare, este important faptul, că statele membre se pregătesc, în mod colectiv, pentru a pune în aplicare planuri pe termen lung pentru o energie competitivă, sigură și durabilă.

Apariția unor noi producători de hidrocarburi reprezintă o evoluție geopolitică cu potențiale consecințe profunde pentru statele din vecinătatea UE. Acest fapt poate îmbunătăți statutul internațional al noilor furnizori (exemplu, Israel și Cipru, Africa și America Latină), dar poate crea, de asemenea, presiuni pe sursele tradiționale, cum ar fi: Rusia, Irak sau Algeria. Economii și politicile partenerilor tradiționali pot, într-un scenariu pozitiv, să devină mai deschise prin adaptarea la realitățile pieței sau, într-un scenariu mai negativ, să alunece spre instabilitate.

Reducerea dependenței statelor europene de resursele rusești poate fi asigurată și prin dezvoltarea sectorului nuclear, UE intenționând creșterea cu 20-30% a capacității de generare până în anul 2030, în paralel cu dublarea producției de electricitate.

În prezent, există reactoare nucleare în 15 state din spațiul comunitar, respectiv Belgia, Bulgaria, Cehia, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Lituania, Marea Britanie, Olanda, România, Slovacia, Slovenia, Spania și Ungaria. Se remarcă interesul sporit al noilor state membre UE pentru construcția de obiective nucleare. Dezvoltarea susținută a domeniului energetic nuclear este urmărită și de Ucraina, care intenționează punerea în exploatare, până în 2020, a cinci reactoare noi, alte șapte urmând a fi realizate până în 2030. În același timp, noul program energetic nuclear al Federației Ruse va beneficia de un buget de peste 150 de miliarde de ruble, cuantum mult superior celui alocat până în prezent acestui sector de activitate. Sunt prevăzute, între altele, finanțarea rețelelor electrice și reducerea subvențiilor încrucișate din sectorul energetic.

UE și partenerii săi la nivel mondial au și multe interese comune în domeniul energiei. De exemplu, UE împărtășește cu China, India și cu alte economii dependente de importul de energie, cum ar fi: Japonia sau Coreea, temerile legate de securitatea ofertei de energie și a rutelor. În paralel, UE împărtășește cu Statele Unite și Rusia preocupări cu privire la stabilitatea comerțului internațional, deoarece într-o lume globalizată și din ce în ce mai interdependentă, întreruperea livrărilor de energie și volatilitatea prețurilor poate avea efecte globale.

Relațiile UE atât cu țările consumatoare de energie (cum ar fi: Statele Unite, India, Brazilia sau China), cât și cu țările producătoare (de exemplu, Rusia, Norvegia, OPEC și Algeria) sau de tranzit (cum este Ucraina) sunt fundamentale din punctul de vedere al securității geopolitice și al stabilității economice. Prin urmare, UE se va strădui să dezvolte parteneriate energetice transparente, previzibile și reciproce cu aceste țări, în special cu cele cu care se învecinează. UE propune, în egală

rule of law, transparent and competitive markets and sustainable development.

EU energy security is inseparable from the 2030 Framework on climate and energy policies. The transition to a competitive, low carbon will reduce the use of imported fossil fuels by reducing energy demand and use of renewable indigenous and other types of energy, including shale gas. European strategy for energy security should be managed in full compatibility with 2030 policy framework on climate change and energy. It is important, therefore, that the Member States collectively are preparing to implement long-term plans for energy competitive, secure and sustainable.

The emergence of new producers of hydrocarbons is a geopolitical development with potentially profound consequences for EU neighbors. This can improve the international status of new suppliers (eg, Israel and Cyprus, Africa and Latin America), but can also create pressures on traditional sources, such as Russia, Iraq and Algeria. Economies and policies traditional partners can in a positive scenario, become more open by adapting to market realities, or in a negative scenario, slipping into instability.

Reducing dependency on Russian European countries can be ensured by the development of the nuclear sector, the EU intends to increase 20 to 30% of generation capacity by 2030, while doubling the production of electricity. Currently there are nuclear reactors in 15 states of the Community, namely Belgium, Bulgaria, Czech Republic, Switzerland, Finland, France, Germany, Lithuania, the UK, the Netherlands, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain and Hungary. It noted the growing interest of new EU member states for the construction of nuclear targets. Sustainable development of nuclear power is monitored and the Ukraine, which intends entry into service in 2020, five new reactors, seven will be completed by 2030. At the same time, the new Russian nuclear power program will benefit, a budget of over 150 billion rubles, much higher than the amount spent so far this sector. Are provided, inter alia, financing electricity networks and reducing cross-subsidies in the energy sector.

EU and its partners worldwide have many common interests in energy. For example, the EU shares with China, India and other economies dependent on imported energy, such as Japan or Korea, concerns about security of energy supply and routes. In parallel, the EU shares with the United States and Russia concerns about the stability of international trade, because in a globalized and increasingly interdependent, interruption of energy supplies and price volatility can have global effects.

The EU's relations with both countries energy (such as the United States, India, Brazil and China) and with producer countries (Russia, Norway, OPEC and Algeria, for example) or transit (such as Ukraine) are fundamental in terms view of geopolitical security and economic stability. Therefore, the EU will strive to develop energy partnerships transparent, predictable and reciprocal with these countries, especially those bordering. EU proposes equally a new partnership with Africa, covering a wide

măsură, un parteneriat nou cu Africa, vizând o gamă largă de chestiuni energetice [6].

Concluzii. Concretizarea obiectivului UE de a realiza economii de energie de 20%; finalizarea și stabilirea viziunii economice pentru anul 2050, cu emisii scăzute de dioxid de carbon, eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor; atingerea și consolidarea independenței energetice și siguranța aprovizionării; implementarea integrală a viziunii stabilite de către UE, va duce la economii însemnate de energie, prin acțiunile sectorului public și noilor cerințe minime de eficiență. Producând, în viitorul apropiat, economii, măsurile obligatorii propuse trebuie aplicate prin instrumente legislative adecvate, printre care o propunere legislativă care să cuprindă revizuirea directivelor în vigoare în prezent în acest domeniu.

range of energy issues [6].

Conclusions. Concretization of the EU objective of achieving energy savings of 20%; setting and finalizing the establishment of the 2050 economic vision, low-carbon, efficient in terms of resource use; achievement and strengthening energy independence and security of supply; implementation of the full vision set by the EU, will lead to significant energy savings through public sector activities and new minimum efficiency requirements, producing savings in the near future, measurable and proposed mandatory to be applied through appropriate legislative instruments, including a legislative proposal encompassing revision of the existing at present in this area.

Referințe bibliografice/ References

1. EUROPEAN COMMISSION. Energy 2020 - A strategy for competitive, sustainable and secure energy [accesat 10 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010DC0639>
2. Energy Efficiency Plan 2011. Energy efficiency 'means the use of smaller amounts of energy, while maintaining an equivalent level of economic activity or service [accesat 21 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1407839592178&uri=CELEX:52011DC0109>
3. THE LISBON TREATY. Article 194 [accesat 10 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union-and-comments/part-3-union-policies-and-internal-actions/title-xxi-energy/485-article-194.html>
4. EUROPEAN COMMISSION. EE Global: 2011 Energy Efficiency Global Forum. Brussels, 2011, 12 april [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: http://www.ecee.org/events/calendar/2011/EE_Global
5. European security strategy energy. 2014 [accesat 10 noiembrie 2014]. Disponibil: www.europarl.europa.eu
6. Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament - an Energy Policy for Europe. 2007 [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0001>

Recomandat spre publicare: 11.12.2014

**STABILIREA UNUI SISTEM NAȚIONAL
DE INOVARE CA O CONDIȚIE DE CREȘTERE
A COMPETITIVITĂȚII ȚĂRILOR
ÎN ECONOMIA GLOBALĂ**

Raisa DUȘCOV¹, drd., ULIM

În procesul formării economiei globale pentru toate țările, indiferent de nivelul lor de dezvoltare economică, o mare importanță o are crearea sistemului național de inovare, proiectat pentru a asigura competitivitatea și care determină locul țării în economia mondială. În prezentul articol, autorii au examinat istoria formării și dezvoltării sistemelor naționale de inovare, au analizat metodele și factorii care influențează procesul lor de formare, prezentând o caracteristică a unui sistem inovator, care predomină în prezent în diverse țări din întreaga lume.

Cuvinte cheie: *globalizare, dezvoltare economică, avantaj competitiv, sistem național de inovare, dezvoltare inovare, inovare, politica de stat de inovare.*

Introducere. Globalizarea constituie cel mai important fenomen al dezvoltării economice mondiale moderne, reprezentând o etapă calitativ nouă în internaționalizarea vieții economice moderne. O trăsătură caracteristică pentru globalizare a fost depășirea granițelor naționale și formarea unui sistem economic mondial bazat pe o cooperare economică strânsă.

Starea economică actuală a lumii se caracterizează prin: aprofundarea integrării economice internaționale, extinderea și complicarea interdependenței dintre actorii economici individuali, economiile naționale, dezvoltarea intensivă a proceselor de integrare, crearea unui spațiu informațional global, al pieței mondiale de capital, bunuri, tehnologie și forță de muncă.

Procese de integrare din lume avansează la un nivel superior – mondial, care acoperă un număr tot mai mare de țări. Expansiunea cantitativă a zonei de internaționalizare i-a conferit o nouă calitate. Agenții economici mari au devenit actori globali, au schimbat fundamental raportului dintre factorii interni și externi în dezvoltarea națională a organismelor publice, au transformat rolul statelor ca instrumente de organizare și de politică pentru a asigura funcționarea lor.

Cel mai mare grad de dezvoltare a proceselor de globalizare a obținut sectorul financiar. Informatizarea sistemului de conturi electronice și carduri de credit, comunicarea prin satelit și prin fibră optică permite, în mod practice, a transmite instantaneu informații financiare, a face tranzacții, transferuri de fonduri dintr-un cont în altul, indiferent de distanță și de frontierele naționale. Acest lucru a contribuit la o reducere drastică a costurilor de tranzacție, constituind un factor important în formarea pieței financiare globale.

**ESTABLISHING A NATIONAL SYSTEM OF
INNOVATION AS A GROWTH CONDITION OF
COUNTRY'S COMPETITIVENESS
IN THE GLOBAL ECONOMY**

Raisa DUȘCOV, PhD Student, FIUM

In the context of forming global economy, for all countries regardless of their economic development the establishment of the national innovative system is becoming very important. This system has to secure the competitiveness of these countries, and to define their place in the worldwide economy. In this article the authors examine the history of formation and development of different innovative systems, analyze factors that influence the formation; give characteristics to different innovative systems that have been already formed in different countries.

Key words: *globalization, economic development, competitive advantage, national innovative system, innovation, innovative development, national innovative policy.*

JEL Classification: *F6, F63, O31, O38*

Introduction. Globalization constitutes the most important phenomenon of the modern world economic development, representing a new stage in the internationalization of modern economic life. A characteristic feature of globalization has been overcoming national boundaries and the formation of a world economic system based on cooperation economic close.

Economic situation of the current world is characterized by: deepening international economic integration, expanding and complicated interdependence between economic actors individual national economies, intensive development of integration processes, creating a global information space, the global market for capital goods, technology and work force.

Integration processes in the world is advancing at a higher level – global, covering a growing number of countries. Quantitative expansion of the area of internationalization gave a new quality. Agents economic have become major global players, have fundamentally changed the relationship between internal and external factors in national development of public, have transformed the role of states as instruments of political organization and to ensure their operation.

The highest degree of development of processes of globalization has made the financial sector. The automation of electronic accounts and credit cards, communication satellite and fiber allows the practical, instantly transmit financial information, make transactions, transfer funds from one account to another, irrespective of distance and national borders. This contributed to a sharp reduction in transaction costs is an important factor in the formation global financial market.

Processes of financial globalization are often accompanied by the international financial and monetary instability, which may promote the spread of destructive

¹ © Raisa DUȘCOV, rduscov@mail.ru

Procesele de globalizare financiară sunt însoțite adesea de instabilitatea monetară și financiară internațională, ceea ce poate favoriza procesele distructive prin răspândirea accelerată a crizei. Deosebit de evident este acest lucru în contextul crizei financiare recente (2008-2012). Eficiența redusă a mecanismelor de reglementare existente creează condiții pentru destabilizarea situației economice și social-politice din fiecare țară și comunitatea internațională ca un întreg. Până în prezent, nu s-a dezvoltat un sistem global de funcționare și reglementare a pieței financiare globale.

Globalizarea este un concept relativ nou. Primul autor, care a folosit termenul, a fost savantul american T. Levitt, care, în anul 1983, a scris într-un articol în "Harvard Business Review" despre piețele de fuziune pentru anumite produse fabricate de mari corporații transnaționale (CTN), denumind acest proces **globalizare**. În anii 1980 – începutul anilor 1990, în științele economice, termenul "globalizare" a fost utilizat, în principal, pentru descrierea activităților și a strategiei corporative de CTN mari, care vizează acțiuni la nivel mondial. În anii 1990, conceptul „globalizare” s-a extins, fiind utilizat pentru a indica unele trăsături calitativ noi și performanțe ale economiei mondiale, care au suferit modificări față de etapele anterioare de evoluție.

Noutatea relativă a obiectului de cercetare, complexitatea proceselor din economia mondială nu au format o înțelegere comună și definiție a fenomenului. Până în prezent, în știința economică coexistă diferite abordări ale definiției de „globalizare”, diverse interpretări ale conținutului său și chiar intervalul de timp [Осьмова, Бойченко 2011: 1-2].

Unii economiști, utilizând noțiunea de globalizare în domeniul economic, se referă la procesul de dictat (impunere) din partea pieței, mai degrabă decât forțele guvernamentale, un buget echilibrat, de privatizare și investiții publice, stabilitatea valutară. Alții descriu prin globalizare o deschidere spre consolidare la nivel mondial și interdependența dintre țări, regiuni, întreprinderi și comunități de oameni. Un șir de savanți atribuie globalizarea la fuziunea economiilor naționale într-un sistem mondial unic, bazat pe libera circulație a capitalurilor, noua deschidere informațională a lumii, revoluția tehnologică, convergența comunicații pe aderarea la ideile liberalismului economic, internaționalizarea învățământului [Боди, 1983: 77].

Neconcordanțele în abordările savanților nu pot influența natura și impactul cercetării. Cu toate acestea, toți cercetătorii au remarcat faptul, că globalizarea, în cel mai complet mod, se manifestă în sectorul financiar, în care CTN dobândește o scară globală, are loc regionalizarea la nivel mondial prin apariția de noi sectoare ale economiei mondiale, intensificarea comerțului mondial, dezvoltarea rapidă a convergenței etc. Toate aceste schimbări, care au început în deceniile trecute, recent capătă o nouă calitate.

De menționat, că forța motrică a globalizării este progresul tehnico-științific și inovarea tehnologică. Totodată, constatăm, că mai vizibil se reliefează în perfecționarea mijloacelor de transport și comunicații, în sectorul mass-media și telecomunicații, creând noi oportunități de cost-eficient și mișcare rapidă transfrontalieră de bunuri, servicii, fonduri, idei și produse informaționale. Apariția de noi tehnologii informaționale și de comunicare a contribuit la dezvoltarea tehnologiilor de mare viteză, tehnologiile de transmisie a

processes accelerated the crisis. Particularly obvious, this fact can be seen during the recent financial crisis (2008-2012). Low efficiency of existing regulatory mechanisms create conditions for economic and social destabilization policy in each country and the international community as a whole. So far, it has not been developed system overall operating and global financial market regulation.

Globalization is a relatively new concept. The first author to use the term, was an American scientist T. Levitt, who, in 1983, wrote in an article in "Harvard Business Review" about fusion markets for certain products manufactured by large transnational corporations (TNC), naming the globalization process. In the 1980s – early 1990s, in science economics, the term "globalization" has been used mainly to describe activities and largest TNC corporate strategy, aimed at global action. In the 1990s, the concept of "**globalization**" has expanded and is used to indicate some qualitatively new features and performance of the world economy, which have changed compared to earlier stages of development.

The relative novelty of the objective of research, the complexity of the processes in the global economy not have formed a common understanding and definition of the phenomenon. So far, in science economics coexist different approaches to the definition of "globalization", different interpretations of its content and even the time [Осьмова, Бойченко 2011: 1-2].

Some economists, using the notion of globalization in the economic, refer to dictate the (imposition) from the market, rather than government forces, a balanced budget, privatization and public investment, currency stability. Others describe by globalization the openness to global consolidation and interdependence between countries, regions, businesses and communities of people. A number of scientist attribute the merger globalization of national economies into a single world system based on free movement of capital, opening new world information technological revolution, communications convergence joining the ideas of economic liberalism, the internationalization of education [Боди, 1983: 77].

Inconsistencies in approaches scientists can not influence the nature and impact of research. However, all researchers noted that globalization, in the most complete way, is manifested in the financial sector, the TNC acquires a global scale, global regionalization occurs through the emergence of new sectors of the world economy, increasing trade world, the rapid development of convergence, etc. All these changes, which began decades ago, recent gains a new quality.

Mentioned that the driving force of globalization is technical and scientific progress and technological innovation. Also, we find, that the most visible projecting improvement of transportation and communications, in the media and telecommunications sector, creating new opportunities for cost-effective and fast moving border of goods, services, money, ideas and information products. The emergence of new information and communication technologies has contributed to the development of high-speed technologies, information technology fiber optic transmission, signals communicated via satellite and mobile phone, cyber, networking, digital encoding techniques, the new generation

informației prin fibre optice, semnale, comunicate prin satelit și telefon mobil, cibernetică, networking, tehnici de codare digitală, noua generație de tehnologie de televiziune, dispozitive electronice de mici dimensiuni, o rețea globală de Internet și alte realizări tehnice. Posibilitățile noi informațional-comunicative permit relatarea cu privire la o revoluție cu adevărat informațional-inovativă, bazată pe cunoștințe și procese stimulative de globalizare. Capacitățile de informare și comunicare, fundamental noi, permit să vorbim despre revoluția informațională și a inovării, bazată pe cunoaștere și stimularea dezvoltării proceselor de globalizare.

Globalizarea în economie este un fenomen foarte complex, cu consecințe pozitive și negative. Aspectele pozitive ale globalizării se manifestă în:

- **facilitarea cooperării economice dintre țări.**

Globalizarea stimulează creșterea economică, contribuind la accelerare și creează condiții pentru țări de avansare a realizărilor omenerii în domeniul economic, științific, tehnic și intelectual, promovează progresul lumii și economisește resursele;

- **perfecționarea diviziunii internaționale a muncii,** permițând deplasarea capitalului în orice țară care oferă condiții mai favorabile pentru investiții;

- **promovarea progresului economic** în baza îmbogățirii economice naționale prin realizările altor țări, creșterea mobilității capitalului și forței de muncă, posibilitatea desfășurării proiectelor internaționale, care nu au putut fi efectuate de către un singur stat etc.

Cu toate acestea, globalizarea are părți negative, principalele dintre ele sunt următoarele:

- consolidarea modelului periferic al economiei, pierderea resurselor țării în afara "miliardului de aur". Creșterea diferențiată a nivelului de bunăstare și a gradului de implicare în procesele de globalizare între țările bogate și cele sărace, deplasarea celor mai sărace țări de pe periferia economiei mondiale;

- deschiderea tot mai mare a proceselor de reproducere a fiecărei țări la influențele externe negative. Expansiunea rapidă a decalajelor economice locale asupra altor regiuni ale lumii;

- acțiunea destabilizatoare asupra economiei mondiale și financiare transfrontaliere, externalitățile de capital pe termen scurt, acțiunile speculanților financiari internaționali;

- dificultăți de adaptare la globalizare a țărilor cu economii în curs de dezvoltare și în tranziție, deoarece acestea nu dispun de resursele necesare, lipsa de pregătire a sistemelor economice, administrative și juridice naționale către funcționarea în condiții noi;

- „decalajul digital” – decalajul tot mai mare privind accesul la realizările informaționale, atât între țări și în interiorul țărilor, cât și între diferite grupuri sociale;

- excluderea din lista forței de muncă a lucrătorilor mai puțin adaptați la progresul tehnologic și schimbările condițiilor de muncă și, drept consecință – creșterea șomajului, în special în țările în curs de dezvoltare;

- riscul de impunere a globalizării pe baza unor modele, fără respectarea specificului național, precum și condițiile specifice de dezvoltare economică în diferite țări;

- escaladarea criminalității organizate economic de la nivel național la nivel internațional.

of television technology, small electronic devices, a global network of Internet and other technical achievements. New possibilities informational communicative allow reporting on information-revolution truly innovative, knowledge-based and incentive processes of globalization. Information and communication capabilities, fundamentally new, let's talk about the information revolution and innovation, knowledge and fostering the development of globalization processes.

Globalization of economy is a very complex phenomenon with positive and negative consequences. The positive aspects of globalization is manifested in: facilitating economic cooperation between countries. Globalization boosts economic growth, contributing to the acceleration and creates conditions for countries mankind's achievements in the field economic, scientific, technical and intellectual resources promotes progress and saves the world;

- improving division international of work, allowing movement of capital in any country which provides more favorable conditions for investment;

- promoting economic progress based on national economic enrichment through the achievements of other countries, increased mobility of capital and labor, the possibility of conducting international projects, which could not be carried out by a single state, etc.

However, globalization has negative sides, the main between they are the following:

- strengthening the peripheral model of the economy, loss of resources country outside "the billion gold". Differential increases the level of welfare and the degree of involvement in globalization processes between countries rich and the poor, the displacement of the poorest countries on the periphery of the world economy;

- greater openness reproductive processes of each country to negative external influences. The rapid expansion of local economic local on other regions of the world;

- action destabilizing on the economy world and financial border, capital externalities short term, international financial speculators actions;

Globalisation adjustment difficulties of countries with economies course in developing and transition countries because they lack the necessary resources, lack of training of the systems economic, administrative and national legal to operate in new conditions;

- "digital divide" – the gap growing on access achievements to information, both between countries, as and within countries and between different social groups;

- exclusion from the list of workers labor less adapted to technological progress and changes in working conditions and, as a result – rising unemployment, especially in developing countries;

- risk of imposing globalization on the basis of models, without complying with national character and the specific conditions of economic development in different countries;

- escalating economic organized crime from national to international level.

In the XXI century, the success of economic development and ability to overcome social problems depend largely on how society can adapt to the new global realities and to use them in the interests of modernization. This requires dilemma – to get involved in the overall

În secolul XXI, succesul dezvoltării economice și capacitatea depășirii problemelor sociale depind, în mare măsură, de modul în care societatea se poate adapta la noile realități globale și de a le folosi în interesul modernizării. Aceasta impune dilema – să se implice în dezvoltarea globală sau să fie condamnați la stagnare.

Procesul de globalizare afectează diferit țările cu diverse niveluri de dezvoltare, reprezentând nucleul economiei mondiale – economiile avansate, precum și periferia acestuia – țările în curs de dezvoltare și țările cu economia în tranziție. Ar trebui să se menționeze asimetria fundamentală a riscurilor și beneficiilor globalizării pentru diferite grupuri de țări.

Relația dintre nucleu și periferia sistemului economic mondial se caracterizează prin schimbul economic non-echivalent, în care țările de la periferie trebuie să plătească pentru renta intelectuală, conținută în bunuri și servicii importate, în detrimentul celor de chirie și costurile forței de muncă, conținute în exportul de materii prime și produse low-tech [Matвеев, 2010].

În condițiile globalizării, când economiile naționale sunt obligate să concureze cu produse de înaltă tehnicitate și calitate nu numai pe piața externă și internă, cea mai importantă problemă economică pentru producătorii constă în competitivitatea națională, care este o sinteză a avantajelor comparative și competitive ale țării. Pentru avantajele comparative sunt condiții favorabile geografice și climatice, resurse naturale, forță de muncă ieftină și factori de infrastructură. Avantajele competitive includ potențialul științific, tehnic și educațional al societății, precum și noile tehnologii inovaționale.

Avantajul comparativ pe țări, de regulă, nu poartă un caracter permanent, cu toate acestea, într-un anumit interval de timp, poartă un caracter stabil, static. Avantajele competitive, dimpotrivă, sunt destul de dinamice, deoarece depind de schimbările resurselor investiționale și de inovare, conjunctura pieței, descoperirile tehnologice, științifice și aplicarea lor în practică.

După cum arată practica istorică, cea mai importantă condiție pentru dezvoltarea economică a țărilor de top din lume a constat în sporirea competitivității și asigurarea poziției de lider a economiilor naționale pe piețele internaționale de produse cu un grad de inteligență sporită. Ceea ce se poate atinge pe contul transferului economiei pe un fâgaș inovațional de dezvoltare și creare a unui sistem național de inovare (SNI).

Conceptul de sistem național de inovare se află în lumina reflectoarelor din anii '90, ca oamenii de știință, care se ocupă cu dezvoltarea economică, tehnologică și inovare, să fie responsabili pentru dezvoltarea inovării și a politicii industriale. Dezvoltarea sectorului industrial de înaltă tehnicitate și inteligență din țările dezvoltate a format două elemente esențiale, pe care se bazează activitatea inovațională națională: SNI și politică tehnico-științifică a statului.

Inițial, termenul SNI fost introdus de economistul englez K.Freeman, în 1987. Cercetând sistemul de inovare din Japonia, el a ajuns la concluzia, că acesta este o rețea de structuri instituționale și guvernamentale, în sectoarele public și privat, activitate în comun, ceea ce duce la crearea și difuzarea tehnologiilor noi. Trebuie de remarcat faptul, că atare formulare nu conține, în mod explicit, termenul

development or be condemned to stagnation.

The process of globalization affecting different countries with different levels of development, representing the core of the global economy – the advanced economies, as and its periphery – in developing countries and countries with economies in transition. It should be noted fundamental asymmetry of the risks and benefits of globalization for different groups of countries.

The relationship between the core and the periphery of the world economic system is characterized by non-equivalent economic exchange, the countries of the periphery must pay for rent intellectual, contained in imported goods and services, at the expense of rent and the cost force of jobs, contained in the export of raw materials and low-tech [Matвеев, 2010].

In conditions globalization, when national economies are forced to compete products with high tech and quality not only in external and internal market, the most important economic to producers is the national competitiveness, which is a synthesis of comparative and competitive advantages of the country. For comparative advantages are favorable geographic and climatic conditions, natural resources, cheap labor and infrastructure factors. Competitive advantages include potential scientific, technical and educational society and new innovative technologies.

Comparative advantage of countries, ordinarily, not wearing a character permanent, nevertheless in a certain time wearing a character, static. Competitive advantages, on the contrary, are very dynamic because they depend on change and innovation investment resources, market conditions, technological discoveries, scientific and their practical application.

After how show historical practice, the most important condition for the economic development top countries in the world was to increase competitiveness and ensuring the leadership of national economies to international markets for products with a higher degree of intelligence. What can be achieved on account of transfer economy an innovation path of development and creation of a system national innovation (SNI).

The concept of the national system of innovation is in the spotlight in the '90s, where the scientists, dealing with development economic, technological and innovation, have to be responsible for developing innovation and industrial policy. Development sector industry and intelligence in developed countries formed two essential elements that underpin national innovation activities: SNI and scientific-technical policy of the state.

Originally, the term was introduced by the English economist SNI K.Freeman in 1987. Researching innovation system in Japan, he concluded that it is a network of institutional and governmental structures in the public and private sectors, working together, leading to the creation and dissemination of new technologies. It should be noted that such forms do not contain explicit "knowledge". Freeman has brought the concept of SNI to new technologies, where knowledge is embedded by default.

In his view, the effectiveness of innovative economic development depends not only on the efficient functioning

"cunoștințe". Freeman a adus conceptul de SNI la noile tehnologii, în care cunoștințele sunt încorporate implicit.

În opinia sa, eficiența dezvoltării economice inovatoare depinde nu numai de funcționarea eficientă a agenților independenți economici (firme, organizații de cercetare, universități și altele), dar, de asemenea, de modul în care interacționează unele cu altele ca elemente ale unui singur sistem de creare și utilizare a cunoștințelor, precum și instituții publice (cum ar fi: valori, norme, legislație). Astfel, pentru el, SNI sunt o colecție de entități afiliate (agenții), implicate în producția și comercializarea de cunoștințe și tehnologii în limitele granițelor naționale; instituții legislative complexe, juridice, financiare și sociale, asigurând procesele inovatoare, având rădăcini naționale puternice, tradiții, caracteristici politice și culturale [Иванова, 2002: 16].

Savantul danez B.O.Lundvall consideră SNI mai pe larg, deoarece include toate elementele sistemului economic, care interacționează în producere, distribuție și utilizarea cunoștințelor economice utile în dezvoltarea tehnologică și inovare este determinată de particularitățile naționale ale dezvoltării istorice a țării [Lundvall, 1992].

Economistul american R. Nelson susține, că SNI este un sistem de instituții naționale a căror interacțiune determină eficiența activităților inovative ale firmelor naționale. Pentru el, elementele de SNI sunt instituții naționale [Nelson, 1993].

Economistul britanic DS Metcalfe de la Universitatea din Manchester, directorul Centrului pentru Cercetarea Concurenței și Inovare, consideră, că trebuie cercetat un set de SNI ca o totalitate de instituții dezvoltate, care, în mod individual s-au în cooperare, contribuie la dezvoltarea și transferului de tehnologie și oferă un cadru legal pentru formarea de politici publice care influențează procesele de inovare. El crede, că SNI este un sistem de diferite instituții interconectate care produc, stochează și transmit cunoștințe, aptitudini și produse fabricate de om, utilizate în dezvoltarea tehnologiilor noi [Metcalfe, 1995].

Actualmente, există cel puțin trei interpretări principale ale conceptului SNI.

Prima interpretare constă în cercetarea SNI ca un set de instituții ale căror activități sunt axate pe generarea și difuzarea de inovare. Această abordare permite să privim procesele inovatoare ca manifestare în practica economică, deoarece promovarea unui produs nou este conceput ca exploatarea în comun a multitudinii de business-entități.

A doua interpretează SNI ca un conjugat complex de mecanisme și activități pentru a oferi procese inovatoare economice, cu accent pe interacțiunea dinamică între SNI.

A treia interpretare are în vedere SNI ca parte a sistemului economic național, asigură o integrare organică a proceselor inovatoare în dezvoltarea progresivă a economiei și societății în ansamblu. Această abordare presupune, că crearea unor structuri formale de inovare în sine nu garantează succesul inovațiilor. Este necesară formarea unui mediu economic favorabil, adecvat climatului inovațional social.

Totodată, trebuie remarcat faptul, că definiția prezentată sistemelor naționale de inovare are interpretări diferite. În conceptul de SNI, termenul „național”, în primul rând, implică o combinație de sisteme de inovare sectoriale în anumite țări și, în al doilea rând, subliniază rolul guvernelor naționale ca principalul element – sistem de formare.

of independent economic agents (companies, research organizations, universities and others), but also by how they interact with each other as elements of a single system creation and use of knowledge and public institutions (such as values, norms, legislation). Thus, for him, SNI is a collection of related entities (agencies) involved in the production and marketing of knowledge and technology within national borders; institutions legal complex, legal, financial and social innovation processes ensuring, ensuring innovation processes roots, traditions, political and cultural characteristics [Иванова, 2002: 16].

Danish scientist B.O. Lundvall researches SNI more broadly, it includes all the economic system, which interacts in the production, distribution and use of knowledge economic information in technological development and innovation is determined by national peculiarities of historical development of the country [Lundvall, 1992].

American economist R. Nelson argues that SNI is a system of national institutions whose interaction determines the efficiency of innovative activities of national firms. For him, SNI elements are national institutions [Nelson, 1993].

British economist DS Metcalfe from the University of Manchester, director of the Center for Research and Innovation considers that a set of SNI must be examined as a set of institutions developed which individually were in cooperation contributes to the development and transfer technology and provide a legal framework for the formation of public policies that influence innovation processes. He believes that SNI is a system of interconnected different institutions produce, store and transmit knowledge, skills and products produced by man, used in the development of new technologies [Metcalfe, 1995].

Currently, there are at least three main interpretations of the concept SNI.

The first interpretation consist in the research of SNI as a set of institutions whose activities are focused on the generation and diffusion of innovation. This approach allows to regard innovative processes as a manifestation in economic practice as promoting a new product is designed as joint exploitation of the many business entities.

Second see the SNI as a complex conjugate of mechanisms and activities to provide innovative economic processes with emphasis on dynamic interaction between SNI.

A third interpretation is considering SNI as part of the national economic system, ensure organic integration of innovative processes in the progressive development of economy and society in general. This approach assumes that the creation of formal structures for innovation in itself does not guarantee successful innovation. It is necessary to establish a favorable economic environment, climate appropriate social innovation.

However, it should be noted that the definition of national innovation systems has presented different interpretations. The concept of SNI, the term "national" primarily involves a combination of sectoral innovation systems in some countries and, secondly, emphasizes the role of national governments as the main element – training system.

In most cases, the term "innovation" is regarded quite

În majoritatea cazurilor, termenul „inovație” este privit destul de larg, cum ar fi: „procesul prin care companiile creează și pune în practică produse și procese de fabricație, care sunt noi pentru firmă sau pentru țară, sau nu au analogii în lume” [Ivanov, 2002: 19]. Acest lucru înseamnă, că SNI include nu numai companiile, lideri în elaborarea tehnologiilor de ultimă oră, dar și instituții, lideri în cele mai promițătoare cercetări, elemente care sporesc dezvoltarea tehnologică a țării – sprijinite guvernamental pentru inovare, prin finanțare, taxe, introducerea de standarde și norme, parcuri tehnologice, incubatoare de afaceri, capital de risc etc.

Abordarea sistematică a definiției conceptului de SNI sugerează, că o serie de structuri interdependente instituționale (firme mici și mari, universități și centre publice de cercetare, guvernul central și autoritățile regionale, centre de transfer tehnologic, piețele financiare etc.) au un impact asupra inovării, dezvoltării și direcționării principalelor elemente ale acestuia, bazate pe acționarea comună pentru a atinge obiectivele principale ale SNI.

În cadrul cercetării SNI, locul central îl ocupă componentele sale majore și analiza formelor de circulație a cunoașterii în cadrul acestuia. Setul de elemente, conținute în SNI, nu este definit în mod rigid, dar pot fi evidențiate elementele asupra cărora este focalizată atenția principală (Figura 1).

broad, such as "the process by which companies create and implement products and manufacturing processes that are new to the firm or country, or have no analogues in the world" [Ivanov, 2002: 19]. This means that SNI include not only companies, leaders in developing cutting-edge technologies, and institutions, leaders in the most promising research, elements that enhance the technological development of the country – government support for innovation, financing, taxes, introduction of standards and norms, technological parks, business incubators, venture capital etc.

Systematic approach to the definition of concept SNI suggests that a number of interrelated institutional structures (small and large companies, universities and public research centers, central government and regional authorities, technology transfer centers, financial markets etc.) have an impact on innovation and development and targeting of its main elements thereto, based on common shareholders to achieve the main objectives of SNI.

Inside of SNI research, the central place is occupied by the major components and analyze of the forms of movement of knowledge within it. The set of elements contained in the SNI is not rigidly defined, but may show elements for which the main attention is focused (Figure 1).

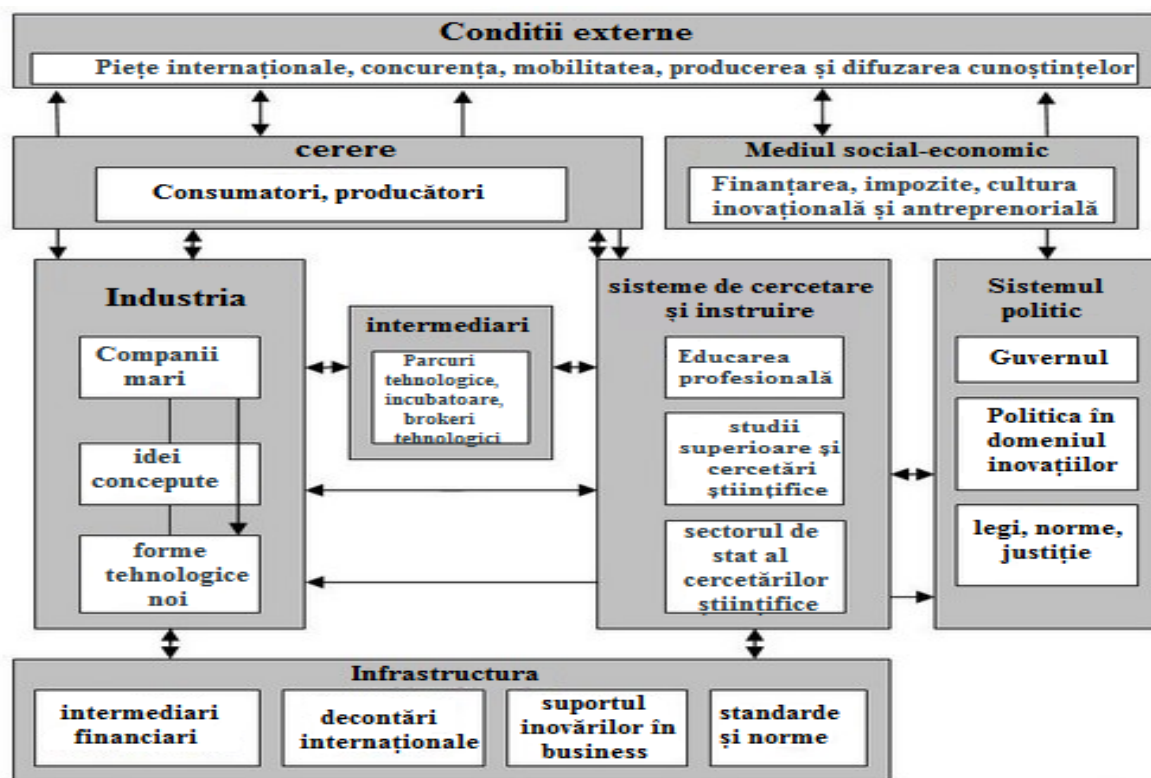

Fig. 1. Principalele elemente ale SNI și interacțiunea dintre ele /
Fig. 1. The main elements of SNI and the interaction between them

Sursa / Source: Khvatova, 2009: 31.

Baza de SNI reprezintă un subsistem de generare de cunoștințe, fiind un set de organizații ce desfășoară activități de cercetări fundamentale.

În primul rând, un set de instituții, implicate în producție, transferul și utilizarea cunoștințelor – întreprinderile și rețelele

SNI base is a subsystem of knowledge generation, being a set of organizations engaged in fundamental research.

First, a set of institutions involved in the production, transfer and use of knowledge – enterprises and networks formed by scientific and research institutions. It also

formate de instituțiile științifice și de cercetare. Acesta include, de asemenea, elemente de infrastructură economică pentru cercetare și dezvoltare – serviciul național de informații științifice și tehnice, de brevetare și licențiere, standardizare, certificare, centre de analiză statistică pentru studiul experienței străine, pregătirea prognozelor privind dezvoltarea științifică și tehnologică, precum și formarea, pe baza sistemului lor, a priorităților naționale de cercetare pentru a oferi informații factorilor de decizie.

În al doilea rând, acestea sunt: factorii care influențează procesul de inovare, în condițiile create de politicile macroeconomice și ale cadrelor de reglementare; sistemul de educație și formare profesională; caracteristicile piețelor de mărfuri și ale factorilor de producție; sistemul de finanțare a inovării etc.

Practic, în toate studiile ce vizează SNI se pune accentul pe faptul, că fluxurile de tehnologie și de informații între oameni, întreprinderi și instituții joacă un rol-cheie în procesul de inovare. Dezvoltarea tehnologică este rezultatul unui set complex de relații între participanții la sistem – companii, universități și instituții publice de cercetare.

În diferite țări sectoarele cercetarea-dezvoltarea, respectiv, diferă. În fața lor se pun propriile scopuri și obiective specifice. Strategia de dezvoltare a SNI se determină prin strategia de dezvoltare economică, politicile macroeconomice, suportul juridic și de reglementare, ambele forme directe și indirecte ale reglementării de stat, starea potențialului științific, tehnologic și industrial, piețele de mărfuri interne, piețele forței de muncă, istoric și tradițiile și particularitățile culturale [Иванов, Иванова, 2006].

Pentru a crea un mediu inovator, care poartă statutul de lider al țării pe piața mondială, este necesar de a dezvolta un sistem complet și eficient de control asupra sferei măsurilor de inovare, capabil de a îmbunătăți nu doar cererea de inovare din partea celor mai multe sectoare ale economiei, dar, de asemenea, a eficientiza știința fundamentală și aplicată. Rolul-cheie în organizarea acestui proces aparține statului, nu doar în ceea ce privește inițiativele sale, dar, de asemenea, ca o garanție a obiectivelor de performanță.

Politica de inovare a statului constă în căutarea unor modalități optime de dezvoltare socială pentru a identifica sectoarele oportune ale industriilor și sprijinul lor financiar, reglementarea economică a proceselor inovatoare, organizatorice, juridice și de altă natură, menite să asigure punerea în aplicare rapidă a producției și serviciilor din domeniul științei și tehnologiei.

Astfel, politica inovațională de stat reprezintă un sistem cu evoluție continuă, un set de măsuri organizatorice menite să creeze condiții favorabile pentru apariția și funcționarea ulterioară a infrastructurii de inovare.

Conform priorităților inovaționale de stat, pot fi formulate următoarele direcții primordiale:

- sprijinul cercetărilor fundamentale, orientate spre obținerea unor rezultate revoluționare în știința și tehnică;
- finanțarea motoarelor de căutare R&D pentru crearea de noi tehnici și tehnologii, cu soluții tehnice rapide de transmitere a rezultatelor la sfera producției materiale;
- crearea unei baze informaționale și legislative, care asigură interesul economic al producătorilor privind implementarea inovațiilor în scopul schimbării radicale a nivelului tehnic al producției și al economiei în ansamblu.

Punerea în aplicare a politicii de inovare de stat include

includes elements of economic infrastructure for research and development – national service of scientific and technical information, patenting and licensing, standardization, certification, statistical analysis centers for the study of foreign experience, preparing forecasts of scientific and technological development, and and training system based on their national priorities for research to provide information to decision makers.

Secondly, these are the factors that influence the innovation process in the conditions created by macroeconomic policies and regulatory frameworks; system vocational education and training; characteristics of commodity markets and production factors; system innovation funding etc.

Virtually all studies aimed at SNI emphasis on the fact that technology and information flows between people, businesses and institutions play a key role in the innovation process. Technological development is the result of a complex set of relationships between system participants – companies, universities and public research institutions.

In different countries the research and development sectors, respectively, differ. In front of them there are put their own goals and objectives. SNI development strategy is determined by the economic development strategy, macroeconomic policies, legal and regulatory support, both direct and indirect forms of state regulation, the state of scientific potential, technological and industrial, markets workforce, historical, traditions and cultural particularities [Иванов, Иванова, 2006].

To create an environment innovative, bearing the country's leading status in the worldwide market, it is necessary to develop a complete and effective control over the scope of the measures of innovation, able to improve not only the demand for innovation from the most sectors of the economy, but also to streamline fundamental and applied science. The key role in organizing this process belongs to the state, not only in terms of its initiatives, but also as a guarantee of objectives performance.

Innovation policy of the state consist is looking for ways optimal social development to identify appropriate sectors of industries and their financial support, economic regulation of innovative processes, organizational, legal and other measures to ensure rapid implementation of production and services in the field of science and technology.

Thus, state innovative policy is a system with continuous evolution, a set of organizational measures aimed at creating favorable conditions for appearance the emergence and future functioning of the innovation infrastructure.

According to the state innovation priorities, the following primary directions can be formulated:

- support research fundamental, aimed at achieving breakthrough results in science and technology;
- financing of R & D search engine for creating new techniques and technologies, with rapid technical solutions for transmission of results to the sphere of material production;
- creation of a information and legislative that ensuring economic interests of producers to implement radical innovations in order to change the technical level of production and the economy as a whole.

metode directe și indirecte. Printre metodele directe distingem:

- finanțarea de la bugetul de stat a proiectelor de inovare-cercetare-dezvoltare (preponderent: cercetări fundamentale, aplicative de valoare națională, intersectorială și de semnificație socială);

- elaborarea prognozelor de dezvoltare a științei și tehnologiei în evaluarea pe termen lung, estimarea tendințelor în dezvoltarea proceselor inovatoare pe termen mediu;

- formarea infrastructurii inovatoare de stat (centre de distribuție a inovațiilor, centre de consultanță, burse de inovații, rețele informaționale, oferind acces la centrele specializate de informații științifice și tehnice etc.);

- protecția drepturilor de proprietate industrială și asigurarea transferului tehnologic;

- limitarea măsurilor antitrust, pe etape precompetitive ale ciclului de inovare și cele mai importante proiecte de inovare;

- pregătire în domeniul managementului inovării pentru sectorul de afaceri privat al economiei;

- acordarea ajutorului la implementarea rezultatelor C&D în procesul de producție prin transferul tehnologic al inovațiilor din sectorul public în cel privat pentru comercializare.

Importanță predominantă privind impactul economic direct al statului asupra proceselor de inovare au metodele cu scop de stimulare a cooperării întreprinderilor industriale în domeniul cercetării științifice, cooperarea universităților în domeniul inovațional și sectorul real, în special industrial. În Canada, de exemplu, instrumentele de stimulare directă a inovării sunt garanțiile de stat pentru obținerea împrumuturilor bancare sau de finanțare directă de la guvern a procesului de inovare, iar în Japonia – susținerea se face prin intermediul subvențiilor de la buget și împrumuturilor preferențiale pentru institutele de cercetare din sectorul public, corporații de stat, centre de furnizare și C-D. În Germania, se exercită finanțarea publică directă pe termen lung în domeniile prioritare de cercetare, care sunt caracterizate printr-un grad sporit de incertitudine cu privire la rezultatul prezis, cu grad ridicat de risc pentru sectorul de afaceri.

Printre metodele indirecte privind sprijinul inovării din partea statului se disting: facilitățile fiscale, împrumuturile preferențiale, sprijinul guvernamental pentru leasingul financiar, stimularea franchising, politica de amortizare accelerată etc.

Statul exercită un impact semnificativ asupra promovării activităților inovaționale prin crearea unui climat favorabil pentru inovare în domeniul economic, de formare a condițiilor care afectează, în mod direct sau indirect, fezabilitatea capacității de inovare a țării.

Prin sistemele naționale de inovare contemporane se subînțeleg liderii în inovație și dezvoltare tehnologică (SUA, Germania, Japonia), care s-au dezvoltat ca un întreg, la sfârșitul anilor 1980, în fiecare țară, evoluând propriul model. În prezent, guvernele au depus eforturi considerabile pentru cercetarea și formarea avantajelor competitive țările lor pe piața mondială, pentru asigurarea dezvoltării economice sustenabile pe termen lung. O atenție deosebită se acordă creării SNI eficient.

Modelul SNI din SUA se numește de piață, deoarece piața, tehnologia și cunoștințele sunt bine dezvoltate, sunt implementate programe de fondurile federale pentru companiile inovatoare mici, programe cu capital de risc. Cea mai importantă caracteristică constă în concentrarea principalelor

Putting application policy innovation of state include methods direct and indirect. Among the direct methods distinguish:

- Financing budget state the of projects, of innovation, research and development (mainly fundamental research, applied national value, intersectoral and social significance);

- development forecasts of development science and technology to evaluating long-term trends in the development of innovative processes estimating the medium term;

- Establishment of the innovative state infrastructure innovative (centers distribution of innovation, centers advice, innovation scholarships, information networks, providing access to specialized centers of scientific and technical information, etc.);

- protection rights of industrial property and ensure technology transfer;

- limiting antitrust measures, the stage pre-competitive of the cycle innovation and the most important projects innovation;

- training innovation management for sector business private of the economy;

- granting of the aid the implementation results of R & D in production by transferring technological innovations in the private sector for public trading.

Predominant importance on impact economic direct the state of processes innovation are methods with the aim of stimulate cooperation industrial enterprises in scientific research, cooperation universities in the field of innovation and of in the real sector, especially industrial. In Canada, for example, direct stimulation of innovation tools are state guarantees to obtain bank loans or direct funding from the government in innovation and in Japan – support is through budget subsidies and preferential loans for institutes public sector research, state corporations, supply centers and CD. In Germany, it exerts direct public funding for long-term priority research areas, which are characterized by a high degree of uncertainty about the outcome predicted high risk for the business sector.

The indirect methods on state support of innovation are distinguished: tax incentives, preferential loans, government support for financial leasing, franchising stimulation, accelerated depreciation policy etc.

State exerts a significant impact on the promotion of innovation activities by creating a favorable climate for innovation in economic conditions affecting the formation, directly or indirectly, the feasibility of the innovation capacity of the country.

The national innovation systems are understood as being contemporary leaders in innovation and technological development (USA, Germany, Japan), which were developed as a whole, in the late 1980s, in every country, evolving its own model. Currently, governments have made considerable efforts to research and training their countries competitive advantages in the global market, to ensure long-term sustainable economic development. Particular attention is given to creating effective SNI.

The SNI model from US is called market, because market, technology and knowledge are well developed, implemented federally funded programs for small innovative

capacităților de cercetare științifică în mâinile statului. Prin aceste laboratoare se promovează politica în interesul public. Astfel, în ele și în universități se investește 90% din toate fondurile alocate de guvern pentru cercetare și dezvoltare. În SUA, s-a stabilit un sistem legal eficient pentru a sprijini cercetarea și inovarea. O semnificație deosebită se acordă încurajării invențiilor, protecției proprietății intelectuale. SNI este axat pe formarea subiecților pentru dezvoltarea politicilor de inovare, încurajând, astfel, diverse organizații și state privind experimentarea în materie de dezvoltare a strategiei în acest domeniu și punerea sa în aplicare. În SUA, Totodată, au fost stabilite rețele eficiente între centrele de cercetare și întreprinderi, universități și guvern, guvern și medii de afaceri. Astfel, capitalul de risc joacă un rol important în finanțarea generală a C-D.

Modelul SNI din Germania, adesea, este numit integrat-european sau social. Principalele caracteristici sunt: descentralizarea și relațiile puternice între cercetare și mediul de afaceri. Toate conceptele SNI, programele și inițiativele depășesc limitele de formare a politicii tehnico-științifice, ele sunt integrate, țin cont de cerințele pieței, accentul fiind pus pe asigurarea creșterii economice și ocupării forței de muncă, reducerea șomajului, iar un rol important în realizarea acestor obiective îl joacă întreprinderile mici și mijlocii inovatoare. În acest scop, guvernul elaborează măsuri speciale de sprijin, stimulente fiscale, accesul simplificat la informații și tehnologie. Obiectivele principale ale SNI german constau în eficientizarea activităților de cercetare, trecerea C-D la high-tech și tehnologii de vârf, inteligente de dezvoltare (produse farmaceutice, nano- și biotehnologie, TIC) și investiții în cunoștințe.

Modelul SNI din Japonia este un model corporatist, deoarece rolul central îl joacă sectorul industrial. Politica inovațională de stat este maxim centralizat. Principalul instrument în pregătirea strategiei de inovare a fost și rămâne previziunea de anticipare. O atenție sporită se acordată protecției sistemelor de proprietate intelectuală și studiilor de evaluare. Obiectivele principale ale SNI japonez sunt acumularea cunoștințelor și crearea diverselor baze pentru inovare în curs de desfășurare, progresului în tehnologiile de vârf și participarea la proiecte de importanță globală, de creștere economică și protecție a mediului, precum și a celor ce vizează problemele de aprovizionare cu energie etc. Sunt recunoscute următoarele domenii prioritare de cercetare, precum: științele vieții, informațiile și tehnologiile de comunicare, de medii și nanotehnologiile.

China, în prezent, este încă în procesul de formare a SNI, deși strategia de dezvoltare a acesteia a fost stabilită încă în anul 1970. O atenție deosebită este acordată dezvoltării clusterelor tehnologice și atragerea investițiilor străine. Ritmul de dezvoltare tehnologică este enorm, iar obiectivele afectează dimensiunea sa. China, cu mare succes, a reușit să mobilizeze resurse pentru dezvoltarea științei și tehnologiei, iar acum joacă un rol important în domeniile mondiale privind cercetarea-dezvoltarea. Investițiile mari au condus la creșterea rapidă a economiei, însă inovațiile nu se dezvoltă în același ritm. Investițiile străine în C-D sunt în ascensiune continuă, iar principalul interes al companiilor occidentale nu este doar accesul la piețele de desfacere și materii prime, ci accesul la resursele umane. În același timp, multe companii chineze au

companii, programe venture capital. The most important characteristic is the main focus of scientific research capacities in state hands. Through these laboratories promotes the public interest. Thus, they and universities are investing 90% of all funds allocated by the government for research and development. In the USA, established a legal system effectively to support research and innovation. A special significance is given to encourage inventions, intellectual property protection. SNI is focused on training subjects for the development of innovation, thus encouraging various organizations and states on experience in strategy development in this area and its implementation. In the US, however, effective networks between research centers and businesses, universities and government, government and business were established. Thus, venture capital plays an important role in financing general C-D.

SNI model from Germany is often called integrated-European or social. The main features are: decentralization and strong relations between research and business. All SNI concepts, programs and initiatives go beyond training of scientific and technical policy, they are integrated, take account of market requirements, focusing on growth and employment, reducing unemployment, and an important role to play in achieving these objectives him play is enterprises small and medium innovative. To this end, the government develop special support measures, fiscal incentives, simplified access to information and technology. The main objectives of the German SNI consist of efficient research, CD transition to high-tech and cutting-edge technologies, smart development (pharmaceuticals, nano- and biotechnology, ICT) investment in knowledge.

Model SNI in Japan is a corporate model because the central role play the industrial sector. Maximum innovative state policy is centralized. The main tool in preparing an innovation strategy has been and remains the foresight to anticipate. Special attention is paid to the protection of intellectual property systems and evaluation studies. The main objectives of SNI Japanese are acquiring knowledge and implementing individual basis for ongoing innovation, progress in technologies and participation in projects of global economic growth and environmental protection, as well as the supply of the issues energy etc. They recognized the priority areas of research, such as life sciences, information and communication technologies, environmental and nanotechnologies.

China, currently, is still in the process of formation of SNI, although its development strategy has been established in 1970. Particular attention is paid to the development of technological clusters and attract foreign investment. The pace of technological development is enormous and objectives affect its size. China, with great success, managed to mobilize resources for the development of science and technology, and now plays an important role in global research and development. Large investments have led to the rapid growth of the economy, but innovations do not develop at the same pace. Foreign investment in R & D are continuously rising and the main interest of Western companies is not just access to markets and raw materials, but access to human resources. At the same time, many Chinese companies have managed to create a recognized

reusit să creeze un brand recunoscut (de exemplu, compania Huawei produce echipamente de telecomunicații, iar Foxconn produce iPad și alte produse similare), penetrând cu succes pe piața internațională.

Unul dintre mijloacele de îmbunătățire a SNI din China ar trebui să fie majorarea oportunităților pentru inovare dincolo de parcurile tehnologice și incubatoarele de afaceri, ci promovarea și susținerea unor clustere și rețele de interacțiune de inovare, orientate spre piață.

În ciuda diferențelor naționale, toate SNI au o serie de caracteristici comune. În primul rând, toate țările au o strategie de dezvoltare pentru următoarele câteva decenii. Experiența istorică arată, că câștigă acela care își face strategia sa și o promovează în mod constant.

Deci, astăzi, toate programele, reforma și politica de inovare din China sunt structurate în mod clar până în 2020. În al doilea rând, țările-lideri SNI sunt adaptabile și dinamice – capabile de a evolua rapid, se ajustează rapid la orice concurență în cadrul economiei globale. În al treilea, un loc aparte îl ocupă programele politicii de inovare pentru a sprijini firmele mici inovatoare. În al patrulea, în toate țările, cu precădere în Japonia, se acordă o atenție deosebită la formarea climatului inovativ în societate, înțelegerea nevoilor de inovație în conștiința țării [Хватова, 2009].

Pentru Republica Moldova, crearea SNI devine relevantă, astfel fiind impusă să-și găsească locul în economia mondială ca țară emergentă și să dezvolte propriile avantaje competitive bazate pe inovare. Rezultatele au avut varii aplicațiuni pentru R.Moldova, care a fost implicată în economia mondială, în principal, ca un consumator de produse finite. Actualmente încearcă să se integreze în economia mondială, având o structură economică națională deformată, cu fonduri de producție depășite. Totodată, Republica Moldova rămâne o țară a exporturilor de materii prime și produselor cu un grad de prelucrare jos. Pentru a nu fi la periferia progresului din lume, este necesar ca economia să penetreze o dezvoltare intensivă, inovatoare, oferind un nou impuls de mișcare pentru economie.

brand (eg., telecommunications company Huawei manufactures and produces Foxconn iPad and other), successfully penetrate the international market.

One of the means to improve the SNI in China should be increase opportunities for innovation beyond technology parks and business incubators but to promote and support interaction clusters and networks of innovation, market-oriented.

Despite national differences, all SNI have a series of common characteristics. First, all countries have a development strategy for the next few decades. Historical experience shows that earns him who makes his strategy and promoted constantly.

So today, all programs, reform and innovation policy in China are clearly structured in 2020. The two countries SNI leaders are adaptable and dynamic – capable of evolving quickly, adjust quickly to compete in the global economy . In three, a special place innovation policy programs to support innovative small firms. In four, in all countries, particularly in Japan, particular attention is given to the formation of innovative climate in society, understanding the needs of innovation in the consciousness of the country [Хватова, 2009].

For Moldova, creating SNI becomes relevant, thus forced to find their place in the global economy as an emerging country and develop their competitive advantages based on innovation. Results were various application for Moldova, which was involved in the global economy, mainly as a consumer of finished products. Currently trying to integrate into the world economy with a distorted national economic structure, with funding from production date. However, Moldova remains a country exports of raw materials and products with a degree of processing lower. To not be on the periphery of progress in the world economy is necessary to penetrate an intensive development, innovative motion giving a new impetus to the economy.

Tablelul 1/ Table 1

Evoluția numărului cercetătorilor din domeniul C-D în Republica Moldova/
Evolution number of researchers of the field of C-D in Republic Moldova

	Anul / year											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Doctori habilitați (numărul total)/ doctors habilitatus (number total)	162	169	176	180	244	342	420	405	418	450	441	440
Doctori în științe (numărul total)/ doctors in sciences (number total)	576	560	554	540	722	1095	1300	1356	1398	1453	1450	1470

Sursa/Source: www.statistica.md

Pentru integrarea Republicii Moldova în economia mondială este nevoie ca politica inovatoare publică, adică formarea unui sistem național de inovare, să devină baza dezvoltării economice pe termen lung.

În 2013, în clasamentul internațional, Republica Moldova se plasează pe locul 62 din 155 de state după nivelul de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor și pe locul 4 în clasamentul regional al țărilor CSI. Datele se conțin în raportul anual cu privire la evoluția societății informaționale „Measuring the Information Society 2012”, realizat de Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor.

În anul 2014, Republica Moldova este situată în top 100 conform Raportului Global privind Tehnologiile Informaționale, care este considerat cel mai complex instrument de evaluare a dezvoltării tehnologiei informaționale și comunicațiilor în toate statele lumii, elaborat de Forumul Economic Mondial (WEF) în colaborare cu INSEAD. Astfel, potrivit valorii obținute a indicelui NRI în 2014, Republica Moldova se află pe locul 77 din 148 de state și a acumulat 3,9 puncte din 6 maximum, situându-se la nivelul mediei mondiale (4,0). Raportul cuprinde Indicele Pregătirii de Rețea (NRI), care stabilește impactul TIC asupra dezvoltării economice și consolidării competitivității domeniului respectiv în statele lumii. Raportul se elaborează în baza unui număr record de state – 148, care reprezintă peste 98% din PIB-ul mondial.

Totodată, conform punctajului acumulat în clasamentul global, Republica Moldova se apropie de poziția României – 75, dar depășește Ucraina, care deține în prezent poziția 81.

Topul celor 10 țări cu nivel avansat al indicelui NRI este dominat de țările nordice ce au creat economii foarte inovative și receptive la TIC, precum și noile țări industrializate din Asia – Singapore, Taiwan și China. Actuala ediție a Raportului Global privind Tehnologiile Informaționale analizează în detalii impactul TIC la nivel mondial.

Aria de studiu din raport, de la o ediție la alta, devine mai cuprinzătoare și se extinde la nivel internațional, oferind o platformă unică de dialog public-privat. Evaluarea NRI, pe plan mondial, are ca obiectiv estimarea capacității statelor de a crea un mediu digital complex și a nivelului de utilizare a TIC în asigurarea unei dezvoltări sustenabile.

O altă inițiativă a MTIC este Pachetul de competitivitate a industriei IT, un proiect revoluționar care prevede dezvoltarea industriei IT autohtonă, precum și atragerea investițiilor în domeniu. Sectorul TIC se dezvoltă cu ritmuri rapide, asigurând, în prezent, 8% din PIB-ul țării. Însă doar 0,8% din această cotă revin industriei IT. Pentru a schimba lucrurile, MTIC propune crearea, în Republica Moldova, a parcurilor virtuale din industria Tehnologiei Informației, unde va fi aplicat un impozit unic de 12% din venitul de vânzări. Un alt proiect este crearea Centrelor de excelență pentru asigurarea sectorului IT cu specialiști înalt calificați. Astfel, tinerii vor putea munci la ei acasă cu salarii decente. De menționa, că salariul din sectorul IT a devansat de curând retribuția din sectorul bancar și constituie aproximativ 7400 de lei.

Indicele e-participare (EPI) servește ca derivată a Indicelui EGDI, caracterizând utilizarea serviciilor on-line și, în special, interacțiunea dintre cetățean și Guvern în procesul elaborării politicilor publice, precum și de luare a deciziilor

For integration in Republic Moldova into the world economy is needed innovative public that politics, ie the formation of a national innovation system, to be based development economic in the long term.

In 2013, the ranking international, in Republic Moldova ranks 62 out of 155 countries by level of development of sector technology information and communication and regional ranking 4th in the CIS countries. The data contained in the annual report on developments in the information society "Measuring the Information Society 2012", conducted by the International Telecommunication Union.

In the year 2014, Republic Moldova is located in the top 100 of the Global Report on Information Technology, which is considered the most complex tool for assessing the development of information and communication technology in all countries, developed by the World Economic Forum (WEF) in collaboration with INSEAD. Thus, according value obtained the index NRI in 2014, Republic Moldova is ranks 77 of 148 countries and has accumulated 3.9 out of 6 maximum, standing at the global average (4.0). Report comprises Readiness Index Network (NRI), which sets out the impact of ICT on economic development and strengthen the competitiveness of the field in the states. The report shall be prepared based on an record number of countries – 148, which represents over 98% of world GDP.

At the same time, according to the points gained in the global rankings, Republic Moldova approaching the position of Romania – 75, but exceeds Ukraine, which currently holds the position 81. The top 10 countries with the highest degree of index NRI is dominated by Nordic that have create economies very innovative and responsive to ICT and new industrialized countries of Asia – Singapore, Taiwan and China. The current edition of Report Global the Technology Information examines details impact of ICT the globally.

Aria of study in the report, from one edition to another, becomes broader and extends internationally, providing a unique platform for public-private dialogue. Evaluation NRI, worldwide, aims to estimate the ability of states to create a complex digital environment and the level of use of ICT in ensuring sustainable development.

Another initiative of MTIC is package competitive of industry IT, a revolutionary project that provides industry development IT local, and attract investment in the sector. The sector ICT is developed pace fast, ensuring currently 8% of its PIB country . But only 0.8% of this quota assigned industry IT. To change things, MITC proposes the creation in Republic Moldova, parks virtual industry Technology Information, where will be applied to a single tax of 12% of sales revenue. Another project is to create centers of excellence to ensure sector IT highly qualified. Thus, young people can work at home with decent wages. Be mentioned wage that sector IT surpassed recently remuneration sector the banking sector and is about 7,400 lei.

Index e-participation (EPI) serves as derived EGDI Index, characterizing the use of online services and, in particular, the interaction between citizens and government in the process policy making and the decision making on them. In this respect, Republic Moldova ranked among the

asupra acestora. La acest capitol, Republica Moldova s-a clasat în topul primelor 50 de state cu nivel avansat de e-participare, fapt ce relevă gradul satisfăcător de interacționare prin mijloace electronice.

Nivelul dezvoltării guvernării electronice atestă o creștere pozitivă în Republica Moldova. Potrivit Clasamentului mondial al Indicelui de dezvoltare a e-guvernării EGDI-2014, lansat de Departamentul Afacerilor Economice și Sociale al Națiunilor Unite, Republica Moldova a înregistrat un salt de 3 poziții comparativ cu „EGDI-2012”. **Astfel, țara noastră se plasează pe locul 66 din 193 de State Membre ale ONU, cu valoarea Indicelui EGDI – de 0.5571, depășind valoarea medie mondială (0.4712), dar cedând mediei europene (0.6936).**

Astfel, una din legitățile de dezvoltare mondială constă într-un proces complex și contradictoriu al globalizării economice. Pe de o parte, globalizarea facilitează cooperarea economică între state, încurajează progresele din lume, iar pe de altă parte, posedă, totuși, unele efecte negative. În condițiile riscurilor în creștere, cea mai importantă sarcină se rezumă în găsirea locului lor în economia mondială, dezvoltarea ramurilor economiei cu avantaj competitiv. Acesta din urmă depinde de structura și eficiența sistemului de inovare a țării. Sistemul inovativ permite statului să obțină un loc în sistemul diviziunii internaționale a muncii, pentru a-și găsi nișa sa în relațiile economice internaționale.

Problema creării instituțiilor sistemului de inovare, va permite generarea, reproducerea și utilizarea inovațiilor tehnologice pentru a crește ritmul de dezvoltare economică și calitatea vieții în țara noastră, care devine extrem de importantă. Problema îmbunătățirii competitivității economiei este destul de acută pentru Republica Moldova. Prin urmare, nu întâmplător perspectivele formării unui sistem național de inovare, în ultimii ani, ocupă un loc important în politica autohtonă.

top 50 states with the highest degree of e-participation, which shows degree of satisfactory interaction through electronic means.

The level of development electronic governance show a positive growth in Republic Moldova. According to the ranking World Development Index of government EGDI-2014 released by the Department Affairs of Economic and Social of the United Nations, Republic Moldova has made a leap of three positions compared to "EGDI-2012". **Thus, our country ranks 66 out of 193 UN Member States, with the index value EGDI - by 0.5571, above the world average (0.4712), but yielding to the European average (0.6936).**

Thus, one of regularities World Development is a process complex and contradictory of economic globalization. On the one hand, globalization facilitates economic cooperation between states, encouraging progress in the world, and on the other hand, possesses, however, some effects negative. Given the risks growing, the most important task -is limited in finding their place in the //world economy, developing economy sectors with competitive advantage. The latter depends on the structure and efficiency of the innovation system of the country. The innovative system allows the state to secure a place in the system of international division of labor, in order to find its niche in international economic relations.

The setting institutions innovation system will allow the generation, reproduction and use of technological innovations to increase the pace of economic development and quality of life in our country, which is extremely important. The problem of improving the competitiveness of the economy is quite acute for Republic Moldova. Therefore no coincidence prospects of forming a national innovation system in recent years, occupies an important place in politics local.

Referințe bibliografice/ References

1. FREEMAN, C. *Technology Policy and Economic Performance: lessons from Japan*. London: Pinter, 1987. 155 p.
2. GANEA, V., GRIBINCEA, A., NOHAILÎC, S. Optimizarea creșterii economice prin intermediul difuzării inovațiilor în condiții de risc și incertitudine. In: *Studia Universitatis. Seria Științe Exacte și Economice*. 2009, nr. 2 (22), pp. 224-228.
3. GRIBINCEA, A. Rolul C-D în promovarea economică națională. In: *Universitas Europaea: Towards a society of knowledge though globalization and Europeanization: international conference on the occasion of the 20th Anniversary of the Foundation of the Free International University of Moldova, 15-17 october 2012*. Chișinău: ULIM, 2012, p. 14.
4. GRIBINCEA, A. ș.a. Inovațiile în comerțul modern. In: *Studia Universitatis. Seria Științe Exacte și Economice*. 2013, nr. 2 (62), pp. 189-193.
5. ГРИБИНЧА, А., ОВЕЙДАХ, Ж. Глобализация интеллекта в постиндустриальную эпоху. In: *Studii Economice*. 2009, nr. 3-4, pp. 106-113.
6. LUNDVALL, B.-Å. *National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. London: Pinter Publishers, 1992. 342 p.
7. METCALFE, J.S. The Economic Foundations of Technology Policy: Equilibrium and Evolutionary Perspectives. In: *Handbook of the Economics of Innovation and Technological Change*. Oxford-Cambridge: Blackwell, 1995, pp. 409-512.
8. NELSON, R. *National Innovation Systems: a Comparative Analysis*. New York-London: Oxford University Press, 1993. 560 p. ISBN 9780195360431.
9. ȘIRBU, G., ROZEMBERG, I., COREACHIN, S., GRIBINCEA, A. Produsele intelectuale în protecția mediului natural. In: *Studii Economice*. 2010, anul 4, nr. 1-2, pp. 60-72.
10. ȚURCAN, A. Cum se măsoară economia bazată pe cunoaștere: o scurtă trecere în revistă. In: *Management Intercultural*. 2013, vol. XV, nr. 3 (29), pp. 371-381.

11. ГРИБИНЧА, А., ПЕРЧИНСКАЯ, Н. Теоретические подходы к формированию рынка инновационных ресурсов в Молдове в условиях перехода к новой экономике. In: Analele Universității Libere Internaționale din Moldova. Seria Economie. Chișinău: ULIM, 2009, vol. 8, pp. 59-64.
12. ГРИБИНЧА, А., ПЕРЧИНСКАЯ, Н., ЧУМАЧЕНКО, В.В. Конкурентоспособность Молдовы в процессе глобализации. In: Aspecte economico-financiare și sociale ale economiei Republicii Moldova în contextul transformărilor sistemice și integrării în spațiul european: conferință științifică internațională, 26-27 noiembrie 2010. Chișinău: USM, 2010, pp. 61-65.
13. Moldova, în top 100 de țări privind dezvoltarea tehnologiilor informaționale. 2014, 8 august [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: <http://agora.md/stiri/2854/moldova-in-top-100-de-tari-privind-dezvoltarea-tehnologiilor-informationale>
14. INSTITUTUL DE DEZVOLTARE A SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE. Republica Moldova, în topurile internaționale la dezvoltarea comunicațiilor electronice. 2014, 30 iulie [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: <http://idsi.md/moldova-in-topurile-de-dezvoltare-a-comunicatiilor-electronice>
15. Moldova locul 62 după nivelul de dezvoltare a sectorului TIC [accesat 16 septembrie 2014]. Disponibil: <http://unimedia.info/stiri/moldova-locul-62-dupa-nivelul-de-dezvoltare-a-sectorului-tic-54320.html>
16. Moldova ocupă locul 77 în lume după indicele pregătirii de rețea. 2014, 11 august [accesat 20 septembrie 2014]. Disponibil: http://www.noi.md/md/print/news_id/45467

Recomandat spre publicare: 11.12.2014

SECURITATEA NAȚIONALĂ ȘI DIMINUAREA RISCURILOR CIBERAMENINȚĂRILOR

Elena BĂDĂRĂU¹, prof., IRIM

În ultimul timp, asistăm la un atac concertat asupra creanțelor comerciale, care își desfășoară activitatea prin intermediul internetului. De asemenea, asistăm, la o creștere alarmantă a tentativelor de fraudă prin internet îndreptate asupra băncilor comerciale. Dacă ar fi să vorbim la modul figurat, escrocii merg la pescuit de clienți naivi. Cunoscut sub numele de phishing, fenomenul reflectă pe deplin modul de operare, ideea de bază fiind aruncarea momelii și prinderea în cârlig a clienților lipsiți de prevedere. Când utilizatorul obișnuit de calculator aude cuvântul "hacker", cei mai mulți cred că este vorba despre un criminal dubios de Internet care va sparge dosarele secrete de stat sau va fura identitatea persoanelor și informațiile cardului de credit.

Cu toate acestea, pentru tehnicienii termenul nu se limitează doar la oamenii care folosesc capacitățile lor profesionale în scop de crimă. Prin "hackeri" se subînțeleg experți în informatică care pot crea/modifica codul la calculator și intra nedetecțati în sistemele informatice. Hackerii, în funcție de intențiile lor, pot fi împărțiți în trei categorii: hackeri-pălărie albă: hackeri non-malware, cum ar fi angajații firmei care testează securitatea sistemului propriu de calculatoare, încercând să pătrundă în ele. Hackeri-pălărie neagră/ biscuiți: hackeri cunoscuți, de asemenea, sub numele de „crackers”, care intră în sisteme cu intenția de a fura sau vandaliza. Hackerii pălărie gri: ei se plasează între „pălărie albă” și „pălărie neagră”, sunt cei care uneori acționează ilegal. Ei pot pătrunde, de exemplu, în sistem, fără autorizație, în scopul de a depista vulnerabilitățile și apoi cerând proprietarului să achite o taxă pentru scenariul de înlăturare a problemei. Cuvântul "hackeri", utilizat în sensul de calculator, a apărut pentru prima dată în anul 1963, în MIT (Massachusetts Institute of Technology) „The Tech”. Acesta a fost folosit pentru a descrie farse cu implicarea tehnologiei. Membrii MIT „The Tech” au început să aplice argoul modelului de cale ferată la un calculator. MIT „The Tech” a devenit sediul-bază pentru primii hackeri și experimentele lor. La începutul anilor '70-80, termenul "hacker" a fost folosit pentru a descrie un programator vizionar, pasionat de a veni cu noi moduri de a folosi un calculator – crearea de noi programe și sisteme. Directori ai companiilor de Calculatoare, precum Steve Jobs, Steve Wozniak și Bill Gates au fost toți hackeri din al doilea val. Astăzi, expresia este folosită mai degrabă pentru persoanele care intră în sisteme și lucrează cu codul, decât cu referire la creatorii de software. Pe site-ul BullGuard veți vedea de multe ori sintagma "criminali de internet", ca un termen-umbrelă care acoperă oamenii ce încearcă de a proteja utilizatorul obișnuit de astăzi.

La început de mileniu, accesul la internet la domiciliu a devenit o marfă obișnuită și cu extindere spre noi posibilități practice online, cum ar fi serviciile bancare online și

NATIONAL SECURITY & REDUCING OF CYBER-ATTACK RISKS

Elena BADARAU, prof., IRIM

When ordinary computer user hears the word "hacker", most think of a dodgy internet criminal who breaks in to government intelligence files or steal people's identities and credit card information. For the more tech savvy, however, the term is not just limited to people who use their ability for crime. By "hackers" they mean computer experts who can create and alter computer code and enter computer systems undetected. Hackers can be divided into 3 head categories depending on their intentions: White hat hackers: non-malicious hackers, like company employees who test the security of the firm's own computer system by trying to break into it. Black hat hackers/crackers: malicious hackers, also known as crackers, who hack into systems with the intent to steal or vandalize. Grey hat hackers: in between the white hat and the black hat hacker, grey hats sometimes act illegally. They will for example break through a system without authorization in order to put vulnerabilities on show and then charge the owner a fee to repair it. The word "hackers" used in the computer sense appeared for the first time in 1963 in the MIT (Massachusetts Institute of Technology) paper "The Tech". It was used to describe pranks involving technology. Members of MIT's Tech Model Railroad Club had begun working with a computer and started applying the model railroad slang to computers. MIT became the building ground for the very first computer hackers and their experiments. In the early days, the 70's and 80's, the term "hacker" was used to describe a visionary programmer, passionate about coming up with new ways to use a computer – building new programs and systems. Computer company executives like Steve Jobs, Steve Wozniak and Bill Gates were all hackers back in the day. Today, the phrase is used more about individuals who enter systems and work with code, rather than with reference to software creators. Here on the BullGuard website you will often see the phrase "internet criminals", as an umbrella-term covering the people we try to protect the ordinary user from today. At the turn of the millennium, internet access at home was becoming a normal commodity and with this followed new practical online possibilities like online banking and shopping. Useful as the new possibilities were, they also opened the door for a part of the underground community of hackers, virus writers etc. to take their activities to the next level and make money off their illegal hobbies. This was the case for some, while others put their abilities to good use by working for companies or governments. The days when virus creators spread out infections with the purpose of making a name for themselves are gone. Nowadays cybercrime is better organized than ever and is becoming a multimillion dollar "business". Moreover, the increasing popularity of social networking sites has attracted the attention of cyber criminals which exploit these in every possible way gaining significant financial benefits. Cyber fraud caused by Internet criminals accounts for

¹ © Elena BĂDĂRĂU, el.badarau@gmail.com

cumpărături online. Noile comodități au deschis, de asemenea, ușa pentru o parte a comunității tenebre de hackeri, care reușesc să facă bani de pe hobby-urile lor ilegale.

Cuvinte cheie: afaceri, e-comerț, e-gov, securitate.

approximately 60 million pounds in UK only and it is likely to move away from home users and concentrate on companies targeting larger amounts of money.

Key words: business, e-commerce, e-gov, security.

JEL Classification: F52, F23, F1, F59, G3

Introducere. Țările lumii, inclusiv R.Moldova sunt lideri după numărul de atacuri cibernetice prin intermediul programelor soft periculoase.

Internetul este suprasaturat de programe periculoase având ca scop conturile bancare și moneda electronică. Nivelul riscurilor financiare în ultimul an a crescut semnificativ.

Conform datelor obținute în 2013, numărul de atacuri de orientare financiară, chiar atacuri de tip phishing sau cu folosirea de software periculoase, este de asemenea în creștere.

Software periculoase

- Numărul atacurilor cibernetice, folosind malware, care vizează furtul de date financiare, în 2013 a crescut cu 27,6%, ajungând la 28,4 mil. Numărul de utilizatori atacați a crescut atingând cifra de 3,8 mil persoane – o creștere anuală de 18,6%.

- Ponderea utilizatorilor care au fost atacați financiar prin utilizarea programelor periculoase în 2013 a ajuns la 6,2% din numărul total de atacuri. Comparativ cu anul 2012, cifra a crescut cu 1,3%.

Printre programele periculoase pentru fraude financiare cel mai activ s-au utilizat instrumentele vizând Cryptovaluta Bitcoin. Cu toate acestea, el joacă rolul dominant în fraude financiare din conturile bancare, cum ar fi programul Zeus.

Introduction. Some countries, including Moldova are leaders by number of financial cyber-attacks by dangerous software programs.

The Internet is replete of malware aimed at the bank accounts and electronic money. The level of financial risk has increased significantly in the last year.

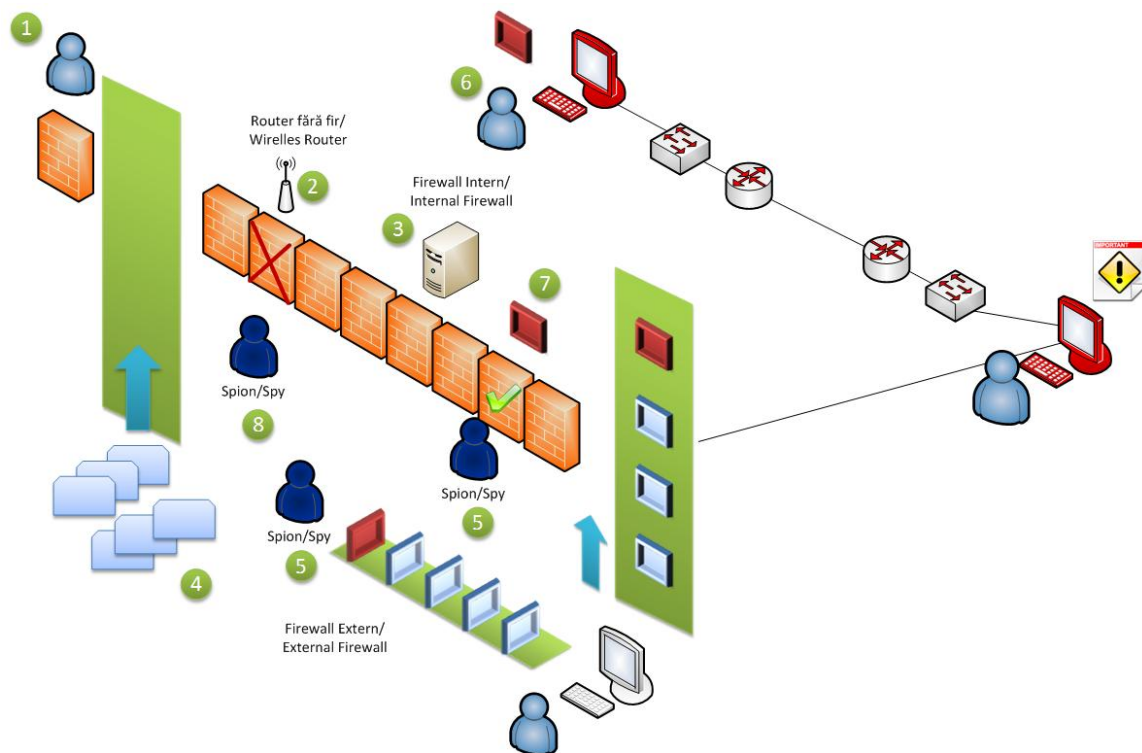
According to the data from 2013, the number of attacks targeting financial, even phishing attacks or the use of malicious software has increased notably.

Dangerous Software

- The number of cyber attacks using malware aimed at stealing financial data in 2013 increased from 27.6% to 28.4 million. The number of users increased to 3.8 million attacked people with an annual increase of 18,6%.

- The share of users that were attacked financially by using of malicious programs in 2013 reached 6.2% of the total number of attacks. Compared with 2012, the figure has increased by 1.3%.

Among the threats to the most active financial fraud were used instruments aimed at Crypto currency Bitcoin. However, it plays the dominant role in financial fraud bank accounts, such as Zeus program.

**Fig. 1. Penetrarea unei rețele de calculatoare/
Fig. 1. Penetration of computer networks**

Fiind un domeniu complex, au fost create domenii de diviziune pentru a putea face administrarea mai facilă. Această

As a complex domain, division areas were created in order to make administration easier. This division allows

împărțire permite profesioniștilor o abordare mai precisă în privința instruirii, cercetării și diviziunii muncii în acest domeniu. Sunt 12 domenii ale securității rețelelor specificate de International Organization for Standardization (ISO)/ International Electrotechnical Commission(IEC):

1. **Evaluarea Riscului** e primul pas în administrarea riscului și determină valoarea cantitativă și calitativă a riscului legat de o situație specifică sau o amenințare cunoscută;

2. **Politica de Securitate** este un document care tratează măsurile coercitive și comportamentul membrilor unei organizații și specifică cum vor fi accesate datele, ce date sunt accesibile și cui;

3. **Organizarea Securității Informației** este un model de guvernare elaborat de o organizație pentru securitatea informației;

4. **Administrarea Bunurilor** reprezintă un inventar potrivit unei scheme clasificate pentru bunurile informaționale;

5. **Securitatea Resurselor Umane** definește procedurile de securitate privind angajarea, detașarea și părăsirea de către un angajat a organizației din care va face, face sau a făcut parte;

6. **Securitatea Fizică și a Mediului** descrie măsurile de protecție pentru centrele de date din cadrul unei organizații ;

7. **Administrarea Comunicațiilor și Operațiunilor** descrie controalele de securitate pentru rețele și sisteme;

8. **Controlul Accesului** privește restricțiile aplicate accesului direct la rețea, sisteme, aplicații și date;

9. **Achiziția, Dezvoltarea și Păstrarea Sistemelor Informatice** definește aplicarea măsurilor de securitate în aplicații;

10. **Administrarea Incidentelor de Securitate a Informației** tratează cum anticipează și răspunde sistemul la breșele de securitate;

11. **Administrarea Continuității Afacerii** descrie măsurile de protecție, întreținere și recuperare a proceselor critice pentru afaceri și sisteme;

12. **Conformitatea** descrie procesul de asigurare a conformității cu politicile de securitate a informației, standarde și reguli.

Aceste 12 domenii au fost create pentru a servi ca bază comună pentru dezvoltarea de standarde și practici de securitate eficiente și pentru a da încredere activităților desfășurate între organizații.

Tot pe criterii de eficiență în abordare și ușurință în învățare, atacurile de securitate la adresa rețelelor sunt împărțite cu caracter general în: recunoaștere, acces și imposibilitate de onorare a cererii (DoS).

Malware-ul Mobil

▪ În colecția „Kaspersky Lab” numărul de aplicații malware pentru Android – concepute pentru a fura datele financiare, a crescut în a doua jumătate a anului 2013 de aproape 5 ori, de la 265 modele în luna iunie, până la 1 321 - în luna decembrie.

▪ În anul 2013 experții „Kaspersky Lab” au descoperit primul troian pentru Android, care putea fura bani din conturile bancare ale utilizatorilor.

Malware-ul financiar

Programele de furt a banilor electronici și a informațiilor financiare sînt unele dintre cele mai complexe și dificile tipuri de malware. Această clasă de programe permite infractorilor cibernetici de a converti rapid eforturile lor în venituri, astfel încît acești atacatori nu cruță nici eforturile nici resursele pentru

the professionals a more precise approach regarding education, research and division of labor in this area. There are 12 areas of network security specified by the International Organization for Standardization (ISO) / International Electrotechnical Commission (IEC):

1. **Risk assessment** is the first step in risk management and determines the quantitative and qualitative risks in a specific situation or a known threat;

2. **Security policy** is a document that deals with enforcement action and behavior of members of an organization and specifies how data will be accessed, what data are available and to whom;

3. **Organization of Information Security** is a governance model developed by an organization for information security

4. **Asset Management** is an inventory that accords to a classified scheme for information assets.

5. **Safety Human Resources** defines security procedures on hiring, posting and leaving by an employee of the organization they will do, or having been part of.

6. **Physical and Environmental Security** describes the protection measures for data centers within an organization.

7. **Communications and Operations Administration** describes network security controls and systems

8. **Access Control** concerns restrictions applied to direct access to the network, systems, applications and data.

9. **Acquisition, Development and Retention of Information Systems** defines the security controls in applications

10. **Security Incident Information Management** deals with how the system anticipates and responds to security breaches

11. **Business Continuity Management** describes protection, measures, maintenance and recovery of critical business processes and systems

12. **Compliance** describes the process of compliance with information security policies, standards and rules.

These 12 areas have been created to serve as a common basis for developing effective security standards and practices and to give confidence activities between organizations.

Also on efficiency criteria in approach and ease of learning, security attacks against networks are divided into broad picture: recognition, access and honoring impossible demand (DoS).

Mobile malware

• The number of malicious Android-applications in “Kaspersky Lab” collection designed to steal financial data increased by almost 5 times, with 265 samples in June to 1321 in December.

• The “Kaspersky Lab” experts has discovered Trojan for Android, that can steal money from attacked users’ bank accounts.

Financial Malware

Programs for theft of electronic money and financial information is one of the most difficult types of malware. This class of programs allow cybercriminals to convert their efforts into income quickly, so attackers do not spare efforts and resources on the creation of financial Trojans and backdoors. According to observations of

crearea troienilor financiari și a backdoor-urilor. Potrivit observațiilor experților „Kaspersky Lab”, autorii de malware sunt dispuși să plătească zeci de mii de dolari pentru informații despre noile vulnerabilități, numai pentru a ocoli produsele securizate și pentru a depăși concurența “pieței negre”.

În 2013 „Kaspersky Lab” a denunțat 28,4 mln de atacuri financiare malware, fiind cu 27,6% mai mare decât în anul anterior. Numărul de utilizatori atacați de un malware similar de asemenea a crescut cu 18,6% - până la 3,8 mln. În acest studiu a fost inclusă și baza datelor privind atacurile cu ajutorul programelor bancare troiene, keyloggerilor, software-ul pentru furtul portofelelor virtuale Bitcoin și programe de descărcare pentru a genera această monedă virtuală.

Contribuția programelor pentru furt și fraudă în masa totală de atacuri malware este relativ mică – ajungând la o cotă de 0,44% din toate atacurile din anul 2013, fiind cu 0,12% mai mult decât în anul anterior. Mai mult decât atât, în rândul persoanelor expuse la atacurile malware de orice tip din anul trecut, 6,2% s-au confruntat cu cel puțin una din variantele de malware. Comparativ cu anul 2012, această cifră a crescut cu 1,3%.

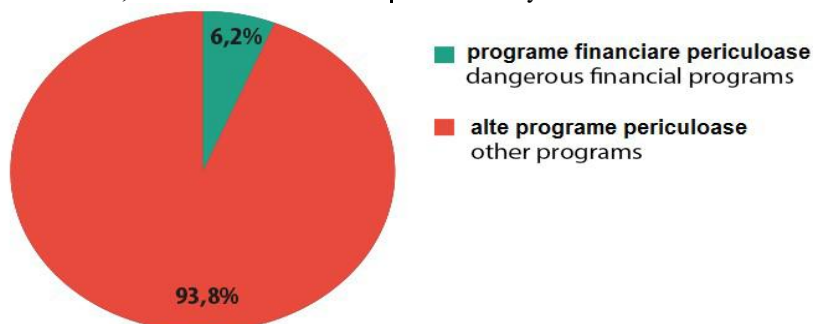

Fig. 2 .Utilizatorii atacați în anul 2013/
Fig. 2. Attacked users in 2013

În 2013, malware-urile financiare au afectat 6,2% din numărul de utilizatori din numărul total al persoanelor care au devenit obiective de malware.

Între numărul de atacuri și numărul de utilizatori atacați s-a observat o corelație slabă. În 2012-2013, numărul lunar de atacuri varia cu zeci de procente. În primăvara anului 2012 acest număr a scăzut puternic și a revenit la fostele lor poziții abia în toamna anului 2013, dar numărul de utilizatori atacați nu a fost supusă brusc fluctuațiilor și aproape în fiecare lună arată o tendință pozitivă.

“Kaspersky Lab” experts, malware authors are willing to pay tens of thousands for information about new vulnerabilities only for bypassing security programs and surpass the competition.

In 2013 “Kaspersky Lab” reflected the 28,4 million attacks using financial malware, which is 27,6% higher than a year earlier. The number of users attacked with similar malware also increased by 18,6%, to 3,8 million. In the study were used data on attacks with the help of Trojans bank, keyloggers, software for stealing Bitcoin virtual wallets and downloading programs for generating this virtual currency.

The contribution of theft and fraud programs in the total mass of malicious attacks is relatively small – they accounted 0.44% of all attacks in 2013, but it is at 0.12% more than a year before. Moreover, among people exposed to attacks by malicious software of all types in the past year 6.2% are faced with some ‘financial’ kind of malicious software. Compared with 2012, this figure increased by 1.3%.

In 2013 malware financial specialization affected 6.2% of the number of users of all people who have become objectives of malware.

Between the number of attacks and the number of attacked users is noted a weak correlation. In 2012-2013 the monthly number of attacks varied by tens of percent. In the spring of 2013 it fell heavily and returned to their former positions in the autumn of 2013, but the number of users has not been exposed to such violent fluctuation and almost every month showed a positive trend.

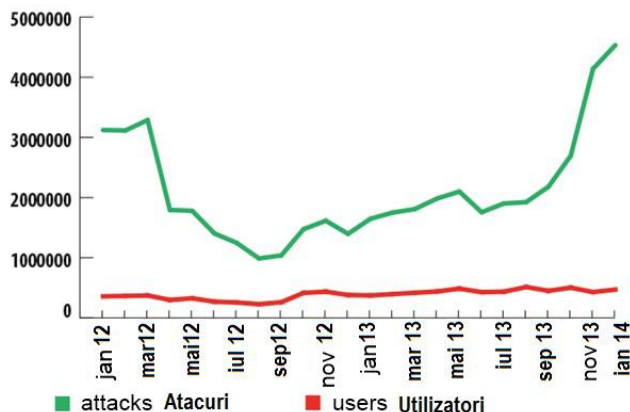

Fig. 3. Malware-ul financiar: atacurile și utilizatorii atacați din anii 2012-2013/
Fig. 3. Financial malware: attack and attacked users in 2012-2013

Numărul de utilizatori atacați de malware-ul financiar a crescut pe parcursul anului 2013.

Reducerea numărului de atacuri în primăvara anului 2012 ar putea fi din cauza întreruperii activităților a mai multor grupuri de infractori cibernetici. La rândul său, creșterea bruscă a atacurilor în a doua jumătate a anului 2013 poate fi atribuită mai multor factori: atacatorii au găsit noi vulnerabilități periculoase în software-ul Oracle Java, care a făcut posibilă creșterea numărului de atacuri. De asemenea, în legătură cu rata de creștere valutară Bitcoin la sfârșitul anului, au fost introduse programe concepute pentru a fura portmoneele electronice cu acest Cryptocurrency.

Limitele amenințărilor: atacul geografic și utilizatorii atacați

Printre țările cele mai expuse la atacuri de malware financiar în perioada 2012-2013, Rusia este lider, cu mai mult de 37% din atacuri. Ponderea oricărei altei țări în cursul acestei perioade nu a depășit pragul de zece la sută.

The number of attacked users by financial malware grew during 2013.

Reducing of attacks number in the spring of 2012 may be related to the termination of the activity of several groups of cyber criminals. In turn, the surge of attacks in the second half of 2013 can be attributed to several factors: the attackers found new dangerous vulnerabilities in Oracle Java software, which made it possible to increase the number of attacks. Also in connection with the Bitcoin growth rate at the end of the year were intensified programs designed to steal this electronic Cryptocurrency.

Border threats: geography attacks and attacked users

Among the most exposed countries of financial malware attacks in 2012-2013, Russia is the leader with more than 37% of attacks. The share of any other country during this period has not overcome even the 10% mark.

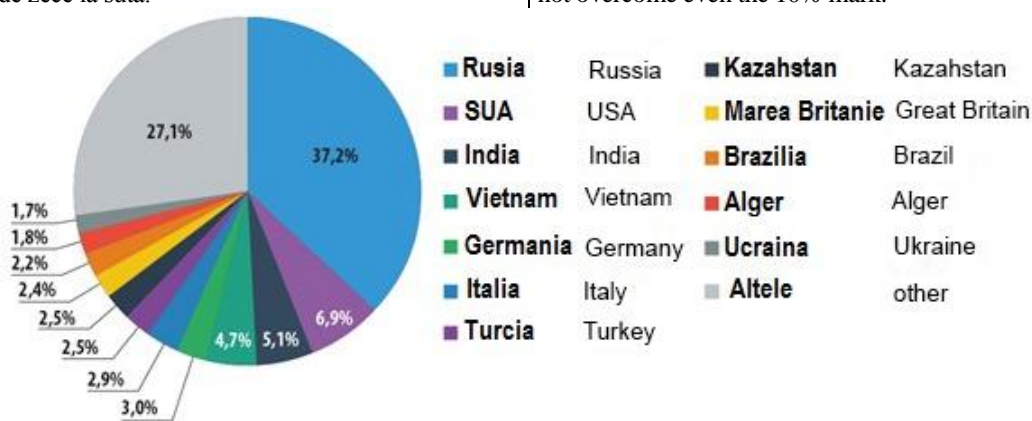

Fig. 4. Țările cel mai frecvent atacate/
Fig. 4. The most frequently attacked countries

Topul celor 10 țări au reprezentat aproximativ 70% din toate atacurile financiare pe parcursul a doi ani.

Rusia a devenit, de asemenea, un lider în creșterea de atacuri pe an. Cu toate acestea, numărul utilizatorilor atacați în țară pe parcursul anului 2013 a scăzut ușor, în timp ce în majoritatea celorlalte țări din top zece a existat o creștere.

On the top 10 countries accounted for about 70% of all financial attacks in two years.

Russia has also become a leader in the growth of attacks per year. However, the number of users attacked in the country for 2013 slightly decreased, whereas in other countries in the top-ten there was an increase.

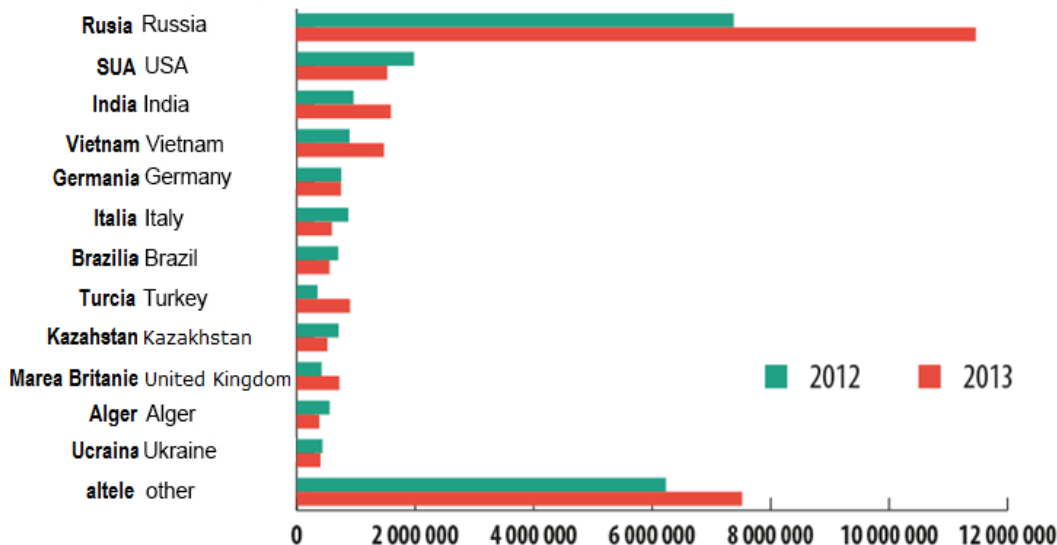
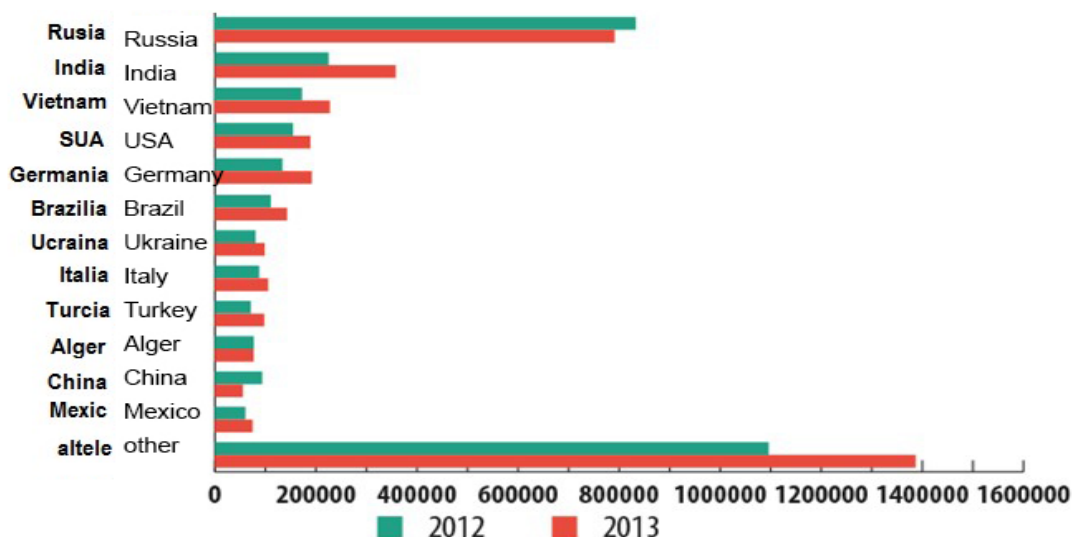

Fig. 5. Atacurile Geografice cu ajutorul Malware-ului financiar/
Fig. 5. Geography of financial Malware attacks

**Fig. 6. Locațiile atacate de Malware-ul financiar/
Fig. 6. The location of users attacked by a financial Malware**

Numărul de utilizatori atacați de malware-ul financiar a crescut în opt din zece țări – lider după numărul de atacuri financiare

Utilizatorii din Rusia riscă cel mai mult să devină victime ale atacurilor de malware financiar – în 2013 fiecare persoană luată în vizor de către infractorii cibernetici, a fost atacată în medie de 14,5 ori. În Statele Unite, această medie depășește ușor cifra 8.

The number of users attacked by a financial malware increased for the year in eight of the top ten leaders countries.

Users from Russia were risked becoming a victim of financial attacks more often; in 2013 each person that was interested by financial cybercriminals was attacked with an average of nearly 14,5 times. Among the inhabitants of the United States this figure exceeded only 8.

Tabelul 1/ Table 1

**Numărul de atacuri prin intermediul soft-urilor financiare periculoase /
The number of financial malicious attacks**

Țara / Country	Numărul de atacuri prin intermediul soft-urilor financiare periculoase / The number of financial malicious attacks	Dinamica anuală / Annual Dynamics	Numărul de atacuri în mediu pe un utilizator / The number of attacks per user
Rusia / Russia	11 474 000+	55,28%	14,47
Turcia / Turkey	899 000+	156,41%	9,22
SUA / USA	1 529 000+	-22,76%	8,08
Vietnam / Vietnam	1 473 000+	65,08%	6,43
Kazahstan/ Kazakhstan	517 000+	-26,88%	6,15
Italia / Italy	593 000+	-32,05%	5,61
India / India	1 600 000+	65,03%	4,47
Ucraina / Ukraine	401 000+	-7,54%	4,07
Germania / Germany	747 000+	-0,73%	3,9
Brazilia / Brazil	553 000+	-21,02%	3,87

Numărul mediu de atacuri/cetățean, care a fost obiectiv al malware-ului financiar

Dintre țările-lider în numărul de atacuri cibernetice, subspecii de amenințări financiare online, sunt cele mai comune în Turcia și Brazilia. Proporția de utilizatori care au suferit atacuri financiare în aceste țări s-a ridicat la 12% și 10,5% din numărul total de utilizatori care s-au confruntat cu malware în 2013. În Rusia, cifra a fost puțin mai mult de 6%, în timp ce în SUA - doar fiecare al 30-lea atacat s-a confruntat cu una dintre amenințările cibernetice financiare.

The average number of attacks, which accounted for everyone in the country, that has become the target of financial malware in 2013.

Among top cyberattacks countries, the financial subtype of online threats is the most common in Turkey and Brazil. The proportion of users who have suffered the financial attacks in these countries amounted to 12% and 10,5% of the total number of users faced with malware in 2013. In Russia this number was slightly more than 6%, while in the US only the 30th number of the attacked was faced with one or another financial cyberthreats.

Tabelul 2/ Table 2

Utilizatorii atacați de programele software financiar în 2013, și cota lor în rândul locuitorilor din țările care se confruntă cu orice tip malware/

Financial software attack users in 2013 and their share among other residents of countries that faced any malware

Țara / Country	Numărul de atacuri prin intermediul soft-urilor financiare periculoase / The number of financial malicious attacks	Dinamica anuală / Annual Dynamics	Pondere utilizatorilor, atacați de programe periculoase, % / The percentage of attacked users, %
Turcia / Turkey	97 000+	37,05%	12,01%
Brazilia/ Brazil	143,000+	29,28%	10,48%
Kazahstan / Kazakhstan	84 000+	5,11%	8,46%
Italia / Italy	105,000+	20,49%	8,39%
Vietnam / Vietnam	229 000+	31,77%	7,4%
India / India	358 000+	59,1%	6,79%
Rusia / Russia	792 000+	-4,99%	6,16%
Ucraina / Ukraine	98 000+	22,73%	6,08%
Germania / Germany	191 000+	43,22%	5,52%
SUA/ USA	189 000+	22,30%	3,1%

Dacă privești o hartă a lumii se observă, că ponderea atacurilor financiare este relativ scăzută în China, SUA, Canada și multe țări europene. Țările-lider în acest sondaj sunt împrăștiate în întreaga lume, printre țările ce au „întâietate” se numără Mongolia, Camerun, Turcia și Republica Peru.

If you look at a world map, the share of financial attacks is relatively low in China, the US, Canada and many other European countries. The leader-countries are scattered around the world and they are Mongolia, Cameroon, Turkey and Peru.

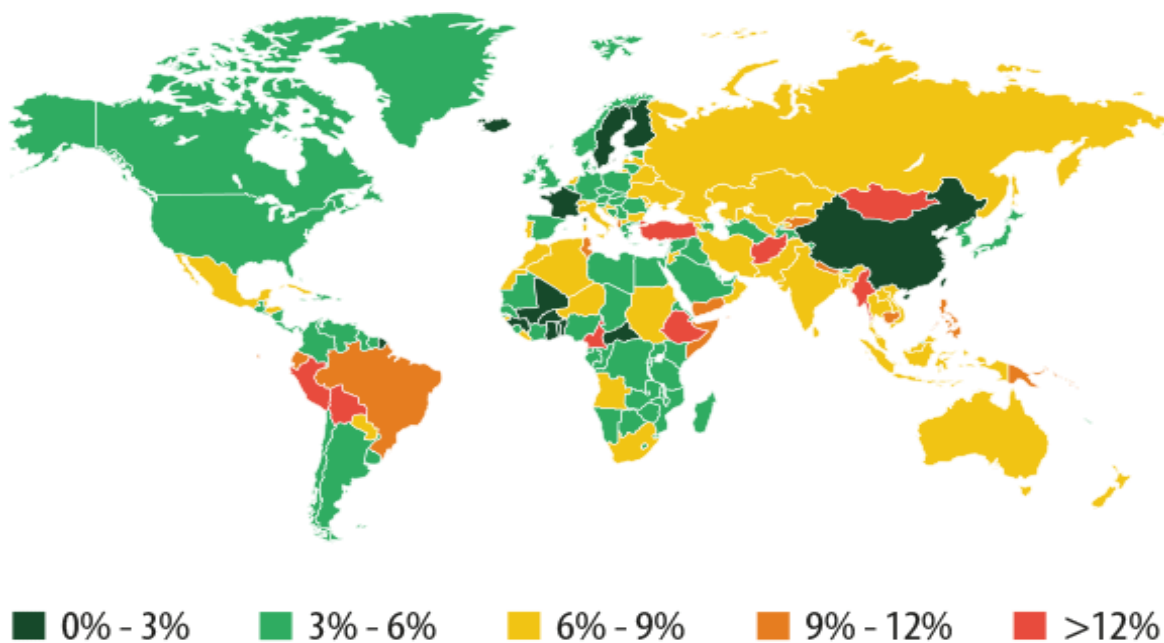

Fig. 7. Procentul de oameni ce se confruntă cu atacuri malware "financiare", într-un volum total de utilizatori atacați de orice tip malware/

Fig. 7. The percentage of users faced with "financial" malicious attacks in a total volume of users attacked by any malware

Cunoașteți dușmanul: tipurile de malware. Pentru a înțelege tipul de program malware, care vizează activele financiare ale utilizatorilor, în ultimul an s-a definit un grafic de amenințări malware, experții "Kaspersky Lab" divizând instrumentele infractorilor cibernetici în categorii. Pentru scopurile acestui studiu au fost selectate mai mult de 30 de mostre de malware, cele mai notabile utilizate în atacuri. Proba a fost împărțită în patru grupuri, conform funcțiilor programelor și obiectivelor lor: Bunker, keyloggers, instrumente pentru a fura portofele Bitcoin, și programe de instalare ce generează însăși Bitcoins. Cel mai mare grup este Bunker. Acest tip include

Know your enemy: the types of financial malware. In order to understand how malicious programs target financial assets, users defined the landscape of threats in the past year. The "Kaspersky Lab" experts shared tools of cybercriminals into categories. For the purpose of this study were selected more than 30 of the most notable malware samples used to financial attacks. The sample was divided into 4 groups depending on the functions of the programs and their objectives: the Bunkers, keyloggers, Bitcoin stealers and installers for generating Bitcoins. The Bunker is the largest group. This type includes Trojans and backdoors

troieni și backdoors ce fură bani din conturi sau obține informațiile necesare pentru a fura. Printre alte tipuri de malware la fel de cunoscute sînt Zbot, Carberp și SpyEye.

for stealing money from the accounts or for stealing the needed information. Among other malware are known Zbo Carbert and SpyEye.

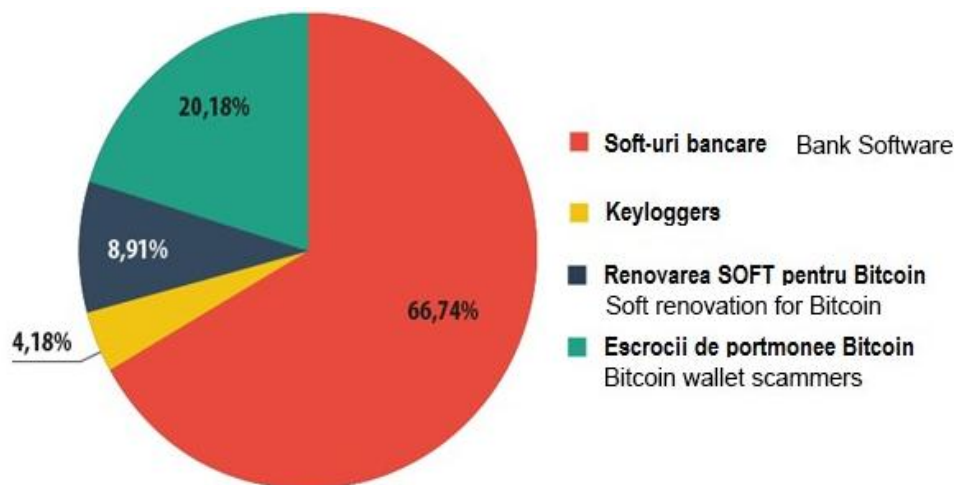

Fig. 8. Atacuri ce folosesc malware financiar în 2013/
Fig. 8. Financial malware attacks in 2013

Reprezentanții celei de-a doua categorii – keyloggers (keylogger) sînt proiectați în furtul informației confidențiale, inclusiv financiare. Troienii bancari oferă adesea funcții similare, de aceea popularitatea keyloggers ca un instrument independent este în declin. Cele mai populare dintre ele sînt Keylogger, Ardamax.

Celelalte două tipuri de malware rămase, asociate cu Cryptocurrency Bitcoin, au devenit în ultimii ani o pradă rîvnită de escrocii financiare. Acest software include instrumente pentru furtul portmoneelor Bitcoin și instalarea ascunsă pe computerele ale aplicațiilor infectate pentru extragerea/exploatarea acestei monede.

Primul tip este clasat ca malware ce fura fișierul-portmoneu, cu stocul de informații despre utilizatorul ce deține Bitcoins. Al doilea tip este clasificat ca ceva mai complicat: pentru instalarea de aplicații ce generează Bitcoins (mineritul), poate fi utilizat aproape orice model de malware cu capacitatea de a porni programele unui computer fără știrea utilizatorului. De aceea, pentru acest studiu au fost selectate doar acele programe malware, care au fost observate în mod repetat în descărcarea și pornirea uneltelor „de minerit”.

Trebuie remarcat faptul că această divizare nu necesită o precizie absolută. De exemplu, același keylogger poate fi folosit pentru a obține informații financiare și pentru a fura conturile jocurilor online. Cu toate acestea, malware-ul este „specializat”, adică definește tipul predominant de infracțiuni comise cu ajutorul lor și permite combinarea cu un anumit tip de criminalitate informatică – în acest caz cel financiar.

Rezultatul malware-urilor financiare

Printre riscurile financiare, în 2013 a jucat un rol de lider Bunker – malware-ul ce fura bani de la conturile utilizatorilor. Pentru anul curent, acestea au reprezentat aproape 19 milioane de atacuri cibernetice, care a reprezentat două treimi din toate atacurile financiare cu utilizarea malware-urilor.

The representatives of the second category, keyloggers are designed to steal confidential information, including financial. Bank Trojans often provide similar functions and the popularity of keyloggers as a standalone tool is on the wane. The most popular among them are KeyLogger and Ardamax.

The two remaining types of malicious software are associated with Cryptocurrency Bitcoin, which has become the coveted prey to financial scams in the last couple of years. This software includes tools for stealing Bitcoin-wallets and hidden installation on infected computers of applications for mining this currency.

The first type is ranked as malware for stealing the wallet-file, which stores information about the user that owns Bitcoins. The second type is somewhat more complicated to classify: for installing applications to generate Bitcoins (of mining) can be used in almost any pattern of malicious software, the ability to boot a computer without the user's knowledge. Therefore, only those samples of malware was selected to study that were repeatedly seen in the hidden downloading and running tools for mining.

It should be noted that this division does not require absolute precision. For example, the same keystroke logger can be used to obtain financial information and for stealing online games accounts. However, malware usually still have some ‘specialization’, which defines the predominant type of offences committed with their help that allows you to link these programs with a particular type of cybercrime, in this case the financial one.

Banking malware comes

The bunkers is a malware for stealing money from the user accounts. For the year, it accounted for nearly 19 million cyber attacks, which amounted to two-thirds of all malicious software financial attacks.

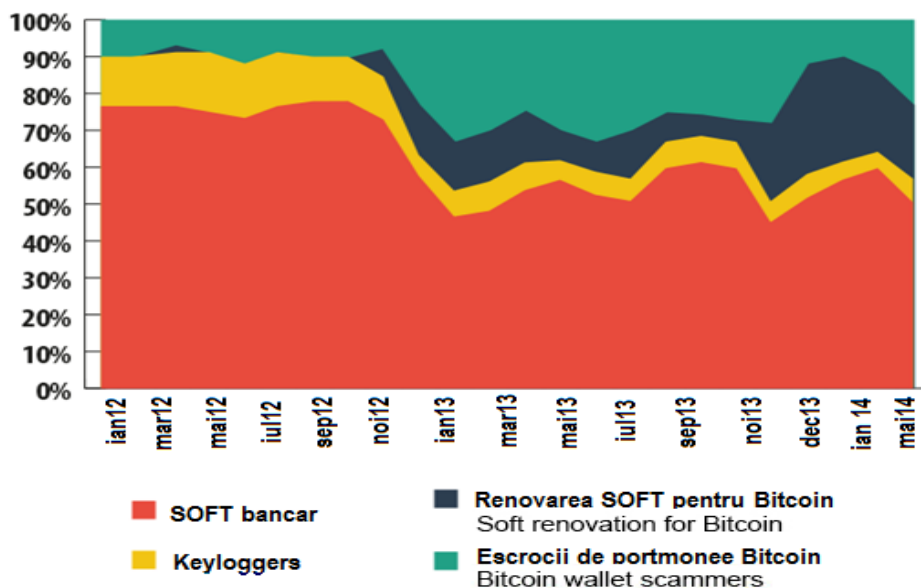

Fig. 9. Până la sfârșitul anului 2013, numărul total al utilizatorilor atacați lunar de programele ce fură Bitcoins și a celor care descarcă și minerează Bitcoins a fost aproape de numărul Bunker/

Fig. 9. By the end of 2013, the total share of users attacked monthly by Bitcoins stealers and miners came close to the Bunker's

Cel mai activ dintre Bankeri, atât în numărul de atacuri cât și în numărul de utilizatori a devenit programul troian Zbot (Zeus). Numărul de atacuri în urma modificărilor acestuia s-a mărit dublu pe parcursul anului, iar numărul de utilizatori atacați în ultimul an a depășit topul celor zece bancheri la un loc.

The most active program has become Trojan Zbot (Zeus) both in the number of attacks and the number of attacked users. The number of attacks from its modifications increased more than doubled during the year. The number of users attacked in the past year increased other top bunkers indicators.

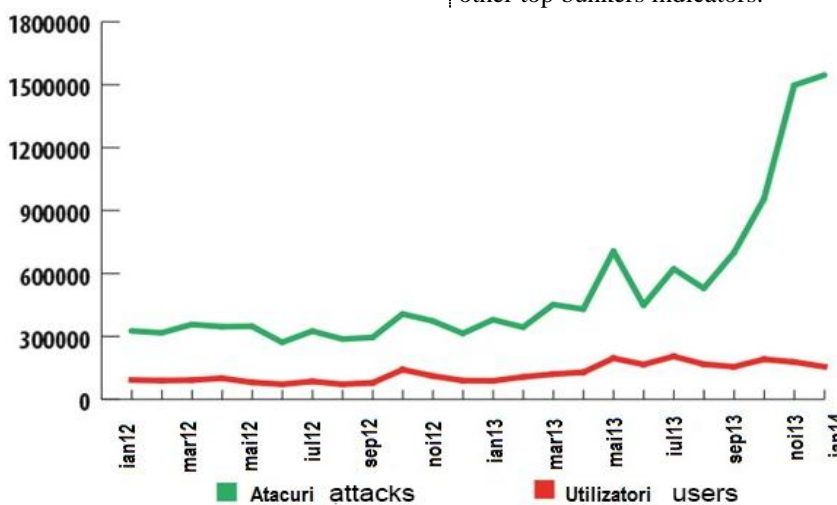

Fig. 9. Zbot, în anii 2012-2013/

Fig. 9. Zbot, 2012-2013

În 2011, codul sursă Zbot a fost accesat public, și în baza lui au fost create și continuă să fie create noi variante de malware care influențează statistica atacurilor. Zbot este, de asemenea, cunoscut pentru faptul că pe baza sa a fost dezvoltată platforma Citadel – una dintre încercările de a transfera principiile de software comercial în crearea de malware. Utilizatorii Citadel nu doar că au cumpărat un troian, dar de asemenea, au obținut un suport tehnic și actualizări operaționale care împiedică detectarea soluțiilor software anti-virus. De asemenea, în sursele Web a fost organizat un chat al hackerilor care pot posta cereri pentru introducerea de noi funcții. La începutul lunii iunie 2013, Microsoft în colaborare

on this basis have been created and continues to create new variants of malicious software that affects the statistics of attacks. Zbot is also known for the fact that it was the base of Citadel platform – one of the attempts to transfer the principles of commercial software in the creation of malware. Citadel users can buy a Trojan, but also get technical support and operational update that prevents detection by antivirus software. On Citadel Web Resources was organized hacker's forum, where they can post requests for the introduction of the new functions. In early June 2013, Microsoft in conjunction with the FBI announced the

cu FBI a anunțat închiderea mai multor rețele mari de Internet-bot care au făcut parte din Citadel, reprezentând o mare victorie în lupta împotriva criminalității informatice. Cu toate acestea, după cum se poate observa din statisticile "Kaspersky Lab", acest eveniment nu a prea afectat răspândirea de malware, care vizează furtul de date financiare.

Scăderea puternică a numărului de atacuri troian Qhost se poate asocia cu arestarea creatorilor săi, care în 2011 au furat de la clienții uneia dintre cele mai mari bănci din Rusia circa 400 mii dolari. Autorii acestui malware au fost condamnați încă în 2012, dar acest lucru nu a împiedicat răspândirea în continuare a amenințărilor. Simplitatea relativă a instalării și utilizării acestui malware atrage noi infractori.

closure of several large botnets that were part of Citadel, which was a great victory in the fight against cybercrime. However, as can be seen from the statistics of "Kaspersky Lab", this event is not affected too much the spread of malware for stealing financial data.

The strong decline on the number of Trojan Qhost attacks may be associated with the arrest of its creators, who stole about \$400 thousand from customers of one of the largest banks in Russia in 2011. The malware authors have been convicted again in 2012, but this did not prevent the further spread of the threat. The relative simplicity of setup and use of this malware attract more new intruders.

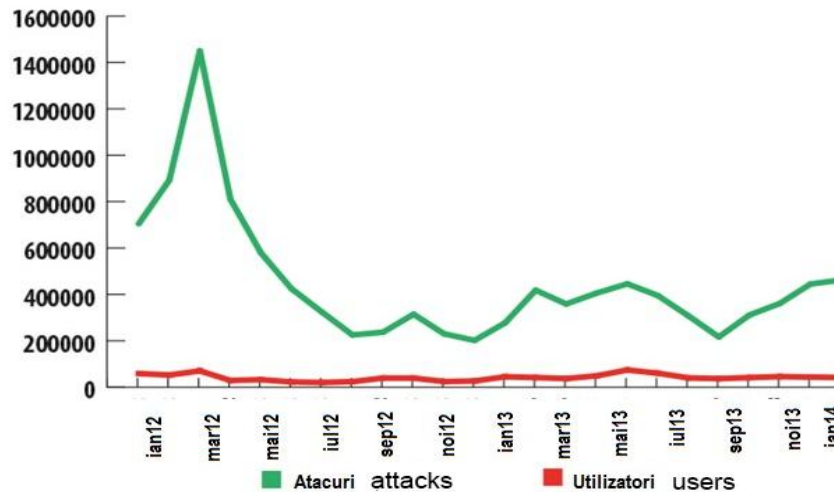

Fig. 10. Qhost, în anii 2012-2013/

Fig. 10. Qhost 2012-2013

Numărul de atacatori a troianului Carberp a scăzut în prima jumătate a anului 2013, după ce în primăvară a fost arestat creatorul troienilor, printre care se presupune că era și creatorul acestui troian. Cu toate acestea, o creștere semnificativă a început în vara acestui an, ceea ce a permis ca în ultimele 12 luni să se revină la cifrele înregistrate în 2012. Acest lucru a fost în legătură cu publicarea codului sursă a malware-ului, devenind un impuls pentru crearea de noi versiuni ale troianului. Cu toate acestea, numărul utilizatori lor atacați de programele modificate ale acestui malware, a scăzut de mai multe ori pe parcursul unui an.

The number of Trojan Carberp attacks has fallen in the first half of 2013 after the arrest of Trojans users, among which, presumably, were the creators. However, a significant increase began in the summer, which allowed Carberp to catch up with the indicators of 2012. This is caused of malware source code publication in the public domain, which was the incitement to create new Trojan versions. Yet the attacked users number of this malicious software fell during the year several times.

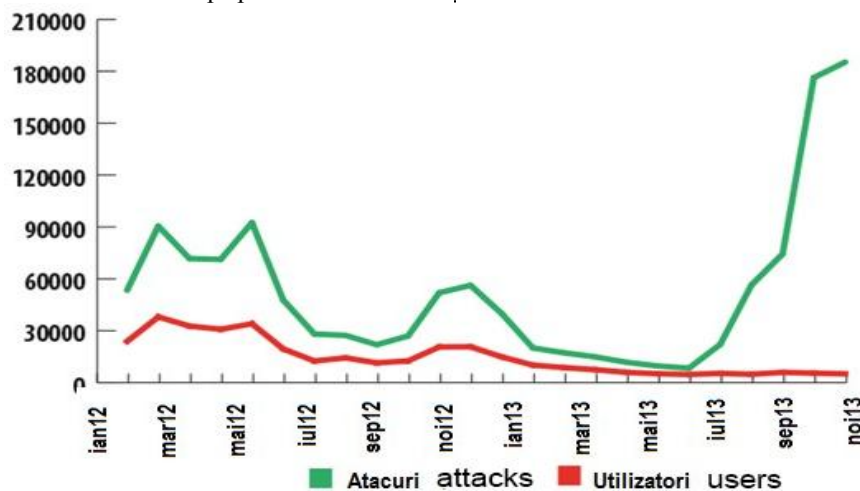

Fig. 11. Carberp, 20122013/

Fig. 11. Carpelp 2012-2013

Tendența generală este clară: după „liniștea” relativă din a doua jumătate a a. 2012, în 2013 infractorii, care își planificau atacuri cu ajutorul malware financiare, s-a intensificat, după cum reiese din creșterea numărului de atacuri și de utilizatori atacați.

The general trend is clear: after a relative ‘calm’ period in the second half of 2012, in 2013 the frauders intensified, as evidenced by the increase in the number of attacks and attacked users.

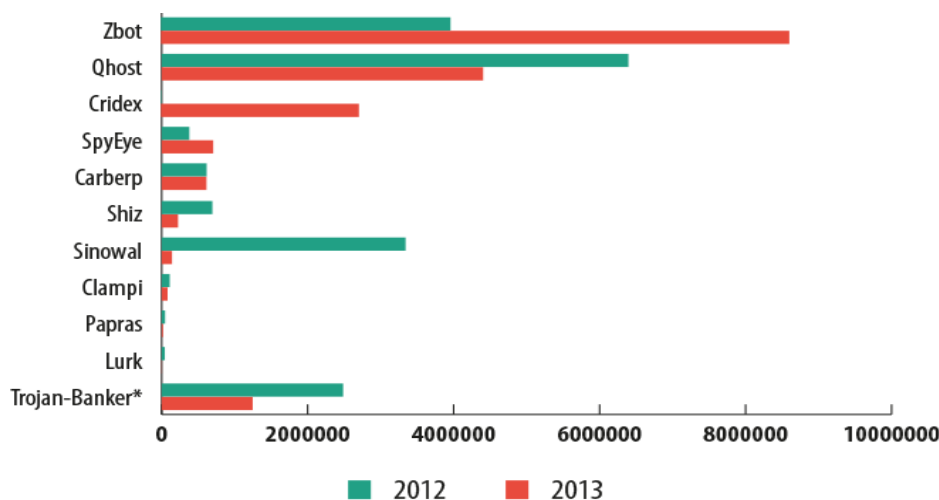

Fig. 12. Numărul de atacuri Bunker, în anii 2012-2013/

Fig. 12. The number of Bunker attacks in 2012-2013

* Trojan-Banker - înregistrare universală în bazele de date "Kaspersky Lab", care utilizează euristica pentru a detecta malware financiar/

*Trojan-Banker is a universal record in "Kaspersky-Lab" databases, which uses heuristics to detect financial malware.

Bitcoin: bani în vânt?

Bitcoin – valută electronică Cryptocurrency, care funcționează fără nici o reglementare de stat, deoarece este folosită de către oameni. Rețeaua distributivă, care asigură funcționarea acestor monede, a fost lansată în 2009. Inițial, moneda a fost utilizată de către persoane din sfera IT-industriei, treptat însă a devenit larg cunoscută. La popularitatea acestei valute, nu în ultimul rând, a contribuit posibilitatea de a plăti pe unele dintre cele mai importante site-uri care vând bunuri ilegale. Utilizatorii aleg Bitcoin, grație anonimatului pe care această monedă îl oferă.

Bitcoin: money down the drain?

Bitcoin is an electronic Cryptocurrency that operates without any state regulation because of using it to people. Distributive network that provides Bitcoin was launched in 2009. Initially, the currency was used by people closed to the IT-industry, but gradually it became widely known. The chance to pay on some of the major sites that sell illegal goods contributed to the popularization of this currency. The users choose Bitcoin because of the anonymity that it provides.

Fig. 13. Reprezentarea Opțiunii Bitcoin pe hârtie/

Fig. 13. The representation of Bitcoin on paper

În teorie, pentru oricine poate primi Bitcoin, folosind puterea de procesare a computerului – acest proces se numește minerit. Esența exploatarea minieră – soluționarea seriilor de sarcini criptografice care sprijină funcționarea rețelei Bitcoin.

Mulți dintre așa-ziii bogătași-Bitcoin și-au câștigat averea

In theory, anyone can get a Bitcoin using the processing power of your computer and this process is called ‘mining’. The essence of mining is to solve series of cryptographic tasks that support the functioning of the Bitcoin network.

Many of Bitcoin-wealthy men earned their fortune

lor încă în faza incipientă a valutei, atunci când nu era percepută ca o lichiditate de fonduri. Cu toate acestea, după cum Cryptocurrency câștigă popularitate, pentru a obține Bitcoin din contribuția facilităților calculatoarelor devenea din ce în ce mai greu este una din caracteristicile sistemului, împreună cu un volum final de fonduri care vor fi puse în circulație. Până în prezent, complexitatea calculelor necesare a crescut în așa măsură, încât mineritul de Bitcoin de pe computerele obișnuite a devenit nerentabil – profitul potențial este cu greu capabil să acopere costurile pentru electricitatea consumată.

while the beginning of this currency, when it was not perceived as a liquidity of funds. However, as Cryptocurrency gain popularity, to get a Bitcoin for the contribution of computer power becomes more and more difficult. It is one of the features of the system, along with a final volume of funds that will be released into circulation. To date, the complexity of the calculations required increased so much, that Bitcoin mining on conventional computers became unprofitable. The potential profit is hardly able to cover the cost of electricity.

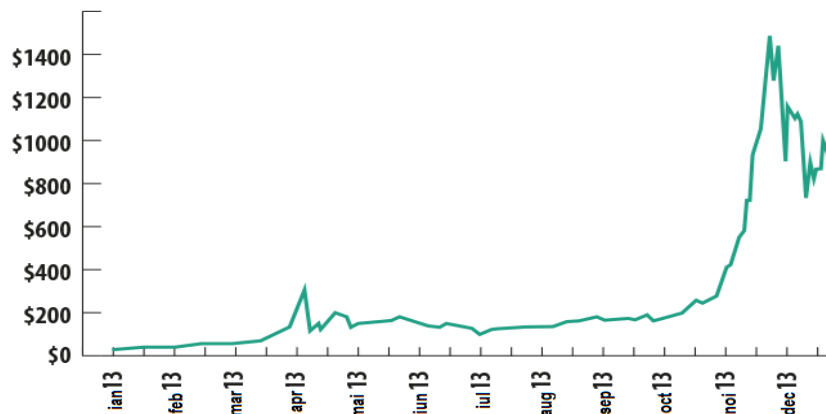

Fig. 14. Cursul Bitcoin la începutul anului 2013 a fost de circa 13,6 dolari, iar în decembrie, a atins un maxim istoric, de peste 1 200 de dolari/

Fig. 14. Bitcoin exchange rate in early 2013 was at around \$13,6 and by December, when it reached the historic high, over \$1.200

În decursul anului Bitcoin a crescut febril, trecând de 1.200 de dolari la sfârșitul lunii decembrie. Mai apoi cursul a mers în declin, ca urmare a poziției prudente a unor bănci centrale din mai multe țări în raport cu această monedă. Astfel, interdicția Băncii Populare Chineze de a mai lucra cu acest schimb valutar, schimbul de Bitcoin a scăzut, rata fiind de aproximativ o treime. În același timp, alte țări favorizau valuta Bitcoin – în special, Ministerul de Finanțe al Germaniei a recunoscut oficial acest tip de valută, iar în Canada și Statele Unite ale Americii, chiar se instalau bancomate ce permiteau introducerea în numerar a Bitcoins.

Pe scurt, de la fenomenul Internet "de cameră", sprijinit de un mic grup de entuziaști, Bitcoin a devenit în doar câțiva ani, dacă nu o monedă cu drepturi depline, apoi entitatea virtuală care reprezintă o valoare reală și care se confruntă cu o cerere mare. Desigur, acest lucru nu a putut trece pe lângă urechile răufăcătorilor. De când Bitcoin a început să fie vândut pe bani reali în Internet, și tot mai mulți comercianți au început a o folosi ca mijloc de plată, prezintă tot mai mult interes pentru infractorii cibernetici.

Bitcoins sunt stocate pe computer într-un fișier-pungă special (wallet.dat sau altul, în funcție de aplicație). Dacă acest fișier nu este criptat și un atacator ar fi capabil să-l fure, el poate transfera liber fondurile din contul tău în contul lui. Rețeaua Bitcoin permite oricărui părți accesul la istoricul tranzacțiilor realizate de oricare din utilizatorii ei. Adică poți urmări în care „portmoneu” au fost transferați banii furati. Dar din moment ce nimeni nu reglementează utilizarea monedei Bitcoin, nu poate respective să se plângă de furt nicăieri, ar fi un lucru inutil. Mai mult, pentru a fura Bitcoins, infractorii cibernetici pot folosi calculatoarele victimelor pentru mineritul "monedei" aproximativ la fel, precum

During the year Bitcoin grew feverishly and passed for \$1.200 in late December. After this, exchange rate declined, including the position of the central bank wary of some countries towards this currency. Thus, the prohibition of the People's Bank of China served Bitcoin-exchange rate brought down by about a third. At the same time, Bitcoin is very favorable in other countries. In particular, the Ministry of Finance of Germany officially recognizes Cryptocurrency as a payment, and in Canada and the United States even are installed ATMs that allow to cash Bitcoins.

In short, Bitcoin has become from the Internet phenomenon, supported by a small group of enthusiasts to the virtual entity that represents real value and experience high demand. Of course, this fact could not pass attackers' attention. Since Bitcoin was traded on exchanges online for real money, more and more vendors have started to accept the currency for payment, it became increasingly interest for cybercriminals.

Bitcoins are stored on your computer in special purse-file (wallet.dat or the other, depending on the application). If this file is not encrypted and is stealable, attackers can freely transfer funds from one account to their wallet. Bitcoin network allows to everyone to gain the access to the history of transactions made by any of its users. So, it is possible to identify to whose wallet were transferred the stolen money. But since no one can regulate Bitcoin, to complain about the theft elsewhere would be pointless.

In addition to stealing Bitcoins, cybercriminals can use the computers of their victims for mining coins, as sending

o faci pentru a trimite spam și alte malware. Pe deasupra, există programe care solicită plată în Bitcoins pentru decriptarea datelor utilizatorului.

Graficul de mai jos arată dinamica atacurilor folosind instrumente-atacatori pentru a fura portofele-Bitcoin, precum și malware "multifuncționale" observate în unele pentru minerit instalate. În plus, față de aceste detecții sunt afișate pe cererile de calculator unele de minerit Bitcoin – ele pot fi instalate de către utilizator, sau pot fi aduse în calculator fără știrea proprietarului. Produsele "Kaspersky Lab" includ cereri de minerit în categoria RiskTool. Acest lucru înseamnă că cererea conține funcții potențial-periculoase.

spam and other malicious activity. Additionally, there are programs that demand payment in Bitcoins for decrypting user data.

The following chart shows the dynamics of malicious tool attacks for stealing Bitcoin-wallets, as well as mining multifunctional malware. In addition to these, it indicates the case when detecting computer identify the applications for Bitcoin mining. It could be installed by the user or go to the computer without his knowledge. "Kaspersky Lab" products includes applications for mining in the RiskTool category. This means that the application contains a potentially dangerous functions.

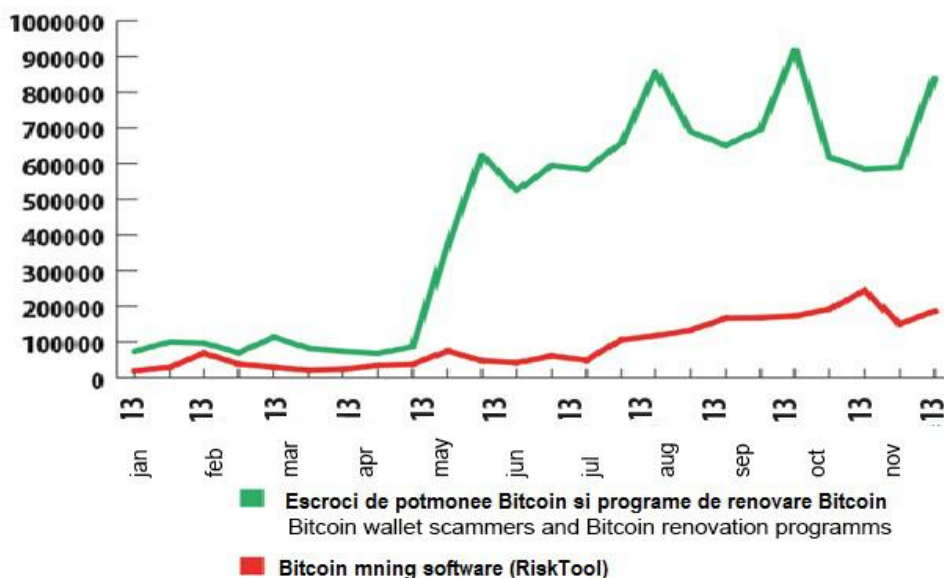

Fig. 15. Dinamica atacurilor
Fig. 15. Dynamics of malicious

După cum arată graficul, numărul de produse de protecție cu rezultate pozitive "Kaspersky Lab", cu privire la programele de răpire și încărcările programelor de minerit Bitcoins, a început să crească în a II-a jum. a. 2012. O altă tendință interesantă a avut loc în 2013. De exemplu, unul dintre cele două produse de protecție importante pentru "Kaspersky Lab", de malware asociat cu Bitcoin, a fost în luna aprilie. Aproximativ în aceeași perioadă, rata de schimb Bitcoin a sari la nivelul de mai mult de 230 dolari. Este evident că creșterea ratei de schimb ar putea provoca distribuirea mai activă de malware, pentru a fura sau mineri Bitcoins.

Cu toate acestea, în luna aprilie, prețul valutei a scăzut brusc la 83 de dolari. Recesiunea a fost urmată de recuperare a 149 dolari la sfârșitul lunii aprilie și o stabilizare în luna mai. Din mai pînă în august Bitcoin „se plasa” la 90-100 de dolari, iar în luna august a început a crește treptat. Acest proces este slab corelat cu situația de pe „frontul” malware deși este posibil ca această stabilizare a Bitcoin să fi provocat un nou salt în luna august. Un alt salt brusc a numărului de atacuri a avut loc în luna decembrie. În această lună cursul Bitcoin a scăzut drastic - de la 1000 la 584 de dolari - apoi la fel de brusc a început să crească, ajungând la 804 de dolari la sfârșitul lunii. De asemenea, în luna aprilie este în creștere în mod constant numărul de produse de activare "Kaspersky Lab" software, pentru a genera Bitcoin. Această creștere a continuat până în octombrie, dar în noiembrie numărul alarmelor a început să scadă.

As the chart show, the number of positives protective products in "Kaspersky-Lab" began to grow in the second half of 2012. Another interesting trend was in 2013. For example, one of the two largest peaks of positive products in "Kaspersky Lab" was in April. Around the same time, Bitcoin exchange rate has jumped to the level of more than \$230. It is obvious that the rate growth could provoke more active malware distribution, designed to steal or mining Bitcoin.

However, the currency price has fallen sharply to \$83 in April. The recession was followed by recovery to \$149 in late April and stabilization in May. From May to August Bitcoin held within 90-100 dollars, and in August became grow gradually. This process is weakly correlated with the malware situation, although it is possible that this stabilization of Bitcoin has provoked a new leap attacks in August. Another jump in the number of attacks occurred in December. Bitcoin rate first fell drastically (from \$1.000 to \$584), but then just began to grow and reached \$804 at the end of the month.

Also in April the number of activation products in "Kaspersky Lab" increased steadily. This growth continued until October, but in November the number of alarms became to decline.

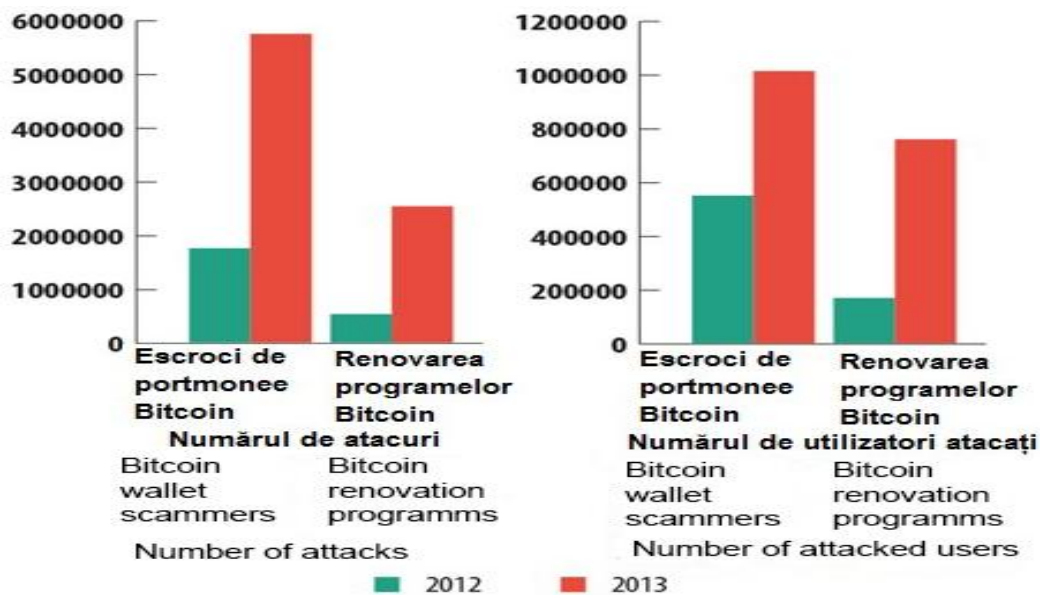

Fig. 16. Escroci de portmonee, numărul de atacuri
 Fig. 16. Bitcoin wallet scammers, number of attacks

În general, în 2013 numărul de produse pozitive "Kaspersky Lab" și numărul de utilizatori care se confruntau cu malware sau un potențial dăunător asociat cu Bitcoin a crescut de mai multe ori comparativ cu anul 2012. De asemenea, este demn de remarcat că, începând din octombrie 2013 numărul de malware pozitive pentru, instalați software pentru minerit Bitcoin a început să scadă, iar numărul de operațiuni ale hoților de „portofele”, dimpotrivă – să crească. Acest lucru poate fi o consecință a caracteristicilor mai sus-menționate ale monedei Bitcoin – cu cât mai multe monede se generează în sistem, este cu atât mai dificil de a crea altele noi. Acest lucru ar putea forța atacatorii să se concentreze pe găsirea și răpirea Bitcoin-portmoneelor deja cu valută generată.

Programele care vizează furtul de informații financiare este cu siguranță un tip formidabil de malware de rea intenție. Pericolul crește, inclusiv, din cauza numărului foarte mare de potențiale victime ale unor astfel de atacuri prin intermediul software-ului – practic fiecare proprietar al unui card de plastic, care navighează pe Internet cu calculatorul slab protejat, poate deveni victimă a răufăcătorilor. Cu toate acestea, calculatoarele și laptop-urile nu sunt singurele dispozitive cu care utilizatorii se angajează în tranzacții financiare. În zilele noastre, practic fiecare om modern are un smartphone și/sau tabletă. În grupul de utilizatori ai serviciilor financiare aceste dispozitive sunt lacune suplimentare de care se pot folosi atacatorii.

Amenințările „mobile” pentru online-Banking

Pentru o lungă perioadă de timp, dispozitivele mobile rămân a fi *Terra Incognita* pentru infractorii cibernetici. Acest lucru a fost posibil în mare măsură datorită gamei limitate de funcții pentru primele generații de dispozitive mobile și dificultățile scrierii de software pentru ele. Dar, cu apariția de smartphone-uri și tablete multifuncționale, cu conexiune la rețea, și instrumentele publice disponibile pentru dezvoltarea de aplicații, totul sa schimbat. De mai mulți ani, experții "Kaspersky Lab" fixează creșterea anuală a numărului de programe malware care vizează dispozitive mobile, în special, care operează pe sistemul Android.

În 2013 Android a fost un obiectiv de prim-plan pentru atacurile malware. 98,1% din toate malware-urile mobile descoperite în 2013, urmăresc tocmai această platformă, indicând atât popularitatea sistemului de operare mobil, precum și vulnerabilitatea arhitecturii sale.

Overall, the number of positives products in “Kaspersky-Lab” and the number of users faced with malicious or potentially malicious software associated with Bitcoin increased many times in 2013 compared with 2012. It is also noteworthy, that since about October 2013 the number of malware positives began to fall; but the number of operations on the kidnappers wallets on the contrary began to grow. This may be a consequence of the above features of Bitcoin currency – the more the system generates, the more difficult to create new ones. This could be force the attackers to focus in finding and kidnapping Bitcoin-purses with already generated Cryptocurrency.

Programs aimed at stealing financial information is certainly one of the most formidable type of malicious malware. The scale of the danger increases due to the huge number of potential victims of such software attacks. Practically every owner of a plastic card that goes to the Internet with poorly protected computers can fall for the bait intruders. However, computers and laptops are not the only devices with which users engage in financial transactions. Nowadays, almost every man have a smartphone and/or tablet. These devices are the additional loopholes in the pocket of users of financial services for attackers.

Mobile threats for online banking

For a long time, mobile devices remained *Terra Incognita* for cybercriminals. Due to the limited range of functions of the first generations of mobile devices and the difficulties with writing software for them. But everything changed with the appearance of smartphones and tablets. For several years, “Kaspersky-Lab” experts fixed the increasing in the number of malicious programs targeting mobile devices, in particular, the Android operating system.

In 2013 Android was a prime target for malicious attacks. 98,1% of all mobile malware discovered in 2013 was aimed precisely at this platform. Indicating, that both the popularity of the mobile operating system and the vulnerability of its structure.

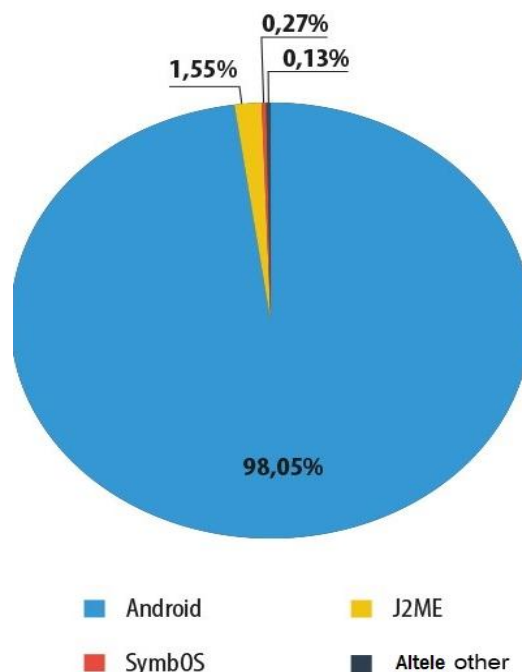

Fig. 17. Distribuția de malware mobil descoperit în 2013, pe platforme/
Fig. 17. Distribution of mobile malware discovered on the platforms in 2013

Majoritatea malware mobil are drept scop furtul de bani ai utilizatorilor. Straturile Trojan-SMS reprezintă ușile sparte și alte malware-uri din categoria de stiluri Trojan. Cu toate acestea, creșterea numărului de programe concepute pentru a fura date de acces la sistemele bancare online și a fondurilor a fost una dintre cele mai periculoase tendințe ale 2013 în domeniul malware mobil.

The majority of mobile malware aimed at stealing user's money. This ply Trojan-SMS, backdoors and other Trojan-style malware. However, the increase of the number of programs designed to steal data to access was one of the most dangerous trends of 2013 in the field on malware.

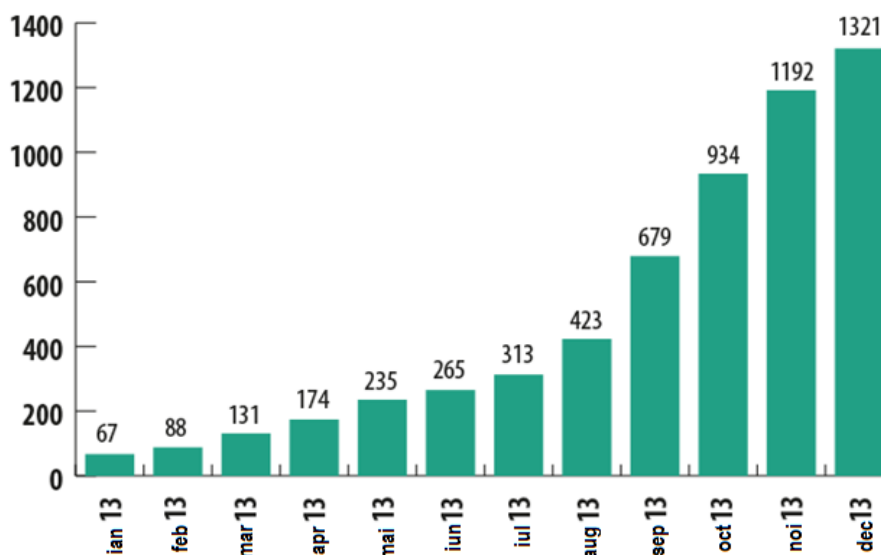

Fig. 18. Creșterea numărului de mostre de malware mobile bazate pe online banking, în colecția de "Kaspersky Lab" în 2013/
Fig. 18. The increase of the number of mobile malware based on online banking in the "Kaspersky-Lab" samples collection, 2013

Numărul de astfel de programe malware a crescut din iulie până în decembrie și a ajuns să marcheze mai mult de 1300 de piese unice. În aproximativ același timp a început să crească și numărul de atacuri blocate de produsele "Kaspersky Lab".

The number of such malicious programs actively grow from July to December and reached the mark of more than 1.3 thousand unique pieces. The number of attacks blocked by "Kaspersky-Lab" products began to grow at about this time.

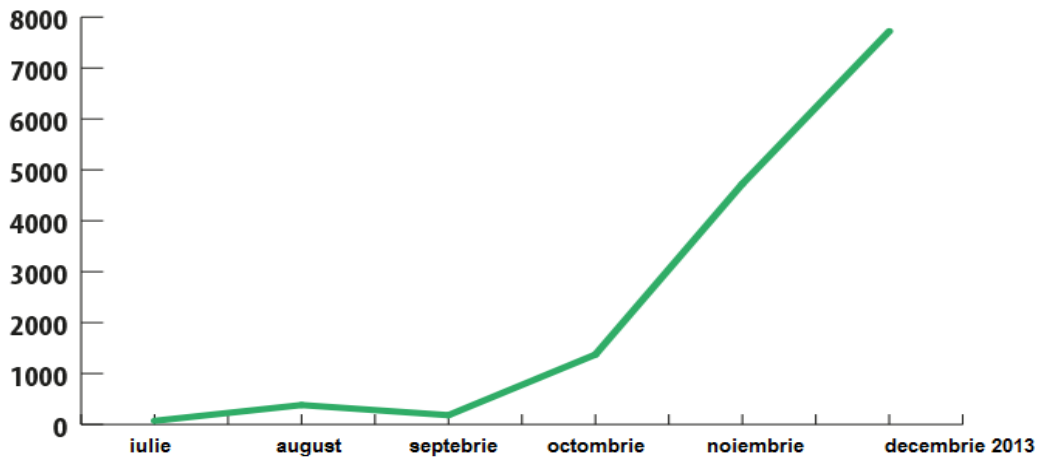

Fig. 19. Dinamica atacurilor cu utilizarea de malware-ului mobil, bazat pe online banking, în a doua jumătate a anului 2013/

Fig. 19. Mobile malware attacks dynamics, based on online banking in the second half of 2013

Malware-urile mobile care au ca obiectiv clienții online banking se întâlneau și anterior. De exemplu, ZitMo (celebrul "frate" mobil al lui Trojan Win32) a fost cunoscut încă din 2010, dar el nu a fost văzut în atacuri în masă, inclusiv din cauza funcțiilor sale specifice. ZitMo ar putea funcționa doar în tandem cu "desktop", Zeus. Acesta interceptează login-ul și parola pentru a accesa contul on-line a victimei, apoi funcția principală a ZitMo este de a obține parola unică pentru a confirma tranzacțiile în sistemul de online banking și de a le transfera la atacator, care va folosi datele pentru a fura bani.

Un astfel de sistem de fraudă s-a întâlnit și în 2013. De data aceasta, concurenții principali ai lui Zeus au dobândit noi programe malware (SpyEye, SpitMo, Carberp și CitMo). Cu toate acestea, ele nu au fost observate în atacuri semnificative ca număr. Acest lucru poate fi corelat cu faptul că pe piața neagră cibernetică au apărut mai mulți troieni "autonomi" capabili să funcționeze fără un partener de pe "desktop".

Svpeng troian a devenit un exemplu de astfel de software, descoperit de experții "Kaspersky Lab" în iulie 2013. Acest troian utilizează o caracteristică a unor sisteme rusești de mobile banking, prin care acesta este capabil să fure bani din contul bancar al victimei.

Mobile malware aimed at online customers are very well known. For example, ZitMo (famous Trojan Win32's brother) has been known since 2010, but it has not seen in mass attacks due to its specific functions. ZitMo could only work in tandem with the Zeus desktop. The latter intercepts the login and password to access the online account of the victim. Then ZitMo gets one-time password to confirm transactions in the system of online banking and transfer them to the attacker who used the data to steal money.

This fraud scheme was also in 2013. By this time, Zeus' major competitors acquired new malware programs (SpyEye, SpitMo, Carberp and CitMo). However, they have not seen in any meaningful amount of attacks. It can be connected with the fact that cyber block market get more anonymous Trojans, that are capable to operate without a desktop partner.

Trojan Svpeng is an example of such software. It was discovered by "Kaspersky-Lab" experts in July 2013. This Trojan uses a feature of some Russian mobile banking systems, through which it is able to steal money from the victim's bank account.

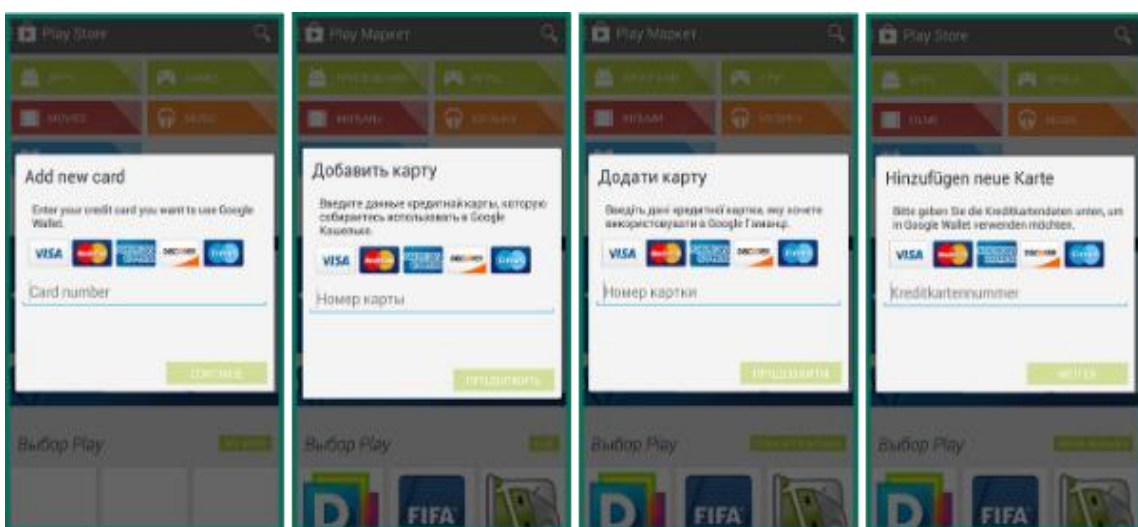

Fig. 20. Autentificare Fake interfață Svpeng/
Fig. 20. Fake login interface of Svpeng

În Rusia, unele bănci mari oferă clienților săi, cu reîncărcarea serviciilor de telefonie mobilă, transfer de bani de pe un card bancar. Pentru aceasta clientul băncii trebuie doar să trimită un SMS cu un anumit conținut la un număr special al băncii. Svpeng trimite SMS-mesaj la serviciile de SMS-servicii a două astfel de bănci. În acest fel, proprietarul Svpeng poate ști dacă numărul smartphone-ului infectat arată prezența unui cont bancar. În cazul în care contul există, să obțină informații din bilanț. Mai apoi infractorul poate da comandă Sverp pentru a transfera bani din contul bancar al victimei la telefonie mobilă.

Pe viitor, furtul banilor de pe telefonie mobilă are o varietate de moduri, de exemplu, transferul într-un portmoneu electronic printr-un cont personal în cadrul operatorului de sistem sau trimiterea mesajelor banale la numere premium. În plus, Svpeng are funcțiile de a fura nume de utilizatori și parole de acces la sistemele de online banking.

Încă câteva exemple de troieni bancari periculoși detectați de experții "Kaspersky Lab" – Perkele și Wroba. Primul este un ZitMo analog, funcția sa principală fiind de a intercepta parolele o singură dată pentru a confirma tranzacții. Al doilea – caută pe dispozitivele mobile infectate aplicații pentru online banking, le șterge și le înlocuiește cu niște copii false, cu ajutorul cărora colectează date de autentificare și trimite atacatori. Cele mai multe atacuri ale troienilor pentru banking mobile pe teritoriul Rusiei și a țărilor vecine s-au înregistrat cu ajutorul "Kaspersky Lab" în 2013, Cu toate acestea, de exemplu, Perkele a atacat utilizatorii nu numai din Rusia, dar și pe cei ai unor bănci europene. Wroba este focusat pe utilizatorii din Coreea de Sud.

Some Russian large banks provide to their customers the possibility to recharge their mobile phone money by transferring it from a bank card. To do this the bank customer have to send special SMS from their device to a special bank's number. Svpeng sends SMS-message to the SMS- services to two banks. In this way, the Svpeng owner could know whether the number is linked with a bank account. If it is, they may obtain the balance sheet information. Then attacker could give to Svpeng a command to transfer money from your bank account to the mobile.

In that follows, the attacker can steal money from the mobile account. For example, by a transfer through personal account in the operator system or just by sending messages to premium numbers. In addition, Svpeng has the functions of stealing usernames and passwords to online banking systems access.

Perkele and Wroba are more examples of dangerous banking Trojans detected by "Kaspersky-Lab" experts. The former is a ZitMo analog, its main function is to intercept one-time passwords for confirming transactions. The latter looks for the infected mobile device applications for online banking, it removes them and then loads fake copies with which collects authentication data and sends to the attacker.

Most of the mobile banking Trojans attacks were registered on the territory of Russia and neighboring countries by "Kaspersky-Lab" in 2013. However, for example, Perkele attacked not only Russian users, but also some European banks. Wroba focuses on South Korean users.

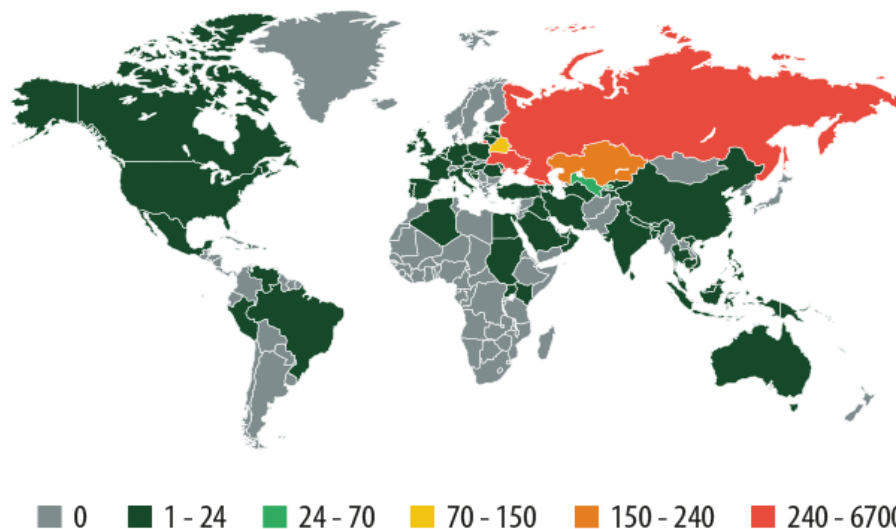

Fig. 21. Distribuția geografică a atentatelor cu malware Android-aplicații asupra băncilor în 2013/
Fig. 21. The geographical distribution of malicious banking Android application in 2013

În termeni absoluți, gradul de atac cu malware financiar al utilizatorilor de telefoane mobile produse de "Kaspersky Lab" este relativ mic. O tendință clară de creștere se poate urmări în următoarele șase luni. Ea semnalează că utilizatorii de telefonie mobilă, în special pe platformă Android, trebuie să fie foarte atenți cu privire la securitatea datelor financiare. Utilizatorii pe dispozitive iOS, de asemenea, să nu se relaxeze. Deși programele malware concepute pentru a fura date confidențiale de la iPhone și iPad nu se observă în sistemul de operare, se detectează în mod

In absolute terms, the extent of financial malware mobile attacks is relatively small. Obvious tendency can be seen for more than six months towards an increase in their number. It signals that the mobile users must be careful with their financial data, especially Android users.

The iOS users also should not relax. iOS regularly detects an error that allows to create such malware, although a lot of malicious programs are not observed in the operating system. An error detected by researchers at the

regulat erori, care permit de a crea astfel de malware. Una dintre cele mai proaspete exemple - eroarea detectată de cercetatori la sfârșitul lunii februarie 2014 și care vă permite să definiți caracterele pe care utilizatorul le introduce de pe dispozitivul tastaturii virtuale. Folosind această vulnerabilitate, un atacator ar putea fura, inclusiv numele de utilizator și parola pentru a accesa sistemul online banking.

Concluzie: Țineți evidența portofelului digital

Studiul arată clar că utilizatorii de monedă electronică sunt în pericol constant. Că lucrează utilizatorul cu contul prin internet banking, sau plătește pentru cumpărături în magazinul online – atacatorii, în așteptare de bani ușori, îl privesc de peste tot.

În anul 2013 toate tipurile de riscuri financiare au arătat o creștere semnificativă. S-a dublat numărul de atacuri phishing cu utilizarea brand-urilor bancare. În timp ce numărul de atacuri financiare malware au crescut cu o treime.

Un segment de malware financiar nu a fost marcat de apariția unor "nou veniți", care ar putea pune în umbră slava lui Zbot și Qhost. Aceștia și alți troieni bine-cunoscuți sunt responsabili pentru cele mai multe dintre atacurile din ultimul an. Cu toate acestea, atacatorii au demonstrat încă o dată cât de sensibil reacționează la schimbările condițiilor de piață. Creșterea furtului de Bitcoin care a început la sfârșitul anului 2012, printr-o avalanșă de atacuri, a continuat și în 2013.

Experți "Kaspersky Lab" dau următoarele sfaturi pentru a consolida protecția în fața amenințărilor cibernetice financiare:

Pentru afaceri

- Responsabilitatea pentru siguranța utilizatorilor revine, în mare măsură, businessului. Companiile financiare ar trebui să spună utilizatorilor despre amenințarea care o reprezintă ciberescroci, și să dea sfaturi cu privire la modul de a evita pierderile posibile din vina lor.

- Băncile și sistemele de plăți trebuie să ofere clienților un sistem cuprinzător de protecție împotriva intrușilor. Un exemplu de soluționare este platforma „Kaspersky Fraud Prevention”. Acesta oferă mai multe straturi de protecție împotriva fraudei.

Pentru utilizatorii casnici și utilizatorii de servicii bancare online

- Autorii de malware adesea se bazează pe vulnerabilități în programele populare. Prin urmare, este necesar să se utilizeze numai versiunea nouă a aplicației și instalarea imediată a actualizărilor de sistem de operare.

- Regulile universale de lucru în siguranță pe Internet ne ajută să reducem riscul atacurilor financiare. Utilizatorii ar trebui să aleagă parole puternice, care sunt unice pentru fiecare serviciu, să folosească cu grijă rețelele publice Wi-Fi, să refuze de a stoca informații confidențiale de către browser etc.

- Trebuie să utilizați produse fiabile pentru a vă proteja împotriva malware-ului, eficiența cărora este confirmată prin teste independente. În plus, unele produse de securitate, cum ar fi, Kaspersky Internet Security, au unele built-in pentru operarea în siguranță a serviciilor financiare online.

- Dacă utilizați un smartphone sau tabletă pentru a accesa sistemul bancar online, sistemul de plată, sau a face achiziții de la magazine online, ar trebui să aveți grijă de

end of February 2014 allows to define the symbols that the user types. An attacker could steal login and password to access to the online banking system using this vulnerability.

Conclusion: Watch your digital wallet

The study clearly shows that users' e-money are in constant danger. Attackers lie in wait for money everywhere, even if the user works with his account via Internet banking or pays for purchases in the online shop.

All types of financial risks showed a significant increase in 2013. The number of bank phishing attacks has doubled. While the number of malicious malware financial attacks increased by a third.

Segment of the financial malware was not marked by the emergence of newcomers, that could outshine the glory of Zbot and Qhost. These and other well-known Trojans are responsible for most of the attacks in the past year. However, attackers have once again demonstrated how sensitive they react to changes in market conditions. The growth of stealing Bitcoin attacks had begun in late 2012 and continued in 2013.

“Kaspersky-Lab” experts give the following advice to strengthen the protection of the financial cyberthreats:

For Business

- The responsibility for the safety of users lies on business. Financial companies should tell to customers about the threat posed by cyberhawks and give advice on how to avoid losses due to their fault.

- Banks and payment systems must offer their customers a comprehensive system of protection against intruders. Kaspersky Fraud Prevention platform is an example of such solutions. It provides multiple layers of protection against fraud.

For home users and online banking users

- Malware writers often rely on vulnerabilities in popular programs. It is therefore necessary to use only the new versions of the application and immediately install operating system updates.

- Universal rules of online safety help reduce the financial attack risk. Users should choose strong passwords that are unique for each service, carefully use public Wi-Fi networks, refuse to store confidential information by the browser, and other.

- You should use reliable products against malware, which effectiveness is confirmed by independent testing. In addition, some security products, such as “Kaspersky Internet Security”, have build-in tools for safe operations of the financial online services.

- You should take care of the device protection with reliable solutions such as Kaspersky Internet Security for Android if you use smartphone or tablet to access the online banking system, payment system, or make purchases from online stores.

Conclusions

Many users are not familiar with the intricacies of such systems as Bitcoin and its analogues as Litecoin, Dogecoin and many others because of their youth. Therefore, “Kaspersky-Lab” experts prepared tips for safe use of Cryptocurrency:

- Stop using online services to store savings, instead use special wallets application.

dispozitivul de protecție cu soluții fiabile, cum ar fi Kaspersky Internet Security pentru Android, cu instrumente avansate pentru a proteja împotriva malware, phishing, precum și dispozitive pierdute sau furate.

Concluzii. Din cauza apariției recente ale Bitcoin și analogilor săi, cum ar fi Litecoin, Dogecoin și multe altele, mulți utilizatori nu sunt familiarizați cu complexitatea unor astfel de sisteme. De aceea, experții Kaspersky Lab ne-au pregătit sfaturi pentru utilizarea în condiții de siguranță a banilor electronici:

- Nu utilizați servicii online pentru a stoca economiile, folosiți în schimb portofele speciale de aplicare;
- Împărțiți acumulările în mai multe portmonee – în caz de furt, va reduce pierderile la unul dintre ele.
- Așezați portmoneele, folosite pentru instalațiile de depozitare pe termen lung, pe suporturi criptate. Ca alternativă, puteți utiliza portmoneele imprimate pe hârtie.

- Divide your savings in several purses. It will reduce losses in the case of theft from the one of them.

- Place used for long-term storage facilities purses on encrypted media. As an alternative, print your purses on paper.

Conclusions. Many users are not familiar with the intricacies of such systems as Bitcoin and its analogues as Litecoin, Dogecoin and many others because of their youth. Therefore, “Kaspersky-Lab” experts prepared tips for safe use of Cryptocurrency:

- Stop using online services to store savings, instead use special wallets application
- Divide your savings in several purses. It will reduce losses in the case of theft from the one of them.
- Place used for long-term storage facilities purses on encrypted media. As an alternative, print your purses on paper.

Referințe bibliografice / References

1. GRIBINCEA, A. *Relații economice internaționale: multimedia, cibermarketing și internet*. Chișinău: ULIM, 1999. 82 p.
2. GRIBINCEA, A., OWEIDAH, J. Promoting factors in the educational reform in Israel. In: *Studia securitatis*. Sibiu, 2009, nr. 6, pp. 19-22.
3. GRIBINCEA, A., PERCINSCHI, N., CERNEI, M. Aspecte teoretico-practice ale asigurării securității energetice prin intermediul utilizării inovațiilor în sectorul energetic. In: *Sectorul serviciilor în sec. XXI: realizări, problema, perspective: simpozion științific internațional*, 26-27 martie 2010. Chișinău: USM, 2010, pp. 221-226.
4. GRIBINCEA, A., STROE, C., EPURAȘ, O. Viitorul pieței carburanților. In: *Problemele economice ale dezvoltării europene: conferința științifică internațională*, 25 martie 2011. Chișinău: ULIM, 2011, pp. 23-33.
5. Websense says educating employees will help stop phishing attacks. 2012, 9 october [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.cbronline.com/blogs/cbr-rolling-blog/websense-says-educating-employees-will-help-stop-phishing-attacks-091012>
6. Как распознать фишинговые сообщения электронной почты или ссылки [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.microsoft.com/ru-ru/security/online-privacy/phishing-symptoms.aspx>
7. Ваша информация в Интернете: о чем нам необходимо знать? [accesat 12 ianuarie 2015]. Disponibil: <http://www.microsoft.com/ru-ru/security/online-privacy/information.aspx>
8. OEM Spam Filtering Engines [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil: http://www.solovatssoft.com/OEM_Spam_Filtering_Engines.html
9. How Can I Identify a Phishing Website or Email? [accesat 11 ianuarie 2015]. Disponibil: <https://safety.yahoo.com/Security/PHISHING-SITE.html>
10. Phishing [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil: <https://www.onguardonline.gov/phishing>
11. Consumer AV/EPP Comparative Analysis - Phishing Protection [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil: <https://www.nsslabs.com/reports/consumer-avepp-comparative-analysis-phishing-protection-edition-1>

Recomandat spre publicare: 12.01.2015

**POLITICA INOVĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL ANGAJAMENTELOR
UNIUNII INOVĂRII**

*Gheorghe CUCIUREANU¹, dr., IDSI, CNAA
Vitalie MINCIUNĂ, dr.hab., IDSI, CNAA*

O Uniune a Inovării este o inițiativă emblematică a Strategiei Europa 2020, care are drept scop dezvoltarea unei economii inteligente, durabile și favorabile incluziunii. Republica Moldova ca țară asociată la UE este așteptată să contribuie la realizarea celor peste 30 de obiective (angajamente) ale acestei inițiative. Scopul studiului a fost de a analiza politica inovării din Republica Moldova raportată la angajamentele Uniunii Inovării. În articol se evaluează situația actuală în sistemul național de inovare după diferite elemente, în baza documentelor de politici și a acțiunilor practice implementate, și se estimează că progresul național spre atingerea angajamentelor Uniunii Inovării este foarte modest.

Cuvinte cheie: politica inovării, Uniunea Inovării, specializare inteligentă, proprietate intelectuală, acces la finanțe, achiziții publice.

Introducere. Inovarea în Europa este pusă la baza atingerii obiectivelor sale strategice până în 2020. Prin inițiativa „O Uniune a Inovării” au fost stabilite peste 30 de angajamente ale statelor membre în domeniu [1]. În documentul programatic al Comisiei Europene se menționează explicit că țările candidate și potențial candidate la aderarea la Uniunea Europeană sunt așteptate să contribuie la realizarea Uniunii Inovării (UI). Pornind de la această mențiune și de la dezideratul de integrare europeană a țării noastre, ne-am propus să analizăm principalele acțiuni de politică a inovării din Republica Moldova raportate la angajamentele UI.

Conținutul de bază. Îmbunătățirea accesului la finanțare pentru întreprinderile inovative. Accesul la finanțe este cu siguranță una din provocările politicii de inovare în Republica Moldova. Majoritatea surselor guvernamentale se alocă pentru cercetare științifică și doar o parte mică stimulează cercetarea-dezvoltarea (CD) industrială și activitățile de inovare. Finanțarea CD și inovării tradițional este sub formă de finanțare directă, disponibilă sub formă de granturi. Firmele private sunt practic excluse din finanțarea guvernamentală în sfera științei și inovării, întrucât doar entitățile acreditate de către Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare (CNAA) pot obține finanțare publică pentru CD. Criteriile de acreditare sunt orientate spre mediul academic, astfel fiind irelevante pentru interesele și capacitățile sectorului antreprenorial. Domeniul de aplicare a instrumentelor Agenției de Inovare și Transfer tehnologic este limitat și rezultatele acestora sunt încă neclare [2]. Scutirile de taxe pentru rezidenții parcurilor

**INNOVATION POLICY IN THE REPUBLIC
OF MOLDOVA IN THE CONTEXT
OF THE INNOVATION UNION COMMITMENTS**

*Gheorghe CUCIUREANU, PhD, IDSI, NCAA
Vitalie MINCIUNĂ, PhD, IDSI, NCAA*

A Innovation Union is a flagship initiative of the Europe 2020 strategy which aims to develop a smart, sustainable and inclusive growth. Republic of Moldova, as EU associated country, is expected to contribute to achieving the over 30 goals (commitments) of this initiative. The aim of the study was to analyze the innovation policy in Moldova related to the Innovation Union commitments. In this paper it is assessed the current situation in national innovation system according to various elements, based on policy documents and implemented practical actions, and it is estimated that national progress towards achieving the Innovation Union commitments is very modest.

Key words: innovation policy, Innovation Union, smart specialization, intellectual property, access to finance, public procurement.

JEL Classification: O30, O34, O38, O39

Introduction. Innovation in Europe represents the basis for achieving its strategic objectives by 2020. Through the initiative "Innovation Union" it were established over 30 commitments of Member States in this area [1]. The programmatic document of the European Commission stated explicitly that candidate and potential candidate countries for accession to EU are expected to contribute to the Innovation Union (IU). Starting from this statement and from the desire of European integration of our country, we decided to analyze the main actions of innovation policy in Moldova in relation to IU commitments.

Basic Content. Improving access to finance. Access to finance is clearly among the challenges for innovation policy in Moldova. Most governmental financial resources for Research and Innovation (R&I) are allocated directly to scientific research activities. The majority of support measures target PROs and only few stimulate business Research and Development (R&D) and innovation activities. R&I funding is mostly traditional direct funding, made available in the form of grants. Private firms are practically excluded from governmental funding for R&I, since only entities accredited by the National Council for Accreditation and Attestation (NCAA) can receive public funding for R&D. The accreditation criteria are strictly oriented to academia, thus irrelevant to the business sector's interests and capacities. The scope of the Agency for Innovation and Technology Transfer (AITT)'s support tools is limited and their results are still uncertain [2]. Tax incentives for residents of S&T Parks and Innovation

¹ © Gheorghe CUCIUREANU, cuciureanu.gheorghe@gmail.com

științifico-tehnologice și incubatoarelor de inovare, stipulate în legislație, nu au fost niciodată aplicate în practică din cauza interpretărilor diferite. Impactul proiectelor de inovare și transfer tehnologic este limitat prin bugetul public modest disponibil pentru program și dificultatea de a atrage parteneri de proiect și finanțare din sectorul privat. O evaluare regulată și o analiză comparativă a instrumentelor de finanțare nu este efectuată. Un mediu legal favorabil pentru spin-off-uri de la universități și institute CD, precum și pentru noi companii start-up, de asemenea lipsește.

Finanțarea de peste hotare, în particular de la donatorii internaționali și agențiile de dezvoltare ale altor state, are o importanță considerabilă [3]. Cu acest sprijin, Organizația pentru susținerea IMM-urilor (ODIMM) a dezvoltat câteva scheme pentru stabilirea start-up-urilor, susținerea tinerilor antreprenori în zonele rurale (Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor), atragerea remitențelor de peste hotare pentru investiții în Republica Moldova (PARE 1+1) și programe de instruire pentru antreprenori. Guvernul a stabilit un Fond de Garantare a Creditelor, pentru a îmbunătăți accesul IMM-urilor la finanțe: pentru start-up-uri garanția este de 70% din suma creditului. Toate aceste scheme nu au drept obiectiv cercetarea și inovarea antreprenorială, dar în cadrul lor activitățile de inovare pot să primească finanțare.

Finanțarea bancară rămâne sursa principală a finanțării externe a întreprinderilor, în particular pentru IMM-urile cu necesități în creștere, care nu pot fi acoperite prin microfinanțare. Acordarea creditelor este limitată comparativ cu economiile similare și un număr mare de întreprinderi consideră lipsa accesului la credite ca un obstacol foarte semnificativ la dezvoltarea lor. Dificultățile de a împrumuta de la bănci limitează potențialul investițional și productivitatea companiilor și împiedică câștigurile conexe productivității [2]. Alte instituții financiare non-bancare și măsuri-suport nu sunt bine dezvoltate, deși necesitatea fondurilor de capital de risc este recunoscută și există proiect de lege în acest sens. Strategia Inovațională de asemenea prevede elaborarea legii capitalului de risc și susținerea conectării IMM-urilor moldovenești la finanțatorii "angels".

Legea privind ajutorul de stat, aprobată în anul 2012, menționează că ajutorul de stat pentru CD este compatibil cu un mediu competitiv normal, dar legislația națională nu specifică condițiile care permit ajutorul de stat în CD și inovare în conformitate cu normele europene.

Susținerea implicării IMM-urilor în procesele de inovare este prevăzută în documentele strategice. Strategia dezvoltării IMM-urilor, aprobată în 2012, prevede scheme de investiții în inovare; incubatoare de afaceri în universități; servicii de prediagnoză a proprietății intelectuale ș.a., iar Strategia Inovațională - susținerea dezvoltării clusterelor și a asocierii IMM-urilor inovative la organismele de afaceri internaționale; introducerea elementelor de inovare în programele de stat de susținere a IMM-urilor; programe de stat în susținerea start-up-urilor și introducerea voucherelor de inovare etc. În plus, în ultimii 3 ani o serie de noi Incubatoare de afaceri au fost deschise. Introducerea prevederilor menționate în documentele de politici este favorabilă dezvoltării inovării în IMM-uri. Cu toate acestea, persistă anumite tendințe negative:

Incubators stipulated by law were never applied in practice because of different interpretations of the law. The impact of the innovation and technology transfer projects is limited by the modest public budget available for the programme and the difficulty of attracting project partners and funding from the private sector. A regular evaluation and benchmarking of funding schemes is not made. A favourable legal environment for spin-offs from research organisations and universities and for new start-up firms is missing too.

Funding from abroad, in particular from international banks and agencies for international development of other countries, has a considerable importance [3]. With this support the Organisation for Development SMEs (ODIMM) developed certain schemes for establishing of start-ups, support of young entrepreneurs in rural areas ("National Economic Empowerment of Youth"), attracting remittances from abroad for investments in Moldova ("PARE 1+1") and training programmes to enhance entrepreneurship. The Government established a Special Guarantee Fund to improve access to finance to SMEs: for start-ups the guarantee is 70% of the loan amount. All these schemes do not target specifically business R&I, but innovation activities can be funded in their framework.

Bank financing remains the main source of external funding for companies, particularly for SMEs with growth needs which cannot be covered by microfinance. Credit penetration is limited compared to similar economies and a large number of companies consider the lack of access to credit as a very significant obstacle to their development. Difficulties in accessing bank lending result in limited investment potential of companies and hamper related gains in productivity [2]. Other nonbanking financial institutions and support measures are not well developed yet. The need for venture capital funds has been recognised and a proposal for the creation of a national venture fund was made in a draft law. The Innovation Strategy also provides developing the law on venture funds and support for linking Moldovan SMEs with funders of "business angels".

Law on State Aid, approved in 2012, mentions that State Aid for R&I is compatible with a normal competitive environment, but Moldovan legislation does not specify the conditions that allowing the State Aid in R&I according to European norms.

Supporting SMEs involvement in innovation is foreseen in strategic documents. The Strategy on SMEs, approved in 2012, provides innovative investment schemes; business incubators within universities; IP pre-diagnosis services etc. and Innovation Strategy - support for cluster development and for joining of national innovative SMEs to the European and international business associations; including of innovation components in state support programs for SMEs; state programmes to support start-up and introduction of innovation voucher etc. Furthermore, in the last three years a series of new Business Incubators were opened. The introduction of mentioned provisions in policy documents favourable to the development of innovation in SMEs. However, some negative trends persist:

- implementare slabă a prevederilor din planuri și programe;
- un interes încă scăzut din partea IMM-urilor pentru inovare și colaborare insuficientă cu universități și institute de cercetare;
- implicare slabă a IMM-urilor naționale în programele europene de CD și inovare.

Puține *politici de inovare axate pe cerere* sunt implementate în Republica Moldova. Măsurile disponibile de stimulare a inovării reflectă focusarea pe politica de inovare bazată pe ofertă. Reglementările și standardizarea au devenit relevante prin programele naționale de adoptare a standardelor internaționale și europene. Programul guvernamental include prioritatea de armonizare a legislației naționale cu practicile europene. Dar acest proces este condus de guvern (de sus în jos) și nu este bazat pe cooperarea voluntară între industrie, consumatori și autoritățile publice, precum se întâmplă în Europa. Cel mai avansat sector în politicile axate pe cerere este sectorul energiei regenerabile. Măsurile includ finanțarea directă a proiectelor de CD și unele acțiuni de implementare a standardelor internaționale de mediu și de economisire a energiei. Astfel, proiectul BAS al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare a acordat în anul 2012 IMM-urilor granturi în domeniul implementării proiectelor de eficiență energetică în volum de circa 2,2 mil. Euro. Pentru o promovare mai eficientă a inovării axate pe cerere, politicile de inovare ale Ministerului Economiei ar trebui să fie mai bine coordonate cu activitățile altor agenții cu atribuții în domeniu.

Asigurarea protecției proprietății intelectuale și valorificarea creativității. Republica Moldova are un cadru regulatoriu al proprietății intelectuale (PI) relativ bine dezvoltat, coordonat de către Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI). În perioada 2007-2010 cadrul de reglementare referitor la PI a fost revizuit, fiind adoptate șase legi speciale armonizate cu legislația UE, astfel încât în prezent legislația națională este compatibilă cu reglementările comunitare [5]. Însă, implementarea legislației este un factor critic. Principalele impedimente pentru o completă armonizare cu standardele UE, conform experților, țin de: coordonarea inadecvată a agențiilor de aplicare; absența unei direcții strategice de aplicare a legislației; constrângerile de personal și de alte resurse, necesitatea continuă de a instrui organele de implementare și de a desfășura campanii de conștientizare a necesității PI, lipsa angajamentului suficient în proces al deținătorilor de drepturi ș.a. [7].

Conform rapoartelor anuale ale AGEPI, există un interes în creștere pentru activitatea de brevetare la nivel național în ultimii ani. Aceasta se datorează „brevetelor pe termen scurt” pentru care procedura este mai simplă, rapidă și ieftină decât de obicei. Majoritatea cererilor de brevete vin de la universități și institute de CD (54% din numărul total în 2003-2011). O proporție foarte mică (4%) din numărul total de cereri de brevete vine de la întreprinderi industriale. Insuficiența avocaților și a altor specialiști calificați în probleme de protecție a PI deseori se reflectă într-o calitate modestă a cererilor de brevete. Mai mult decât atât, nivelul implementării rămâne scăzut. Per ansamblu, în ultimii 6 ani

- poor implementation of the provisions of the plans and programs;
- still low interest from SMEs for innovation and lack of collaboration with universities and research organisations;
- the weak involvement of national SMEs on EU R&I programmes.

Only few *demand-side policies* are implemented in Moldova. The available stimulation measures reflect a focus on the supply-side of innovation policy. Regulation and standardisation have become quite relevant through the national programme to adopt international and European standards. The government programme underpins this priority of harmonisation of national legislation and practices with European ones. But this process is top-down driven by government and not based on voluntary cooperation among industry, consumers and public authorities. A more advanced sector in demand-side policies is the renewable energy sector. Measures include direct funding of R&D projects and some actions concerning the implementation of international environmental and energy saving standards. Thus BAS project of the European Bank for Reconstruction and Development has awarded grants to SMEs in the implementation of energy efficiency projects in the amount of 2.2 million Euros in 2012. To promote the demand-side of innovation more effectively, the innovation policies of the Ministry of Economy would have to be better coordinated with the activities of a range of other agencies.

Protect and enhance the value of intellectual property and boosting creativity. Moldova has a relatively well-regulated framework of intellectual property (IP), coordinated by the State Agency on Intellectual Property (AGEPI). In the period 2007-2010 the regulatory framework related to the IP has been revised, being adopted six special laws harmonised with EU legislation, so that the national legal framework is in line with the Community rules [5]. However, implementation of legislation is a critical factor. The main impediments to full approximation in Moldova to EU standards, according to experts, relate to: inadequate coordination of enforcement agencies; the absence of a strategic direction to enforcement; staffing and other resource constraints; the continuing need for further training of enforcement bodies and for further awareness raising initiatives; the absence of sufficient engagement of right holders in the enforcement effort etc. [7].

According to the annual reports of the AGEPI, there is an increasing interest in patenting activity at the national level over the recent years. This is due to „short-term patents” for which the relevant procedure is simpler, faster and cheaper than the usual one. Most of the patent applications belong to the Universities and R&D Institutes (54% of the total number in 2003-2011). Only a small percentage (4%) of the total number of patents is filed by business enterprises and organizations. Shortages of qualified attorneys and specialized consultants on IPR issues often result in a modest quality of the applications filed. Moreover, the level of implementation remains low. Overall, in the last 6 years, the total number of granted titles of protection (mostly utility certificates, trademarks

numărul total de titluri de protecție eliberate (majoritatea certificate de utilitate, mărci comerciale și, într-o măsură mai mică, desene și modele industriale) s-a redus, ca rezultat al deindustrializării țării.

Pentru promovarea sistemului de proprietate intelectuală, AGEPI organizează cursuri de instruire în domeniul PI, campanii, expoziții și alte evenimente de diseminare a informației, decernare de premii ș.a. Organizațiile de CD acreditate au cel puțin o persoană responsabilă pentru acordarea suportului în brevetare, comercializare și implementare a brevetelor. Cu toate acestea, importanța asigurării drepturilor PI este în cele mai multe cazuri subestimată sau ignorată și lipsesc măsuri eficiente consolidate de prevenire a pirateriei și contrafacerii, inclusiv utilizarea largă a programelor nelicențiate.

O serie de prevederi ale *Strategiei Naționale a Proprietății Intellectuale până în anul 2020*, aprobată la sfârșitul anului 2012, corespund obiectivelor UI și ERA. Primul obiectiv al acesteia este încurajarea creării, protecției și utilizării proprietății intelectuale ca instrument-cheie în crearea condițiilor pentru tranziția țării la modelul inovațional de creștere economică. Planul de acțiuni ale Strategiei pentru anii 2012-2014 conține 30 de acțiuni specifice pentru atingerea acestui obiectiv.

La nivel european, AGEPI a inițiat la sfârșitul anului 2012 negocierile pentru Acordul de cooperare între Guvernul Republicii Moldova și Oficiul European pentru Brevetare privind validarea Brevetelor europene în Moldova. Aceasta și alte acțiuni au permis consolidarea cooperării cu instituțiile UE în domeniul protecției drepturilor PI.

Achiziții publice de cercetare-dezvoltare și inovare. În Republica Moldova, legislația și politica achizițiilor publice sunt tratate ca o caracteristică a disciplinei bugetare, în baza principiilor legislației administrative, mai degrabă decât un aspect al politicii economice și de competitivitate. Autoritatea națională în domeniu – Agenția de Achiziții Publice, acționează mai degrabă ca un supervisor al achizițiilor individuale, decât ca un stimulator al unei politici care ar rezulta într-o eficiență sporită în economie [6]. Politica achizițiilor publice nu este încă explicit orientată spre inovare [3]. Legea privind achizițiile publice din anul 2007 nu include nicio prevedere care ar specifica stimularea procurării produselor și serviciilor inovative. În septembrie 2013 guvernul a aprobat patru noi regulamente care stabilesc noi metode a efectuării achizițiilor publice – prin dialog competitiv; utilizând procedura de negociere; sistem dinamic și e-tendere. Dar aceste noi regulamente nu au înlăturat neajunsul lipsei criteriilor inovării în achizițiile publice. Armonizarea legislației naționale cu regulile UE ar trebui să aibă repercursiuni asupra stimulării inovării și CD prin practici îmbunătățite de achiziții publice. Acest fapt este prevăzut în Strategia Inovațională care include 3 acțiuni grupate în compartimentul „*Achiziții de stat pentru stimularea activității inovaționale*”.

Transferul de cunoștințe este un element important al strategiilor naționale. Strategia Inovațională prevede orientarea firmelor spre inovare și întărirea legăturilor între companii, educație și sectorul de cercetare. Strategia de dezvoltare a IMM-urilor include prioritatea „Creșterea competitivității și încurajarea inovării IMM-urilor”, care

and to a lesser extent industrial designs) has decreased, as a result of the de-industrialization of the country.

In order to promote IP system AGEPI organizes training courses on IPR issues, as well as campaigns, exhibitions and other events for dissemination of information, prize awards etc. The accredited R&D organizations have at least one person responsible to provide support for patenting, commercialisation and implementation of patents. However, the importance of IPR protection in most cases is underestimated or ignored and it is a lack of consolidated effective measures to prevent and combat piracy and counterfeiting, including wider use of unlicensed software.

Several provisions in line with IU and ERA objectives are included in the *National Intellectual Property Strategy until 2020*, approved in late 2012, the first objective of which is encouraging the creation, protection and use of IP as a key tool in creating conditions for the country's transition to innovation model of economic growth. The Strategy Action Plan for the period 2012-2014 contains 30 specific actions to achieve this objective.

At the European level, AGEPI initiated, in the late 2012, negotiations of an Agreement of Cooperation between the Moldovan Government and European Patent Office on Validation of European Patents in Moldova. This and other actions have contributed to strengthening the cooperation with EU institutions in the IP field.

Public procurement. In the Republic of Moldova, procurement law and policy is treated as a feature of budgetary discipline by the state, whilst grounded on principles of administrative law, rather than as an aspect of economic and competition policy. The national authority in the field, the Public Procurement Agency, operates with an emphasis on supervising individual procurement rather than a driver of policy that would result in greater efficiency, economies of scale, etc. [6]. Procurement policies are not yet specifically innovation oriented in Moldova [3]. The Law on public procurement of 2007 does not include any provisions that would specifically stimulate purchasing of innovative products and services. In September 2013 the government approved four new regulations which set new methods of carrying out the public procurement – via competitive dialogue; using the negotiation procedure; dynamic system and e-tenders. But these new regulations did not remove the deficiency of lack of innovation criteria in public tenders. The harmonisation of the national legislation with EU rules should have repercussions on stimulation of innovation and R&D through improved public procurement practices. This is provided in Innovation Strategy that includes 3 actions grouped under „*The state procurement to stimulate innovation activity*”.

Knowledge transfer is an important element of national strategies. The Innovation Strategy provides the orientation of firms towards innovation and strengthening the connections between companies, educational and research sectors. Strategy on SMEs includes priority “Increasing competitiveness and encouraging SME's innovativeness” that comprises actions for the transfer of knowledge and IP protection. Concept of industrial clusters

conține acțiuni pentru transferul de cunoștințe și protecția proprietății intelectuale. Concepția dezvoltării clusterelor industriale, aprobată în anul 2013, conține prevederi pentru încurajarea transferului tehnologic și dezvoltarea centrelor de cercetare ramurale. Prevederile strategiilor sunt în concordanță cu practicile internaționale. Dar măsurile stipulate în planurile de acțiuni mai puțin iau în considerație alte forme ale inovării decât inovarea tehnologică (organizațională, design, marketing etc.). Dezvoltarea rețelei incubatoarelor de afaceri (5 noi incubatoare în ultimii 2 ani), incubatoarelor de inovare în universități (4 noi incubatoare) și parcurilor industriale poate facilita transferul de cunoștințe. Pe de altă parte, stimulentele fiscale pentru rezidenții parcurilor științifico-tehnologice și incubatoarelor de inovare au fost anulate din Codul fiscal la începutul anului 2012 și acest fapt nu este favorabil pentru implicarea sectorului privat și cooperarea lui cu sistemul CD. Mai mult decât atât, puține universități au birouri de transfer tehnologic, dar și acestea încă nu administrează drepturile PI și nu operează similar celor din UE.

Inovarea socială nu este încurajată suficient prin cadrul existent (ex., conceptul de antreprenoriat social nu este definit și inclus în legislația națională și acest tip de antreprenoriat nu are facilități). Strategia Inovațională prevede că Guvernul va acorda prioritate proiectelor inovative care vor asigura beneficii sociale maxime, inclusiv difuzarea cunoștințelor obținute / generate și vor propune soluții pentru provocările dezvoltării sociale. O serie de activități ale asociațiilor, fundațiilor, cooperativelor în domeniul protecției copiilor, serviciilor sociale, integrării persoanelor cu dizabilități, dezvoltării comunităților rurale, educației formale și informale și altele asemănătoare pot fi atribuite la inovare socială. Exemplele pozitive ale antreprenoriatului social au fost dezvoltate în special cu suportul finanțatorilor externi. Dar încă se atestă suport financiar limitat și abilități tehnice insuficiente pentru dezvoltarea și oferirea inovării sociale.

Inovarea în sectorul public pare să fie relativ dezvoltată dacă analizăm acțiunile implementate:

- Programul Strategic de Modernizare Tehnologică a Guvernării (e-Transformare, aprobat în anul 2011) și planurile anuale de acțiuni au două obiective majore: modernizarea serviciilor publice și îmbunătățirea actului guvernării;

- Inițiativele lansate de **Centrul de Guvernare Electronică** referitor la **e-servicii** pentru cetățeni, **e-servicii** pentru afaceri, servicii și infrastructură pentru e-guvernare ("Guvernul fără hârtie", "Cadrul de interoperabilitate", M-Cloud);

- Planul de Acțiuni pentru o Guvernare Deschisă, aprobat în 2012, și inițiativele subsecvente pentru creșterea participării cetățenilor în procesul de luare a deciziilor și un management eficient al resurselor publice;

- Inițiativa "Acces liber la datele guvernamentale cu caracter public" asigură accesul cetățenilor și companiilor la toate datele publice – www.date.gov.md.

În rezultatul acestora, transparența în sectorul public a crescut considerabil și calitatea serviciilor publice s-a îmbunătățit (termen redus de livrare, comoditate etc.), iar datele guvernamentale deschise permit dezvoltarea

development, approved in 2013, contain provisions for encouraging technology transfer and development of branch research centres. The provisions in strategies are in accordance with international practices. But measures envisaged in action plans less taken into account other forms of innovation than technological innovation (organisational, design, marketing etc.). Development of networks of business incubators (5 new incubators in last 2 years), innovation incubators in universities (4 new incubators) and industrial parks can facilitate knowledge transfer. On the other hand, tax incentives for residents of S&T parks and innovation incubators have been removed from the fiscal code at the beginning of 2012 and this is not favourable for involvement of private sector in cooperation with R&D sector. Furthermore, still few universities have technology transfer offices and these KTO's do not yet manage actively IPR or operate, as would be understood in the context of EU countries.

Social innovation is not encouraged by existing framework (e.g., concept of social entrepreneurship is not defined and enshrined in national legislation and it does not receive facilities). The Innovation Strategy provides that the Government will give priority to innovative projects that will ensure maximum social benefits, including the diffusion of knowledge acquired / generated and provide solutions for the challenges of societal development. A series of activities of associations, foundations, cooperatives dealing with child care, social services, work integration of disabled people, rural community development, formal and no formal education etc. can be attributed to social innovation. The positive examples of social entrepreneurship were developed especially with the support of external funding. But still is attesting the limited financial support and insufficient technical skills to develop and deliver social innovation.

Public sector innovation seems to be advanced one if we analysed implemented actions:

- The Strategic Programme for Technological Modernisation of Governance (e-Transformation, approved in 2011) and annual actions plans have two objectives: modernisation of public services and improving governance;

- Initiatives launched by **the Centre for Electronic Governance** regarding **e-services** for citizens, **e-services** for business, e-Government services and infrastructure ("Paperless government", "Interoperability Framework", M-Cloud);

- Action Plan for Open Government, approved in 2012, and the subsequent initiatives for increasing citizens participation in the decision making process and efficient management of public resources;

- "Free Access to Government Public Data" initiative provide citizens and companies access to all public data – www.date.gov.md.

As result, transparency in the public sector increased significantly and the quality of public services has improved (reduced terms of supply, convenience, etc.), while open government data allowed the development of innovative applications (e.g. <http://socialtools.lungu.info/>). At the same time we mention a weaker development of

aplicațiilor inovative (ex., <http://socialtools.lungu.info/>). În același timp, menționăm o dezvoltare mai slabă a altor tipuri de inovare în sectorul public decât cele legate de adoptarea și difuzarea tehnologiilor informaționale și e-guvernare (ex., a inovării la locul de muncă) și stabilirea unor indicatori vagi de performanță, care nu permit o evaluare mai detaliată a gradului de implementare a acțiunilor.

Maximizarea coeziunii sociale și teritoriale. Republica Moldova nu are o Strategie națională de specializare inteligentă în cercetare și inovare (RIS3) sau alte documente strategice elaborate în baza acestei abordări. Chiar dacă unele elemente caracteristice au fost utilizate la elaborarea Strategiei de CD și a Strategiei inovaționale, nu a fost stabilită o specializare regională sau tematică și lipsesc acțiuni pentru maximizarea coeziunii sociale și teritoriale. Necesitatea utilizării abordării unei specializări inteligente este încă slab conștientizată. Dar unele aprecieri ale capacității inovaționale a regiunilor au fost incluse în Strategia inovațională. Chișinăul este descris ca o capitală cu potențial inovațional mare, iar alte regiuni sunt caracterizate fie ca regiuni agricole mai puțin dezvoltate, fie ca regiuni industriale în declin sau cu potențial de creștere. Unul din riscurile implementării strategiei, fixat în document, este economia polarizată din perspectivă regională, iar unul din principiile politicii de stat în domeniul inovării este indicat principiul maximizării impactului social. Mai mult decât atât, impactul pozitiv al Strategiei va fi apreciat și după progresul în dezvoltarea regională [4].

În Republica Moldova a fost creat, în ultima perioadă, un cadru general pentru dezvoltarea regională: strategii la nivel național și regional, planuri de acțiuni, structuri și un instrument financiar ce include 1% din veniturile bugetului anual și alte surse. Dar în aceste documente sunt încă slab încorporate aspectele inovaționale și ale specializării inteligente. O oportunitate pentru aceste scopuri ar fi programele regionale transfrontaliere, finanțate inclusiv din fondurile structurale și de coeziune ale UE. Până în prezent, aceste instrumente au finanțat câteva activități de CD și inovare. Dar, pentru a beneficia din plin de aceste programe, stabilirea unor priorități în baza abordării specializării inteligente este absolut necesară.

Concluzii. Analiza acțiunilor întreprinse demonstrează că progresul național spre angajamentele Uniunii Inovării este foarte modest. Parțial aceasta se datorează statutului Republicii Moldova, care nu i-a permis până acum să participe în unele activități paneuropene și să contribuie la atingerea obiectivelor comune. Dar cel mai mare obstacol în realizarea angajamentelor este lipsa unui sistem inovațional eficient care ar integra organic CD. Prioritățile naționale fixate în documentele strategice în cea mai mare parte sunt adecvate pentru a face față provocărilor cu care se confruntă sistemul de inovare. Dar unele din acestea au fost stabilite recent, altele poartă un caracter declarativ sau sunt generale, fără a fi transpuse în acțiuni concrete potrivite și coordonate între ele. Totodată, suportul financiar existent pentru politicile de cercetare și inovare este mai degrabă nesemnificativ. Din angajamentele IU cele mai importante progrese la nivel național pare să se fi realizat în *Piața europeană de cunoștințe pentru brevete și licențe și Inovarea în sectorul public*.

other types of public sector innovation that concerns of adoption and diffusion of ICT and e-governance (e.g. workplace innovation) and setting vague performance indicators, which do not allow a more detailed assessment of the degree of implementation of actions.

Maximising social and territorial cohesion. Moldova does not have a National R&I Strategy on Smart Specialisation (RIS3) or other strategic document developed on the basis of this approach. Even if some characteristic elements were used in R&D and Innovation strategies, it is not set regional / thematic specialisations and it is lack of actions for maximising the social and territorial cohesion. The need to use smart specialisation approach is still poorly acknowledged. However, some assessments of the innovation capacities of the regions are included in the Innovation Strategy. Chisinau is described as a capital with a great innovation potential and the other regions are characterised either as lagging agricultural regions or industrial regions in decline or with growth potential. One of the risks in the strategy implementation, fixed in the document, is polarised economy from a regional perspective, and one of the principles of state policy in the field of innovation is indicated principle of maximizing social impact. Moreover, the positive impact of the Strategy will be assessed also through progress in regional development [4].

In the Republic of Moldova in the last period a framework for regional development have been created: strategies at national and regional level, the actions plans, structures and a financial instrument, consisting of 1% of annual budget revenues and other financing sources. But it still includes insufficiently innovation and smart specialisation aspects. An opportunity for this purpose may be cross border regional programs funded inclusively under the EU structural and cohesion funds. Until now these instruments have funded several R&D and innovation activities. However, to take full advantage of these programmes, the setting of priorities in compliance with smart specialisation approach is absolutely necessary.

Conclusions. The analysis of undertaken actions shows that national progress towards Innovation Union Commitments is very modest. Partly this is due to the status of Moldova, which does not allow the country to participate in some pan-European activities and contribute to the achievement of common goals. But the biggest obstacle in achieving commitments is the lack of an efficient national innovation system that would fit organically R&D. The national priorities fixed in the strategic documents in the most part are adequate to tackle the challenges faced by the innovation system. But some of them have been established recently, others wearing a declarative character or are general, without being translated into concrete actions appropriate and coordinated between them. Furthermore, the existing financing support for R&I policies is rather insignificant. Among IU commitments the most important advances at national level seem to be recorded in *European Knowledge Market for Patents and Licensing, and Public Sector Innovation*.

Referințe bibliografice / References

1. Innovation Union. A Europe 2020 Initiative [accesat 31 iulie 2014]. Disponibil: http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?pg=key
2. OECD. *Competitiveness and Private Sector Development: Republic of Moldova 2011: Fostering SME Development*. Paris: OECD Publishing. 126 p. ISBN 9789264097728.
3. PRO INNO EUROPE. Mini Country Report/Republic of Moldova: under Specific Contract for the Integration of INNO Policy TrendChart with ERAWATCH (2011-2012). 2011, december [accesat 24 noiembrie 2014]. Disponibil: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/countryreports/moldova_en.pdf
4. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei Inovaționale a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”: nr. 952 din 27.11.2013. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2013, nr. 284-289, art. 1063.
5. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei naționale în domeniul proprietății intelectuale până în anul 2020: nr. 880 din 22.11.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 245-247, art. 951.
6. STUART, E., DALBY, J. *Legislația și politicile în domeniul achizițiilor publice. Armonizarea legislației Republicii Moldova cu standardele UE = Public procurement law and policy. Law approximation to EU standards in the Republic of Moldova*. Chisinau, 2010, july. 164 p. [accesat 24 noiembrie 2014]. Disponibil: http://www.ncu.moldova.md/public/files/publication/armonizare/SLAG_PP_ENG.pdf
7. STUART, E., FANO, E., SCALES, L. et al. *Legislația și politicile în domeniul proprietății intelectuale. Armonizarea legislației Republicii Moldova cu standardele UE = Intellectual property law and policy. Law approximation to EU standards in the Republic of Moldova*. Chisinau, 2010. 291 p. ISBN 978-9975-4099-2-6 [accesat 24 noiembrie 2014]. Disponibil: http://www.ncu.moldova.md/public/files/publication/armonizare/SLAG_IP_ENG.pdf

Recomandat spre publicare: 27. 11. 2014

AUTOEVALUAREA POTENȚIALULUI INTELLECTUAL AL AUTORITĂȚILOR PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Alexei STURZA¹, master, drd., INCE

În condițiile economiei și societății globale bazate pe cunoaștere și inovare, potențialul intelectual al oricărei organizații este un factor cheie de succes. Evaluarea acestuia reprezintă o problemă complexă și poate fi efectuată inclusiv și prin autoevaluare. Autoevaluarea potențialului intelectual al autorităților publice din Republica Moldova, efectuată în cadrul unui sondaj de opinie în baza unui chestionar din 32 de întrebări, pe un eșantion de 100 de angajați publici (metodă sociologică de cercetare), realizat de autor în anii 2013-2014, a relevat faptul că, în prezent, acesta este unul mediu, deși are anumite perspective de creștere lentă, dar are o importanță majoră pentru eficientizarea activității acestora.

Cuvinte cheie: autoevaluare, autorități publice, managementul resurselor umane (MRU), potențial intelectual, tehnologii informaționale și de comunicații (TIC).

Introducere. În anii 2013-2014, autorul a realizat un sondaj de opinie, în baza unui chestionar din 32 de întrebări, în rândul angajaților autorităților publice din RM, pentru autoevaluarea potențialului lor intelectual și elaborarea unor recomandări, în vederea eficientizării activității autorităților prin transformarea lor în organizații bazate pe cunoaștere.

În total, au fost chestionați 100 de angajați publici, din care: din cadrul autorităților administrației publice centrale (APC) – 70%, inclusiv din servicii publice descentralizate – 13%; din administrația publică locală (APL) – 30%, inclusiv de nivelul I – 9%, de nivelul II – 21% și din servicii publice descentralizate – 22%. Structura respondenților după alte criterii socio-demografice este reprezentată în Figurile 1-7.

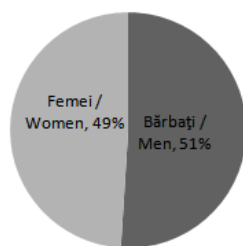

Fig. 1. Structura respondenților după sex / Fig.1. Structure of respondents by sex

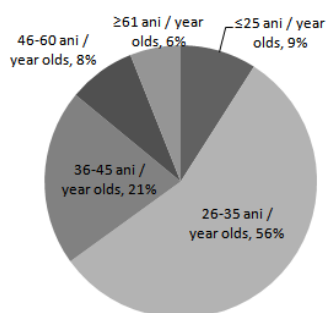

Fig. 2. Structura respondenților după vârstă / Fig.2. Structure of respondents by age

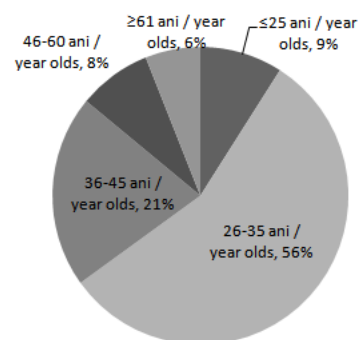

Fig. 3. Structura respondenților după nivelul de studii / Fig. 3. Structure of respondents by level of education

SELF-EVALUATION OF THE INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE PUBLIC AUTHORITIES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Alexei STURZA, master, PhD Student, NIER

Under the global society and economy based on knowledge and innovation, the intellectual potential of any organization is a key success factor. Its evaluation is a complex issue and can be performed including by self-assessment. The self-assessment of the intellectual potential of the public authorities of the Republic of Moldova performed within a survey based on a questionnaire of 32 questions on a sample of 100 public employees (sociological research method) conducted by the author in the years 2013-2014 revealed that at present it is a middle one, although it has a prospect of slow growth, but it is of major importance for the efficiency of their activity.

Key words: self-evaluation, public authorities, human resource management (HRM), intellectual potential, information and communication technologies (ICT)

JEL Classification: M15, M12, M50, M59

Introduction. In the years 2013-2014 the author conducted a survey based on a questionnaire of 32 questions among the employees of the public authorities of the RM for the self-assessment of their intellectual potential and for the development of some recommendations to improve the activity of these authorities by transforming them into learning organizations.

In total, 100 public employees were questioned, of which: within the central public administration (CPA) authorities – 70%, including decentralized public services – 13%; local public administration (LPA) – 30%, including the 1st level – 9%, the 2nd level – 21% and decentralized public services – 22%. The structure of the respondents by other socio-demographic criteria is represented in Figures 1-7.

¹ © Alexei STURZA, sturzale@gmail.com

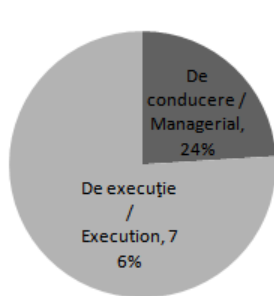

Fig. 4. Structura respondenților după nivelul funcțiilor ocupate / Fig. 4. Structure of respondents by function level

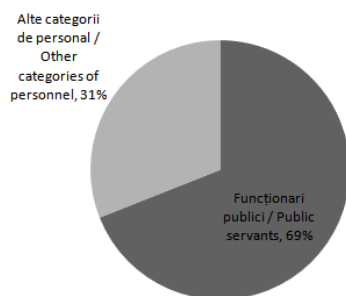

Fig. 5. Structura respondenților după statut de funcționar public / Fig. 5. Structure of respondents by public servant's status

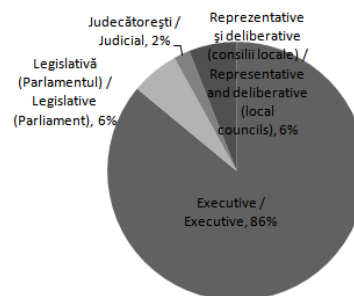

Fig. 6. Structura respondenților după ramura puterii de stat a autorităților publice / Fig. 6. Structure of respondents by branch of state power of public authorities

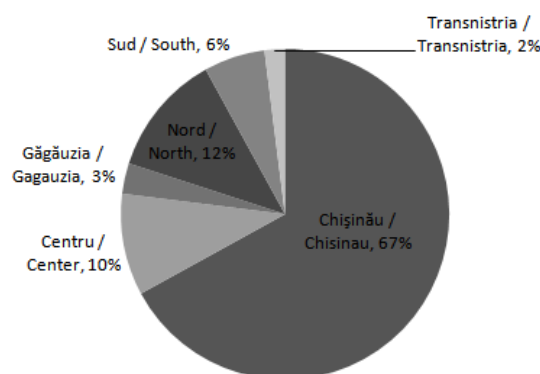

Fig. 7. Structura respondenților după regiuni de dezvoltare / Fig. 7. Structure of respondents by development regions

Sursa/Source: Elaborate de autor în baza procesării chestionarelor./ Created by author based on processing questionnaires.

Rezultatele sondajului de opinie. 74% din respondenți au afirmat că învață sistematic toată viața sub diferite forme, inclusiv și autoinstruire, 22% învață periodic (cu întreruperi) și 4% - din când în când (în caz de dorință și/sau necesitate).

61% din cei chestionați au căzut de acord că autoritatea publică în care activau avea o viziune strategică clară a viitorului său, 14% - nu erau de acord și 25% aveau o opinie neutră.

Participanții la sondaj, în medie, anual, în ultimii 5 ani, au dedicat cca 724 de ore sau 94 de zile dezvoltării lor profesionale, având în vedere că mulți dintre ei și-au făcut recent sau își fac studiile de masterat, de regulă, în cadrul Academiei de Administrare Publică (AAP), unde activează cercetătorul.

Respondenții și-au apreciat, în medie, propria capacitate de învățare cu nota 4,31 din 5 puncte posibile sau la 86,3%. În același timp, rezultatele reale obținute de ei în învățarea noilor cunoștințe, abilități, deprinderi, atitudini etc., necesare pentru serviciu, au fost autoevaluate puțin mai modest - cu nota 4,21 sau la 84,2%.

38% din participanții la sondaj învățau, preponderent, din greșeli proprii, dar trăgeau concluzii și din greșelile străine, 26% procedau invers, 22% învățau numai în baza propriilor greșeli, 12% - doar din greșelile altora și numai 2% nu trăgeau deloc lecții din greșeli.

Respondenții au estimat cu nota medie 3,44 din 5 sau la 68,8% libertatea comunicării în cadrul autorităților publice menționate.

Survey results. 74% of the respondents claimed they have been systematically learning all their life in various forms, including self-learning, 22% learn regularly (with interruptions) and 4% from time to time (if desired and/or required).

61% of the respondents agreed that the public authority, where they worked, had a clear strategic vision of its future, 14% - disagreed and 25% had a neutral opinion.

The respondents on average annually in the last 5 years devoted about 724 hours or 94 days to their professional development, given that many of them have been recently passing master's programs, usually within the Academy of Public Administration (APA), where the author is engaged.

The respondents rated on average their learning capacity as 4.31 of 5 possible points or at 86.3%. At the same time, the actual results obtained by them in learning new knowledge, abilities, skills, attitudes, etc., necessary for their service, were self-assessed slightly more modestly - at 4.21 or 84.2%.

38% of the survey participants learned mainly from their own mistakes, but drew lessons and from others' ones, 26% behaved vice versa, 22% learned only from their own mistakes, 12% - only from the mistakes of others and only 2% did not draw at all lessons from mistakes.

The respondents estimated at an average grade of 3.44 of 5 or at 68.8% free communication within the above-mentioned public authorities.

The public employees surveyed rated at an average grade of

Angajații publici chestionați au evaluat cu nota medie 3,22 din 5 sau la 64,3% aserțiunea că autoritățile publice îl motivează pe personalul său pentru performanțe mai înalte.

Participanții la sondaj au apreciat activitatea echipelor de lucru cu calificativul 3,02 din 5 puncte posibile sau la 60,5%, inclusiv în cadrul subdiviziunii sale – 3,05 (61%) și în organizație în ansamblu – 2,99 (59,8%).

Respondenții au invocat următoarele motive pentru a lucra mai perseverent: 1) perspective de carieră – 82% din total; 2) beneficii sociale – 81%; 3) realizarea abilităților, cunoștințelor, talentelor proprii – 80%; 4) un salariu mai mare – 79%; 5) stima și recunoașterea persoanelor din jur – 76%; 6) posibilitatea de a-și lărgi contactele sociale – 74%; 7) însușirea cunoștințelor și competențelor noi – 71% ș.a.

Totodată, tabloul motivației de a studia era diferit: motivele cele mai puternice erau doar două: 1) însușirea cunoștințelor și competențelor noi (79%) și 2) perspective de carieră (67%). Celelalte motive erau evident mai slabe.

Angajații publici chestionați au practicat următoarele metode și tehnici de instruire profesională: 1) prelegeri și prezentări – câte 85%; 2) seminare – 82%; 3) discuții – 76%; 4) studii de caz – 69%; 5) lecții practice / de laborator – 68% ș.a.

În prezent, ei utilizează următoarele metode și tehnici: 1) discuții – 79%; 2) prezentări – 53%; 3) seminare – 38%; 4) studii de caz – 30%; 5) prelegeri – 26% ș.a.

În viitor, repartizarea preferată ar fi după cum urmează: 1) master class – 68%; 2) vizite de studii – 65%; 3) brainstorming – 57%; 4) filme instructive – 55%; 5) studii de caz – 40% ș.a.

Dat fiind că timpul întotdeauna este cea mai rară și prețioasă resursă, lipsa acestuia, în opinia majorității absolute a respondenților (79%), constituie cea mai mare barieră pentru învățare. Numai pentru 8% din respondenți nu există bariere pentru a reuși în învățare.

Orientarea autorităților publice spre economia de piață a fost estimată de către angajații chestionați cu nota medie 3,67 din 5 posibile sau la 73,3%.

Participanții la sondaj au practicat următoarele forme de instruire profesională: 1) conferințe și programe de licență – câte 70%; 2) programe de masterat – 61%; 3) ateliere – 56%; 4) mese rotunde și autoinstruire – câte 55%; 5) cursuri de dezvoltare profesională până la 5 zile – 52% ș.a.

În prezent, respondenții exercită următoarele forme de instruire profesională: 1) autoinstruire – 53%; 2) conferințe – 19%; 3) mese rotunde – 16%; 4) programe de masterat – 15%; 5) ateliere – 12% ș.a.

În viitor, angajații publici chestionați ar prefera să parcurgă următoarele forme de instruire profesională: 1) stagii peste hotare – 65%; 2) autoinstruire – 52%; 3) studii la distanță – 51%; 4) programe de doctorat – 24%; 5) cursuri cu durată de 5-10 zile și stagii în alte localități din țară – 19% ș.a.

Toți respondenții au apreciat pozitiv impactul dezvoltării profesionale asupra cunoștințelor și performanțelor individuale; 2) 73% din ei – și asupra performanțelor colective în subdiviziunea în care își desfășoară activitatea; 3) 72% – și asupra cunoștințelor colective în subdiviziune; 4) 62% – și asupra cunoștințelor colective în autoritatea publică în care activau; 5) 59% – și asupra performanțelor colective în autoritatea publică respectivă ș.a.

29% din cei chestionați au calificat negativ impactul dezvoltării profesionale asupra vieții personale; 2) 28% – și asupra familiei; 3) câte 11% respectiv – și asupra remunerării individuale și a colegilor; 4) 7% – și asupra apropiatei promovări în funcție; 5) câte 5% – asupra performanțelor colective în

3.22 of 5 or at 64.3% the assertion that public authorities motivate their staff for higher performance.

The respondents praised the activity of working teams at a rating of 3.02 of 5 possible points or at 60.5%, including within their subdivision – 3.05 (61%) and the organization as a whole – 2.99 (59, 8%).

The respondents cited the following reasons to work more earnestly: 1) career prospects – 82% of the total; 2) social benefits – 81%; 3) development of skills, knowledge, talents – 80%; 4) a higher salary – 79%; 5) respect and recognition of people around – 76%; 6) opportunity to expand social contacts – 74%; 7) acquisition of new knowledge and skills – 71% etc.

However, the picture of motivation to study was different: the strongest reasons were only two: 1) acquiring new knowledge and skills (79%) and 2) career prospects (67%). The other reasons were obviously weaker.

The public employees interviewed practiced the following methods and techniques of professional training: 1) lectures and presentations – by 85%; 2) seminars – 82%; 3) discussions – 76%; 4) case studies – 69%; 5) practical / laboratory lessons – 68% etc.

Currently, they use the following methods and techniques: 1) discussions – 79%; 2) presentations – 53%; 3) seminars – 38%; 4) case studies – 30%; 5) lectures – 26% etc.

In the future, the preferred allocation would be as follows: 1) master class – 68%; 2) study visits – 65%; 3) brainstorming – 57%; 4) instructional films – 55%; 5) case studies – 40% etc.

Since time is always the most rare and precious resource, its lack, in the opinion of the majority of the respondents (79%), is the largest barrier to learning. Only for 8% of the respondents there were no barriers to succeed in learning.

The orientation of public authorities to a market economy was estimated by their employees surveyed at an average grade of 3.67 of 5 or at 73.3%.

The respondents exercised the following forms of professional training: 1) conferences and undergraduate programs – each by 70%; 2) masters – 61%; 3) workshops – 56%; 4) workshops and self-training – by 55%; 5) professional development courses up to 5 days – 52% etc.

Currently, the respondents perform the following forms of professional training: 1) self-training – 53%; 2) conferences – 19%; 3) workshops – 16%; 4) masters' programs – 15%; 5) workshops – 12% etc.

In the future, the public employees surveyed would rather pass the following forms of professional training: 1) internships abroad – 65%; 2) self-training – 52%; 3) distance learning – 51%; 4) doctoral programs – 24%; 5) courses and internships of 5-10 days in other cities in the country – 19% etc.

All the respondents positively appreciated the impact of their professional development on individual knowledge and performance; 2) 73% of them – and on the collective performance of their subdivision; 3) 72% – on the collective knowledge of their subdivision; 4) 62% – on the collective knowledge of their public authority; 5) 59% – on the collective performance of the respective public authority etc.

29% of the respondents negatively qualified the impact of their professional development on their private life; 2) 28% – and on the family; 3) by 11% – on individual remuneration and on colleagues; 4) 7% – on oncoming promotion; 5) 5% – on the collective performance of the public authority and on career prospects.

autoritatea publică și asupra perspectivelor de carieră.

49% din participanți au opinat că dezvoltarea sa profesională nu avea nici un impact asupra promovării apropiate în funcție; 2) 41% – și asupra perspectivelor de carieră; 3) 23% – asupra remunerării individuale; 4) câte 22% respectiv – asupra vieții personale și asupra familiei; 5) 13% – asupra performanțelor colective în autoritatea publică respectivă.

În următorii 5 ani, angajații publici chestionați ar dedica dezvoltării lor profesionale, în medie, anual, cca 578 de ore (cu 20,2% mai puțin decât în ultimii 5 ani) sau 73 de zile (-22,3%), având în vedere faptul că majoritatea lor deja au studii de masterat. Totuși, timpul acordat instruirii ar rămâne cu 14,5 ori peste cel minim cerut de legislație – 40 ore anual [Legea, 2008, art. 37].

Respondenții au evaluat flexibilitatea mentalității managerilor în subdiviziunea în care activează cu nota medie 3,67 din 5 puncte posibile sau la 73,3%, în timp ce progresivitatea lor – cu 3,81 (76,2%).

La nivelul întregii organizații, indicatorii în cauză au fost 3,49 (69,9%) și 3,6 (71,9%) respectiv.

Flexibilitatea mentalității salariaților de execuție din subdiviziunile respondenților a fost apreciată cu nota 3,62 (72,4%), totodată, progresivitatea lor – 3,64 (72,8%).

La nivel organizațional, indicatorii dați constituiau 3,47 (69,4%) și 3,45 (68,9%) respectiv.

Angajații publici chestionați au estimat predominant stilul de conducere în autoritatea publică în care activau cu nota medie 3,04 (60,7%) pe o scară de la 1 (autocratic) până la 5 (liberal), adică „democratic”.

Respondenții au evaluat structura organizatorică a autorităților publice în care lucrau cu nota medie 2,47 (49,5%) pe o scară de la 1 (birocratică) la 5 (adaptivă), adică mai degrabă birocratică.

Participanții la sondaj au apreciat la justa valoare importanța potențialului intelectual pentru orice organizație, inclusiv și autoritate publică, cu nota medie 4,29 din 5 (85,6%). Totodată, potențialul existent al autorităților publice (unde activau respondenții) era estimat cu nota 3,35 din 5 sau la 67%, adică la un nivel mediu. Potențialul strategic în următorii 5 ani era scontat cu nota medie 3,75 din 5 sau la 75%.

Respondenții au sugerat următoarele măsuri pentru conducerea autorităților publice în care activau ca aceasta să devină mai adaptivă, eficientă, inovativă și inteligentă: 1) evaluarea, remunerarea și promovarea colaboratorilor în bază de performanțe – 91%; 2) abordarea sistemică a formării și dezvoltării continue a personalului din serviciul public – 81%; 3) formarea unui climat de creație și învățare – 75%; 4) renunțarea la documente inutile, reducerea formularisticii și simplificarea documentației oficiale – 72%; 5) implementarea comunicațiilor electronice interne și externe – 69% ș.a.

44% din cei chestionați n-au putut prognoza unde vor activa în următorii 5 ani; 2) 43% au presupus că vor lucra în aceeași autoritate publică în care sunt angajați în prezent; 3) câte 4% – într-o companie privată sau în străinătate; 4) 2% – într-o altă autoritate publică și 5) câte 1% – într-o (altă) întreprindere de stat sau municipală, organizație non-guvernamentală (ONG) sau organizație străină cu sediul în RM.

În cazul a 58% din respondenți, autoritățile publice erau implicate în implementarea Programului strategic de modernizare tehnologică a guvernării (e-Transformare) [Hotărârea Guvernului, 2011]; 2) 4% erau numai incluși în planul de acțiuni respectiv; 3) 5% vor fi incluși în planul de acțiuni respectiv; 4) 4% – nu erau implicați în general și 5) 29% – nu erau informați.

49% of participants opined that their professional development had no impact on their oncoming promotion; 2) 41% – and on career prospects; 3) 23% – on individual remuneration; 4) by 22% – on private life and family; 5) 13% – on the collective performance of the respective public authority.

In the next 5 years on average annually the public employees surveyed would dedicate to their professional development about 578 hours (20.2% less than in the last 5 years) or 73 days (-22.3%), having the fact that most of them already have a master's diploma. However, the time for training would remain 14.5 times more than the minimum required by the law – 40 hours per year [Law, 2008, art. 37].

The respondents rated the flexibility of managers' mentality in their subdivision at an average grade of 3.67 of 5 possible points or at 73.3%, while their progressivity – at 3.81 (76.2%).

At the whole organization's level, the indicators in question were 3.49 (69.9%) and 3.6 (71.9%) respectively.

The flexibility of the mentality of employees of execution within respondents' subdivisions was rated at 3.62 (72.4%), however, their progressivity – 3.64 (72.8%).

At the organizational level, the given indicators were 3.47 (69.4%) and 3.45 (68.9%) respectively.

The public employees surveyed estimated the management style prevalent in their public authority at an average grade of 3.04 (60.7%) on a scale from 1 (autocratic) to 5 (liberal), namely "democratic".

The respondents evaluated the organizational structure of their public authorities at an average mark of 2.47 (49.5%) on a scale from 1 (bureaucratic) to 5 (adapted), i.e. rather bureaucratic.

The respondents appreciated at its true value the intellectual potential importance for any organization, including public authorities, at an average grade of 4.29 out of 5 (85.6%). However, the existing potential of public authorities (where respondents worked) was estimated at a grade of 3.35 of 5 or 67%, i.e. at a middle level. The strategic potential in the next 5 years was expected to an average grade of 3.75 of 5 or to 75%.

The respondents suggested the following measures for the management of their public authorities in order to become more adaptive, efficient, innovative and intelligent: 1) evaluation, remuneration and promotion of employees based on performance – 91%; 2) systemic approach to training and continuous development of public service personnel – 81%; 3) formation of a climate of creativity and learning – 75%; 4) refusal to unnecessary paperwork, reducing and simplifying the forms of official documentation – 72%; 5) implementation of internal and external electronic communications – 69% etc.

44% of the respondents could not forecast where they would work in the next 5 years; 2) 43% assumed they would work in the same public authority, where they are currently employed; 3) by 4% - in a private company or abroad; 4) 2% - in another public authority, and 5) by 1% – in (another) state or municipal enterprise, non-governmental organization (NGO) or foreign organization based in Moldova.

In case of 58% of respondents, the public authorities were involved in implementing the Strategic program of technological modernization of government (e-Transformation) [Government Decision, 2011]; 2) 4% were only included in the action plan in question; 3) 5% will be included in the action plan in question; 4) 4% – were absolutely not involved and 5) 29% – were not aware.

38% din angajații publici chestionați nu erau implicați personal în implementarea Programului e-Transformare [Hotărârea Guvernului, 2011]; 2) 26% – doar parțial; 3) 19% – indirect și 4) 16% – nemijlocit.

La nivel organizațional, ratingul utilizării TIC de către angajați era următorul: 1) acces la Internet – 88%; 2) poșta electronică corporativă – 84%; 3) computere personale – 81%; 4) interacțiunea cu alte autorități publice – 80%; 5) interacțiunea cu alte organizații publice și cetățenii RM – câte 79% ș.a.

Impactul utilizării TIC asupra eficienței activității autorităților publice era perceput preponderent pozitiv: 1) lucrări de secretariat – 85%; 2) locuri de muncă – 80%; 3) resurse umane – 79%; 4) servicii publice pentru cetățeni (G2C) – 73%; 5) servicii publice pentru alte autorități publice (G2G) – 71%; 6) servicii publice pentru angajații autorităților publice (G2E) – 70%; 7) cercetare, dezvoltare, inovare și servicii publice pentru mediul de afaceri (G2B) – câte 69%.

Pentru autoevaluarea sintetică a potențialului intelectual al autorităților publice aproape fiecărei (sub)întrebări (în afara celor care se refereau la date personale și celor semiînchise) a fost atribuit punctajul maxim 5, iar numărul acestora a fost de 200, astfel punctajul maxim total s-a primit 1000.

Totodată, fiecare întrebare a fost clasificată concomitant după 3 criterii: 1) componentele potențialului intelectual, 2) nivel de management/învățare și 3) axa temporară, și inclusă în categoria respectivă. De exemplu, prima întrebare despre regimul învățării individuale a fost caracterizată ca „MRU”, „individual” și „prezent” și i s-a atribuit câte 5 puncte pentru fiecare criteriu.

În continuare, fiecare întrebare a fost „punctată” reieșind din răspunsurile agregate ale respondenților. Astfel, potențialul intelectual total a fost evaluat cu 590 de puncte sau la 59%. Este de menționat faptul că potențialul maxim de 72,1% a fost atins la categoria „trecut”, iar cel minim de 56% – la categoria „colectiv”. Totuși, este încurajator faptul că „viitorul” cu 59% depășește „prezentul” cu 2,9 puncte procentuale (p.p.), adică există o anumită perspectivă de dezvoltare (Tabelul 1).

38% of public employees interviewed were not personally involved in the implementation of e-Transformation Program [Government Decision, 2011]; 2) 26% – partially; 3) 19% – indirectly and 4) 16% – directly.

At the organizational level, the rating of ICT use by employees was as follows: 1) Internet access – 88%; 2) corporate e-mail – 84%; 3) personal computers – 81%; 4) interaction with other public authorities – 80%; 5) interaction with other public organizations and citizens of the RM – by 79% etc.

The impact of ICT use on the efficiency of public authorities' activity was perceived mostly positive: 1) secretarial work - 85%; 2) jobs – 80%; 3) human resources – 79%; 4) public services to citizens (G2C) – 73%; 5) public services to other public authorities (G2G) – 71%; 6) public services to employees of public authorities (G2E) – 70%; 7) research, development, innovation and public services to business (G2B) – by 69%.

For the synthetic self-evaluation of the intellectual potential of public authorities almost every (sub)question (other than those related to personal data and semi-enclosed) has been awarded the maximum score of 5, and their number was 200, so the total maximum score was received 1000.

However, each question was classified simultaneously by 3 criteria: 1) components of intellectual potential, 2) level of management / learning and 3) temporary axis, and included in the respective category. For example, the first question on the individual learning regime was characterized as "HRM", "individual" and "present" and was awarded 5 points for each criterion.

Further, each question was "pointed" based on the aggregated responses of the respondents. The total intellectual potential was evaluated at 590 points or at 59%. It should be noted that the maximum potential of 72.1% was achieved in the "past" category and the least one of 56% – in the "collective" category. However, it is encouraging that the "future" of 59% exceeds the "present" by 2.9 percentage points (p.p.), i.e. there is a prospect of development (Table 1).

Tabelul 1 / Table 1

**Autoevaluarea sintetică a potențialului intelectual al autorităților publice din RM /
Synthetic self-evaluation of the intellectual potential of the public authorities of the RM**

Nr. d/r	Indicatori / Indicators	Componentele potențialului intelectual / Intellectual potential components	Nivel de management / învățare / Management / learning level	Axa temporară / Temporary axis
1.	Element 1 / Element 1	Management general / General management	Organizațional / Organizational	Trecut / Past
1.1.	Punctaj real / Real score	230	357	108
1.2.	Punctaj maxim / Maximum score	390	605	150
1.3.	Punctaj real, % / Real score, %	59	59	72,1
2.	Element 2 / Element 2	MRU / HRM	Colectiv (de grup / subdiviziune) / Collective (group / subdivision)	Prezent / Present
2.1.	Punctaj real / Real score	174	115	393
2.2.	Punctaj maxim / Maximum score	285	205	700
2.3.	Punctaj real, % / Real score, %	61,1	56	56,1
3.	Element 3 / Element 3	TIC / ICT	Individual / Individual	Viitor / Future
3.1.	Punctaj real / Real score	186	118	89
3.2.	Punctaj maxim / Maximum score	325	190	150
3.3.	Punctaj real, % / Real score, %	57,2	62,2	59
4.	TOTAL / TOTAL			
4.1.	Punctaj real / Real score		590	
4.2.	Punctaj maxim / Maximum score		1000	
4.3.	Punctaj real, % / Real score, %		59	

Sursa/Source: Elaborat de autor în baza prelucrării rezultatelor sondajului de opinie/ Created by author based on processing survey results.

Concluzii:

1) Respondenții au sesizat importanța potențialului intelectual pentru orice organizație, inclusiv și autoritate publică la un nivel de 85,6%.

2) Autoevaluarea analitică (agregarea răspunsurilor la întrebarea 20 din chestionar) și sintetică (generalizarea răspunsurilor la majoritatea întrebărilor) a acestuia diferă semnificativ. Astfel, potențialul analitic existent a fost estimat la 67%, iar cel sintetic – la numai 56,1%. De asemenea, potențialul analitic strategic a fost apreciat la 75%, iar cel sintetic – la doar 59%. Menționăm faptul că potențialul sintetic trecut a ajuns la 72,1%. Este evident că indicatorii sintetici sunt mai relevanți decât cei analitici și potențialul intelectual actual al autorităților publice este unul mediu și poate chiar redus, însă are șanse reale de a crește cu cel puțin 3 p.p. în următorii 5 ani.

3) Administrația publică din RM trebuie să depună toate eforturile pentru dezvoltarea și realizarea sustenabilă a potențialului său intelectual (sau intelectualizarea sa) și astfel eficientizarea activității sale, în condițiile globalizării și edificării economiei și societății bazate pe cunoaștere și inovare.

Conclusions:

1) The respondents conceived the importance of intellectual potential for any organization, including for a public authority, at a level of 85.6%.

2) Analytical (aggregation of responses to question 20 of the questionnaire) and synthetic (generalization of answers to most questions) self-evaluation thereof differ significantly. Thus, the existing analytical potential was estimated at 67% and synthetic one – only at 56.1%. Also, the strategic analytical potential was estimated at 75%, but the synthetic one – only at 59%. We mention that the past synthetic potential reached 72.1%. It is obvious that synthetic indicators are more relevant than those analytical and the actual intellectual potential of public authorities is middle one and maybe reduced, but it has a real chance to grow by at least 3 p.p. the next 5 years.

3) The public administration of the RM should make every effort to achieve sustainable development of its intellectual potential (or its intellectualization) and thus increasing the efficiency of its activity, under globalization and building the economy and society based on knowledge and innovation.

Referințe bibliografice / References

1. ANDRONICEANU, A. *Noutăți în managementul public*. București: Ed. Universitară, 2003. 396 p. ISBN 973-7787-68-4.
2. COJOCARU, S. *Strategia managementului resurselor umane în administrația publică*: autoreferatul tezei de doctor în științe economice. Chișinău, 2005. 32 p.
3. CANCELARIA DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA. *CPAR project completion report 2006-2013*. Chișinău, 2014. 61 p.
4. CANCELARIA DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA. *Dicționarul funcției publice*. Chișinău, 2012. 42 p.
5. GHEORGHÎȚA, T. *Modernizarea managementului funcției publice și al funcționarului public în Republica Moldova - Organizarea și dirijarea în instituțiile administrației publice - Serviciile publice*: autoreferatul tezei de doctor în științe administrative. Chișinău: S.n., 2014. 30 p.
6. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova privind punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 158-XVI din 4 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, cu modificările și completările ulterioare: nr. 201 din 11.03.2009. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2009, nr. 55-56, art. 249.
7. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului strategic de modernizare tehnologică a guvernării (e-Transformare): nr. 710 din 20.09.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr. 156-159, art. 780.
8. HRIȘCEV, E. *Managementul inovațional*. Chișinău: Ed. ASEM, 2001. 555 p. ISBN 9975-75-124-5.
9. Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, cu modificările și completările ulterioare: nr. 158-XVI din 04.07.2008. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 230-232, art. 840.
10. БУКОВИЧ, У., УИЛЛЬЯМС, Р. *Управление знаниями: руководство к действию*. Москва: ИНФРА-М, 2002. 504 с.
11. ДАФТ, Р. *Менеджмент*. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 826 с.
12. КОТЛЕР, Ф., АРМСТРОНГ, Г., СОНДЕРС, Дж. и др. *Основы маркетинга*. Пер. с англ. 2-е европ. изд. Москва: Известия, 2000. 943 с.
13. КОТЛЕР, Ф. *Маркетинг менеджмент*. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 752 с.
14. МЕСКОН, М., АЛЬБЕРТ, М., ХЕДОУРИ, Ф. *Основы менеджмента*. Москва: Дело, 1998. 800 с.
15. Wikipedia [accesat 2 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://www.wikipedia.org/>

Recomandat spre publicare: 03.11.2014

**CU PRIVIRE LA UNELE POSIBILITĂȚI DE
MODELARE A EFICIENȚEI PROIECTELOR
PARTENERIATELOR PUBLIC-PRIVATE**

*Eugenia BUȘMACHIU¹, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice a Moldovei
Ion POTLOG², Doctorand,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

Parteneriatul Public-Privat (PPP) constituie o formă instituțională și organizațională de colaborare a sectorului public (statului) și a celui privat (business-ului), obținută prin interacțiunea actorilor financiari, folosirea comună a resurselor publice și private, cu orientare legală, socială și politică, provenite diferite surse și folosite într-un singur complex pentru a soluționa problemele socio-economice strategice ale țării, care permite, de asemenea, crearea premiselor necesare pentru a atrage investiții în sectoarele prioritare ale economiei. Ca orice activitate economică, PPP necesită o dimensionare a eficienței desfășurării lui în scopul luării deciziilor raționale de către participanții lui. Acest articol își propune să prezinte bazele conceptuale ale acestui subiect.

Cuvinte cheie: Parteneriat Public-Privat, model, eficiență.

Introducere. PPP reprezintă o formă juridic întărită de interacțiune a sectoarelor de stat și privat față de proprietatea de stat și municipală, precum și serviciile oferite și prestate de către organele, instituțiile și întreprinderile de stat și municipale, în scopul desfășurării proiectelor social importante într-un spectru larg de tipuri ale activităților economice [3, p. 18].

Studiile efectuate asupra proiectelor PPP, precum și metodologiilor de calcul a indicatorilor aferenți de eficiență aplicați în țările industrial dezvoltate și Rusia, permit de a deduce și de înțeles indicatorii de eficiență a PPP în cadrul Modelului eficienței proiectelor PPP, care poate fi prezentat în felul următor:

$$E_{PPP} = E_I + E_B + E_S \quad (1)$$

Eficiența investițională prevede examinarea proiectelor PPP prin prisma unui indicator de bază Valoarea Actualizată Netă (VAN), prin care se înțelege suma valorilor fluxurilor de numerar, generate de proiect pe parcursul perioadei de viață, către momentul 0 (lansarea nemijlocită a proiectului) și a valorii reziduale a business-ului din ultimul an de exploatare, cu utilizarea unei rate de actualizare, în calitate de care poate fi utilizat costul mediu ponderat al capitalului:

$$E_I = \sum_{i=1}^N VAN_i \quad (2)$$

unde:

i - numărul de ordine al proiectului PPP, poate lua valori de la 1 până la N ;

N - numărul total al proiectelor PPP realizate într-o

**CONCERNING SOME POSSIBILITIES FOR
MODELLING OF
PPP PROJECTS EFFICIENCY**

*Eugenia BUSMACHIU, PhD, Associate Professor,
Academy of Economic Studies of Moldova
Ion POTLOG, PhD Student,
Academy of Economic Studies of Moldova*

Public-Private Partnership (PPP) is a form of institutional and organizational collaboration of the public (state) and private (business) sectors, formed by interaction of financial actors, common use of public and private resources, legal orientation, social and politics, from various sources and used in one complex to solve country's strategic socio-economic problems that also allows creating necessary conditions to attract investment in priority sectors of the economy. Like any economic activity, PPP requires sizing efficiency of conduct in order to take rational decisions by its participants. This article aims to present the conceptual foundations of the subject.

Key words: Parteneriat Public-Privat, model, eficiență.

JEL Classification: G18, G21, G23, G28, G34, G38

Introduction. PPP is a legal strengthened form of interaction public and private sectors to state and municipal property and services offered and provided by organs, institutions and state and municipal enterprises in order to carry important social projects in a range broad types of economic activities [3, p. 18].

Studies of PPP projects and methodologies for indicators calculating of efficiency applied in industrialized countries and Russia, allow to deduce and meet efficiency indicators in the Model efficiency PPP projects that can be presented as follows:

Investment efficiency in terms of PPP projects provides the examination of basic indicator Net Present Value (NPV), which means the sum of the cash flows generated by the project during the life, the 0 moment (immediate launch of the project) and in the value of residual business in the last year of operation, using a discount rate, as that can be used weighted average cost of capital:

where:

i - serial number of the PPP project, can range from 1 to N ;

N - total number of PPP projects carried out in a

¹ © Eugenia BUȘMACHIU, ebraga_busmachiou@hotmail.com

² © Ion POTLOG, potlog@gmail.com

anumită țară (teritoriu).

Proiectul investițional poate fi considerat drept eficient, dacă valoarea actualizată netă este pozitivă, adică $VAN > 0$.

Formula de calcul a VAN poate fi următoarea:

$$VAN_i = \sum_{t=0}^D \frac{FCF_t}{(1+WACC_t)^t} + \frac{V_D}{(1+WACC_t)^D} \quad (3)$$

unde:

FCF_t – fluxul net de numerar în perioada t ;

$WACC_t$ – costul mediu ponderat al capitalului al proiectului la începutul perioadei t în expresie anuală;

V_t – valoarea reziduală sau valoarea prelungită a proiectului sau valoarea totală a activelor create în cadrul realizării proiectului investițional la momentul expirării duratei proiectului;

D – perioada realizării proiectului (ani).

În fiecare perioadă t fluxul net de numerar poate fi determinat după formula [1]:

$$FCF_t = OCF_t + ICF_t + DC_t \quad (4)$$

unde:

OCF_t – fluxul operațional net de numerar al proiectului investițional în perioada t ;

ICF_t – fluxul investițional net în perioada t ;

DC_t – mărimea dobânzilor aferente creditului în perioada t .

Costul mediu ponderat al capitalului al proiectului investițional la începutul perioadei t , $WACC_t$, poate fi calculat în felul următor:

$$WACC_t = r_e^t * \frac{CP_t}{D_t + D_f + CP_t} + r_d^t * \frac{D_t * (1 - T_n)}{D_t + D_f + CP_t} + \bar{r} * \frac{D_f}{D_t + D_f + CP_t} \quad (5)$$

unde:

r_e^t – valoarea medie ponderată a capitalului propriu investit în proiectul investițional la începutul perioadei t ;

r_d^t – valoarea medie ponderată a capitalului împrumutat investit în proiectul investițional la începutul perioadei t ;

–

\bar{r} – profitabilitatea cerută a capitalului alocat;

CP_t – mărimea capitalului propriu investit în proiect la începutul perioadei t ;

D_t – mărimea mijloacelor creditare investite în proiect la începutul perioadei t ;

D_f – suma alocărilor din mijloacele bugetului de stat și a fondurilor centrale specializate;

T_n – rata impozitului pe profit.

$$r_e^t = \frac{\sum_{i=1}^{N_i^t} (P_i^t * CP_i^t)}{\sum_{i=1}^{N_i^t} CP_i^t} \quad (6)$$

unde:

N_i^t – numărul investitorilor participanți în proiectul PPP la începutul perioadei t , $t=1, \dots, T$;

CP_i^t – mărimea capitalului propriu al investitorului participant i la începutul perioadei t ;

P_i^t – profitabilitatea solicitată de investitorul participant i la începutul perioadei t .

given country (territory).

Investment project can be considered effective if the NPV is positive, i.e. $NPV > 0$.

The formula for calculating NPV may be next:

$$VAN_i = \sum_{t=0}^D \frac{FCF_t}{(1+WACC_t)^t} + \frac{V_D}{(1+WACC_t)^D} \quad (3)$$

where:

FCF_t – net cash flow in period t ;

$WACC_t$ – weighted average cost of capital of the project at the beginning of t period in annual expression;

V_t – prolonged or residual value or the value of the project or the total value of assets created under the project expiry investment project duration;

D – project period (years).

In each period t net cash flow can be determined by the formula [1]:

$$FCF_t = OCF_t + ICF_t + DC_t \quad (4)$$

where:

OCF_t – net operating cash flow of the project investment in period t ;

ICF_t – net investment flows in period t ;

DC_t – interest on credit size in period t .

Weighted average cost of capital investment project at the beginning of period t , $WACC_t$ can be calculated as follows:

$$WACC_t = r_e^t * \frac{CP_t}{D_t + D_f + CP_t} + r_d^t * \frac{D_t * (1 - T_n)}{D_t + D_f + CP_t} + \bar{r} * \frac{D_f}{D_t + D_f + CP_t} \quad (5)$$

where:

r_e^t – weighted average value of own capital invested in investment project at the beginning of period t ;

r_d^t – weighted average value of borrowed capital invested in investment project at the beginning of period t ;

–

\bar{r} – required profitability of allocated capital;

CP_t – amount of own capital invested in investment project at the beginning of period t ;

D_t – amount of borrowed capital invested in investment project at the beginning of period t ;

D_f – amount of the state budget and specialized central funds allocations;

T_n – rate of income tax.

$$r_e^t = \frac{\sum_{i=1}^{N_i^t} (P_i^t * CP_i^t)}{\sum_{i=1}^{N_i^t} CP_i^t} \quad (6)$$

where:

N_i^t – number of participating investors in PPP project at the beginning of period t , $t=1, \dots, T$;

CP_i^t – amount of own capital of participating investor i at the beginning of period t ;

P_i^t – profitability required from participating investor i at the beginning of period t .

$$p_i^t = R_c * \frac{CP_t}{D_c + CP_c} + R_{dc} * \frac{D_c * (1 - T_n)}{D_c + CP_c} \quad (7)$$

unde:

R_c – profitabilitatea capitalului propriu solicitată de investitorul participant;

R_{dc} – valoarea resurselor pe termen lung ale investitorului participant, cu excepția creditului investit în proiectul investițional;

E_c – mărimea capitalului propriu al investitorului participant în perioada t ;

D_c – mărimea capitalului împrumutat al investitorului participant în perioada t , cu excepția creditului investit în proiectul investițional.

where:

R_c – own capital profitability requested by participating investor;

R_{dc} – long-term value of participant investor's resources, except credit invested in investment project;

E_c – amount of own capital of participating investor in period t ;

D_c – amount of borrowed capital of participating investor in period t , except credit invested in investment project.

$$r_d^t = \frac{\sum_{i=1}^{N_d^t} (d_i^t * D_i^t)}{\sum_{i=1}^{N_d^t} D_i^t} \quad (8)$$

unde:

N_d^t – numărul creditorilor proiectului investițional la începutul perioadei t , $t=1, \dots, T$;

D_i^t – suma netă (cu diminuarea rambursărilor) a creditului eliberat de creditorul i la începutul perioadei t ;

d_i^t – dobânda solcitată la creditul eliberat de creditorul i la începutul perioadei t .

Eficiența bugetară reprezintă totalitatea indicatorilor de efect pentru buget în rezultatul realizării proiectelor PPP, adică a fluxului mijloacelor bănești bugetare (BCF):

where:

N_d^t – number of creditors of investment project at the beginning of period t , $t=1, \dots, T$;

D_i^t – net amount (with decreasing reimbursements) of credit issued by creditor i at the beginning of period t ;

d_i^t – interest on credit issued by creditor i at the beginning of period t .

Budgetary efficiency are all indicators of effect as a result of budget PPP project implementation, i.e. *budget cash flow (BCF)*:

$$E_B = \sum_{i=1}^N BCF_i \quad (9)$$

Drept bază pentru determinarea BCF:

The basis for BCF determining:

$$BCF = \sum_{i=1}^N \frac{TCFD_t + TCFI_t + EBE_t + NTR_t}{(1 + r_a)^t} \quad (10)$$

unde:

$TCFD_t$ – fluxul direct legat de perceperea impozitelor și taxelor în bugetul central și în bugetele locale în perioada t în mod direct de la business-ul proiectului investițional. Estimarea acestui indicator este efectuată în baza datelor programului de producție al proiectului investițional, structurii prognozate a activelor business-ului proiectului investițional și a legislației fiscale, precum și a normativelor existente a calculului defalcărilor în bugetul central și bugetele locale;

$TCFI_t$ – fluxul indirect legat de perceperea impozitelor și taxelor în bugetul central și în bugetele locale în perioada t de la agenții economici, care nu sunt investitori sau participanți ai proiectului investițional. Estimarea acestui indicatori este efectuată cu utilizarea datelor despre volumul efectelor macroeconomice obținute prin calculul eficienței economice a proiectului investițional și legislația fiscală în vigoare, precum și a normativelor existente a calculului defalcărilor în bugetul central și bugetele locale;

EBE_t – economia cheltuielilor bugetului central, care apare

where:

$TCFD_t$ – direct flow related to the perception of taxes to the central budget and local budgets in period t directly from business from the investment project. The estimation of this indicator is performed based on data production program of investment project, the structure projected investment project business assets and tax laws and existing norms in the central budget calculations breakdowns and local budgets;

$TCFI_t$ – indirect flow related to the perception of taxes to the central budget and local budgets in period t from economic agents who are not investors or participants of the investment project. These indicators estimation is performed using data obtained by calculating the volume of the macroeconomic effects of the economic efficiency of the project investment and tax laws and existing norms calculations breakdowns in the central budget and local budgets;

EBE_t – economy of central government spending

în perioada t în rezultatul realizării proiectului investițional. Această mărime se compune din sumele cheltuielilor planificate în bugetul central, necesitatea cărora decade în cazul realizării proiectului investițional.

NTR_t – veniturile de la folosirea patrimoniului instituției de stat sau patrimoniului municipal creat în cadrul realizării proiectului investițional. Acest indicator este calculat ca suma veniturilor bugetului central și a bugetelor locale de la exploatarea obiectelor de infrastructură create în cadrul proiectului investițional în perioada t ;

r_a – rata de actualizare luată în calcul.

Eficiența socială reprezintă totalitatea indicatorilor de efect social obținut ca rezultat al realizării proiectelor PPP - fluxului mijloacelor bănești sociale (SCF):

$$E_S = \sum_{i=1}^N SCF_i \quad (11)$$

Drept bază pentru determinarea SCF:

$$SCF = \sum_{i=1}^N \frac{FPRM_t + FDS_t + AES_t}{(1 + r_a)^t} \quad (12)$$

unde:

$FPRM_t$ – fluxul direct legat de efectuarea plăților de remunerare a muncii în perioada t de la business-ul proiectului investițional;

FDS_t – fluxul indirect legat de efectuarea defalcărilor sociale în perioada t de la agenții economici, care sunt participanți ai proiectului investițional;

AES_t – alte efecte sociale, cum ar fi, de exemplu, economia cheltuielilor bugetului sistemului social în urma reducerii plăților indemnizațiilor de șomaj, în cazul angajării șomerilor în câmpul muncii;

r_a – rata de actualizare luată în calcul.

Eficiența PPP în formă sintetică poate fi exprimată prin coeficientul de eficiență globală de la realizarea proiectelor PPP (e_{PPP}), care poate fi calculat, reieșind din formula:

$$e_{PPP} = \bar{e}_I + \bar{e}_B + \bar{e}_S - 1 \quad (13)$$

unde:

\bar{e}_I – coeficientul mediu ponderat de eficiență investițională a proiectelor PPP;

\bar{e}_B – coeficientul mediu ponderat de eficiență bugetară al proiectelor PPP;

\bar{e}_S – coeficientul mediu ponderat de eficiență socială a proiectelor PPP.

Coeficientul mediu ponderat de eficiență investițională a proiectelor PPP poate fi determinat în felul următor:

$$\bar{e}_I = \frac{\sum_{i=1}^N e_{I_i} * I_i}{\sum_{i=1}^N I_i} \quad (14)$$

unde:

that occurs in period t as a result of the project investment. This amount consists of amounts budgeted expenditure central need for decades that the project investment.

NTR_t – income from the use of state property or the municipal institution created under the project investment. This indicator is calculated as the sum of central government revenue and local budgets for the operation of infrastructure objects created within the project investment in period t ;

r_a – considered discount rate.

Social efficiency is the totality of indicators of social effect obtained as a result of implementing PPP projects - social cash flow (SCF):

The basis for SCF determining:

where:

$FPRM_t$ – flow directly related to payments of wages in period t from the business of investment project;

FDS_t – indirect flow related to conducting social breakdowns in period t from economic agents who are participants of the investment project;

AES_t – other social impacts such as, for example, social economy system budget expenditures through reduced payments of unemployment benefits, when employing the unemployed into work;

r_a – considered discount rate.

PPP efficiency in synthetic form can be expressed as the coefficient of overall efficiency of PPP projects (e_{PPP}), which can be calculated based on the formula:

where:

\bar{e}_I – coefficient of weighted average rate of investment efficiency of PPP projects;

\bar{e}_B – coefficient of weighted average rate of budgetary efficiency of PPP projects;

\bar{e}_S – coefficient of weighted average rate of social efficiency of PPP projects.

The coefficient of weighted average rate of investment efficiency of PPP projects can be determined as follows:

where:

e_{I_i} – coeficientul de eficiență investițională a proiectului PPP i ;

I_i – volumul investițiilor în proiectul PPP i .

În calitate de e_{I_i} poate fi folosită *Rata Internă a Rentabilității (RIR)*, calculul căreia poate fi efectuată, reieșind din următoarea expresie:

e_{I_i} – investment efficiency coefficient of i PPP project;

I_i – volume of investments in of i PPP project.

As e_{I_i} can be used *Internal Rate of Return (IRR)* wich calculation can be performed based on the following expression:

$$VAN_{RIR} = 0 \tag{15}$$

Drept alternativă pentru determinarea e_{I_i} poate fi folosită *Rata eficienței financiare specifice a proiectului de investiții (RFA)*.

As an alternative to determine e_{I_i} can be used *the specific rate financial efficiency of investment project (RFA)*.

$$RFA = \frac{VAN}{\sum_{t=1}^T \frac{I_t}{(1+WACC)^t}} \tag{16}$$

unde:

I_t – volumul sumar al investițiilor efectuate de către toți participanții proiectului investițional în perioada t .

Prin urmare, expresia (14) poate lua forma:

where:

I_t – total volume of investments made by all participants of the investment project in period t .

Therefore, the expression (14) may take the form:

$$\bar{e}_I = \frac{\sum_{i=1}^N RIR_i * I_i}{\sum_{i=1}^N I_i} \quad \text{sau} \quad \bar{e}_I = \frac{\sum_{i=1}^N RFA_i * I_i}{\sum_{i=1}^N I_i} \tag{17}$$

Coeficientul mediu ponderat de eficiență bugetară a proiectelor PPP pot fi determinat în felul următor:

The coefficient of weighted average rate of budgetary efficiency of PPP projects can be determined as follows:

$$\bar{e}_B = \frac{\sum_{i=1}^N e_{B_i} * I_i}{\sum_{i=1}^N I_i} \tag{18}$$

unde:

e_{B_i} – coeficientul de eficiență bugetară a proiectului PPP i .

Pentru măsurarea e_B poate fi folosit *coeficientul eficienței bugetare (CEB)*:

where:

e_{B_i} – budgetary efficiency coefficient of i PPP project.

To measure e_B can be used the budgetary efficiency coefficient (CEB):

$$CEB = \frac{BCF}{\sum_{t=1}^T \frac{I_t}{(1+r_a)^t}} \tag{19}$$

Prin urmare, expresia (18) poate lua forma:

Therefore, the expression (18) may take the form:

$$\bar{e}_B = \frac{\sum_{i=1}^N CEB_i * I_i}{\sum_{i=1}^N I_i} \tag{20}$$

Coeficientul mediu ponderat de eficiență socială a proiectelor PPP pot fi determinat în felul următor:

The coefficient of weighted average rate of social efficiency of PPP projects can be determined as follows:

$$\bar{e}_{S_i} = \frac{\sum_{i=1}^N CES_i * I_i}{\sum_{i=1}^N I_i} \quad (21)$$

unde:
 e_{S_i} – coeficientul mediu ponderat de eficiență socială a proiectului PPP i ;
 CES_i – coeficientul eficienței sociale a proiectului PPP i .
 Coeficientul eficienței sociale poate fi calculat după formula:

where:
 e_{S_i} – weighted average rate of social efficiency and PPP project;
 CES_i – social efficiency coefficient of i PPP project.
 Social efficiency coefficient can be calculated as:

$$CES = \frac{SCF}{\sum_{t=1}^T \frac{I_t}{(1+r_a)^t}} \quad (22)$$

Concluzii. Din cele expuse rezultă, că Modelului eficienței proiectelor PPP poate deveni fi folosit pe larg pentru fundamentarea raționalității deciziilor de colaborare specifică dintre sectorul public și cel privat.

Concluzions. From the above results, it can become Model for PPP projects efficiency be widely used to substantiate decisions rationality specific collaboration between public and private sectors.

Referințe bibliografice / References

1. БУЛГАКОВА, Л.Н., ШУРАЕВА, К.В. Оценка эффективности региональных инвестиционных проектов [accesat 25 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://uecs.ru/uecs-37-372012/item/1005-2012-02-01-07-09-03>
2. ГАБДУЛЛИНА, Э.И. Оценка эффективности проектов ГЧП как механизма взаимодействия власти и бизнеса в регионе [accesat 12 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://www.science-education.ru/102-5928>
3. ВАРНАВСКИЙ, В.Г., КЛИМЕНКО, А.В., КОРОЛЕВ, В.А. Государственно-частное партнерство. Москва: Издательский дом Государственного университета Высшей школы экономики, 2010 [accesat 2 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://www.universalinternetlibrary.ru/book/12135/ogl.shtml>
4. НОВИКОВА, Т.С., ЧУХЛОМИН, Н.В. Оценка эффективности государственно-частного партнерства при создании особых экономических зон. В: Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки. 2010, том 10, вып. 4, сс. 180-192.
5. ТКАЧЕНКО, И.Н., САВЧЕНКО, Я.В., ЕВСЕЕВА, М.В. Методология отбора и оценки эффективности проектов государственно-частного партнерства с учетом интересов стейкхолдеров. В: Дискуссия. 2014, № 8 (49), сентябрь, сс. 81-90 [accesat 28 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://www.journal-discussion.ru/publication.php?id=1168>

Recomandat spre publicare: 02.12.2014

MODELE MODERNE DE CONTROL FINANCIAR INTERN

*Iulia CAPRIAN, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova*
*Maria COJOCARU¹, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova*

Managementul a devenit, în ultimii ani, tot mai preocupat de modul de organizare și funcționare a controlului intern, fiind mereu în căutarea de soluții practice. Printre cele mai recunoscute și aplicate de către practicieni sunt cadrele de control intern COSO și CoCo.

În Republica Moldova, sistemul de control intern este pus în aplicare la nivelul entităților publice și societățile de interes public, fapt ce le permite să administreze mai bine activitățile necesare pentru realizarea obiectivelor. În lucrarea științifică de față autorii scot în evidență avantajele și particularitățile cadrelor de control intern în sistemul de management corporativ și public.

Cuvinte cheie: control intern, mediul de control, cadrul CoCo, cadrul COSO.

Introducere. Controlul este o funcție a managementului, un mijloc de cunoaștere a realității și de corectare a erorilor.

Controlul nu este un scop în sine, ci un mijloc. Astfel, controlul nu este organizat de dragul controlului, ci rolul lui este să confirme așteptările managementului prin utilizarea unor procedee, tehnici și instrumente specifice. În practică, există și asemenea situații când managerii intenționat creează structuri complexe, greu de controlat. Pentru realizarea unui control eficient, auditului intern îi revine sarcina de a recomanda proiectarea de structuri simple, descentralizate și flexibile care să nu îngreuneze verificarea și respectarea procedurilor.

Mai recent, controlul este considerat și o pârgie în gestiunea riscurilor și prevenirea fraudelor. O zicală de origine anglo-saxonă privind necesitatea controlului precizează, că „Oamenii fac ce trebuie să facă atunci când știu că vor fi controlați” [2, pag. 17].

Mediul de control face parte din cultura instituțională, influențată de stilul conducerii, sistemul de valori însușite de salariați, oameni cu competența profesională și integritatea lor, descrierea activităților și procedurilor, structura organizatorică, separarea sarcinilor, IT etc. și oferă cadrul în care se desfășoară diferitele forme de control intern.

Activitățile de control reprezintă toate acele sisteme, aranjamente sau proceduri implementate, pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor organizației și pot fi activități individuale utilizate de angajați sau procese corelate care se desfășoară în cadrul organizației.

Rezultate și discuții. Dintre activitățile tradiționale de control [13, pag.9], menționăm: autorizarea, restricția fizică de acces, supravegherea, verificările de conformare,

MODERN MODELS OF INTERNAL FINANCIAL CONTROL

*Iulia CAPRIAN, PhD, associate professor,
Moldova State University*
*Maria COJOCARU, PhD, associate professor,
Moldova State University*

In recent years, management has become increasingly concerned with the organization and operation ways of internal control, being always in search for practical solutions. COSO and CoCo internal control frameworks are one of the most recognized and applied by practitioners.

In the Republic of Moldova, the internal control system is implemented in the public entities and public companies, which allows them to better manage the activities necessary to achieve the objectives. In this paper the authors highlight the advantages and peculiarities of internal control frameworks in the public and corporate management system.

Key words: The internal control, control environment, CoCo model, COSO model.

JEL Classification: M42, M49

Introduction. Control is a function of management, a mean of knowledge of reality and error correction.

Control is not an end in itself but a mean. Thus, the control is not organized for the sake of control, but its role is to confirm the expectations of management by use of some specific processes, techniques and tools. In practice, there are also situations where managers intentionally create complex structures that are difficult to control. To achieve an effective control, the internal audit has the responsibility to recommend the design of simple, decentralized and flexible structures which should not hinder verification and compliance procedures.

More recently, the control is considered as a lever of risk management and fraud prevention. A saying of Anglo-Saxon origin on the need of control states that "People do what they should do when they know they will be controlled" [2, p. 17].

The control environment is a part of the institutional culture, being influenced by the style of management, the value system of the employees, people with professional competence and integrity, description of activities and procedures, organizational structure, segregation of duties, IT, etc. and provides the framework for performing various forms of internal control.

Control activities are all those systems, arrangements or procedures implemented to achieve the objectives of the organization and can be individual activities used by employees or related processes that take place within the organization.

Results and discussions. Among the traditional control activities [13, p. 9], we mention: authorization, physical restriction access, surveillance, compliance checks,

¹ © Maria COJOCARU, mcojocaru73@rambler.ru

manualele de proceduri, recrutarea și practicile de dezvoltare a personalului, segregarea sarcinilor, organizarea, numerotarea continuă a documentelor controlate, reconcilierea, managementul proiectelor și de achiziții, controalele sistemelor financiare, siguranța IT, managementul performanței.

Un control eficace contribuie la succesul unei organizații în diverse modalități [4]:

- persoanele își pot exprima opiniile și utiliza propria lor creativitate, gestionând riscul unor acțiuni inadecvate;
- persoanele dispun de suptea necesară pentru a se adapta schimbărilor, ținând cont în același timp de riscurile cunoscute;
- persoanele dispun de informații fiabile pe care sunt în măsură să le utilizeze la momentul oportun, atunci când este cel mai potrivit pentru organizație;
- organizația își poate îmbunătăți eficacitatea și eficiența și poate crește încrederea terților.

După raportul dintre organele de control cu cele verificate, controlul poate fi intern și extern (de exemplu, cel înfăptuit de diferite inspecții și instituții de control ale statului).

Controlul intern s-a confruntat în permanență cu o lărgire sistematică a ariei de aplicare, astfel el se referă la toate activitățile, toate procedurile, la întreg patrimoniul, la toți membrii întreprinderii și acționează permanent [2, pag. 17].

Scopul organizării controlului intern este acela de a oferi o asigurare rezonabilă împotriva riscurilor, și nu o asigurare absolută. O asigurare rezonabilă este mai mult decât minimum și se raportează întotdeauna la obiectivele entității. Conducerea și Consiliul de administrație al entității așteaptă de la controlul intern asigurări rezonabile bazate pe evaluarea riscurilor, prin concentrarea pe principii ale performanței (economicitate, eficiență și eficacitate) [1].

În prezent, controlul intern, care include și auditul intern, este perceput ca funcție a managementului, care răspunde de organizarea acestora, dar mai ales este preocupat de permanenta actualizare a sistemului de control intern, datorită evoluției riscurilor cu care se confruntă entitatea. Dar există păreri, că controlul intern este un proces și nu o funcție [10]. Toate funcțiile conducerii, inclusiv funcția de audit intern, includ activități de control, care contribuie la evaluarea procesului managerial. Mai mult chiar, fiecare activitate trebuie să aibă componenta ei de control, care o ajută să funcționeze.

Controlul intern, privit ca proces la dispoziția managerului, este un proces dinamic, care își adaptează permanent instrumentele și tehnicile la schimbările survenite în cultura organizației determinate de gradul de competență a managerilor. *Controlul intern* se regăsește în componenta fiecărei activități și trebuie să fie *formalizat prin proceduri operaționale de lucru*, pe baza fișelor posturilor, însoțite de chestionare-liste de verificare, care, de fapt, sunt instrucțiunile de realizare a respectivelor activități la care se atașează și activitățile de control intern.

Conceptul de control intern a fost în permanență definit și redefinit, cel puțin în raport cu două aspecte, și anume:

- decentralizarea activităților, ceea ce a condus la diversificarea activităților de control și la delegarea competențelor acestora în cadrul aceleiași structuri [12];
- amplificarea numărului de prevederi, normative, reguli și reglementări care să asigure gestionării căile de acțiune pentru utilizarea corespunzătoare a resurselor în vederea creșterii eficacității [5].

La baza definirii conceptului de control intern au stat mai

procedure manuals, recruitment and staff development practices, segregation of duties, organization, continuous numbering of controlled documents, reconciliation, project management and procurement, financial systems controls, IT security, performance management.

An effective control contributes to the success of an organization in different ways [4]:

- people can express their opinions and use their own creativity, managing the risk of some inappropriate actions;
- people have the necessary flexibility to adapt to changes, while taking account of known risks;
- people have reliable information that are able to use them at the right time when it is most appropriate for the organization;
- organization can improve its effectiveness and efficiency and can increase the confidence of third parties.

According to the ratio of control bodies with those verified, control may be internal and external (eg. the one made by various inspections and institutions of state control).

Internal control continuously faced with a widening systematic application area so it covers all activities, all procedures, the entire patrimony, all members of the firm and it works permanently [2, p. 17].

The purpose of organizing internal control is to provide a reasonable, but not an absolute assurance against risks. A reasonable assurance is more than minimum and it is always related to the entity's objectives. Management and Administration Board of the entity expects from the internal control reasonable assurances based on risk assessment, focusing on the principles of performance (economy, efficiency and effectiveness) [1].

Currently, internal control, which includes internal audit, is perceived as a function of management which is responsible for their organization, but is particularly concerned about the permanent updating of the internal control system, due to the evolution of risks faced by the entity. But there are opinions that consider internal control as a process and not a function [10]. All management functions, including internal audit function, include control activities that contribute to the evaluation of the management process. Moreover, each activity must have its control component, which helps it to operate.

Internal control, viewed as a process by the manager, is a dynamic process that continuously adapts its tools and techniques to changes from the organizational culture determined by the competence degree of managers. *Internal control* is reflected in the composition of each activity and must be formalized through operational work procedures, based on the job descriptions, accompanied by questionnaires, checklists that are actually instructions for achieving those activities related to internal control activities.

The concept of internal control has always been defined and redefined, at least in relation to two aspects, namely:

- decentralization of activities, which led to the diversification of control activities and delegation of their powers under the same structures [12];
- amplification of number of provisions, regulations, rules and regulations to ensure the management the action pathways for proper use of resources to increase

multe concepte ale unor organisme de profil recunoscute internațional, pe care le prezentăm în continuare:

Controlul intern este un instrument managerial utilizat pentru a furniza o asigurare rezonabilă că obiectivele managementului sunt îndeplinite [6].

Controlul intern este un proces implementat de managementul organizației, care intenționează să furnizeze o asigurare rezonabilă cu privire la atingerea obiectivelor grupate în următoarele categorii: eficacitatea și eficiența funcționării; fiabilitatea informațiilor financiare; respectarea legilor și a regulamentelor [7].

Controlul intern [3] este ansamblul elementelor unei organizații (inclusiv resursele, sistemele, procesele, cultura, structura și sarcinile) care, în mod colectiv, îi ajută pe oameni să realizeze obiectivele organizației, grupate în trei mari categorii: eficacitatea și eficiența funcționării; fiabilitatea informației interne și externe; respectarea legilor, regulamentelor și politicilor interne.

Controlul intern este format din ansamblul formelor de control exercitate la nivelul entității publice, inclusiv auditul intern, stabilite de conducere în concordanță cu obiectivele acesteia și cu reglementările legale, în vederea asigurării administrării fondurilor în mod economic, eficient și eficace, care include structurile organizatorice, metodele și procedurile.

Legislația Republicii Moldova privind controlul financiar public intern [11] definește activitatea de control intern ca sistem organizat de managerul entității publice și personalul acesteia, incluzând auditul intern, în scopul asigurării bunei guvernări, care cuprinde totalitatea politicilor, procedurilor, regulilor interne, proceselor și activităților realizate în cadrul entității publice pentru a gestiona riscurile și a oferi o asigurare rezonabilă privind atingerea obiectivelor și rezultatelor planificate; control financiar public intern – sistem general și consolidat instituit în sectorul public, având scopul de a promova gestionarea entităților publice conform principiilor bunei guvernări.

Practica internațională recomandă conturarea unui sistem de control intern și a unei structuri de audit intern în coordonarea managementului general, capabile să gestioneze riscurile cu care se confruntă entitățile. Totodată, impune implementarea auditului intern în cadrul organizațiilor și separarea clară a activităților acestuia de cele de control intern.

Controlul intern reprezintă ansamblul politicilor și procedurilor concepute și implementate de managementul și personalul entității publice în vederea furnizării unei asigurări rezonabile pentru:

- atingerea obiectivelor entității publice într-un mod economic, eficient și eficace;
- respectarea regulilor externe și a politicilor și regulilor managementului;
- protejarea bunurilor și a informațiilor;
- prevenirea și depistarea fraudelor și greșelilor;
- calitatea documentelor de contabilitate și producerea în timp util de informații de încredere, referitoare la segmentul financiar și de management.

Controlul intern se caracterizează prin aceea, că se exercită de către structuri sau funcționari din interiorul entității a cărei activitate este verificată [2, pag. 28]. Nu constituie o formă a acestui control autocontrolul, adică acțiunea prin care același subiect care a înfăptuit activitatea își verifică propriile acțiuni, aceasta deoarece controlul presupune întotdeauna existența a cel puțin doi subiecți, și anume, subiectul controlat și cel care

eficiență [5].

On the basis of defining the concept of internal control there were the more concepts of some internationally recognized bodies, which are presented below:

Internal control is a management tool used to provide reasonable assurance that management's objectives are met [6].

Internal control is a process implemented by the management of the organization, which intends to provide a reasonable assurance regarding the achievement of objectives grouped in the following categories: effectiveness and efficiency of operations; reliability of financial information; compliance with laws and regulations [7].

Internal control [3] is the set of elements of an organization (including resources, systems, processes, culture, structure and tasks) that collectively, help people to achieve the organization's objectives, grouped into three broad categories: effectiveness and efficiency of operations; reliability of internal and external information; compliance with laws, regulations and internal policies.

Internal control consists of all forms of control exercised at the level of the public entity, including internal audit, established by management in accordance with its objectives and legal regulations in order to assure economically, efficiently and effectively the fund administration, including organizational structures, methods and procedures.

Moldovan legislation on public internal financial control [11] defines internal control activity as an organized system of public entity manager and staff, including internal audit, in order to ensure good governance, which includes all policies, procedures, internal rules, processes and activities made within the public entity to manage risks and to provide reasonable assurance regarding the achievement of objectives and planned results; public internal financial control is a general system established and consolidated within the public sector, with the aim of promoting public entities managing the principles of good governance.

International practice recommends to design a system of internal control and an internal audit structure to coordinate the overall management able to manage the risks that the entities have to face. Also, there is required the implementation of internal audit in organizations and its clear separation of the activities of the internal control.

Internal control represents the all policies and procedures designed and implemented by the public entity management and personnel to provide reasonable assurance for:

- achievement of aims of the public entity in an economic, efficient and effective way;
- compliance with external policies and management rules;
- protection of goods and information;
- prevention and detection of fraud and errors;
- the quality of accounting documents and timely production of reliable information on financial and management segment.

Internal control is characterized by the fact that it is exercised by the structures or employees from the entity whose activity is verified [2, p. 28]. Self-control does not represent a form of it, ie the action that the same entity that accomplished the activity checks its own actions, because it always involves control of the existence of at least two

controlează, precum și două activități diferite, cea de verificare și cea verificată. Controlul intern are avantajul că oferă posibilitatea cunoașterii activității verificate din interiorul autorității controlate și de către persoane pe deplin cunoscătoare a domeniului respectiv de specialitate, ceea ce facilitează activitatea de verificare și îi conferă un caracter eficient. Totuși, în această formă de control, independența personalului de control este relativ mai redusă față de personalul verificat, comparativ cu controlul extern, având în vedere existența aceleiași subordonări ierarhice, concomitent manifestându-se și o anumită „înțelegere” față de neajunsurile constatate.

Controlul intern, la rândul său, poate fi un control general și un control special.

Controlul intern general este o consecință firească a subordonării ierarhice și permanente din cadrul autorității administrative fiind efectuat, de regulă, de către organul sau funcționarul de conducere asupra personalului subordonat. Prin caracterul său continuu, prin atribuțiile conferite și prin eficiența lui el este considerat mai mult decât un simplu control reprezentând în realitate o adevărată supraveghere administrativă izvorâtă din raporturile de subordonare cu obiect, sarcini, procedură, măsuri (Tabelul 1).

subjects, namely, the controlled subject and the controlling one, as well as two different activities, the verification and the verified one. Internal control has the advantage that enables business knowledge within the authority controlled and checked by fully knowledgeable people that specialized domain, which facilitates the verification and gives an effective character. However, this form of control, independent from the control staff is relatively lower than the verified staff in comparison with the external control given the same hierarchical existence, while manifesting a certain "understanding" to the existent shortcomings.

Internal control, in turn, may be a general and a special control.

General internal control is a natural consequence of the hierarchical and permanent subordination from the administrative authority being conducted, usually by the official governing body or the subordinate staff. Through its continuous character through the conferred effective powers it is considered more than just a control representing in reality a real administrative supervision from the subordinated relations with objectives, tasks, procedural measures (Table 1).

Tabelul 1/ Table 1

Componentele controlului intern general / General internal control components

Componente / Components	S p e c i f i c a r e / Specification
Obiectul / Object	<ul style="list-style-type: none"> ▪ verificarea legalității și oportunității întregii activități desfășurate, a modului de utilizare a mijloacelor materiale și financiare de care dispune și pe care le-a întrebuințat autoritatea administrativă / verifying the legality and appropriateness of the entire activity, the use of available material and financial resources used by the administrative authority; ▪ verificarea tuturor formelor concrete de activitate, juridice și nejuridice, a modului de exercitare a competenței legale / checking all concrete forms of legal and non-legal activity of exercising the legal competence ▪ verificarea activității și a relațiilor cu publicul, a modului de soluționare în termen a solicitărilor formulate prin cereri, reclamații și sesizări / verification of the activity and public relations, of the way to solve the requests and any complaints;
Sarcini / Duties	<ul style="list-style-type: none"> ▪ asigurarea legalității și oportunității activității verificate / ensuring the legality and opportunity of the verified activity; ▪ asigurarea unității de scop și de acțiune a tuturor structurilor care compun respectiva autoritate și a autorității în întregul ei / ensure the unity of purpose and action of all the structures that make up that authority and the authority as a whole;
Procedura controlului / Control procedures	<ul style="list-style-type: none"> ▪ declanșarea sa din oficiu (din inițiativa conducerii ierarhice), fie în urma unei sesizări interne sau externe (insusite de către factorul de verificare), controlul putând fi periodic sau continuu, preventiv, concomitent sau ulterior / its default trigger (from the senior leadership initiative) due to an internal or external complaint (acquired by verification factor), while control can be periodic or continuous, preventive, simultaneous or subsequent; ▪ controlul poate consta din verificări și confruntări de date, înscrisuri și persoane, audieri de martori, descinderi la fața locului verificări de dosare și de materiale, inventarieri de bunuri și valori, cel controlat având obligația să pună la dispoziția organului de verificare toate materialele cerute, inclusiv cele secrete, de a furniza toate explicațiile solicitate / control may consist of tests and the comparison of data, documents, hearing of witnesses, raid spot, checks of files and materials, inventories of goods and values, the controlled one having the obligation to provide the inspection body all the required materials including the secret ones and to provide all the required explanations; ▪ controlul încetează odată cu realizarea scopurilor propuse și prin dispunerea măsurilor necesare, putându-se declanșa din nou chiar asupra aceleiași activități și persoane / control ceases with the achievement of objectives and the necessary measures and can be triggered again even on the same activities and people.
Măsurile ce se pot lua în urma controlului general intern / Measures that can be taken due to the general internal control	<ul style="list-style-type: none"> ▪ în ce privește activitatea controlată, se poate dispune, în conformitate cu legea, anularea, modificarea sau suspendarea actelor funcționarului controlat, emiterea de dispoziții obligatorii pentru cei controlați, inclusiv substituirea lor în atribuții / regarding the controlled activity, it may be ordered in accordance with the law, cancellation, modification or suspension of documents of the controlled officer, arranging binding measures for those controlled, including their substitution in duties; ▪ în ce privește structura sau diviziunea internă controlată, atunci când se constată deficiențe, se poate dispune, în limitele legii, reorganizarea compartimentului controlat, modificarea competențelor, redistribuirea atribuțiilor, etc. / regarding the controlled structure and internal division, when failures occur, it can be disposed within the law limits the reorganization of the controlled compartment, changing of the components, task redistributions, etc. ▪ în ce privește funcționarul controlat pot avea loc schimbări, încredințări sau retrageri de atribuții și de delegații de atribuții, aplicarea de sancțiuni disciplinare, inclusiv eliberarea din funcție, poate interveni răspunderea reparatorie, pot fi sesizate organele de urmărire penală, cele de jurisdicție, etc. / regarding the controlled official, there can be changes, custody or withdrawal of delegation of powers and duties, disciplinary sanctions, including dismissal, restorative responsibility may come and the prosecution authorities may be announced, etc.

Sursa /Source: Elaborat de autori în baza sursei [12] / Developed by the author based on the source [12].

Componentele controlului financiar public intern, în temeiul prevederilor art. 5 al Legii nominalizate [11] sunt: a) managementul financiar și controlul; b) auditul intern; c) coordonarea și armonizarea centralizată. Managerul entității publice organizează sistemul de management financiar și control pentru a asigura atingerea obiectivelor entității publice prin:

- a) eficacitatea și eficiența operațiunilor;
- b) conformitatea cu cadrul normativ și cu reglementările interne;
- c) siguranța și optimizarea activelor și a pasivelor;
- d) siguranța și integritatea informației.

Controlul intern specializat este, de regulă, reglementat prin anumite acte normative și pe categorii de probleme (de exemplu, financiare) fiind exercitat numai de anumite persoane și structuri din interiorul autorității verificate care dispun de calificarea corespunzătoare. Cel mai tipic exemplu este acela al controlului financiar intern [5].

În vederea exercitării acestui control trebuie să fie o persoană sau un grup de persoane cu specializarea corespunzătoare. Poate exista fie o structură internă specializată cu atribuții de control, fie un funcționar căruia i se încredințează, printre altele, și exercitarea unei verificări de specialitate.

Components of the public internal financial control under Art. 5 of the above Law [11] are: a) financial management and control; b) internal audit; c) centralized coordination and harmonization. Manager of the public entity organizes financial management and control system to ensure the achievement of the public entity's objectives by:

- a) effectiveness and efficiency of operations;
- b) compliance with the legislation and regulations;
- c) the safety and optimization of assets and liabilities;
- d) the security and integrity of information.

Specialized internal control is usually governed by certain laws and on categories of problems (eg. financial) being exercised only by persons and structures within the verified authority who have the appropriate qualification. The most typical example is that of internal financial control [5].

In order to exercise this control, there must be a person or a group of persons with appropriate specialization. There may be a specialized internal structure with control tasks or an official entrusted with, among others, with the exercise of a specialized verification.

Tabelul 2 / Table 2

Componentele controlului intern specializat / Components of specialized internal control

Componente / Components	Specificare / Specification
Obiectul / Object	<ul style="list-style-type: none"> ▪ verificarea legalității și oportunității unor aspecte strict determinate ale activității executive, corespunzătoare profilului supus verificării / verifying the legality and appropriateness of strictly defined aspects of executive activity, corresponding to the verified profile; ▪ acordarea de vize, avize, acorduri și aprobări ca forme de verificare prealabilă sau ulterioară a activității controlate / issuing of visas, permits and approvals as forms of prior or subsequent verification of the controlled activity; ▪ verificarea pe categorii de probleme, a mijloacelor de personal, a celor materiale și tehnice ale structurii respective / verification by categories of problems, personal, technical and material resources of the respective structure.
Sarcini / Duties	<ul style="list-style-type: none"> ▪ legalitatea și oportunitatea activității verificate / legality and appropriateness of the verified activity; ▪ păstrarea integrității mijloacelor materiale și financiare / preserving the integrity of financial and material resources; ▪ asigurarea unității de activitate în anumite sectoare / providing unit activity in certain sectors.
Procedura controlului / Control procedures	<ul style="list-style-type: none"> ▪ este minuțios reglementată în ceea ce privește modul de desfășurare și mijloacele întrebuintate, deoarece verificarea este de strictă specialitate / is carefully regulated in terms of operational ways and the used, as the verification is strictly specialized
Măsurile ce se pot lua în urma controlului general intern / Measures that can be taken due to the general internal control	<ul style="list-style-type: none"> • în privința activității controlate se dispun măsurile prevăzute de lege și care trebuie îndeplinite în termenul de la data înregistrării actului de control la organizația în drept să le ia, dacă prin lege nu sunt fixate alte termene / regarding the controlled activities, there are provided law measures that have to be met within the date of registration of the control act at the organization, if the law does not set other limits; ▪ în privința persoanei celui controlat și vinovat de constatările rezultate se poate dispune: / about the controlled person and the guilty one with the findings and results, there may be ordered: <ol style="list-style-type: none"> a. aplicarea măsurilor disciplinare și contravenționale precum și stabilirea răspunderii pentru recuperarea pagubelor rezultate în condițiile legii / the application of disciplinary and contravention measures as well as the establishment of liability for the remediation of results according to law; b. înaintarea către procuror, în termenele și în condițiile legii, a actelor încheiate în cazul constatării de fapte prevăzute de legea penală / submission to the prosecutor, in the terms and under the law, the signed documents with the facts ascertained by the criminal law; c. la solicitarea instanțelor de judecată, a organelor parchetului și poliției conducătorii instituțiilor vor dispune cu prioritate măsurile de control financiar și de gestiune necesare pentru stabilirea și recuperarea prejudiciilor produse prin infracțiuni și clarificarea împrejurărilor care au condus la săvârșirea unor fapte de natură penală / at the request of the courts, prosecution and police bodies headteachers will present priority measures of financial control and management needed to establish and recover damages caused by the offense and to clarify the circumstances that led to committing criminal acts.

Sursa /Source: Elaborat de autori în baza sursei [12] / Developed by the author based on the source [12].

Funcționarea optimă a entităților pe baza unui cadru integrat de control intern impune existența unui mediu de control adecvat acestora care să promoveze valorile etice, să fie transparent, să accepte standarde de bună practică și să stabilească responsabilități în spiritul strategiilor și politicilor aprobate de managementul de nivel superior.

Legea nr. 229 din 23.09.2010 (art. 9) stipulează că managerul entității publice trebuie să mențină un mediu de control favorabil funcționării sistemului de management financiar și control prin:

- a) integritatea personală, profesională și etica conducerii și personalului;
- b) stilul de conducere;
- c) structura organizațională;
- d) divizarea obligațiilor și responsabilităților;
- e) politici și practici privind resursele umane;
- f) competența personalului.

Mediul de control este unul din elementele importante de care au nevoie întreprinderile pentru a-și organiza un sistem de control intern eficient. Acest mediu poate fi:

- favorabil care presupune existența unui climat unde valorile de etică sunt privilegiate, care utilizează, acceptă și apreciază controlul
- adecvat, care este un mediu unde se respectă legile, regulile, procedurile, terții-parteneri de afaceri, salariații, contractele încheiate și astfel activitățile entității sunt stăpânite;
- deteriorat, considerat un mediu unde nu există proceduri formalizate, se evită controalele, există încălcări ale normelor de conduită și regulamentelor de funcționare, sau chiar de nerespectare a cadrului legislativ ceea ce prejudiciază controlul intern. Acest mediu subminează sistematic controlul intern asupra operațiilor, minimizează necesitatea implementării diferitelor activități de control și apelează în mod periodic la inspecții.

Controlul intern a fost și rămâne centrul preocupărilor managerilor de la toate nivelurile entităților. Controlul intern este definit ca un proces care este proiectat pentru a ajuta o organizație pentru a realiza obiectivele sau obiective specifice.

De-a lungul timpului, controlul intern s-a dezvoltat în raport cu gradul de evoluție a culturii organizațiilor. Pe măsură ce s-a amplificat volumul afacerilor întreprinderilor și s-au dispersat centrele de activitate, controlul intern a căpătat mai valențe atât în concept cât și în conținut. Sistemul propriu de control intern, existent în fiecare entitate, trebuie să fie dezvoltat și perfecționat până la nivelul care să permită conducerii deținerea unui cât mai bun control asupra funcționării entității în ansamblul ei, precum și a fiecărei activități, în scopul realizării obiectivelor fixate.

Obiecte ale controlului intern sunt toate activitățile și procesele din cadrul entității publice, inclusiv elaborarea și executarea bugetelor, elaborarea programelor, evidența contabilă, raportarea și monitorizarea. Managerul entității publice implementează sistemul de management financiar și control conform Standardelor naționale de control intern în sectorul public, ținând cont de complexitatea și domeniul de activitate al entității publice, în baza următoarelor componente:

- a) mediul de control;

Optimal operation of entities based on an integrated framework of internal control requires the existence of an adequate control environment that has to promote ethical values, to be transparent, to accept the standards of good practices and establish responsibilities in the spirit of strategies and policies approved by the high level management.

Law no. 229 from 23.09.2010 (art. 9) states that the public entity manager must maintain an environment favorable to the functioning of the financial management system and control by:

- a) personal integrity, professional and ethics of the management and staff;
- b) leadership style;
- c) organizational structure;
- d) the division of duties and responsibilities;
- e) human resources policies and practices;
- f) staff competence.

The control environment is an important element needed by companies to organize an effective internal control system. This environment may be:

- favorable, that requires an environment where ethical values are privileged and use, accept and appreciate control
- appropriate, which is an environment where laws are respected, rules, procedures, third parties, business partners, employees, contracts concluded and in such a way the activities of the entity are controlled;
- damaged, considered an environment where there are no formalized procedures, controls are avoided, there is violation of rules of conduct and rules of operation, or even of non-compliance with the legislative framework that prejudices the internal control. This environment systematically undermines the internal control over operations, minimizes the need to implement various control activities and calls periodically to inspection.

Internal control has been and remains a key point for managers at all levels of organizations. Internal control is defined as a process that is designed to help an organization to achieve the goals or specific objectives.

Over the time, internal control developed in relation to the degree of evolution of culture of the organizations. As the volume of business has grown and activity centers dispersed, internal control grew in both valences and content. Internal system of self-control existing in each entity must be developed and improved to the level that allows management to hold a better control over the operation of the entity as a whole and of each activity in order to achieve objectives.

Objects of internal control are all activities and processes within public entity, including the development and execution of budgets and development programs, accounting, reporting and monitoring. The manager of the public entity implements financial management and control system according to the National Standards of Internal Control in the public sector, given the complexity and scope of the public entity based on the following components:

- a) control environment;
- b) performance and risk management;

- b) managementul performanțelor și al riscurilor;
- c) activitățile de control;
- d) informarea și comunicarea;
- e) monitorizarea și evaluarea.

Organizațiile pot opta pentru o serie de cadre de control intern. Pe plan internațional, sunt recunoscute două cadre de control, care au fost concepute pentru a organiza sistemul de control, astfel încât să răspundă cerințelor managementului riscurilor, pe lângă altele specifice unor domenii, și anume: modelul COSO (SUA) și modelul CoCo (Canada).

În anul 1985, senatorul american Treadway a inițiat o cercetare asupra controlului intern și a rolului său în viața organizațiilor, instituind „Comisia Treadway”, cunoscută și sub numele de Comisia Națională împotriva Raportării Financiare Frauduloase, fondată prin sponsorizarea comună a: Institutului American al Contabililor Publici Autorizați; Asociației Contabililor din America; Asociației Directorilor Financiar; Institutului Auditorilor Interni; Institutului Contabililor și Managerilor.

La recomandările acestei comisii s-a creat un comitet intitulat Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), care a reunit competențele unui număr mare de membri, profesioniști în domeniu, cabinete de audit extern și mari întreprinderi americane, iar rezultatul a fost documentul "Cadrul integrat de control intern", publicat de către Comitetul de Sponsorizare al organizațiilor (COSO) este un cadru utilizat pe scară largă în Statele Unite și în întreaga lume [7].

Cadrul de control COSO, în principal, subliniază responsabilitatea managementului general pentru controlul intern și vizează:

- eficacitatea și eficiența operațiunilor;
- fiabilitatea raportării financiare;
- conformitate cu legile și reglementările aplicabile.

Cadrul de control COSO a fost publicat inițial în septembrie 1992 "pentru a aborda provocările cheie prezentate de un mediu de afaceri tot mai complex și de a ajuta organizațiile din întreaga lume a evalua mai bine, design, și de a gestiona controlul intern. COSO definește controlul intern ca fiind un proces efectuat de Consiliul de administrație, conducere și întregul personal al entității, menit să furnizeze o asigurare rezonabilă cu privire la îndeplinirea obiectivelor organizației, având în vedere:

▪ eficacitatea și eficiența operațiilor; realitatea rapoartelor financiare;

- conformarea cu legile și cu reglementările aplicabile.

Cadrul COSO descrie controlul intern ca fiind constituit din cinci componente esențiale. Aceste componente, care sunt împărțite în 17 factori, sunt:

- mediul de control;
- evaluarea riscurilor;
- activități de control;
- informare și comunicare;
- monitorizare.

- c) control activities;
- d) information and communication;
- e) monitoring and evaluation.

Organizations can opt for a series of internal control frameworks. Internationally, there are recognized two control frames, which were designed to hold the control system in order to meet the requirements of risk management, among others specific to certain areas, namely: the COSO (USA) and CoCo model (Canada).

In 1985, US Senator Treadway initiated a research on internal control and its role in the organization, establishing "Treadway Commission", known as the National Commission against fraudulent financial reporting, founded by the joint sponsorship: American Institute of Certified Accountants; American Accounting Association; Financial Executives International; The Institute of Internal Auditors; Institute of Management Accountants.

Due to the recommendations of this committee, there was created a Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), which brought together the skills of a large number of members, professionals in the field of external audit offices and large American companies and the result was the document "Internal control – Integrated framework" published by the Committee of Sponsoring Organizations (COSO) which is a framework widely used in the United States and worldwide [7].

COSO control framework mainly emphasizes general management responsibility for internal control and aims at:

- effectiveness and efficiency of operations;
- reliability of financial reporting;
- accordance with applicable laws and regulations.

COSO control framework was initially published in September 1992 "to address key challenges presented by an increasingly complex business environment and help organizations worldwide better assess, design, and manage internal control". The COSO framework defines internal control as a process, affected by an entity's board of directors, management, and other personnel that is designed to provide "reasonable assurance" taking into account:

- effectiveness and efficiency of operations;
- reliability of financial reporting;
- compliance with applicable laws and regulations.

COSO describes internal control as consisting of five essential components. These components, which are subdivided into 17 factors, include:

- the control environment;
- risk assessment;
- control activities;
- information and communication;
- monitoring.

Tabelul 3/ Table 3

**Sumarul celor 17 principii prevăzute de cadrul COSO al controlului intern /
Summary of the 17 principles stated in the COSO framework of the internal control**

Mediu de control / Control environment	Evaluarea riscurilor / Risk assesment	Activități de control / Control activities	Informare și comunicare	Monitorizare / Monitoring activities
<p>1. Demonstrează angajamentul pentru integritatea și valorile etice. / Demonstrates commitment to integrity and ethical values.</p> <p>2. Exersează sarcini de supraveghere. / Exercises oversight responsibilities.</p> <p>3. Stabilește structură, autoritate și responsabilitate / Establishes structure, authority and responsibility</p> <p>4. Demonstrează angajamentul de competență / Demonstrates commitment to competence</p> <p>5. Impune responsabilitate / Enforces accountability</p>	<p>6. Specifică obiective adecvate / Specifies suitable objectives</p> <p>7. Identifică și analizează riscul / Identifies and analyzes risk</p> <p>8. Evaluează riscul de fraudă / Assesses fraud risk</p> <p>9. Identifică și analizează schimbări semnificativă / Identifies and analyzes significant change</p>	<p>10. Selectează și desfășoară activități de control / Selects and develops control activities</p> <p>11. Selectează și dezvoltă controale generale ale tehnologiei / Selects and develops general controls over technology</p> <p>12. Implementează prin politici și proceduri / Deploys through policies and procedures</p>	<p>13. Utilizează informații relevante / Uses relevant information</p> <p>14. Comunicări interne / Communicates internally</p> <p>15. Comunicări externe / Communicates externally</p>	<p>16. Realizează evaluări curente și / sau separate / Conducts ongoing and/or separate evaluations</p> <p>17. Evaluează și comunică deficiențe / Evaluates and communicates deficiencies</p>

Sursa / Source: Audit Committee Brief, March 2014. Deloitte Development Corporation.

În noiembrie 1995, o organizație canadiană propune un nou model, bazat pe modelul de Control intern CoCo, care definește *controlul intern* ca fiind un proces care se realizează la toate nivelele și cuprinde toate activitățile, destinat să furnizeze o asigurare rezonabilă. Acest model se bazează pe COSO și este considerat de unii specialiști a fi mai concret și ușor de utilizat.

Cadrul CoCo descrie controlul intern ca un set de acțiuni care promovează cel mai bun rezultat pentru o organizație. Aceste acțiuni, ce contribuie la realizarea obiectivelor organizației, se concentrează pe:

- eficacitatea și eficiența operațiunilor;
- fiabilitatea raportării interne și externe;
- conformitatea cu legile și reglementările aplicabile și politicile interne.

În concepția Cadrului CoCo controlul intern este reprezentat de resursele organizației, procedee, instrumente, sarcinile, cultura și tot ceea ce ne putem imagina, adică tot ceea ce putem întreprinde pentru a atinge obiectivele, dar acestea nu vor fi atinse niciodată, datorită relativității. Ei prezintă grafic aceste lucruri sub forma unui pentagon în care menționează calitățile pe care trebuie să le avem pentru ca fiecare de la nivelul sau să stăpânească bine activitățile, așa cum rezultă din Figura 1.

Una dintre prerogativele importante ale controlului este aceea de a asigura fiabilitatea și într-o anumită măsură garanția organizației în atingerea obiectivelor sale. Recomandările modelului canadian vin să favorizeze perfecționarea controlului și depășesc cu mult cadrul unei analize a controalelor contabile interne tradiționale și stabilesc criterii privind eficiența controlului într-o organizație.

In November 1995 a Canadian organization proposes a new model, based on CoCo internal control model, which defines *internal control* as a process that occurs at all levels and includes all activities designed to provide reasonable assurance. This model is based on COSO and is considered by some experts to be more practical and easy to use.

CoCo describes internal control as actions that foster the best result for an organization. These actions, which contribute to the achievement of the organization's objectives, focus on:

- effectiveness and efficiency of operations;
- reliability of internal and external reporting;
- compliance with applicable laws and regulations and internal policies.

In the concept of the CoCo framework internal control is represented by the organization's resources, processes, tools, tasks, culture and everything that we can imagine, that everything we undertake to achieve the goals, but they will not ever be achieved due to relativity. They graphically shows these things as a pentagon in which there are mentioned the qualities that we have for each from their level to handle activities, as shown in Figure 1.

One of the major powers of control is to ensure reliability and to a certain extent guarantee the organization to achieve its goals. Recommendations of the Canadian model come to promote development of the control and analysis beyond the framework of traditional internal accounting controls and establishes criteria for effective control in an organization.

Fig. 1. Cadrul CoCo de control intern. Sursă: [1] /
Fig.1. CoCo framework of internal control. Source: [1]

În cadrul proceselor operaționale ale controlului intern pot fi realizate activități de control menite să eficienteze managementul financiar public de tipul [11]:

a) controale ex-ante (preventive), care se organizează până la realizarea unei operațiuni, prin proceduri de control intern, pentru prevenirea erorilor, neregularităților, precum și a activităților ineficiente sau necorespunzătoare;

b) controale curente, care se organizează în timpul unei operațiuni pentru detectarea și excluderea erorilor sau neregularităților; c) controale ex-post (ulterioare), care se organizează după realizarea unei operațiuni.

În vederea valorificării rezultatelor controlului intern, managerul entității publice organizează: a) sisteme de informare și comunicare internă și externă, care asigură circulația rapidă, completă și în timp util a informațiilor, b) sisteme de monitorizare în vederea evaluării, actualizării oportune a sistemului de management financiar și control, precum și în vederea realizării activităților necesare pentru înregistrarea și corectarea neregularităților constatate. Monitorizarea și evaluarea se realizează prin supraveghere continuă, autoevaluare și audit intern.

Recomandarile Cadrului CoCo pot fi utile membrilor Consiliului de administrație, managerilor și altor persoane care sunt responsabile cu controlul unei organizații sau a unei părți dintr-o organizație. De asemenea, pot fi utilizate în evaluarea eficacității sistemului de control intern dintr-o organizație. Recomandările sunt aplicabile tuturor tipurilor de organizații, inclusiv organismelor cu scop lucrativ din sectorul privat și din cel public, organismelor fără scop lucrativ, guvernelor și administrațiilor locale ca și celorlalte organisme publice. În plus, ele se aplică în același mod ansamblului său unei parti a unei organizații, spre exemplu: departament, grup, echipa sau individ și unui proces de funcționare din cadrul acesteia, spre exemplu prestarea unui serviciu. În același timp, recomandările se aplică și la entitățile cu diferite moduri de organizare a gestiunii, respectiv centralizate/ descentralizate.

Concluzii. Constatările controlului intern trebuie să contribuie la îmbunătățirea activităților. Într-o măsură mai mică se va materializa în recomandări prin adăugarea de noi activități de control, chiar dacă există riscuri, deoarece acestea

In the operational processes of internal control there can be achieved control activities aimed to make effective the public financial management, such as [11]:

a) ex-ante controls (preventive), which are held to the achievement of operations, through internal control procedures to prevent errors, irregularities and inefficient or improper activities;

b) current controls, organized during an operation to detect and exclude errors or irregularities;

c) ex-post (subsequent) controls, which is held after the completion of an operation.

In order to exploit the results of internal control, manager of the public entity organizes: a) information systems and internal and external communication, which ensures the rapid, complete and timely movement of information, b) monitoring systems to assess and timely update the financial management and control system, and to carry out the activities required for recording and correcting the found irregularities. Monitoring and evaluation is done through continuous surveillance, self-assessment and internal audit.

The recommendation of the CoCo framework can be useful for members of the Board of Directors, managers and others who are responsible for controlling an organization or part of an organization. They can also be used in evaluating the effectiveness of the internal control system of an organization. Recommendations are applicable to all types of organizations, including organizations from the private and public sector, non-profit organizations, governments and local administrations as well as other public bodies. In addition, they are applied in the same way to the whole or a part of an organization, eg department, group, team or individual and a process operating within it, such as the service sector. At the same time, the recommendations are also applied to entities with different ways of organizing management, ie centralized / decentralized.

Conclusions. Internal control findings should contribute to improve the activities. To a lesser extent the recommendations will materialize by adding new control

presupun costuri suplimentare. Se va efectua un studiu cost – avantaj: dacă costurile activităților suplimentare de control justifică costurile mecanismelor de control instituite și, implicit dacă costurile aferente efectuării controlului nu depășesc riscurile care pot apărea. În practică, sistemul de control intern funcționează într-un mediu de control, mereu în schimbare, ceea ce impune adaptarea controlului la nivelul fiecărei activități, diferențiat și integrativ, construit în raport de interesele organizației. Se va ține cont de structura organizatorică a entității, de stilul de conducere al managerilor, de influența factorilor de mediu și implicit de riscurile care pot afecta entitatea.

Excesul de reglementări, reguli, proceduri împiedică realizarea unui control eficient, de aceea este necesară găsirea unui echilibru optim în vederea stabilirii acestora. Astfel, sunt situații în care se impun reguli precise, clare, stricte, adică un control riguros, spre exemplu, cazul întreprinderilor aflate în faza de maturitate, dar sunt și situații în care controlul trebuie să fie mai puțin restrictiv pentru a putea permite atingerea obiectivelor strategice ale entităților, spre exemplu, cazul societăților nou-înființate sau a celor care se află într-o fază de creștere.

Modul de stabilire a acestor reguli ține, pe de o parte, de stilul de conducere și de capacitățile organelor ierarhice în delegarea responsabilităților, iar, pe de altă parte, de nivelul de dezvoltare și de cultură al entităților. În organizarea și exercitarea controlului intern se impune o mare flexibilitate, deoarece nu poți fixa reguli pentru fiecare situație întâlnită și, de asemenea, o regulă dacă nu este de actualitate sau este prea rigidă stagnează procesul și conduce la ineficiență. Mediul de control, de asemenea, contribuie la îmbunătățirea procedurilor de control specifice, însă nu poate, prin el însuși, chiar dacă este un mediu de control solid, să asigure eficacitatea sistemului de control intern.

activities, although there are risks, because they involve additional costs. It will be made a cost – benefit study: if the costs of additional control activities justify control mechanisms costs and thus if the costs of control do not exceed the costs of the risks that may arise. In practice, the internal control system operates in a control environment that is always changing, requiring adaptation control in each activity, differentiated and integrative, built according to the organization's interests. It will take into account the entity's organizational structure, leadership style of managers, the influence of environmental factors and default risks that may affect the entity.

Excessive regulations, rules, procedures impede an effective control, so it is necessary to find the right balance in order to establish them. Thus, there are situations that require clear rules, ie strict control, for example firms in mature stage, but there are also situations where the control should be less restrictive to allow the accomplishment of strategic goals of the entities, for example, the case of newly established companies or those that are in a growth phase.

The way of establishment of these rules is related, on the one hand, to the leadership style and capabilities of hierarchical organs in delegation of responsibilities, and on the other hand to the level of development and culture of the entities. In the organization and practice of internal control there is required a greater flexibility, because you cannot fix the rules for each encountered situation and also a rule that is not valid or is too rigid stops the process and leads to inefficiency. The control environment also helps to improve specific control procedures, but cannot, by itself, even if it is a solid control environment, to ensure the effectiveness of the internal control system.

Referințe bibliografice / References

1. THE CANADIAN INSTITUTE OF CHARTERED ACCOUNTANTS (CICA). Guidance on control. 1995 [accesat 19 noiembrie 2014]. Disponibil: <https://www.cica.ca>
2. GHIȚĂ, M. *Auditul intern*. București: Ed. Economică, 2004. 414 p. ISBN 973-709-051-9.
3. GOVERNMENT FINANCE OFFICERS ASSOCIATION. Enhancing Management Involvement with Internal Control. 2004 [accesat 19 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://www.gfoa.org/downloads/caafrmanaginternalcontrol.pdf>
4. THE CANADIAN INSTITUTE OF CHARTERED ACCOUNTANTS. Guidance for Directors – Dealing with Risk in the Boardroom. Control, Risk and Governance. Toronto, 2000 [accesat 19 noiembrie 2014]. Disponibil: <https://www.cica.ca>
5. HALL, J.A. Accounting Information Systems. 6th edition [accesat 19 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://ru.scribd.com/doc/34067921/Accounting-Information-System-Chapter-6#scribd>
6. HAYES, A. One Easy (but long) Step to More Effective Internal Controls or, what are the Consequences of Considering Internal Controls as Consequences? In: The Journal of Government Financial Management. 2003, april [accesat 16 noiembrie 2014]. Disponibil: <http://www.highbeam.com/doc/1P3-316302991.html>
7. COMMITTEE OF SPONSORING ORGANIZATIONS OF THE TREADWAY COMMISSION. Internal Control - Integrated Framework. 1994, may [accesat 21 decembrie 2014]. Disponibil: <http://www.coso.org/ic.htm>
8. Internal Control Frameworks: COSO, CoCo, and the UK Corporate Governance Code. 2011, July 12 [accesat 19 noiembrie 2014]. Disponibil: <https://cgleaders.wordpress.com/2011/07/12/codes-2/>
9. The Institute of Internal Auditors [accesat 19 noiembrie 2014]. Disponibil: <https://www.theiia.org>
10. LEITCH, M. *Intelligent Internal Control and Risk Management: Designing High-Performance Risk Control Systems*. Aldershot: Gower Publishing, 2008. 253 p. ISBN 9780566087998.
11. Legea Republicii Moldova privind controlul financiar public intern: nr. 229 din 23.09.2010. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010, nr. 231-234, art. 730.
12. MOELLER, R.R. *Sarbanes-Oxley Internal Controls: Effective Auditing with AS5, CobiT, and ITIL*. Hoboken, NJ: Wiley, 2008. ISBN 978-0470170922.
13. SPENCER PICKETT, K.H. *The Essential Handbook of Internal Auditing*. Chichester: John Wiley&Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, West Sussex PO 198 SQ, 2005. ISBN 978-0-470-01316-8.

Recomandat spre publicare: 22.12.2014

RECENZIE

la monografia științifică cu titlul:
**PROCESUL DE FINANȚARE A BUSINESSULUI MIC ȘI MIJLOCIU
ÎN REPUBLICA MOLDOVA,**
autor Mariana MÎRZAC, dr., conf. univ.

Actualitatea și importanța monografiei rezidă în faptul posibilitatea integrării republicii în Uniunea Europeană condiționează statul în promovarea și dezvoltarea sistemului și mecanismului de finanțare a businessului mic și mijlociu prin penetrarea pe piețele europene a produselor competitive create de agenții economici locali. În acest context, reglementarea de stat a finanțării întreprinderilor mici și mijlocii are un impact concludent asupra dezvoltării, atât a mediului antreprenorial, cât și a economiei naționale.

Monografia are un caracter științific și prin aplicarea metodelor de cercetare care au facilitat rezultate importante asupra procesului de finanțare a businessului mic și mijlociu.

Lucrarea cuprinde patru capitole, conținutul este expus logic și sistemic pe 201 pagini. Materialul informațional este reflectat în 34 tabele, 24 figuri și 29 anexe care vin să completeze viziunea autorului asupra problemelor stringente care-și așteaptă rezolvarea prin optimizarea și eficientizarea procesului de finanțare a businessului mic și mijlociu în Republica Moldova.

Lucrarea se bazează pe o bogată listă de surse bibliografice în câteva limbi de circulație internațională, care conduce la concluzia că autoarea monografiei a studiat multiple izvoare bibliografice anterior elaborării manuscrisului monografic.

Capitolul 1 „Fundamentarea businessului mic și mijlociu în contextul dezvoltării economiei moderne” reflectă abordări conceptuale privind definirea sistemului de finanțare și mecanismului financiar, se argumentează importanța sectorului businessului mic și mijlociu în economia modernă și locul tinerilor antreprenori în viziunea susținerii și promovării mediului de afaceri autohton.

Capitolul 2 „Reglementarea legislativă de creare și activitate antreprenorială a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii” este caracterizat cadrul legislativ și normativ privind influența și activitatea întreprinderilor mici și mijlocii, precum și sistemul de impozitare a acestora, se demonstrează prin calcule, că criteriile ce sunt stipulate în legea nr. 206- XVI din 07.07.2006 nu stimulează dezvoltarea acestora și nu este luat în considerație un criteriu important ca viteza de rotație a capitalului care influențează eficient activitatea întreprinderilor, în deosebi cu profil agroalimentar.

Capitolul 3 „Cercetarea componentelor sistemului de susținere și finanțare a mediului de afaceri” se analizează sistemul de susținere și finanțare a mediului de afaceri la nivel național.

În baza cercetărilor efectuate sunt prezentate principalele obstacole în procesul de finanțare a IMM-urilor autohtone, care în cea mai mare măsură depind de posibilitatea de finanțare. În viziunea autorului incubatorul de afaceri devine o sursă (alternativă) indirectă de finanțare și formă inovatoare de încurajare și promovare a tinerilor antreprenori. Un loc deosebit de important ocupă și sistemul funcționării și organizării pieței financiare nebankare în dezvoltarea antreprenoriatului analizat.

Capitolul 4 „Previziunile strategice privind dezvoltarea și îmbunătățirea sistemului de susținere și finanțare a businessului mic și mijlociu” sunt evidențiate problemele cu care se confruntă întreprinderile mici și mijlocii și soluționarea acestora prin prisma perfecționării sistemului de susținere și finanțare a mediului de afaceri. Principalele direcții de perfecționare a politicii de dezvoltare sunt stipulate în actele legislative și normative cum ar fi Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător 2013-2020, Planul de activitate pentru implementarea acestora și alte acte ce reglementează activitatea economică.

Monografia este adresată specialiștilor din domeniul managementului financiar, oamenilor de afaceri, studenților, profesorilor și tuturor celor interesați de eficientizarea activității întreprinderilor mici și mijlocii din economia națională. Astfel, concluzionăm că monografia „*Procesul de finanțare a businessului mic și mijlociu în Republica Moldova*”, elaborată de dna doctor, conferențiar universitar MÎRZAC Mariana satisface pe deplin și integral cerințele înaintate față de acest gen de lucrări și poate fi editată și recomandată spre utilizare publicului interesat.

Victoria GANEA,
doctor habilitat, conferențiar
Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare

REVIEW
of the scientific monograph entitled
THE FINANCING PROCESS OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS
IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA,
author Mariana MIRZAC, PhD, associate professor

The news and importance of the monograph lies in the possibility of integrating the country into the European Union which condition the state in promoting and developing the small and medium business financial system and mechanisms in order to penetrate the European markets with competitive products created by local businessmen. In this context, the state regulation of financing the small and medium enterprises has a decisive impact on the development of both business environment and economy.

The monograph has a scientific approach also by applying research methods that facilitated significant results on the process of financing the small and medium business.

The work has four chapters, the content is logically and systemically exposed on 201 pages. The information is reflected in 34 tables, 24 figures and 29 appendices that complete the author's vision on burning issues to be solved through optimizing the financing process of small and medium business in the Republic of Moldova.

The work is based on a rich list of bibliographical sources from several international languages, which leads to the conclusion that the author of the monograph has studied multiple sources before drafting the monographic manuscript.

Chapter 1 "Substantiation of small and medium enterprises within the development of modern economy" reflects the conceptual approach in defining the funding and financial mechanism, it argues for the importance of small and medium business sector in the modern economy and the place of young entrepreneurs in supporting and promoting the local business environment .

Chapter 2 "Legislative regulation for creation and entrepreneurial activity of small and medium enterprise sector" characterizes the legislative and regulatory framework under its influence and activity of SMEs and their tax system, it shows through calculation that the criteria set by the law no. 206-XVI from 07.07.2006 does not stimulate their development and an important criterion that it is the speed of rotation of capital effectively influencing the activity of enterprises, particularly with food profile, is disconsidered.

Chapter 3 "Research of system components for supporting and financing business" considers the financing and support system of business environment at national level.

The main obstacles in financing the local SME are presented, based on investigations, which largely depend on the possibility of financing. In the author's vision the business incubator becomes an indirect (alternative) source of funding and an innovative form to encourage and promote the young entrepreneurs. A very important place is taken by functioning system and organization of financial non-banking market in analysis of the business development.

Chapter 4 "Strategic projections regarding the development and improvement of support and funding system of small and medium business" highlights the problems faced by the SMEs and gives solutions in terms of improving the support and financing business system. The main directions of improving the development policy are set out in legislation and regulations such as Regulatory reform strategy of entrepreneurship for 2013-2020, Working plan for its implementation, and other acts that regulate the economic activity.

The monograph is addressed to specialists in financial management, businessmen, students, teachers and everybody interested in the efficient activity of SMEs in the national economy. Thus, we conclude that the monograph "The financing process of small and medium business in the Republic of Moldova", prepared by Mrs. Mariana Mirzac, doctor, associate professor, fully satisfies the requirements submitted to this kind of work and can be edited and recommended for interested public.

Victoria GANEA,
PhD, Associate Professor
National Council for Accreditation and Attestation

CERINȚE

de prezentare a articolelor științifice spre publicare
în revista „Economie și Sociologie”
incepând cu anul 2015

„Economie și Sociologie” publică lucrări care acoperă cercetarea în domeniul economic și social: dezvoltarea și politica de dezvoltare economică și implementarea acesteia, competitivitatea economică, managementul strategic al organizațiilor, finanțele, contabilitatea, statistica, sociologie, demografie, informații bazate pe cunoaștere etc.

În scopul asigurării calității și evaluării echitabile a publicațiilor științifice, autorii, la prezentarea articolelor spre editare, sunt rugați să țină cont de următoarele criterii:

PREZENTAREA MANUSCRISULUI

Lucrările vor fi originale și nu vor fi publicate în alte culegeri. În articol, obligatoriu, trebuie indicată distincția dintre viziunea autorului sau rezultatele obținute de cele anterior publicate.

Articolele se scriu în limba engleză, se prezintă la redacție cu două luni până la editare, pe suport electronic (format Word 2003) și tipărite. Textul va fi tipărit pe o singură parte.

Începând cu anul 2015, revista se editează doar în limba engleză.

STRUCTURA ARTICOLULUI

1. **Titlul articolului** (*centrat, cu majuscule*) în limba română și engleză
2. **Autorul articolului** (*Numele Prenumele, gradul științific, titlul științific, instituția – aliniere de dreapta*), cu Nota de subsol la prima pagina a articolului: © Nume Prenume (autor), email
3. **Adnotarea va conține: Actualitatea, Scopul, Metodica, Rezultate** (*cursiv, 100-150 cuvinte, în limba română și engleză*)
4. **Cuvinte cheie** (*6-8 cuvinte, cursiv, în limba română și engleză*)
5. **Codul de clasificare JEL** (*Journal of Economic Literature*)
6. **Introducere**
7. **Conținutul de bază** – denumirea va fi expusă reieșind din tema lucrării
8. **Evaluarea rezultatelor și concluziile**
9. **Referințe bibliografice** (cca 15 surse)
10. **Data prezentării**
11. **Data aprobării**

CERINȚE TEHNICE

- **Formatul:** A4 (marginii: 20x20x20x20 mm)
- **Times New Roman; 12pt; interval – 1,5**
- **lucrarea va conține 8-10 pagini (0,35-0,5 coli de autor)**
- **Formulele teoretice trebuie confirmate prin calculări practice**
- **Elementele grafice (tabele și figuri)** trebuie să fie de calitate înaltă, se vor plasa, nemijlocit, după referința respectivă în text. Toate elementele, obligatoriu, sunt însoțite de **denumire și număr de ordine** (deasupra tabelului, sub figură), **sursă** și, după necesitate, **informație suplimentară**: note, legendă (sub element).
- **Referințele bibliografice** se plasează la sfârșitul articolului (*Nume, inițiala prenumelui, titlu, editură, an, pagini*). În text se vor indica trimiteri bibliografice, conform numărului de ordine din referințe.
- La prima prezentare a articolului, autorul semnează, indică data și confirmă că a făcut cunoștință cu *cerințele de prezentare* a articolului spre publicare și declarația privind responsabilitatea pentru autenticitatea materialului, totodată, transmite dreptul de autor editorului.

(**Notă:** *Declar pe proprie răspundere că lucrarea prezentată este autentică, fără tentă de plagiere. Permite dreptul de autor și editorului.*

Data prezentării: ___ Semnătura: ___.

PROCESUL DE RECENZARE

La prima etapă, toate lucrările sunt examinate de către Consiliul Editorial, care verifică respectarea cerințelor de prezentare. La etapa a doua, sunt recenzate în mod anonim de către 2 recenzanți. În procesul recenzării, informația despre autor nu se reflectă. Colegiul redacțional nu duce discuții cu autorul articolului și are dreptul să respingă articolele ce nu sunt prezentate conform cerințelor de prezentare. **La etapa a treia**, după necesitate, articolul se returnează la autor pentru revizuirea necesară. Manuscrisul articolului nu se restituie. Decizia privind publicarea sau excluderea articolului în/din numărul revistei se ia la ședința colegiului redacțional.

Într-un număr al revistei se publică un articol al unui autor sau coautor.

Colegiul de redacție al revistei „Economie și Sociologie”

**Bun de tipar: 26.01.2015. Tirajul 100 ex.
Coli editoriale 17,75. Com. 31.
Complexul Editorial al INCE, 2014**

**Adresa redacției:
MD-2064, or. Chișinău, str. Ion Creangă, 45.
tel.: 022-50-11-30, fax: 022-74-37-94
web: www.ince.md/complexul-editorial/;
e-mail: bircaiulita@mail.ru**